



คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์
6 ตุลาคม 2519

อาชญากรรม

รัฐ

ในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง



โดย ใจ อึ๊งภากรณ์ สุราษย์ ยัมประเสริฐ และคณะ

อาชญากรรมรัฐ

ในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง

อาชญากรรมรัฐ ในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง

ใจ อึ้งภากรณ์ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ

คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ISBN 978-974-88586-2-3

พิมพ์ครั้งแรก เดือนตุลาคม ๒๕๔๔

เนื่องในโอกาสครบรอบ ๒๕ ปี เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

พิมพ์ครั้งที่ ๒ เดือนกันยายน ๒๕๖๕

เนื่องในโอกาสครบรอบ ๔๖ ปี เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

จัดพิมพ์โดย เครือข่ายเดือนตุลา

สารบัญ

ข้อชวนคิด ๖ ตุลา	๔	
เสน่ห์ จามริก		
บทนำ	๗	
สุรัสวดี หุ่นพยนต์		
สรุปใจความสำคัญของรายงาน	๑๕	
คณะกรรมการการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙		
Executive Summary	๑๘	
The 6 th October 1976 fact-finding and witness interviewing committee		
บทที่ ๑ ๖ ตุลาฯ จากมุมมองของนักวิชาการและนักเขียน	๒๑	
ใจ อึ๊งภากรณ์		
บทที่ ๒ เหตุการณ์ ๖ ตุลาเกิดขึ้นได้อย่างไร	๖๑	
ดร.สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ		
บทที่ ๓ สรุปข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙	๑๕๙	
ใจ อึ๊งภากรณ์		
บทที่ ๔ อนาคต	๒๐๕	
ชลธิรา สัตย์วัฒนา และ ใจ อึ๊งภากรณ์		
ภาคผนวก ๑	รายนามผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙	๒๓๓
ภาคผนวก ๒	รายชื่อพยานผู้มาให้การกับคณะกรรมการฯ	๒๓๖
ภาคผนวก ๓	คณะกรรมการการรับข้อมูลและสืบพยาน เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙	๒๓๙

ข้อชวนคิด ๖ ตุลา

ในวัฏจักรชีวิตสังคมการเมืองของมนุษย์เรา มีมิติหนึ่งที่ติดตัวมาโดยธรรมชาติ คือ ปฏิสัมพันธ์หรือการปะทะกัน ระหว่างกระแสอำนาจกับกระแสเสรีภาพ ประเด็นอยู่ที่ว่า เราจะทำความเข้าใจกันอย่างไร

โดยนัยนี้กรณีโคกนาฏกรรม ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จึงมิใช่เป็นเพียง “เหตุการณ์” ที่อุบัติขึ้นมาโดด ๆ โดยลำพัง หากประกอบเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการผันผวนเปลี่ยนแปลง อันสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ก่อนหน้า และซึ่งส่งผลกระทบ ต่อๆ มาหลังจากนั้น

เมื่อมองย้อนกลับไป คงไม่ผิดนัก ถ้าจะอนุมานว่า จุดเริ่มต้นของโคกนาฏกรรมที่วุ่นวายนี้ อยู่ที่การขึ้นเถลิงอำนาจของกลุ่มจอมพลสฤษดิ์-ถนอม-ประภาส ตอนอย่างเข้าสู่ทศวรรษปี ๒๕๐๐ อันเป็นตัวชี้วัดถึงการสิ้นสุดของกลุ่มอำนาจคณะราษฎร กับในขณะเดียวกันเป็นการเริ่มต้นเข้าสู่ยุค “พัฒนา” ภายใต้การกำกับของธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ตามกระแสกระบวนทัศน์และแนวทางของทุน “เสรีนิยม”

ความจริงมีอยู่ว่า ยุคพัฒนาที่วุ่นวายนี้ได้เป็นไปในบรรยากาศของอิสรภาพ เสรีภาพอะไร ตามที่ป้ายชื่อ “เสรีนิยม” บ่งบอก หากแต่ตกอยู่ในท่ามกลางการขัดแย้งต่อสู้ สงครามเย็นในเวทีเศรษฐกิจการเมืองโลก ซึ่งกระแสทุนเสรีนิยมกำลังเสื่อมถอย

พลังอุดมการณ์ลงไปกลายเป็นอำนาจนิยม และกระแสสังคมนิยมอันเคยเป็นความหวังของมวลชนผู้ยากไร้ก็กลับกลายเป็นอำนาจเบ็ดเสร็จขึ้นโดยลำดับ

แม้สังคมการเมืองไทยต้องตกอยู่ภายใต้กระแสอำนาจนิยมสุดขั้วทั้งภายในและภายนอก เป็นการปิดช่องทางโอกาสที่จะสามารถใช้วิจารณ์ญานคัดสรรส่วนสร้างสรรค์ต่อชีวิตและสังคม แต่ก็มีสิ่งหนึ่งที่ไม่มีการจะขัดขวางได้ก็คือกระแสการตื่นตัวแสวงอิสรภาพ เสรีภาพ จนนำไปสู่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ อย่างที่ทราบกัน ที่สำคัญนอกเหนือไปจากการเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพในรูปของรัฐธรรมนูญ ประชาธิปไตยแล้ว ขบวนการ ๑๔ ตุลา ยังพยายามตอกย้ำถึงเป้าหมายอุดมการณ์อีกประการหนึ่ง เพื่อแก้ไขเยียวยาปัญหาวิกฤตของยุคพัฒนา คือ ความเป็นธรรมทางสังคม

แต่แล้วเป้าหมายอุดมการณ์เช่นว่าก็ต้องสูญสิ้นไป เพราะเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๑๙ จากนั้นเศรษฐกิจการเมืองจึงคงด้นดันไปในกระแสของ “โชติช่วงชัชวาล” “บรรษัทรวมไทย” “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ฯลฯ จนในที่สุดต้องจมปลักอยู่ในวิกฤตเศรษฐกิจ ๒๕๔๐ และจนถึงบัดนี้ ก็ยังไม่มีทีท่าว่าจะได้เรียนรู้อะไร

กรณี ๖ ตุลา ๑๙ จึงเป็นจุดเสื่อมถอยที่พึงต้องได้รับการศึกษาและประเมินความสูญเสียอย่างถ่องแท้ในฐานะที่ “ถือเป็นประวัติศาสตร์แห่งความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของชาติ” ดังที่ “บทนำ” หนังสือรายงาน “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” เล่มนี้ได้อ้างไว้

การศึกษาประเมินกรณี ๖ ตุลา จึงเป็นเรื่องกว้างใหญ่ไพศาล แต่จำเป็นอย่างยิ่งถ้าเราต้องการสร้างสรรค์ชีวิตดี ๆ ให้กับสังคม การเมืองและประชาชนคนไทยของเรา แน่อน การคิดอ่านทบทวนความผิดพลาดในอดีต ย่อมต้องการความกล้าหาญทางจริยธรรมอย่างสูง ทั้งในส่วนของผู้จัดทำ และในส่วนของสาธารณชนผู้อ่าน รายงาน “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” นี้ แม้จะจำกัดขอบเขตข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบต่อชีวิตและร่างกายโดยตรง แต่ก็เท่ากับเป็นการจุดประกายทางความคิดและ

สำนึกให้กับทุกฝ่าย ข้อสำคัญเท่าที่ได้มีโอกาสสัมผัสร่วมคิดอยู่บ้าง ก็ได้เห็นถึงความพยายามทำการศึกษาวิเคราะห์กันอย่างต่อเนื่องตรงไปตรงมา ในทุกวันนี้การทำอะไรอย่างเที่ยงธรรมตรงไปตรงมาก็ต้องยอมรับว่า ย่อมเป็นที่แสลงหู แสลงตาของใครต่อใครอยู่บ้างเป็นธรรมดา จึงเป็นเรื่องที่สังคมไทยโดยรวมจะต้องร่วมกันตัดสินใจเองว่า จะก้าวไปข้างหน้ากันบนพื้นฐานของความเที่ยงธรรมและตรงไปตรงมาหรือไม่ อย่างไร ถ้าคำตอบเป็นในทางบวก “รายงานคณะกรรมการฯ” เล่มนี้ คงจะเป็นการทดสอบความกล้าหาญทางจริยธรรมของสังคมไทยยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

เสน่ห์ จามริก

๑๔ กันยายน ๒๕๕๔

บทนำ

ดังที่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ตลอดช่วงเวลากว่า ๒๐ ปีที่ผ่านมาได้มีความพยายามหลายต่อหลายครั้ง จากฝ่ายประชาชนผู้ร่วมในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในการรวบรวมเรื่องราว ข้อมูลข้อเท็จจริง และหลักฐานต่าง ๆ เพื่อหาข้อสรุปทางประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์ในครั้งนั้น ทั้งนี้ด้วยความมุ่งหวังว่าจะให้ประชาชนคนไทยทั้งรุ่นปัจจุบัน และอนาคต มีความเข้าใจที่ชัดเจนต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนมีบทเรียนและสามารถบอกต่ออนุชนคนรุ่นหลังได้ว่า เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นประวัติศาสตร์ของชาติอันพึงจดจำ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องร่วมกันศึกษาหาหนทาง กำหนดอนาคต เพื่อมิให้ก้าวซ้ำบทเรียนราคาแพงเช่นนั้นอีก

จากหลักการและเหตุผลเบื้องต้นของคณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ได้กล่าวไว้ว่า ทุกประเทศต่างมีประวัติศาสตร์ของตนเอง ประวัติศาสตร์ของชาติคือบันทึกเรื่องราวความเป็นไปของคนในชาติ การจะเข้าใจเหตุการณ์ปัจจุบันของชาติได้อย่างถ่องแท้ จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นการต้องไปศึกษาทำความเข้าใจเรื่องราวจากประวัติศาสตร์ ส่วนการกำหนดอนาคตนั่นแล้ว ยิ่งจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้จากอดีตให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ก้าวซ้ำหรือเกิดเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ซ้ำ ซึ่งถือเป็น

ช่วงเวลาที่เราไม่พึงปรารถนา และก่อความสูญเสียแก่ผู้คนในชาติ

เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถือเป็นประวัติศาสตร์แห่งความสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของชาติอีกเหตุการณ์หนึ่ง เพราะเหตุการณ์ในครั้งนั้น เยาวชน นิสิตนักศึกษา ต้องถูกเข่นฆ่าไปเป็นจำนวนมาก โดยที่ยังไม่มีใครบอกได้ถึงตัวเลขผู้เสียชีวิตที่แน่นอนจากเหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงผู้ที่ต้องเสียชีวิตในเวลาต่อมาในเขตป่าเขาอีกจำนวนมากมายด้วยเช่นกัน

นี่มิใช่เพียงการสูญเสียชีวิตของคนจำนวนหนึ่ง และมีใช่เพียงการสูญเสียของครอบครัวผู้เสียชีวิตจำนวนที่กล่าวเท่านั้น หากแต่สังคมโดยรวมก็ต้องสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ด้วย เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเหตุการณ์ครั้งนั้นก่อให้เกิดความบอบช้ำและเกิดการพลิกผันต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศ ตลอดจนส่งผลกระทบต่อผู้คนจำนวนมากในเวลาต่อมา สร้างบาดแผลฉกรรจ์ให้กับคนในชาติ และสร้างความสะเทือนใจไปทั่วโลก แต่น่าประหลาดใจที่ผู้นำสังคมส่วนหนึ่งกลับบอกกับประชาชนว่า “เหตุการณ์ผ่านไปแล้ว ก็ขอให้ผ่านไป จะไปพินิจหยอหาตะเข็บทำไมกัน”

ก่อนการจัดตั้ง “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” ได้มีการถกเถียง แลกเปลี่ยนทัศนะ ถึงความเหมาะสมของการศึกษาถึงเรื่องราวความเป็นจริงของเหตุการณ์ฯ และมีข้อตกลงยืนยันร่วมกันว่า น่าจะถึงเวลาแล้วที่ประชาชนจะต้องมาร่วมกันบันทึกเรื่องราวประวัติศาสตร์ของตนเองเสียที ก่อนที่ผู้คนซึ่งอยู่ร่วมเหตุการณ์จะล้มหายตายจากไปตามสภาพความเป็นจริงแห่งชีวิตที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อเกือบ ๒๕ ปีที่แล้วนี้ยังคงเป็นความลับดำมืด ยังไม่มีรัฐบาลใดกล้าออกมาสอบสวนทวนความหรือศึกษาเรื่องราว และออกมาประกาศอย่างชัดเจนว่าความจริงของกรณีการสังหารโหดกลางกรุงเทพมหานคร เมื่อเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้น มีสาเหตุมาจากอะไรกันแน่ และจริงหรือไม่ที่วานิสิตนักศึกษาสะสมกำลังอาวุธ เตรียมการล้มล้างรัฐบาล จนถึงกับเจ้าหน้าที่ของรัฐส่วนหนึ่งจำเป็นต้องใช้กำลังอาวุธเข้าเข่นฆ่านิสิตนักศึกษา และ

ประชาชน ซึ่งร่วมชุมนุมกันในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อประท้วงรัฐบาลที่ยินยอมให้สามเณรธมมเดินทางเข้ามาบวชพระและจำพรรษาอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร

ประมาณเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๓ เมื่อการรวมตัวกันจัดตั้งเป็น คณะกรรมการฯ สำเร็จลง โดยมีศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.ชลธิรา สัตยาวัฒนา เป็นประธาน คณะกรรมการฯ ได้พูดคุยถกเถียงกันในหลายเรื่อง หลายประเด็น โดยเฉพาะภารกิจที่จะต้องกระทำ ขั้นตอนวิธีการทำงาน รวมถึงลดจนแนวทางการทำงาน กระบวนวิธีการกำหนดการรับข้อมูลและสืบพยาน

จากการรับฟังข้อมูลจากผู้สมัครใจมาให้ข้อมูลด้วยวาจา ทุกวันศุกร์ ตลอดเดือนกันยายน ๒๕๔๓ รวม ๕ วัน รวมทั้งมีการนัดหมายบันทึกเรื่องราวจากผู้ให้ข้อมูลนอกสถานที่อีก ๒-๓ ครั้ง ปรากฏว่ามีผู้มาให้ปากคำ เพื่อบันทึกเสียง ๖๒ คน เป็นหญิงและชายจำนวนเท่า ๆ กัน และในการให้ปากคำเพื่อบันทึกเสียง ผู้มาให้ปากคำได้ยินยอมให้คณะกรรมการฯ บันทึกชื่อ ที่อยู่ จริงตามบัตรประจำตัวประชาชนไว้ทุกคน ทั้งนี้เพื่อยืนยันที่มาของข้อมูลต่างๆ แต่การนำเรื่องราวมาเรียบเรียงเพื่อนำเสนอนั้น ในหลายประเด็นที่เป็นเรื่องฉกรรจ์หรือละเอียดอ่อน คณะกรรมการฯ ไม่อาจเปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูลได้ ทั้งนี้เพื่อปกป้องพยาน

นอกจากข้อมูลจากคำบอกเล่าของผู้สมัครใจมาให้ข้อมูล ๖๒ คนแล้ว คณะกรรมการฯ ยังได้พิจารณาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มากมาย เช่น จากคำให้การในศาลของเจ้าหน้าที่ตำรวจ จากหนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ หนังสือเล่มบทความทางวิชาการ เอกสารสิ่งตีพิมพ์จำนวนมาก ทั้งที่พิมพ์ในประเทศไทยและต่างประเทศ รวมทั้งเทปบันทึกภาพจากสถานีวิทยุโทรทัศน์ จากนั้นจึงรวบรวมเรียบเรียง นำเสนอเป็นรายงานฉบับนี้

ในขั้นต้นคณะกรรมการฯ ตั้งใจไว้ว่าจะตีพิมพ์รวมเป็นเล่มเดียว แต่ด้วยเหตุที่ลักษณะการนำเสนอรายงานของคณะกรรมการฯ มีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก จึงได้แยกตีพิมพ์เป็นเอกสารรายงาน ๒ เล่ม เล่มแรก “อาชญากรรมรัฐ

ในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง” และเล่มที่สอง “กริดແຜລ ຄລັດທອງ ກອງຄວາມຈິງ ໂດຍຜູ້ຫຼົງ ໒ ຕຸລາ” โดย ศ.ดร.ชลธิรา สัตยารัตนา ได้เขียนและเรียบเรียงนำเสนอเรื่องราวเหตุการณ์ ໒ ตุลาคม ໒໕໑໙ ในบางแง่มุมจากบันทึกการให้ปากคำของผู้สมัครใจมาให้ปากคำ

เล่มแรก *อาชญากรรมรัฐ ในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง* ที่ท่านถืออยู่นี้เป็นรายงานที่จัดทำโดย ผศ.ใจ อึ้งภากรณ์ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ และ อ.ดร.สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รายงานนี้ได้นำเสนอรวมกัน ๔ บท ดังนี้

บทที่ ๑ “๒ ตุลาคม จากมุมมองของนักวิชาการและนักเขียน” ในส่วนนี้ “ใจ อึ้งภากรณ์” ได้สำรวจหนังสือและบทความเกี่ยวกับ ๒ ตุลา ครั้งใหญ่ไม่ต่ำกว่า ๗๐ เล่ม ได้สรุปและระบุอย่างชัดเจนว่า ๒ ตุลา ยังไม่เป็นที่ประวัติศาสตร์สาธารณะ พร้อมกับรวบรวมข้อเขียนจากต่างประเทศชุดใหญ่ที่นำเสนออยู่ในยุคมีดของเผด็จการ ซึ่งเป็นบทความในช่วงแรก ๆ หลังเหตุการณ์ โดยเฉพาะของอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ และหนังสือของนักวิชาการต่างประเทศคนสำคัญ ๆ เช่น B. Anderson, Peter F. Bell, Katherine A. Bowie, M. Caldwell, J. Fast, J. L. S. Girling, Marian Mallet, D. Morell, S. Morell, William Shawcross, A. Turton, M. Woolcott

สาระจากหนังสือ เอกสารต่าง ๆ ที่ “ใจ อึ้งภากรณ์” ศึกษาและรวบรวมมา ยังบอกเราอีกด้วยว่า คดี ๒ ตุลา นั้น ประเทศไทยได้เปลี่ยนจากโจทก์มาเป็นจำเลยได้อย่างไร บทบาทของสหรัฐและสงครามเย็นเป็นเช่นไร

ส่วนหนังสือ เอกสารสำคัญที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๒ ตุลา ชุดใหญ่ที่ “ใจ อึ้งภากรณ์” ศึกษาอีกชุดหนึ่งคือ เอกสารที่ตีพิมพ์เนื่องในงานรำลึก ๒๐ ปี ๒ ตุลา ซึ่ง “ใจ” สรุปว่า เป็นครั้งแรกที่ผู้ถูกระทำในเหตุการณ์นั้น สามารถรวมตัวกันออกมาประกาศตัวต่อสังคมไทยว่า ตนเองผ่านเหตุการณ์นี้มาในฐานะผู้ถูกระทำที่ไม่มีความผิด ดังนั้นจึงควรมีที่ยืนให้เขาเหล่านั้นในสังคมไทยปัจจุบัน

นอกจากสำรวจเรื่องราวของเหตุการณ์จากข้อเขียน บทความ และ

หนังสือมากมายแล้ว “ใจ” ยังได้สำรวจหนังสือที่ตีพิมพ์ภาพเหตุการณ์ ๖ ตุลาฯ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นหนังสือที่ อรุณ เวชสุวรรณ เป็นบรรณาธิการ และหนังสือของสำนักพิมพ์สารคดี

จากการศึกษาเอกสารครั้งนี้ “ใจ” ยังได้ข้อสรุปอีกด้วยว่า การปราบปรามในวันที่ ๖ ตุลาฯ นั้น ทำไปเพื่อทำลายล้างพลังนักศึกษาประชาชนนั่นเอง และเหตุการณ์ ๖ ตุลาฯ นำไปสู่การทำลายระบอบประชาธิปไตย ทำลายความฝันของคนหนุ่มสาวในการสร้างสังคมไทย อีกทั้งยังสรุปความทรงจำของฝ่ายนักศึกษาที่เปลี่ยนไปโทษตัวเอง และมองว่าสังคมนิยมหมดยุคสมัยไปแล้วด้วย และสุดท้ายจบลงด้วยบทเรียนที่สังคมไทยควรรับรู้ นั่นคือ ถึงเวลาแล้วที่เราจะมองความคิดที่แตกต่างว่าเป็น ขุมพลังแห่งภูมิปัญญาของสังคม แทนที่จะมองว่าเป็น “ภัย” ต่อสังคม

บทที่ ๒ “เหตุการณ์ ๖ ตุลาเกิดขึ้นได้อย่างไร” ดร.สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ ย้อนรอยสภาพการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ตั้งแต่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่นักศึกษาประชาชนที่มีแต่สองมือเปล่าและไม่เคยมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้ลุกฮือขึ้นต่อสู้ จนกระทั่งโค่นรัฐบาลเผด็จการที่นำโดยสถาบันทหารและระบบราชการ ที่ครอบงำการเมืองไทยยาวนานถึง ๑๖ ปี ลงได้ โดยที่อดีตผู้นำประเทศ ๓ คน คือ จอมพล ถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และพันเอก ณรงค์ กิตติขจร ต้องเดินทางหนีออกนอกประเทศ จนถึงรัฐบาลพลเรือนของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ และรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง อีก ๓ ชุด ที่บริหารประเทศเฉลี่ยชุดละ ๗ เดือน เท่านั้น

อาจารย์สุธาชัย ยังได้นำเสนอให้เห็นถึงเงื่อนไขปัจจัยบางประการที่นำมาสู่เหตุการณ์ ๖ ตุลาฯ อันได้แก่ ความเฟื่องฟูของอุดมการณ์สังคมนิยม การต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของกรรมกร ชาวนาและประชาชนกลุ่มต่าง ๆ การเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาที่มุ่งไปที่ปัญหาการต่อสู้เพื่อเอกราช การขับไล่ฐานทัพอเมริกาออกจากประเทศไทย การต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมให้กับประชาชนกรณี “หมู่บ้านนาทราย”

ในส่วนของการขยายตัวหรือพัฒนาการของขบวนการนิสิตนักศึกษา นั้น ดร.สุรชัย ได้นำเสนออย่างค่อนข้างละเอียดละออ แม้กระทั่งความขัดแย้ง ในหมู่นิสิตนักศึกษา และการแทรกแซงขบวนการนิสิตนักศึกษา ด้วยการนำเสนอ เชิดชู “แนวทาง ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖” ซึ่งขัดแย้งกับการนำเสนอให้เชิดชู “เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖” ที่รักประชาธิปไตย และ “จิตใจ ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖” ที่กล้าเสียสละ

ส่วนความพยายามของกลุ่มฝ่ายขวาในสังคมไทยนั้นเล่า ดร.สุรชัย ได้รวบรวมเรื่องราวความพยายามในการแยกสลายพลังนักเรียนอาชีวะออกจาก ขบวนการนักศึกษา ด้วยการจัดตั้งกลุ่มกระหิณแดง เพื่อใช้เป็นแกนกลาง ในการก่อวินาศกรรมขบวนการนักศึกษา รวมไปถึงเรื่องราวการก่อกำเริบของทั้งกลุ่ม นวพลและกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน การลอบสังหารผู้นำนิสิต นักศึกษา ประชาชน และผู้นำขบวนการกรรมกร ชวนา จำนวนมาก โดยที่ตำรวจไม่สามารถจับกุม คนร้ายมาลงโทษได้แม้แต่รายเดียว

สุดท้าย อาจารย์ ดร.สุรชัย ยังได้ย้อนทวนความทรงจำของเราท่าน เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นับตั้งแต่การนำตัวจอมพล ประภาส จารุเสถียร เข้ามาในประเทศ แต่แล้วก็ถูกกดดันให้ต้องออกนอกประเทศ อีกครั้ง และการกลับเข้ามาเยี่ยมบิดาที่ป่วย และการบวชของจอมพล ถนอม กิตติขจร อันนำไปสู่การชุมนุมประท้วงของนิสิตนักศึกษาประชาชน และเหตุการณ์ นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

บทที่ ๓ “สรุปข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อาชญากรรมที่รัฐและผู้มีอำนาจกระทำต่อประชาชนในความขัดแย้ง ทางการเมือง” ในส่วนนี้ “ใจ” ได้นำเสนอให้เราได้เห็นข้อมูลและหลักฐาน ต่าง ๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ ตั้งแต่วันที่ ๔-๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งช่วยให้เราเห็นภาพ เหตุการณ์นองเลือดในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยใช้ข้อมูลจากปากคำ และเอกสารที่ได้รับทราบจากพยาน รวม ๖๒ ปาก แล้วฉายภาพย้อนทวนให้เราได้เห็นการปราบปรามผู้ชุมนุมในมหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ อีกทั้ง ยังได้เห็นถึงการร่วมมือกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับกลุ่มฝ่ายขวานอกระบบ เช่น ลูกเสือชาวบ้าน กระทั่งแดงและกลุ่มนพพล และบทบาทของหนังสือพิมพ์ดาวสยาม และสถานีวิทยุยานเกราะที่ทำหน้าที่ชี้นำการกระทำของฝ่ายขวา ยุยงปลุกปั่นให้ใช้ความรุนแรงเข้าปราบปรามและเข่นฆ่าประชาชน

นอกจากนี้ จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ “ใจ” ยังได้ข้อสรุปอีกด้วยว่า เหตุผล ๔ ประการ ที่รัฐใช้ในการปราบปรามผู้ชุมนุมในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ล้วนเป็นเหตุผลที่ไม่อาจจับพื้งได้และเหลวไหลอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้ เพราะข้ออ้างดังกล่าวขาดซึ่งหลักฐาน ความจริง ไม่มีน้ำหนัก และไม่สมเหตุผลแม้แต่น้อย ไม่ว่าจะเป็น ข้ออ้างเรื่องการเล่นละครหมิ่นองค์พระยุพราช การสะสมอาวุธในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือข้ออ้างที่ว่า ตำรวจคุมสถานการณ์ไม่อยู่ รวมไปถึงจนถึงข้ออ้างที่ว่านักศึกษาฉวยโอกาส จากการมีประชาธิปไตยมากเกินไป ทำการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยมีวัตถุประสงค์มุ่งทำลายชาติ ถ้าเช่นนั้นใครควรเป็นผู้รับผิดชอบต่อพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเหตุการณ์นองเลือดที่เกิดขึ้นในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ สำหรับประเด็นนี้ “ใจ” ชี้ชัดเจนลงไปว่า ผู้นำรัฐบาล คือนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและอธิบดีกรมตำรวจ จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ และสุดท้าย “ใจ” ได้เสนอให้มีการจัดตั้ง “คณะกรรมการแสวงหาความจริง” หรือ Truth Commission เพื่อที่จะมีอำนาจตามกฎหมาย ในการตรวจสอบความจริง รวบรวมศึกษาเหตุการณ์ให้กระจ่างชัด

บทสุดท้าย “อนาคต” อาจารย์ใจ อึ้งภากรณ์ เสนอว่า ความสูญเสียที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้น มิใช่เพียงความสูญเสียในแง่ส่วนตัวของบุคคลและครอบครัวเท่านั้น หากแต่สังคมไทยโดยส่วนรวมก็ได้รับความสูญเสียในหลายประการด้วยกัน อาทิ จริยธรรมในสังคม ชีวิตอนาคตของคนหนุ่มสาวที่จะเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคต และทรัพย์สินส่วนรวม

ของรัฐและของประชาชน พร้อมทั้งเสนอทางออกในการจัดการกับความจริงด้วยว่า เราไม่อาจปกปิด การกระทำผิดใด ๆ ต่อไปได้อีกแล้ว ส่วนการแก้ไขบาดแผลนั้นเล่า ต้องมีมากกว่าคำว่า “ขอโทษ” และมีแต่จะต้องเปิดเผยข้อมูลให้มากขึ้น และที่สำคัญสมควรที่สังคมไทยจะต้องมี “คณะกรรมการแสวงหาความจริง” ทำหน้าที่เปิดเผยความจริงให้เป็นที่ประจักษ์อย่างเป็นทางการ และให้ “รัฐ” ยอมรับความผิดพลาด ใน “อาชญากรรม” ที่รัฐเป็นผู้ก่อ เพื่อเป็นการสรุปบทเรียนให้กับชาติ ด้วยความมุ่งหวังมิให้ซ้ำรอยความผิดพลาดเช่นนั้นอีกต่อไปในอนาคต

สุรัสวดี หุ่นพยนต์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๖ ตุลาคม ๒๕๔๔

สรุปใจความสำคัญของรายงาน

คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยาน

เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

“คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” มีข้อสรุปว่าในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เจ้าหน้าที่ตำรวจของรัฐไทยได้ก่ออาชญากรรมทางการเมือง โดยลงมือปราบปราม ขบวนการนักศึกษาด้วยอาวุธสงครามในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การปราบปรามครั้งนั้นไม่มีเหตุผลที่มีความชอบธรรมแต่อย่างใดทั้งสิ้น นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ร่วมมือกับอันธพาลฝ่ายขวาที่มาชุมนุมต่อต้านนักศึกษาที่หน้ามหาวิทยาลัย โดยปล่อยให้ผู้บริสุทธิ์ถูกเข่นฆ่าอย่างทารุณที่ท้องสนามหลวงหน้าวัดพระแก้วและวัดมหาธาตุ

ข้อสรุปดังกล่าวของ “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยาน เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” มาจากการพิจารณาข้อมูลรายละเอียดจากหลายแหล่งหลายฝ่าย ซึ่งประกอบด้วย คำให้การของพยาน ๖๒ คน คำให้การในศาลของเจ้าหน้าที่ตำรวจ สิ่งตีพิมพ์ในลักษณะหนังสือ หรือบทความวิชาการ และหนังสือพิมพ์ และเทปจากสถานีวิทยุและโทรทัศน์

ในการตัดสินใจการปราบปรามของฝ่ายรัฐในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กระทำไปโดยไร้ความชอบธรรม “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” ได้พิจารณาเหตุผล ๔ ประการของฝ่ายรัฐในการปราบปราม ดังนี้คือ

๑. นักศึกษาเล่นละครหมิ่นเจ้าฟ้าชาย
๒. นักศึกษาชุมนุมและสะสมอาวุธในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อ
ก่อการกบฏ
๓. มีการปะทะกันระหว่างกลุ่ม “ผู้รักชาติ” กับกลุ่มนักศึกษา และตำรวจ
คุมสถานการณ์ไม่ได้ จึงต้องบุกเข้าไปในธรรมศาสตร์
๔. นักศึกษาอาศัยการมี “ประชาธิปไตยมากเกินไป” หลัง ๑๔ ตุลาคม
๒๕๑๖ เพื่อฉวยโอกาสเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะ
ทำลายชาติ

“คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙”
พบว่าเหตุผล ๔ ประการดังกล่าว ขาดน้ำหนักและเหตุผลโดยสิ้นเชิง (รายละเอียด
อ่านได้ในบทที่ ๓)

จากการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
ข้างต้นนี้ “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙”
ได้ฝากคำถามและภารกิจในการจัดการกับอาชญากรรมของรัฐไว้กับพลเมืองไทย
ทุกคน เราไม่สามารถตอบคำถามและจัดการกับปัญหาดังกล่าวได้แทนสังคม
โดยรวม แต่เราสามารถชี้แนะทางเลือกได้ สังคมไทยจะต้องมีบทสรุปว่าผู้นำ
คนใดจะต้องรับผิดชอบกับอาชญากรรมนี้ และจะต้องร่วมกันคิดว่าผู้กระทำความ
ผิดควรจะได้รับผิดชอบในรูปแบบใด สังคมไทยจะต้องตัดสินใจว่าควรที่จะ
มี “คณะกรรมการแสวงหาความจริง” (Truth Commission) ในรูปแบบ
สากลหรือไม่ และจะต้องตัดสินใจว่าจะแก้ไขความเสียหายในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิด
จากเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อย่างไร (รายละเอียดของทางเลือก
ปรากฏอยู่ในส่วนท้าย ของบทที่ ๓ และในบทที่ ๔)

ก่อนที่ท่านผู้อ่านจะเริ่มตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวกับ เหตุการณ์นองเลือด
๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ท่านผู้อ่านควรจะศึกษารายละเอียดของภาพกว้างทาง
ประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่เหตุการณ์ในเช้าวันนั้น เพราะ ๖ ตุลา ไม่ได้เกิดขึ้นมา
ลอย ๆ จากความชั่วร้ายหรือความกระหายเลือดของผู้ใดผู้หนึ่ง (รายละเอียดนี้

อ่านได้ในบทที่ ๑ และ ๒)

งานและหน้าที่เฉพาะของ “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” ในการจัดการกับรอยต่างเปื้อนเลือดของประวัติศาสตร์ ๖ ตุลา ได้จบลงแล้ว หลังจากนั้นไป เป็นภารกิจของพลเมืองไทยโดยรวมที่จะเปิดหูเปิดตาหันมาสนใจบทเรียนจากอาชญากรรมนี้ เพื่อผู้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และอารยธรรมของสังคมไทยกลับคืนมา

คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

Executive Summary

The 6th October 1976

fact-finding and witness interviewing committee

“The 6th October 1976 fact-finding and witness interviewing committee” finds that on the morning of the 6th October 1976, the police force of the Thai State committed a political crime by crushing the student movement at Thammasat University with weapons of war. The crushing of the student movement on this occasion was without any legitimate reason. In addition to this, the police cooperated with right-wing gangsters who had gathered outside the university to oppose the students. In doing so, they allowed innocent people to be murdered in the most barbaric manner at Sanam Luang, opposite the Temple of the Emerald Buddha and Wat Mahathat.

In coming to this conclusion “The 6th October 1976 fact-finding and witness interviewing committee” studied evidence from many sources and many points of view. This evidence was made up of 62 eye-witness reports, evidence given in court by the police officers, documentation such as academic books and papers and newspaper reports, and tape recordings from radio and television stations.

In coming to the decision that the repressive actions of the state on the 6th October were without legitimacy

“The 6th October 1976 fact-finding and witness interviewing committee” considered 4 reasons given by the state for crushing the students. These were:

1. That the students staged a play insulting the Crown Prince
2. That the students assembled an arsenal of weapons inside the university in order to stage a revolt.
3. That clashes occurred between “patriotic groups” and the students which the police were unable to contain by any other means other than to enter the university by force.
4. That the students used the “excessive amount of democracy” which existed since the 14th October 1973 in order to spread communism and destroy the nation.

It is the assertion of the “The 6th October 1976 fact-finding and witness interviewing committee” that none of these 4 reasons carry any weight or supporting evidence (details can be read in Chapter 3). As a result of these conclusions about the 6th October 1976 bloodbath “The 6th October 1976 fact-finding and witness interviewing committee” leaves a number of questions and tasks for all Thai citizens concerning this state crime. We cannot answer these questions nor deal with these problems on behalf of society as a whole, but we can point out the options. Thai society must collectively decide which leaders should take responsibility for this crime and the form in which this responsibility should be taken. Thai society must decide whether or not to hold a Truth Commission, along international standards. Finally Thai society must decide how to deal with the many forms of damage and injury resulting from the bloodbath of 6th October 1976. (Some options are detailed at the end of Chapter 3 and in Chapter 5).

Before coming to any conclusion regarding the bloodbath of 6th October 1976, the reader should study the wider picture of historical

events which lead to that morning, because the 6th October did not simply arise from any one individuals wickedness or bloodlust. (Details can be studied in the literature review chapter and Chapter 2).

The work and duties of “The 6th October 1976 fact-finding and witness interviewing committee”, concerning the bloodstained history of 6th October, have now come to an end. From this point on, it is the duty of all Thai citizens to open their eyes and ears and begin to draw lessons from this crime in order to restore human dignity and civilisation to Thai society.

**The 6th October 1976 fact-finding and
witness interviewing committee**

บทที่ ๑

๖ ตุลาคม จากมุมมองของ นักวิชาการและนักเขียน

ใจ อึ๊งภากรณ์

๖ ตุลา ยังไม่เป็นประวัติศาสตร์สาธารณะ

ในความเห็นของนักวิชาการไทยหลายคน เรื่องของเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไม่มีอะไรลึกลับ และทุกวันนี้ถึงแม้ว่าเราอาจขาดข้อมูลบางประการ โดยเฉพาะข้อมูลจากหน่วยงานของรัฐว่าใครสั่งให้หน่วยอะไรวางแผน และปฏิบัติงานอย่างไร เมื่อเรานำข้อมูลจากสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ เช่นหนังสือพิมพ์ในยุคนั้นหรือบทความในยุคนั้นมา และมารวมกับความทรงจำของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เพื่อมาประกอบเป็นภาพรวม เราจะได้ภาพแท้ของเหตุการณ์ที่ค่อนข้างจะชัดเจน (ธงชัย ๒๕๓๙: ๒๒)

ความมืดมนและความเจ็บที่ครอบคลุมเหตุการณ์ ๖ ตุลาคมมาตลอด และการที่คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยเข้าใจเรื่องเหตุการณ์ ๖ ตุลาคมเลยมาจากสาเหตุสำคัญหลายประการ เช่น ไม่มีการนำข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบเป็นภาพรวมเพื่อตั้งคำถามว่าเหตุการณ์นองเลือดครั้งนี้เกิดจากอะไร และใครควรจะรับผิดชอบกับสิ่งเลวร้ายที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่มีแต่การพิจารณาประเด็นต่าง ๆ โดยแยกส่วนเท่านั้น

นักจิตวิทยาพูดถึงปรากฏการณ์แบบนี้โดยอธิบายว่า “ความเข้าใจ” ในประเด็นอะไรก็ตามโดยสมองของมนุษย์ต้องมาจากการประกอบขึ้นส่วนต่างๆ ของข้อมูลมาเป็นองค์รวม

ธงชัย วินิจจะกุล เสนอเหตุผลอีกสี่ประการที่ทำให้เราไม่มีประวัติศาสตร์สาธารณะของเหตุการณ์ ๖ ตุลา ดังนี้ (ธงชัย ๒๕๓๙/ก,ค)

(๑) ฝ่ายที่ได้รับ “ชัยชนะ” ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นฝ่ายที่มีส่วนโดยตรงหรือทางอ้อมในการปราบปราม ล้วนแต่เป็นผู้ที่มีอำนาจและอิทธิพลในสังคมไทย ดังนั้นเขาจึงไม่ได้ประโยชน์อะไรเลยจากการเปิดเผยความจริงเกี่ยวกับ ๖ ตุลา ชาวยุติภัย เกษตรศิริ สรุปรว่าประวัติศาสตร์ ๖ ตุลา เป็นประวัติศาสตร์ของผู้ชนะ (ชาวยุติภัย ๒๕๔๑) ซึ่งลักษณะนี้ต่างกับประวัติศาสตร์ที่มีความเจ็บปวดและบาดแผลในประเทศอื่นบางประเทศที่ได้รับการชำระไปแล้ว เนื่องจากการชำระดังกล่าวส่งเสริมอุดมการณ์และอำนาจของรัฐปัจจุบันในประเทศนั้นๆ

(๒) เรื่อง ๖ ตุลา เป็นเรื่องของความขัดแย้งทางอุดมการณ์ ยากที่จะมีผู้ร้ายฝ่ายเดียวที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นผู้ร้าย ไม่เหมือนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่สังคมโดยรวมยอมรับว่าเป็นผู้ร้าย ไม่เหมือนเหตุการณ์ทหาร ดังนั้นถึงแม้ว่า ๖ ตุลา เป็นการคลี่คลายเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จาก ๑๔ ตุลา แต่มักมีความพยายามแยกเรื่อง ๖ ตุลา ออกจาก ๑๔ ตุลา โดยที่ ๖ ตุลา ถูก “ลืมน” ไป ปัญหานี้เห็นได้ชัดในเรื่องการจัดงานรำลึก ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา เกือบทุกปี (สุธาสัย ๒๕๔๔)

(๓) สำหรับผู้ที่ถูกกระทำและมีความเจ็บปวด ประวัติศาสตร์ ๖ ตุลา เป็นเรื่อง “ลืมนไม่ได้” แต่ในขณะเดียวกัน “จำไม่ลง” เพราะการพยายามจดจำทำให้เจ็บปวดอีก นอกจากนี้ หลายคนที่อยู่ในเหตุการณ์มองว่า ตนเองควรร่วมรับผิดชอบกับความสูญเสียที่เกิดขึ้นด้วย

(๔) หลังจากเวลาผ่านไป สังคมไทยเปลี่ยนจากการมองว่านักศึกษาเป็นผู้กระทำผิด มาเป็นการมองนักศึกษาว่าเป็นเหยื่อที่น่าเห็นใจ แต่กระแสหลักในสังคมกำหนดเงื่อนไขในการ “ให้อภัย” นักศึกษา ว่าจะต้องมีการเลิกตั้งข้อ

สงสัยต่าง ๆ พร้อมกันไป หรือที่ธงชัยเรียกว่า “การหุบปากเหยื่อเพื่อสมานฉันท์สังคม” (ธงชัย ๒๕๓๙ก: 21)

นอกจากนี้ เกษียร เตชะพีระ (๒๕๓๙ข) เสนอว่า เนื่องจากปัจจุบันนี้ ปัญญาชนหรืออดีตนักศึกษาที่ผ่านเหตุการณ์ ๖ ตุลา มีทัศนะทางการเมืองแตกต่างกัน แม้แต่ประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์จากมุมมองของผู้ถูกกระทำเอง ก็ไม่เป็นเอกภาพ ยากที่จะมีประวัติศาสตร์เดียวของ “คนเดือนตุลา” ได้

ความสำคัญของข้อเขียนจากต่างประเทศในยุคมืดของเผด็จการ

ในการสำรวจข้อเขียนต่าง ๆ ของนักวิชาการและนักเขียนเกี่ยวกับ เหตุการณ์ ๖ ตุลา เราต้องให้ความสำคัญกับบทความและหนังสือภาษาอังกฤษ หรือบทความภาษาไทยที่เขียนจากต่างประเทศพอสมควร โดยเฉพาะในยุคแรกๆ เพราะในบรรยากาศของเผด็จการภายในเมืองไทย หลังการทำให้รัฐประหารในเย็นวันที่ ๒ ตุลาคม ไม่ค่อยจะมีใครสามารถเขียนอะไรได้อย่างเปิดเผย

“คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” ที่ยึดอำนาจในเย็นวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๑๙ ได้ส่งเจ้าหน้าที่ของรัฐไปค้นและเผาหนังสือตามห้องสมุดต่าง ๆ และร้านขายหนังสือทั่วเมือง ปรากฏการณ์แบบนี้มีลักษณะคล้าย ๆ การกระทำของพวกนาซีในเยอรมันก่อนสงครามโลก หรือพวก Red Guards ในจีนสมัยการปฏิวัติวัฒนธรรม อาจารย์ ส. ศิวรักษ์ คาดว่ามีการเผาและทำลายหนังสือกว่าหนึ่งแสนเล่มที่ร้านและโกดังเก็บหนังสือของอาจารย์ (Bowie, 1997: 30) ส่วนในธุรกิจหนังสือพิมพ์มีการปิดหนังสือพิมพ์หลายฉบับโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเข้าไปทำลายสำนักงานของหนังสือพิมพ์ จนต้องปิดโดยปริยาย หรือการสั่งให้หนังสือพิมพ์ทุกฉบับต้องปิดและขอใบอนุญาตเปิดกิจการใหม่ (เสถียร กับ สืบวงศ์ ๒๕๒๗: 30, พยาน 56, ป่วย ๒๕๑๙)

รัฐบาลของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ที่ถูกแต่งตั้งจาก “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” ได้ประกาศรายชื่อหนังสือต้องห้ามกว่าสองร้อยรายการ ซึ่งถือว่าเป็นเอกสารสิ่งตีพิมพ์ที่ห้ามมิให้ผู้ใดมีไว้ในครอบครอง โดยที่นายสมัคร

สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ลงนามภายใต้คำประกาศดังกล่าว (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 94, เสฉียร กับ สืบวงศ์ ๒๕๒๗) ในรายชื่อหนังสือต้องห้ามมีงานเขียนของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ชีรยุทธ บุญมี, วิทยากร เชียงกุล, ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, จิตร ภูมิศักดิ์, ปรีดี พนมยงค์, สุพจน์ ตำนตระกุล, คาร์ล มาร์กซ์, สุภา ศิริมานนท์, ทวี หมื่นนิกร, วิ โอ เลนิน, เหมมา เจือ ตุง และ กองบรรณาธิการสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฯลฯ นอกจากนี้ ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีการสั่งการห้ามสอน “ลัทธิการเมืองต่างๆ” ซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่าในสังคมไทยยุคนั้นมีการทำลายเสรีภาพในการ คิด เขียน และอ่าน ทั้งสิ้น

บทความในยุคแรกๆ

บทความภาษาไทยบทแรกเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่นักวิชาการไทยเขียน ได้ตีพิมพ์ในลักษณะเอกสารสำเนาจากอังกฤษ เพื่อให้คนไทยได้รับรู้ข้อมูล นั่นคือบทความของ ป่วย อึ้งภากรณ์ ซึ่งเดิมดำรงตำแหน่งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในยุคนั้น บทความนี้ชื่อ “**ความรุนแรงและรัฐประหาร ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙**” และเริ่มแจกในต่างประเทศตั้งแต่วันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นต้นไป ในภายหลังมีการนำมาตีพิมพ์ในประเทศไทยโดยสำนักพิมพ์ต่าง ๆ เช่น สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง ในปี ๒๕๒๓

บทความของ ป่วย (๒๕๑๙) ได้กล่าวถึงการใช้อาวุธสงครามอย่างไม่เลือกหน้าของตำรวจไทยในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยที่มีกองกำลังเสริมจากหน่วยกระหังแดง ลูกเสือชาวบ้าน และนพล มีการบรรยายถึงความโหดร้ายทารุณของฝ่ายที่ต่อต้านนักศึกษาที่ท้องสนามหลวงและภายในมหาวิทยาลัยเอง นอกจากนี้ ป่วย ยืนยันว่าในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่มีอาวุธสงครามหรืออุโมงค์ลับดังที่มีการประโคมข่าว (ดูข่าวใน สยามรัฐ ๙ ตุลาคม ๒๕๑๙ หน้า 8) ป่วย อธิบายว่าเจตนาที่จะทำลายล้างขบวนการนักศึกษาและขบวนการของประชาชนที่รักเสรีภาพมีมาตั้งแต่วันที่มีการล้มเผด็จการทหารในวันที่

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ สามปีก่อนหน้านั้น โดยแกนหลักคือผู้ที่สูญเสียอำนาจทางการเมืองไปในปี ๒๕๑๖ รวมทั้งผู้ที่เกรงว่า “ประชาธิปไตยมากเกินไป” จะทำให้เขาสูญเสียอำนาจทางเศรษฐกิจ ในกลุ่มนี้มีทั้งนายทุน เจ้าของที่ดินรายใหญ่ ๆ ทหาร และตำรวจบางกลุ่ม รวมถึงนักการเมือง (โดยเฉพาะพรรคชาติไทย) และพระภิกษุ เช่น กิตติ วุฒิโธ ด้วย พวกนี้ใช้ทุกวิธีการในการโจมตีกลุ่มพลังต่าง ๆ ของประชาชนที่เป็นปรปักษ์ต่อผลประโยชน์ของตนเอง เช่น มีการใช้ความรุนแรงและการสังหารผู้นำชาวนา (*ดูรายละเอียดใน กนกศักดิ์ ๒๕๕๒: 155*) ผู้นำนักศึกษา และผู้นำทางการเมือง และการปลุกระดมด้วยข่าวเท็จผ่านสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ดาวสยาม กับ สถานีวิทยุยานเกราะ

ป่วย (๒๕๑๙) ชี้แจงว่า ละครที่นักศึกษาเล่นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีสาระสำคัญสองประการคือ การต่อต้านการกลับมาของอดีตเผด็จการจอมพลถนอม และการประท้วงการฆ่าและแขวนคอพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคที่นครปฐม ป่วย ยืนยันว่าไม่มีใครที่ดูละครในวันนั้นที่เห็นว่าการแต่งหน้าคุณอภิรักษ์ให้เหมือนเจ้าฟ้าชายแต่อย่างใด ดังนั้นการประโคมข่าวว่านักศึกษาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพของหนังสือพิมพ์ดาวสยาม และของสถานีวิทยุยานเกราะ ล้วนแต่เป็นการประโคมข่าวเท็จเพื่อปลุกระดมมือบให้มาทำลายนักศึกษา

ป่วย เขียนว่า ในการเสนอข่าวเกี่ยวกับการเล่นละครของนักศึกษาหนังสือพิมพ์ดาวสยาม อาจแต่งภาพให้เหมือนเจ้าฟ้าชายมากขึ้น (ความเห็นนี้สนับสนุนโดย *ชาญวิทย์ ๒๕๔๑: 168*) และในงานสัมมนาสำหรับนักศึกษาไทยที่มหาวิทยาลัย New South Wales ในประเทศออสเตรเลีย ในปี ๒๕๒๐ ป่วย (๒๕๒๐) ได้ให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า นอกจากหนังสือพิมพ์ดาวสยามแล้ว หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ก็มีส่วนในการแต่งภาพการเล่นละครและมีการนำเสนอข่าวในทำนองที่เสนอว่านักศึกษาดูหมิ่นเจ้าฟ้าชาย (*ความเห็นนี้สอดคล้องกับมุมมองในหนังสือหลาย ๆ เล่ม เช่น สุธรรม ๒๕๒๒: 26, เริงรวี ๒๕๓๑: 86, คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา ๒๕๓๙ข: 39, สิ้นธุส์สวัสดิ์ ๒๕๓๙: 53,*

สารคดี ๒๕๔๑: 100, เกรียงศักดิ์ ๒๕๔๑: 394, ศรพรหม ๒๕๔๓: 43, พระไพศาล และ ส.ศิริรักษ์ ๒๕๓๙: 48, 185) แต่อย่างไรก็ตาม “คณะกรรมการ รับข้อมูล และสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” ในปี ๒๕๕๓ มีข้อมูล หลักฐานที่พิสูจน์ว่าไม่มีหนังสือพิมพ์ฉบับไหนเลยที่แต่งภาพการเล่นละคร มีแต่การประโคมข่าวเท็จโดย ดาวสยามและสถานีวิทยุยานเกราะ เท่านั้น ส่วนหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ เพียงแต่ลงภาพจริงและเสนอข่าวจริงเกี่ยวกับการ เล่นละคร (ใจ ๒๕๕๔, สมศักดิ์ ๒๕๕๓ข, ดุราลัยเอียดใน บทที่ ๓ ของ รายงานนี้)

ป่วย (๒๕๑๙) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มอันธพาลทางการเมืองที่ถูกก่อตั้งขึ้น มาโดยชนชั้นนำของประเทศไทย เช่น กระต๊อ และนวล ที่ตั้งมาโดย กอ.รมน. (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในประเทศ) หรือ ลูกเสือชาวบ้าน ซึ่งเป็นเครื่องมือทางการเมืองของนายทุนและขุนศึก โดยมีการอ้างว่าจัดตั้งขึ้นเพื่อ ปกป้อง “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์”

ท้ายสุด ป่วย (๒๕๑๙) ตั้งข้อสังเกตว่าผู้ที่ต้องการก่อรัฐประหารใน ยุคนั้นมีอย่างน้อยสองฝ่าย และฝ่ายหนึ่งยึดอำนาจในเย็นวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๙ เพื่อตัดหน้าอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งในเรื่องนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช กับ เดวิด มอร์เรล ในหนังสือวิชาการเกี่ยวกับการเมืองไทยที่ตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ อธิบายว่า พรรคชาติไทย (เช่น ประมาณ อติเรกสาร และชาติชาย ชุณหะวัณ) ชีงขวาของ พรรคประชาธิปไตย (เช่น ธรรมบุญ เทียนเงิน กับ สมัคร สุนทรเวช) และนายทหาร ที่ใกล้ชิดกับอดีตเผด็จการจอมพลถนอม-จอมพลประภาส ได้วางแผนก่อเรื่อง เพื่อเป็นข้ออ้างในการทำรัฐประหาร มาตั้งแต่กลางปี ๒๕๑๙ และ การนำ จอมพลประภาสและจอมพลถนอมกลับเข้ามาในเมืองไทยเป็นส่วนหนึ่งของ แผนนี้ (Morel & Chai-anan 1981: 270) แต่กลุ่มที่ยึดอำนาจจริง ๆ ในเย็น วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ภายใต้อำนาจของ “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” ไม่ใช่ กลุ่มเดียวกัน เป็นกลุ่มของนายทหารที่ไม่เห็นด้วยกับเครือข่าย ถนอม-ประภาส (Morell & Chai-anan 1981: 276, Los Angeles Times 12/10/76: 12,

Mallet 1978: 91-95) นอกจากนี้ ฤดี เรืองชัย (๒๕๓๙) เสนอว่า เหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลา อาจสยดสยองกว่านี้ถ้าหากไม่เกิดการรัฐประหารซ้อนดังกล่าว (ฤดี ๒๕๓๙: 165)

บทความสำคัญทางวิชาการอีกบทหนึ่งที่ออกมาหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาไม่นานคือบทความภาษาอังกฤษของ Ben Anderson (1977) ซึ่งปัจจุบันแปลเป็นภาษาไทยแล้ว (เบเนดิก แอนเดอร์สัน ๒๕๔๑¹) หนังสือ ภาษาไทยที่ตีพิมพ์บทความนี้ของ แอนเดอร์สัน (หนังสือ “จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา” ของ ชาญวิทย์ และอัมรงค์ศักดิ์ ๒๕๔๑) เป็นหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่พัฒนาความเข้าใจของเราเกี่ยวกับเหตุการณ์ได้มากที่สุดทีเดียว เพราะมีการรวบรวมบทความต่าง ๆ หลายบท พร้อมกับการโยงเรื่องราวระหว่าง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยลำดับเหตุการณ์อย่างชัดเจน

แอนเดอร์สัน มองว่ากลุ่มฝ่ายขวาที่ก่อความรุนแรงในวันที่ ๖ ตุลาคม มีฐานสนับสนุนในหมู่ชนชั้นกลางมั่งมีและในหมู่ชนชั้นนำ เช่น ลูกเสือชาวบ้าน เป็นเครื่องมือของฝ่ายนิยมเจ้าและผู้นำขบวนการนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้มีฐานะดี (เบเนดิก แอนเดอร์สัน ๒๕๔๑: 121-122) นอกจากนี้ นักการเมืองจากพรรคชาติไทยมีส่วนในการปลุกระดมฝ่ายขวาให้ต่อต้านนักศึกษา เช่น พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ มีส่วนในการสนับสนุนกลุ่มกระติ่งแดง (เบเนดิก แอนเดอร์สัน ๒๕๔๑: 151) และพลตรีประमाण อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย เป็นผู้ที่ชูคำขวัญ “ขวาพิฆาตซ้าย” ในยุคนั้น

แอนเดอร์สันเป็นนักวิชาการคนแรกๆ ที่เห็นลักษณะคล้ายคลึงระหว่าง “กลุ่มนอกระบบ” เช่น ลูกเสือชาวบ้าน หรือกลุ่มอื่น ๆ ในยุคนั้น กับขบวนการฟาสซิสต์ในยุโรป (เบเนดิก แอนเดอร์สัน ๒๕๔๑: 121-122) และ ในภายหลังก็มีนักวิชาการอื่น ๆ ขยายความเรื่องนี้ต่อไป (Bowie 1997: 110 & 255, ใจ ๒๕๔๓ก: 78, ใจ ๒๕๔๓ข, Ungpakorn 2001) โดย สรุปแล้ว ลักษณะคล้ายคลึงดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานสามประการคือ (๑) องค์กรเหล่านี้มีฐาน

¹ งานชิ้นนี้เคยแปลเป็นภาษาไทยโดยแอนเดอร์สันเอง ในปี ๒๕๒๒ (เอกรงค์ ๒๕๒๒)

สนับสนุนในหมู่ชนชั้นระดับกลาง ๆ ที่หวาดกลัวการเปลี่ยนแปลงในยุควิกฤต (๒) การดึงมวลชนมาเป็นสมาชิกมักจะกระทำบนพื้นฐานการสร้างนิยายรักชาติ (Bowie 1997: 46 & 219) และ (๓) องค์กรเหล่านี้พร้อมที่จะใช้ความรุนแรงประเภทผิดกฎหมาย ซึ่งทำให้เป็นเครื่องมือที่ดีของฝ่ายรัฐ เพราะรัฐไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบกับการกระทำขององค์กรดังกล่าว

แอนเดอร์สัน (๒๕๔๑: 118) ให้เหตุผลสี่ประการว่าทำไมชนชั้นระดับกลางของไทยเปลี่ยนใจจากการสนับสนุนประชาธิปไตยในยุค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ มาสนับสนุนเผด็จการและการใช้ความรุนแรงในปี ๒๕๑๙ ดังนี้คือ

๑) เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงที่ราคาน้ำมันเพิ่มขึ้นทั่วโลกตั้งแต่ปี ๒๕๑๖ ซึ่งทำให้การลงทุนในเศรษฐกิจไทยลดลงและเกิดปัญหาขาดดุลการชำระเงิน

๒) ในประเทศรอบด้านรัฐบาลฝ่ายขวาถูกล้มและรัฐบาลคอมมิวนิสต์ขึ้นมามีอำนาจในปี ๒๕๑๘

๓) ฝ่ายกรรมาชีพ ขาวนา และนักศึกษาไทย ออกมาประท้วงและนัดหยุดงานบ่อย เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำในสังคมที่สะสมมา

๔) นักศึกษาที่เรียนจบ โดยเฉพาะนักศึกษาอาชีวะ ตกลงงานถึง 75% ในชนบท และ 50% ในกรุงเทพฯ ซึ่งช่วยให้นักศึกษากลุ่มนี้กลายเป็นเครื่องมือของฝ่ายขวาในการต่อสู้กับบัณฑิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยได้ง่ายขึ้น

การเข้าใจจากกว้าง: หนังสือ “จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา”

หนังสือ “จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา” ของ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ เป็นหนังสือที่สำคัญ เพราะการวิเคราะห์สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ที่ก่อให้เกิดความหวาดกลัวในหมู่ชนชั้นกลางและชนชั้นนำของไทย เป็นสิ่งที่จะช่วยให้เราเข้าใจสาเหตุที่สังคมไทยในยุคนั้นแยกตัวออกเป็นสองขั้วที่ขัดแย้งกันจนเกิดเหตุนองเลือดขึ้นได้

สถานการณ์นี้ เสน่ห์ จามริก เรียกว่า “วิกฤตการเปลี่ยนแปลง” (เสน่ห์ ๒๕๔๑) เสน่ห์ อธิบายว่า วิกฤตในสังคมไทยมาจากการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง

ของเศรษฐกิจไทยควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงในโลกภายนอก และตัววิกฤตคืออาการของความล้มเหลวในการปรับโครงสร้างใหม่ในสังคมไทยเพื่อให้ทันกับสถานการณ์ใหม่

ในทำนองเดียวกัน ชาลวียุท เกษตรศิริ (๒๕๔๑: 165-178 บทความนี้เดิมพิมพ์ใน พนม ๒๕๓๙) เสนอว่า ถ้ามองจากทฤษฎีประวัติศาสตร์ “ระยะเวลาช่วงยาว” การก่ออาชญากรรมของรัฐไทยในเหตุการณ์ ๖ ตุลา เป็นอาการส่วนหนึ่งของการที่สังคมไทยปลดปล่อยตนเองจากระบบเก่าเข้าสู่ยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งระหว่างความคิดทันสมัยและความคิดอนุรักษนิยม ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวมีผลค่อนข้างรุนแรงในประเทศโลกที่สาม เนื่องจากความเปราะบางของประชาธิปไตย

ในเรื่องของ “อาชญากรรมของรัฐ” ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ในหนังสือ “เราไม่ลืม 5 ตุลา” ได้อธิบายว่า ๖ ตุลา “คือวันที่เกิดการล้อมปราบนักศึกษา นักรบที่กำลังชุมนุมประท้วงการกลับเข้าประเทศของ จอมพลถนอม กิตติขจร อย่างสงบอยู่ในสนามฟุตบอลมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วยวิธีรุนแรง การใช้ความรุนแรงกระทำโดยกลุ่มประชาชน “ฝ่ายขวา” และหน่วยปฏิบัติการพิเศษไปจนถึงกำลังตำรวจส่วนหนึ่งแล้ว ตามด้วยการประกาศยึดอำนาจโดยคณะทหารในนามของคณะปฏิรูปการปกครอง” (ธเนศ ๒๕๓๙: 3) และในเล่มเดียวกัน ธงชัย วินิจจะกูล นิยามเหตุการณ์นี้ว่าเป็น “อาชญากรรมที่รัฐและผู้มีอำนาจกระทำต่อประชาชนในความขัดแย้งทางการเมือง” (ธงชัย ๒๕๓๙: 14)

หนังสือของนักวิชาการต่างประเทศคนอื่นๆ

ในช่วงแรก ๆ หลัง ๖ ตุลา นอกจากบทความของ ป่วย และ แอนเดอร์สัน แล้ว มีหนังสือวิชาการภาษาอังกฤษอีกสามเล่มที่กล่าวถึงรายละเอียดของเหตุการณ์นี้พอสมควร ซึ่งเขียนโดยนักวิชาการต่างประเทศ และนักวิชาการไทย (Turton, Fast & Caldwell 1978, Morell & Chaianan 1981, Girling 1981) แต่เราไม่ควรลืมบทความในวารสารและหนังสือพิมพ์ต่างประเทศในปี

๒๕๑๙ และ ๒๕๒๐ ด้วย

ถ้าเราเข้าใจสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกสังคมไทยและวิกฤตที่เกิดขึ้น เราจะเข้าใจว่าชนชั้นปกครองไทยทั้งชนชั้น มีความต้องการที่จะกำจัด ขบวนการนักศึกษาและฝ่ายซ้าย เราจึงต้องสรุปว่า ๖ ตุลา เป็นการพยายาม ทำลายขบวนการสังคมนิยมในประเทศไทยโดยชนชั้นปกครองไทยทั้งชนชั้น ไม่ใช่ การกระทำขององค์กร สถาบัน หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม ส่วนต่าง ๆ ของชนชั้นปกครองไทยมีมุมมองที่อาจแตกต่างกันไปเกี่ยวกับวิธีการ ที่ควรจะใช้ในการสกัดขบวนการฝ่ายซ้ายไทย ฉะนั้นเราไม่ควรมองว่ามีการวาง “แผนใหญ่” เพียงแผนเดียวโดยชนชั้นปกครองไทย เราควรเข้าใจว่าส่วนต่าง ๆ ของชนชั้นปกครองไทยมีการสร้างกลุ่มพลังฝ่ายขวามาคนักศึกษา กรรมกร ชาวนา และฝ่ายซ้าย และมีการฉวยโอกาสตามสถานการณ์ (Ungpakorn 2001)

นักวิชาการและนักข่าวต่างประเทศ โดยเฉพาะในยุคแรก ๆ หลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีการถกเถียงกันถึงบทบาทของพระราชวังในเหตุการณ์นี้ (ดูการสรุป ประเด็นใน Bowie 1997: 128) นักวิชาการส่วนใหญ่อธิบายว่ากิจกรรมของ พระราชวังมีส่วนเสริมให้เกิดวิกฤตการณ์ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยวิธีการ ต่าง ๆ เช่น การสนับสนุนขบวนการลูกเสือชาวบ้าน และการไปเยี่ยมพระถนอม ที่วัดบวรนิเวศในปลายเดือนกันยายนอย่างเปิดเผย เป็นต้น (Morell & Morell 1976, Shawcross 1976: 60, Woollacott 1976, Anderson 1977: 134, Morell & Morell 1977: 337, Bradley et al. 1978, Mallet 1978: 89-91, Morell & Chai-anan 1981 : 271, Girling 1981 : 156 & 213-215, ยศ ๒๕๓๓: 136. ชังชัย ๒๕๓๙ก: 21, Winichakul 2000) (ดูภาพข่าวใน สยามรัฐรายวัน ๒๔ กันยายน ๒๕๑๙ หน้า ๑ และ ดาวสยาม ๔ ตุลาคม ๒๕๑๙ หน้า ๔)

หลังจากเหตุการณ์ ๖ ตุลา ไม่นาน นักวิชาการสหรัฐ ๔ คนได้ร่วมกัน เขียนหนังสือชื่อ “Thailand: Domino by default” (Bradley et al. 1978) เพื่อเป็นการแนะนำนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่สหรัฐควรมีกับ

ประเทศไทย หนังสือเล่มนี้เขียนในยุคของประธานาธิบดี คาร์เตอร์ ที่เริ่มใช้นโยบาย “สิทธิมนุษยชน” ทั่วโลก เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของสหรัฐ ส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยเขียนไว้ว่า: “สองวันหลังพิธีอุปสมบทของพระณอม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถได้เสด็จไปเยี่ยมที่วัด นายสมัคร สุนทรเวช นักการเมืองฝ่ายขวาก็ประกาศอย่างเปิดเผยในการประชุมคณะรัฐมนตรีชุดเสนีย์ครั้งสุดท้ายว่า เป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่จะให้พระณอมกลับมาอยู่ในประเทศไทย” (เอกรงค์ ๒๕๒๒ แปลจาก แปรดีลีย์, มอแรลล์, แชนตัน และ ยัง: 34)

คนส่วนใหญ่ในแวดวงชนชั้นปกครองในยุคนั้นเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องใช้ความรุนแรงและการปฏิบัตินอกกรอบของระบบประชาธิปไตยในการสกัดกั้นขบวนการ “สังคมนิยม” ซึ่งในสายตาของเขารวมถึงคนที่มีแนวคิดเสรีประชาธิปไตยด้วย ดังนั้น เกือบทุกส่วนของชนชั้นนำเห็นชอบกับการตั้งองค์กรลูกเสือชาวบ้าน กระทั่งแดง นวพล และกลุ่มนอกระบบอื่น ๆ ถึงแม้ว่าบางส่วนอาจไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง และบางส่วนอาจคาดไม่ถึงว่าจะเกิดอะไรขึ้นในที่สุดเมื่อระยะเวลาผ่านไป “กลุ่มนอกระบบ” บางกลุ่มกลายเป็นเครื่องมือเฉพาะของซีกหนึ่งของชนชั้นนำเท่านั้น และสิ่งนี้ก่อให้เกิดความแตกแยกแย่งชิงผลประโยชน์กันในหมู่ชนชั้นปกครองเอง (Morell & Chai-anan 1981: 241, Bowie 1997: 114)

หนังสืออีกเล่มหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเข้าใจเหตุการณ์ ๖ ตุลา คือหนังสือของ Katherine Bowie เกี่ยวกับขบวนการลูกเสือชาวบ้าน (Bowie 1997) เพราะหนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมหลักฐานมหาศาลเกี่ยวกับวิธีการก่อตั้ง ลักษณะ และชะตากรรมของขบวนการลูกเสือชาวบ้าน จากงานวิจัยของ Bowie เองในประเทศไทย นับว่าไม่มีผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับลูกเสือชาวบ้านที่มีรายละเอียดมากเท่าเล่มนี้

Bowie อธิบายว่า ขบวนการลูกเสือชาวบ้านถูกจัดตั้งขึ้นโดยกองบัญชาการ



พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์ไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร โดยไม่มีหมายกำหนดการ ทรงพบกับสมเด็จพระญาณสังวรเจ้าอาวาส เมื่อเวลาประมาณ ๒๑.๓๐ น. และเสด็จพระราชดำเนิน กลับเวลา ๒๓.๐๐ น.

ภาพจาก หนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๑๙ หน้า ๑



สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนิน
ไปยังลานพระบรมรูปทรงม้า เมื่อเย็นวันที่ ๖ ต.ค. ๑๙ และทรงมีพระราชดำรัส
แก่ลูกเสือชาวบ้านซึ่งชุมนุมอยู่ที่นั่นเป็นจำนวนหมื่นกว่าคนว่า

“ข้าพเจ้าขอให้ทุกคนยิ้มแย้มและใจเย็น ๆ ไม่มีอะไรแก้ไขไม่ได้ แต่ต้อง
ค่อยแค้นค่อยไป บ้านเมืองตอนนี้ต้องการความสามัคคีและกำลังอยู่ในสถานการณ์
ที่สำคัญ ฉะนั้นขอให้ทุกคนสลายตัวเสียถือว่าเป็นของขวัญกับข้าพเจ้า ท่าน
เหนื่อยกันมามากแล้ว ขอให้กลับไปพักผ่อนเสียให้สบาย ทุกคนโปรดทราบ
ว่าสองล้านเกล้าฯ ทรงเป็นห่วง ไม่มีอะไรเท่ากับสองล้านเกล้าฯ จะเสียใจเท่ากับ
พวกเราเหมือนกันเอง ขอให้ทุกคนโชคดี”

ภาพจาก หนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๑๙ หน้า ๔

ตำรวจตระเวนชายแดนเพื่อต่อสู้ทางความคิดกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในชนบท และในปี ๒๕๑๔ คาดว่า 20% ของคนไทยในวัยทำงานเป็นลูกเสือชาวบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งมีบทบาทสำคัญในการใช้อาวุธสงครามที่ธรรมศาสตร์กับขบวนการลูกเสือชาวบ้าน และการสนับสนุนขบวนการนี้จากพระราชวังทำให้เราเข้าใจเหตุการณ์ ๖ ตุลา ได้ดีขึ้น

ในปี ๒๕๑๙ ลักษณะของลูกเสือชาวบ้านเปลี่ยนไปจากขบวนการของชาวชนบทเนื่องจากมีการนำชาวเมืองมาเป็นลูกเสือมากขึ้น และในไม่ช้าขบวนการนี้กลายเป็นมือบคนชั้นกลางระดับล่าง ซึ่งเป็นเครื่องมือของนักการเมืองฝ่ายขวาบางคน (Bowie 1997: 110) ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสาเหตุสำคัญที่รัฐไทยภายหลังการยึดอำนาจในวันที่ ๖ ตุลาคม เริ่มพยายามสลายขบวนการและปล่อยให้ตายไปเอง (Bowie 1997: 114)

Bowie มองว่าผู้ที่วางแผนก่อรัฐประหารในวันที่ ๖ ตุลาคม แต่ถูก “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” ตัดหน้าซึ่งทำรัฐประหารก่อน คือฝ่ายที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่สุดกับกลุ่มนอกระบบทั้งหลาย ดังนั้นความล้มเหลวของรัฐประหารในวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๒๐ ซึ่งเป็นความพยายามที่จะกู้สถานการณ์ของฝ่ายนี้ ยิ่งช่วยให้รัฐบาลไทยสามารถลดบทบาทของกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กระทั่งแดง และสถานีวิทยุยานเกราะลงไปได้อีกมาก (Bowie 1997: 135)

โดยสรุปแล้วหนังสือของ Bowie วาดภาพของขบวนการลูกเสือชาวบ้านที่เหมือนปีศาจร้ายที่ถูกสร้างขึ้นและสนับสนุนโดยชนชั้นปกครองไทยหลาย ๆ ส่วน แต่หลังจากเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลา มีการพยายามฝังปีศาจนี้เพราะถ้าปล่อยให้คุ้ยจะควบคุมไม่ได้ หรือจะกลายเป็นเครื่องมือของนักการเมืองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

“คดี ๖ ตุลา” รัฐไทยเปลี่ยนจากโจทก์เป็นจำเลย

หลังจากเหตุการณ์ ๖ ตุลา ผู้นำนักศึกษาและประชาชนบางคนถูกตั้งข้อกล่าวหาในคดีที่เรียกกันว่า “คดี ๖ ตุลา” สุธรรม แสงประทุมกับพวก

รวมทั้งหมด ๑๘ คน ถูกตั้งข้อกล่าวหาว่าก่อกบฏ ก่อจลาจล ต่อสู้และพยายามฆ่าเจ้าหน้าที่รัฐ และร่วมกันกระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ ฯลฯ คดีนี้เริ่มอย่างจริงจังในศาลทหารเมื่อมีการฟ้องในวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๒๐ ในตอนแรกลักษณะของการพิจารณาคดีไม่ได้เป็นไปตามมาตรฐานความยุติธรรมสากลแต่อย่างใด เพราะรัฐบาลกำหนดว่าผู้ต้องหาไม่มีสิทธิใช้นายความพลเรือนในการปกป้องตนเองเลย แต่หลังจากการรณรงค์เรียกร้องทั้งภายในและภายนอกประเทศในเรื่องนี้ และหลังจากที่รัฐบาล “หอย” ของ ธานินทร์ กรัยวิเชียร ถูกล้มโดยการรัฐประหารที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาในอีกหนึ่งปีถัดมา ลักษณะของคดีในศาลก็เปลี่ยนไปและมีการยินยอมให้แต่งตั้งนายความพลเรือนสำหรับฝ่ายจำเลย

หนังสือ “คดีประวัติศาสตร์ คดี ๖ ตุลา” ซึ่งครั้งแรกพิมพ์เป็นสองเล่ม โดยมี ธวัชชัย สุจริตรกุล เป็นบรรณาธิการ (ธวัชชัย ๒๕๒๑ และ ๒๕๒๒) แต่ภายหลังรวบรวมเป็นเล่มเดียว โดยมี สมยศ เชื้อไทย เป็น บรรณาธิการ (สมยศ ๒๕๓๑) เป็นหนังสือข้อมูลที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหนังสือเล่มนี้บันทึกคำให้การของพยานโจทก์ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ดังนั้นเราสามารถถือได้ว่าเป็นมุมมองหรือ “ข้ออ้าง” ของฝ่ายตำรวจบางคนเกี่ยวกับการลงมือปราบปรามนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และในการรวบรวมข้อมูลสำหรับรายงานฉบับนี้ โดยเฉพาะในส่วนที่พิจารณาคำให้การของพยานต่อ “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยาน เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” เราสามารถเปรียบเทียบมุมมองของเจ้าหน้าที่ตำรวจกับมุมมองของผู้ถูกกระทำได้อย่างดี (ดูบทที่ ๓)

การใช้คำว่า “ข้ออ้าง” ในการกล่าวถึงมุมมองนายตำรวจ ก็เพราะหลังจากที่เจ้าหน้าที่ตำรวจบางนายถูกทนายฝ่ายจำเลยซักถาม ก็ปรากฏว่ามีปัญหาหลายประเด็นเกี่ยวกับคุณภาพของคำให้การของพยานโจทก์ กรณีที่ชัดเจนมากคือ กรณีของร้อยตำรวจโท วัชรินทร์ เนียมฉนิชกุล ที่ให้การในศาลว่าตนเองไม่ได้ยิงปืนในเหตุการณ์ ๖ ตุลา แต่ปรากฏว่าฝ่ายทนายจำเลยมีรูปภาพ ร.ต.ท. วัชรินทร์ คาบุหรีที่ยิงปืนเข้าไปในธรรมศาสตร์ในวันนั้น (ธวัชชัย ๒๕๒๒ :

167, 183 และ 185, สารคดี ต.ค. ๒๕๔๑: 145)

ธงชัย วินิจจะกุล หนึ่งใน ๑๘ ผู้ต้องหา เล่าว่าแทนที่คดี ๖ ตูลา จะเป็นการพิสูจน์ความผิดของฝ่ายจำเลยโดยรัฐไทย ตัวรัฐไทยเองกลายเป็นจำเลยที่แท้จริง นอกจากรัฐไทยไม่สามารถพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาแล้ว คดีนี้กลายเป็นเวทีในการนำข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตูลาออกมาประกาศต่อสาธารณะ นอกจากนี้ ตั้งแต่วันแรกของการขึ้นศาล คดีนี้กลายเป็นเวทีของประชาชนในการประท้วงภายนอกศาลเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ด้วย ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องรีบประกาศนิรโทษกรรมผู้ต้องหาทั้งหมดในวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๒๑ ก่อนที่ข้อมูลอื่น ๆ จะออกมาสู่สาธารณะ และอีกสาเหตุหนึ่งของการออกกฎหมายนิรโทษกรรมในคราวนั้น คงจะเป็นความต้องการของฝ่ายรัฐที่จะปกป้องเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีบทบาทในการใช้ความรุนแรงจากการฟ้องร้องในอนาคตด้วย (ธงชัย ๒๕๓๙ก: 26, Winichakul 2000)

ในหนังสือ “คดีประวัติศาสตร์ คดี ๖ ตูลา ใครคือฆาตกร?” (สมัยศ ๒๕๓๑) นอกจากจะมีการตีพิมพ์คำให้การในศาลอีกครั้งหนึ่งในเล่มเดียวแล้ว ยังมีการพูดถึงกรณียกฟ้องของ พลตรีจำลอง ศรีเมือง ในฐานะที่เคยเป็นนายทหารกลุ่มยังเติร์กในยุค ๖ ตูลา เพราะในการเลือกตั้งเมื่อปี ๒๕๓๑ นางจงกล ศรีกาญจนา ผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. พรรคพลังธรรม อวดว่าตนอยู่เคียงข้าง จำลอง ศรีเมือง และพวก “รักชาติ” ในวันที่ ๖ ตุลาคม ซึ่งคำพูดนี้กลับกลายเป็นการสร้างภาพลักษณ์ในแง่ลบกับตัวจำลอง (สมัยศ ๒๕๓๑: 369) เหตุการณ์นี้พิสูจน์ให้เห็นว่า การมองบทบาทของกลุ่มฝ่ายขวาในวันที่ ๖ ตุลาคม เปลี่ยนจากบทบาทของ “วีรชนผู้รักชาติ” ไปเป็นบทบาทของ “ผู้อัปยศมือเปื้อนเลือด” ภายในช่วงเวลา ๑๒ ปี และในขณะเดียวกันสังคมไทยเริ่มหันมามองนักศึกษาด้วยความเห็นใจ ถึงแม้ว่าความเห็นใจดังกล่าวมาพร้อมเงื่อนไขการ “หุบปากเหยื่อ” ที่กล่าวถึงไปแล้ว (ธงชัย ๒๕๓๙ก,ค และ ใน สารคดี ต.ค. ๒๕๔๑: 167) ส่วนการสรุปว่า จำลอง ศรีเมือง มือเปื้อนเลือดหรือไม่ เป็นเรื่องที่ถกเถียงกันในหนังสือ “คดี ๖ ตูลา” เล่มนี้ โดยที่ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ออกมา

ปกป้องจำลอง และพันเอกประจักษ์ สว่างจิตร คัดค้าน

หนังสืออีกเล่มหนึ่งที่เกี่ยวกับคดี ๖ ตุลา ในศาล คือหนังสือ “เราคือผู้บริสุทธิ์” ซึ่งตีพิมพ์ในเดือนสิงหาคม ๒๕๒๑ หนึ่งเดือนก่อนที่จำเลยทั้งหมดจะได้รับการนิรโทษกรรม (กลุ่มนักศึกษากฎหมาย ๒๕๒๑, คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ปี ๖ ตุลา ๒๕๓๙ค) หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็นสามส่วน ส่วนแรกเป็นการรวบรวม “จดหมายจาก ขวลิต วินิจจะกุล” ซึ่งจริง ๆ แล้วเขียนโดย ธงชัย วินิจจะกุล โดยเป็นการรวบรวมประสบการณ์ทั้งหมดของจำเลยหลายคนที่กำลังติดคุกอยู่ จดหมายเหล่านี้เป็นความพยายามที่จะสื่อให้คนภายนอกทั้งในเมืองและในป่า ทราบว่าในวันที่ ๖ ตุลาเกิดอะไรขึ้นและสภาพความเป็นอยู่ของจำเลยเป็นอย่างไร ส่วนที่สองของหนังสือเล่มนี้ เป็นการรวบรวมจดหมายจริง ๆ จากจำเลยแต่ละคน โดยใช้ชื่อจริงเพื่อสื่อความรู้สึกและความเห็นให้โลกภายนอกทราบ เช่น จดหมายของ โอริสสา ไอรวัฒน์วัฒน์ ซึ่งเล่าถึงความยากลำบากของเขา เนื่องจากการที่เจ้าหน้าที่รัฐไม่ค่อยสนใจในการรักษาบาดแผลของเขาที่ได้รับจากการถูกยิงในวันที่ ๖ ตุลาคม หรือจดหมายของ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ซึ่งเป็นจดหมายที่พยายามปลุกใจนักศึกษาในโลกภายนอก โดยเขียนไว้ว่า “ถ้านักเรียนนักศึกษาเอาแต่ก้มหน้าอ่านตำรา แสงสว่างแห่งความเป็นธรรมก็จะไม่ปรากฏขึ้น” (สมศักดิ์ ๒๕๒๑: 171)

ส่วนสุดท้ายของหนังสือ “เราคือผู้บริสุทธิ์” เป็นบทสัมภาษณ์จำเลยในคดี ๖ ตุลา เพื่อเป็นโอกาสในการแสดงความเห็นต่อคดีนี้และต่อเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกี่ยวกับ ๖ ตุลา และในบทสัมภาษณ์ของ สุธรรม แสงประทุม เขาแสดงความเห็นว่า “คดี ๖ ตุลา จะสิ้นสุดลงต่อเมื่อได้นำเอาฆาตกรตัวจริงมาลงโทษ” (สุธรรม ๒๕๒๑: 198)

หลังจากที่ สุธรรม ได้รับการปล่อยตัวจากคุกมีการเขียนประสบการณ์ส่วนตัวของเขาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลา ในหนังสือชื่อ “ผมผ่านเหตุการณ์ ๖ ตุลาคมมาได้อย่างไร?” (สุธรรม ๒๕๒๒) โดยเล่าถึงความพยายามของผู้นำขบวนการนักศึกษาที่จะเข้าพบนายกรัฐมนตรีและผู้นำทางการเมืองอื่น ๆ เพื่อ

ชี้แจงและแก้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการเล่นละครของนักศึกษาหลังวันที่ ๕ ตุลาคม แต่ความพยายามนี้ล้มเหลวเพราะเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่สนใจฟังคำอธิบายของนักศึกษาแต่อย่างใด (สุธรรม ๒๕๒๒: 27, 31, 33) ในคำนำของหนังสือเล่มนี้ สุวัฒน์ วรดิลก อธิบายว่าในการ “นิรโทษกรรม” ผู้บริสุทธิ์ที่เคยติดคุก ผู้กุมอำนาจบ้านเมือง พยายามเสนอให้ทุกคนมองว่าเรื่อง ๖ ตุลา “แล้วก็ได้แล้วกันไป สิ้นมันเสียเถอะ” แต่สำหรับผู้มีอำนาจราชศักดิ์และผู้ร่วมก่ออาชญากรรมในวันนั้น การ “ลืม” เหตุการณ์นี้เป็นเรื่องง่ายเพราะเขาเหล่านั้นไม่ได้เสียหน้าตา หรือเลือด แม้แต่หยดเดียว (สุวัฒน์ ใน สุธรรม ๒๕๒๒: 3)

นอกจากหนังสือ “คติประวัติศาสตร์ คติ ๖ ตุลา” ที่มีการตีพิมพ์คำให้การของเจ้าหน้าที่รัฐบาลบางคนในศาลแล้ว มีบทความอีกชิ้นหนึ่งที่แสดงความเห็นของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่อยู่ในสถานการณ์ แต่จุดยืนค่อนข้างจะต่างออกไป ในเดือนตุลาคม ๒๕๓๗ พ.ต.ท. มนัส สัตยารักษ์ (ยศในปี ๒๕๑๙) เขียนบทความชื่อ “รำลึก ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ วันวังเวง” ใน มติชนสุดสัปดาห์ โดยมีใจความว่า ตำรวจใช้ความรุนแรงเกินเหตุ ทั้งในด้านการใช้อาวุธ และการควบคุมนักศึกษา มนัส เขียนไว้ว่า “ตำรวจที่อยู่รอบนอก (มหาวิทยาลัย) ... ใช้อาวุธปืนประจำตัวยิงเข้าไปในมหาวิทยาลัยโดยไม่ได้หวังผลอะไรมากไปกว่าสร้างความพอใจให้แก่ตัวเอง” นอกจากนี้ มนัส ยืนยันว่าการชุมนุมของนักศึกษาในธรรมศาสตร์เป็นไปอย่างสงบมาตลอด (มนัส ๒๕๓๗) บทความนี้นอกจากจะเสริมข้อมูลที่สนับสนุนความบริสุทธิ์ของนักศึกษาแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่านายตำรวจ บางคนไม่เห็นด้วยกับวิธีการปราบปรามในวันนั้น

บทบาทของสหรัฐและสงครามเย็น

เนื่องจากเหตุการณ์ ๖ ตุลา เกิดขึ้นในยุคสงครามเย็นและต้นเหตุส่วนหนึ่งมาจากมุมมองชนชั้นปกครองไทยเกี่ยวกับสถานการณ์ในประเทศเพื่อนบ้าน หลังสงครามอินโดจีน มีหลายคนตั้งคำถามว่าสหรัฐอเมริกามีส่วนในการก่อเหตุมากน้อยแค่ไหน จากมุมมองนักวิชาการที่สำรวจเรื่องนี้ เราคงจะสรุปได้ว่าปัจจัย

หลักที่นำไปสู่เหตุการณ์คือปัจจัยภายในประเทศ ไม่ใช่ปัจจัยภายนอก (*Girling 1981: 93*) เพราะถึงแม้ว่า สหรัฐอเมริกาไม่ต้องการเห็นประเทศไทยตกอยู่ในค่ายประเทศ “คอมมิวนิสต์” และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือกับรัฐบาลไทยในการปราบคอมมิวนิสต์เสมอ (*Mallet 1978: 89*) แต่สหรัฐไม่จำเป็นต้องสั่งการให้มีการปราบปรามขบวนการนักศึกษา เนื่องจากชนชั้นปกครองไทยคงจะมีเหตุผลสำคัญในการลงมือปราบปรามเอง ศรพรหม วาสสุรงค์ (๒๕๔๓ 48) สรุปว่า “ไม่ปรากฏหลักฐานว่าองค์กรหรือหน่วยงานใดของสหรัฐอเมริกา จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสังหารโหดในวันที่ ๖ ตุลา”

นอกจากนี้ ในช่วงที่มี “คดี ๖ ตุลา” รัฐบาลสหรัฐอเมริกากำลังเสนอนโยบาย “สิทธิมนุษยชน” ทั่วโลก โดยมองว่า การปราบปรามแบบสุด ๆ หรือรัฐบาลเผด็จการในโลกที่สาม ไม่ค่อยช่วยปกป้องผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาเท่าไร (*Bel 1978: 70*) ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลสหรัฐได้ส่งตัวแทนระดับสูงมาที่กรุงเทพฯ เพื่อสังเกตการณ์คดีในศาลด้วย ซึ่ง ธงชัย วินิจจะกุล มองว่ามีส่วนช่วยให้กระบวนการในศาลมีความโปร่งใสมากขึ้น (*Winichakul 2000*)

Peter Bell เสนอความเห็นที่ ๖ ตุลา เป็นการปราบปรามพลังการต่อสู้ทางชนชั้นของชนชั้นล่างไทยโดยฝ่ายทุน เพื่อสถาปนาอัตรากำลังในเศรษฐกิจไทยและเศรษฐกิจสหรัฐ ซึ่งถ้าเราดูตัวเลขเกี่ยวกับอัตราการกอบโกยกำไรจากกรรมาชีพไทยหลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จะเห็นว่าพุ่งสูงขึ้น (*ใจ ๒๕๔๓ก: 72*)

สิ่งที่เราพอจะเสนอได้เกี่ยวกับบทบาทสหรัฐอเมริกาคือ สหรัฐให้ความช่วยเหลือกับตำรวจไทยและ กอ.รมน. (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในประเทศ) ในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ (*Shawcross 1976: 59*) และระดับความช่วยเหลือทางทหารของสหรัฐในปี ๒๕๑๙ สูงกว่าระดับในปีก่อนหน้านี้ถึงเก้าเท่า (*Mallet 1978: 89*) นอกจากนี้ รัฐบาลสหรัฐในฐานะที่เป็นที่ปรึกษาของรัฐบาลไทยคงจะมีส่วนในการแนะนำให้ จัดตั้งหน่วยงานต่าง ๆ ของตำรวจตระเวนชายแดน และองค์กรลูกเสือชาวบ้าน (*Bowie 1997: 76*)

งานรำลึก ๒๐ ปี เหตุการณ์ ๖ ตุลา

งานรำลึก ๒๐ ปี เหตุการณ์ ๖ ตุลา เป็นครั้งแรกที่ผู้ถูกกระทำในเหตุการณ์นั้นสามารถรวมตัวกันออกมาประกาศต่อสังคมไทยว่า ตนเอง ได้ผ่านเหตุการณ์นี้มาในฐานะผู้ถูกกระทำที่ไม่มีความผิด ดังนั้นควรมีที่ยืนให้เขาในสังคมไทยปัจจุบัน ในงานครั้งนั้นมีการตีพิมพ์หนังสือและบทความหลายเรื่อง และมีการเปิดเผยข้อมูลและมุมมองใหม่ ๆ โดยเฉพาะในแง่ของความทรงจำส่วนตัวมากมาย

ตัวอย่างสำคัญ ๆ ของหนังสือที่ออกมาในยุคนั้น เช่น “เราไม่ลืม ๖ ตุลา” (คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา - ๒๕๓๙), “มหาวิทยาลัยของฉัน” (สมศักดิ์ และคณะ ๒๕๓๔), “ตุลากาล” (คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา - ๒๕๓๙), “๖ ตุลาจารึก ความทรงจำ ความหวังและบทเรียน” (พระไพศาล และ ส.ศิริรักษ์ ๒๕๓๙), “๒๐ ปี ๖ ตุลา” (พนม ๒๕๓๙), “หยดหนึ่งในกระแสน้ำ” (ฤดี ๒๕๓๙) และ “บันทึกของฉัน สิ้นไปสู่ดวงดาว” (สินธุ์สวัสดิ์ ๒๕๓๙) นอกจากนี้ หลังจากที่มีการเบิกทางในการนำเสนอหนังสือ และข้อมูลดังกล่าวก็มีหนังสือเล่มอื่นตามมาในปีต่อมา เช่น “บันทึกภาพและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลา ๑๖ ถึง ๖ ตุลา ๑๙” (อรุณ ๒๕๔๑) เป็นต้น

หนังสือ “เราไม่ลืม ๖ ตุลา” นอกจากจะมีบทความโดยนักวิชาการสำคัญ ๆ เช่น ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ชงชัย วินิจจะกุล และ วิทยากร เชียงกุล แล้ว ยังมีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ในเช้าวันที่ ๖ ที่ธรรมศาสตร์ และคำให้การในศาล (คดี ๖ ตุลา) ด้วย

หนังสือ “มหาวิทยาลัยของฉัน” มีบทความวิเคราะห์และเล่าความทรงจำของนักวิชาการสำคัญเช่นเดียวกัน เช่น สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล และ เกษียร เตชะพีระ เป็นต้น ในบทความของ เกษียร มีการอธิบายถึง “ความเป็นชาย” ของขบวนการนักศึกษาในยุคนั้น โดยให้เหตุผลว่า มีความจำเป็นที่จะเป็น “ชาย” เพราะสังคมในยุคนั้น “ป่วย” และภาระการทำให้สังคมดีขึ้นที่เริ่มในยุค ๑๔ ตุลา ยังไม่เสร็จสิ้น (เกษียร ๒๕๓๙ก: 46)

หนังสือ “ตุลากาล” (คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา - ๒๕๓๔ข) เป็นหนังสือที่รวบรวมคำบอกเล่าสั้น ๆ และความคิดเห็นของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ และญาติของผู้เสียชีวิต นอกจากนี้ มีบทบันทึกของนักข่าวต่างประเทศและลำดับเหตุการณ์คร่าว ๆ ในหนังสือเล่มนี้มีบทความของ ธงชัย วินิจจะกูล (ธงชัย ๒๕๓๔ ค ที่กล่าวถึงไปแล้ว) และบทความของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่มองว่า ๖ ตุลาเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า การเมืองไทยไม่ใช่ว่าการเมืองที่มีวัฒนธรรมแบบสงบหรือสันติแต่อย่างใด นิธิ เสนอว่า ความรุนแรงของ ๖ ตุลา มาจากการที่รัฐไม่เข้มแข็งพอที่จะรักษาความสงบได้ ท่ามกลางการที่ฝ่ายขวาและฝ่ายซ้ายวิ่งเข้าหาสองข้างที่จัดตั้งได้ดีที่สุด นั่นคือกองทัพ และพรรคคอมมิวนิสต์ (นิธิ ๒๕๓๔ : 232)

หนังสือ “ตุลากาล” มีบทความที่พูดถึงงานของศิลปินในการต่อสู้เพื่อสังคมที่เป็นธรรมในยุคนั้น และถ้าใครต้องการชมรูปภาพผลงานของศิลปินในสมัยนั้นสามารถดูได้ในหนังสือ “สร้างสานตำนานศิลป์” (๒๐ ปี แนวนร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย ๒๕๓๓) นอกจากนี้ หนังสือ “บันทึกของฉันท สีสันไปสู่ดวงดาว” (สินธุ์สวัสดิ์ ๒๕๓๔) เป็นหนังสือบันทึกที่เขียนโดยศิลปินคนหนึ่งที่เป็นสมาชิก “แนวนร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย” หนังสือเล่มนี้มีทั้งบทความที่เกี่ยวกับประสบการณ์ส่วนตัวในวันที่ ๖ ตุลา และ ประสบการณ์ในการเข้าไปทำงานในป่ากับพรรคคอมมิวนิสต์ไทยด้วย สินธุ์สวัสดิ์ เล่าว่าเนื่องจากพวกศิลปินฝ่ายซ้ายกับนักศึกษาอาชีวะในกลุ่มกระทิงแดงมักจะจบจากสถานศึกษาเดียวกันทำให้รู้จักกันดี ซึ่งมีผลร้ายในการใช้ความรุนแรงในวันที่ ๖ ตุลา เพราะศิลปินฝ่ายซ้ายถูกหมายตัวหลายคน (สินธุ์สวัสดิ์ ๒๕๓๔: 58)

หนังสือ “ตุลาจารึก ความทรงจำ ความหวังและบทเรียน” (พระไพศาล และ ส.ศิวัรักษ์ ๒๕๓๔) มีการวิเคราะห์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากมุมมองศาสนา พุทธและการต่อสู้แบบสันติวิธี พระไพศาลเสนอว่าทั้งสองฝ่ายพยายามลดทอนความเป็นมนุษย์ของฝ่ายตรงข้าม และการวาดภาพว่าศัตรูเป็นสัตว์เลวร้ายปูทางไปสู่ความสยดสยอง (พระไพศาล และ ส.ศิวัรักษ์ ๒๕๓๔: 131)

พระไพศาลอธิบายเพิ่มว่า “ความโหดเหี้ยมในวันที่ ๖ ตุลาคม เป็นฝีมือของคนปกติธรรมดา... แต่เมื่อความชั่วร้ายถูกปลูกไว้เข้าครอบงำจิตใจจนไม่มีที่ว่างแก่คุณงามความดี เขาก็สามารถประหารผู้คนได้” (พระไพศาล และ ส.ศิริรักษ์ ๒๕๓๙: 145) ซึ่งประเด็นนี้เป็นประเด็นเดียวกันกับที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ตั้งข้อสงสัยว่าบุคคลที่ก่อทารุณกรรม เช่น การแขวนคอ หรือเผาทั้งเป็นในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม เป็นคนปกติได้อย่างไร นิธิ สรุปว่า คนเหล่านี้คงได้รับการฝึกฝนมาจากหน่วยทหารให้ทำทารุณกรรม เพราะคนธรรมดาน่าจะไม่สามารถอดทนถึงขนาดนั้น (นิธิ ๒๕๔๓)

จุดเด่นของหนังสือ “หยดหนึ่งในกระแสดร” (ฤดี ๒๕๓๙) ซึ่งเป็นหนังสืออีกเล่มในชุด “๒๐ ปี ๖ ตุลา” คือเป็นการวาดภาพกว้างระยะยาวของความขัดแย้งในสังคมไทยตั้งแต่ยุครัชกาลที่ ๖ ถึงยุคสิ้นสุดของสงครามเย็น เพราะ ฤดี เรียงร้อย เสนอว่า ๖ ตุลา เป็นเพียงจุดปะทุแตกหักซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเกลียวคลื่นของความขัดแย้งในสังคมที่มีมานาน หนังสือเล่มนี้ใช้วิธีการเล่าประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เขียน ซึ่งเป็น “คนรุ่นเดือนตุลา” เพื่อวาดภาพสิ่งที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาและปัญญาชนตั้งแต่ ๑๔ ตุลา ผ่าน ๖ ตุลา และการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ จนถึงยุคล่มสลายของ พ.ค.ท.

หนังสือ “๒๐ ปี ๖ ตุลา” (พนม ๒๕๓๙) มีบทความของ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ที่ภายหลังนำมาพิมพ์ใหม่ในหนังสือ “จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา” มีบทความของ เกษียร เตชะพีระ เรื่องความหลากหลายของความคิดในหมู่นักศึกษาและฝ่ายซ้ายในยุคนั้นจนถึงยุคปัจจุบันซึ่งมีผลกระทบไปถึงมุมมองเกี่ยวกับ ๖ ตุลา ทุกวันนี้ และมีบทความของ กิตติศักดิ์ ปรกิติ เกี่ยวกับความสำคัญของการชี้ถูกชี้ผิดในเรื่อง ๖ ตุลา โดยเปรียบเทียบกรณีไทยกับการนำอดีตผู้นำเกาหลีใต้ขึ้นศาลในข้อหาปราบปรามนักศึกษาที่เมืองกวางจู

ภาพถ่าย

นอกจากบทความต่าง ๆ แล้ว หนังสือ “มหาวิทยาลัยของฉัน” มีรูปภาพ

การแสดงละครแขวนคอที่นักศึกษาเล่นในวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๑๙ รูปภาพของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ๖ ตุลา เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้เราเข้าใจสถานการณ์ได้ดีขึ้น ดังนั้นสำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้ไปค้นดูรูปถ่ายจากหนังสือพิมพ์ในยุคนั้น หนังสือที่เสนอรูปภาพ เช่น *หนังสือของอรุณ* (๒๕๔๑) มีประโยชน์ในการประกอบภาพรวมของเหตุการณ์ นอกจากนี้ *หนังสือของอรุณ* ยังมีการตีพิมพ์บทความสำคัญสามบท คือ คำให้การเกี่ยวกับ ๖ ตุลา ของ (๑) ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีในยุคนั้น (๒) สุรินทร์ มาศดิตถ์ อดีตรัฐมนตรีในรัฐบาลเสนีย์ และ (๓) ชวน หลีกภัย อดีตรัฐมนตรีในรัฐบาลเสนีย์เช่นเดียวกัน

ในทั้งสามบทความที่กล่าวถึงนี้ บทของสุรินทร์ มีความน่าสนใจมากที่สุด เพราะเป็นการรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในช่วงสาย ๆ ของวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยมีการเล่าถึงบทบาทของนักการเมืองสำคัญ เช่น ชชาติชาย ชุณหะวัณ และการโกหกของ พล.ต.ท. ชุมพล โลหะชาละ ต่อที่ประชุม (*อรุณ* ๒๕๑๙: 171)

หนังสืออีกเล่มหนึ่งที่มีรูปภาพเหตุการณ์ ๖ ตุลาที่ค่อนข้างจะเป็นประโยชน์คือ หนังสือ *สารคดี ฉบับ “รวมเลือดเนื้อชาติไทย”* (*สารคดี* ต.ค. ๒๕๔๑ - ส่วนที่เป็นเรื่อง ๖ ตุลา เดิมพิมพ์ครั้งแรกปี ๒๕๓๙) ซึ่งหนังสือเล่มนี้มีการสัมภาษณ์นักข่าวสองคนที่อยู่ท่ามกลางเหตุการณ์คือ สรรพสิริ วิริยศิริ อดีตผู้อำนวยการโทรทัศน์ช่อง ๙ กับ วิโรจน์ มุขิตานนท์ ช่างภาพจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ วิโรจน์เล่าว่าตัวเอง “ถ่ายรูปตำรวจถือปืนมือหนึ่ง อีกมือหนึ่งคาบบุหรี่ไว้ที่ปาก ผมเห็นเขายิงจนหมดกระสุน” (*สารคดี* ต.ค. ๒๕๔๑: 145)

นอกจากรูปภาพแล้ว *สารคดี* เล่มนี้มีรายละเอียด พร้อมแผนที่ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันนั้น และอีกส่วนที่น่าสนใจคือ บทสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์โดยเฉพาะฝ่ายขวา เช่น พล.ต.ท.สมควร หริกุล ผู้ร่วมก่อตั้งขบวนการลูกเสือชาวบ้าน และสมศักดิ์ ขวัญมงคล กับ พลตรี สุตสาย หัสติน อดีตหัวหน้ากระหังแดง

ในการเปรียบเทียบมุมมองของฝ่ายขวาเรื่อง ๖ ตุลา เราจะเห็นว่าในกรณี พล.ต.ท. สมควร เขามองว่าถึงเวลาที่จะให้อภัยซึ่งกันและกันได้ โดย

ที่เขายอมรับว่านักศึกษาและผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์หวังดีต่อชาติ เพียงแต่มีแนวคิดต่างกับฝ่ายขวา (สารคดี ต.ค. ๒๕๔๑: 150) แต่พลตรี สุตสาย ยัง “ภูมิใจที่ช่วยให้ประเทศไทยยังรักษาความเป็นประชาธิปไตยไว้ได้” (สารคดี ต.ค. ๒๕๔๑: 160)

หนังสือ สารคดี ฉบับนี้มีบทความทางวิชาการที่น่าสนใจของ ธงชัย วินิจจะกูล ชื่อ “ความทรงจำกับประวัติศาสตร์บาดแผล กรณีการปราบปรามนองเลือด ๖ ตุลา ๑๙” (สารคดี ต.ค. ๒๕๔๑) ซึ่งเป็นบทความที่ตีพิมพ์ครั้งแรกใน สารคดี ปี ๒๕๓๙ และนำมาลงใน รัฐศาสตร์สาร ด้วย (ธงชัย ๒๕๓๙ก) รายละเอียดของงาน ธงชัย ชิ้นนี้พิจารณาไปแล้วในส่วนแรกของบทนี้

นอกจากภาพถ่ายแล้ว วิดีโอ “๖ ตุลา” ที่ผลิตออกมาจำหน่ายในงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา ก็มีความสำคัญในการสร้างความเข้าใจกับเหตุการณ์ด้วย วิดีโอนี้เป็นผลงานการถ่ายภาพของนักข่าวไทยและต่างประเทศ สำหรับนักข่าวไทย ผู้ที่มีความกล้าหาญในการบันทึกข้อเท็จจริงใน เหตุการณ์นั้นคือ คุณสรพสิริ วิริยศิริ ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ และคณะ ซึ่ง สรพสิริ เองถูกปลดออกจากตำแหน่งทันทีหลังจากที่มีการทำรัฐประหารในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ (สารคดี ต.ค. ๒๕๔๑: 139, I.T.V. ๒๕๔๒)

การปราบปรามในวันที่ ๖ ตุลา กระทำเพื่ออะไร?

ประชาชนในกลุ่มฝ่ายขวาที่ออกมาชุมนุมในวันที่ ๖ ตุลาคม มองว่า เขากำลังปกป้อง “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” แต่เราต้องถามลึกลงไปกว่านั้นว่า ผู้ที่มีอำนาจในการสั่งการปราบปรามหรือการระดมพลของฝ่ายขวา ต้องการที่จะทำอะไร?

นักวิชาการคนแรกที่พยายามเสนอคำตอบเรื่องนี้คือ ป่วย อิงภากรณ์ (๒๕๑๙) โดยอธิบายว่า “เจตนาที่จะทำให้ลายล้างพลังนักศึกษา และประชาชนที่ไฝ่เสรีภาพนั้นมิอยู่นานแล้ว ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ เมื่อมีเหตุทำให้เปลี่ยนระบบการปกครองมาเป็นรูปประชาธิปไตยนั้น ได้มีผู้กล่าวว่า ถ้าหากนักศึกษา

ประชาชนได้สักหมิ่นสองหมิ่นคนบ้านเมืองจะสงบบราบคาบ” ใครมีเจตนาแบบนี้? บัวย อธิบายว่า “ผู้ที่สูญเสียอำนาจทางการเมืองในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ ได้แก่ ทหารและตำรวจบางกลุ่ม ผู้ที่เกรงว่าในระบบประชาธิปไตยตนจะสูญเสียอำนาจทางเศรษฐกิจไปได้แก่ พวกนายทุนเจ้าของที่ดินบางกลุ่ม” ความเห็นนี้ตรงกับมุมมองของ David และ Susan Morell (Morell & Morell 1977)

ถึงแม้ว่าการปราบปรามในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม เป็นการกระทำต่อขบวนการนักศึกษาเป็นหลัก แต่เป้าหมายโดยรวมน่าจะเป็นการทำลาย “ฝ่ายซ้าย” ในประเทศไทย ดังที่ พลตรี ประมาณ อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทยในยุคนั้น เคยพูดว่า “ขวาพิฆาตซ้าย” (เบเนดิก แอนเดอร์สัน ๒๕๔๑, ใจ ๒๕๕๓ก: 82) แอนเดอร์สัน อธิบายเพิ่มว่า สิ่งหนึ่งที่ฝ่ายขวา โดยเฉพาะคนชั้นกลางต้องการ คือ การหยุดยั้งการประท้วงต่าง ๆ ของนักศึกษา กรรมกร และชาวนา ที่เขามองว่าก่อความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม (เบเนดิก แอนเดอร์สัน ๒๕๔๑ : 118)

นอกจากความต้องการที่จะทำลายฝ่ายซ้ายโดยตรงแล้ว มีนักวิชาการที่มองว่าผู้นำกองทัพส่วนใหญ่คิดว่าไทยมี “ประชาธิปไตยมากเกินไป” ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์เข้ามา ดังนั้นต้องลงมือปราบปรามพวกประชาธิปไตยด้วยทุกวิถีทาง (Girling 1981: 215) ในทำนองเดียวกัน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ เสน่ห์ จามริก มองว่า การปราบปรามครั้งนี้เป็นการหวังทำลายแนว “เสรีนิยม” และ “สังคมนิยม” ที่ต้องการการเปลี่ยนแปลง โดยที่ผู้ลงมือกระทำคือกลุ่ม “อนุรักษนิยม” ที่ยังคงกุมอำนาจรัฐอยู่และไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลง (ชาญวิทย์ ๒๕๔๐: 169, เสน่ห์ ๒๕๔๐: 3)

ผลกระทบของ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน

เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นำไปสู่การทำลายระบบประชาธิปไตย เพราะมีการทำรัฐประหารยึดอำนาจโดยเผด็จการ แต่การยกเลิกระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่เกิดขึ้น ดูเหมือนจะเป็นแค่มาตรการชั่วคราวเท่านั้น เพราะในไม่ช้ารัฐบาลเผด็จการสุดขั้วก็ถูกล้มไป แล้วก็มีมีการเลือกตั้งจนในปี ๒๕๓๑ มีนายก

รัฐธรรมนูญที่เป็น ส.ส. ที่มาจากการเลือกตั้งอีกครั้ง แต่สิ่งที่เราควรตรวจสอบดูคือ ลักษณะของประชาธิปไตยในปี ๒๕๓๑ กับประชาธิปไตยระหว่าง ๒๕๑๖-๑๙ ต่างกันหรือไม่ เพราะมีนักวิชาการที่เสนอว่า ประชาธิปไตยหลังยุค ๖ ตุลา เป็น ประชาธิปไตยที่ไม่ท้าทายผลประโยชน์ของชนชั้นนำไทยเลย (ใจ ๒๕๕๓ก: 82) ธงชัย วินิจจะกูล (๒๕๓๔ค : 289) เสนอว่า การทำลายความฝันของคนหนุ่มสาว ในการสร้างสังคมใหม่ในวันที่ ๖ ตุลาคม บวกกับประสบการณ์ความผิดหวัง ในป่าทำให้หลายคนเช็ดกับความใฝ่ฝันอีก และการที่สังคมไทยปัจจุบันหมกมุ่นกับการกอบโกย การบริโภคนิยม กำไร และการหาช่องทางในการเอาเปรียบคนอื่น มาจากการทำลายความฝัน ดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (ในบทสัมภาษณ์ปี ๒๕๓๔) มองว่ามรดกและบทเรียนสำคัญจาก ๖ ตุลา ช่วยให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้นในที่สุด คือ (๑) รัฐบาลต้องสนใจคนทุกชนชั้นและชาวบ้านมากขึ้น (๒) ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ถูกขยายให้ครอบคลุมประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่แค่เรื่องการเมือง (๓) รัฐบาลต้องคำนึงถึงการเคลื่อนไหวขององค์กรหรือสมาคมต่าง ๆ ในสังคมมากขึ้นกว่าเดิม ไม่ใช่ปกครองโดยข้าราชการฝ่ายเดียว (๔) คนไทยเริ่มเข้าใจว่าต้องใช้วิธีการประชาธิปไตยเพื่อแก้ความขัดแย้งไม่ใช่ใช้แค่ความรุนแรง และ (๕) มุมมองของสังคมไทยต่อสหรัฐอเมริกาเปลี่ยนแปลงไป คือเราไม่แยกแยะมองว่าเป็นมิตรหรือเป็นศัตรูแบบขาวดำเหมือนในอดีต (คณะ กรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา- ๒๕๓๔ข: 308)

(๑) ความทรงจำของฝ่ายนักศึกษาที่เปลี่ยนไปโทษตนเอง

ฝ่ายซ้ายและอดีตฝ่ายซ้ายไทยบางคนในยุคนี้ มักหันมาโทษตัวเองว่า ในอดีตขณะที่เป็นหนุ่มสาวอยู่ในขบวนการนักศึกษา ได้ทำ “เกินเหตุ” โดยไม่รู้จักควบคุมการเรียกร้องภายในขอบเขตที่เหมาะสม (Ungpakorn 2000) ธงชัย วินิจจะกูล เขียนไว้ว่า หลายคนมองว่า “ความรุนแรงและการสูญเสียที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความคิดเห็นและการเมืองของขบวนการ

นักศึกษาเอง” ความคิดที่ธงชัยกล่าวถึงคือ “การหลงใหลในสังคมนิยม และ พ.ค.ท.” ซึ่งแปลว่านักศึกษาต้องร่วมรับผิดชอบต่อการสูญเสียที่เกิดขึ้นในวันที่ ๖ ตุลา (ธงชัย ๒๕๓๙: 250)

คนที่โทษขบวนการนักศึกษาว่าทำ “เกินเหตุ” มีมากมาย (lamtham 1987, พิทยา ๒๕๕๑, Morel & Chai-anan 1981) ซึ่งถ้าเราวิเคราะห์แนวคิดนี้ โดยดันไปถึงจุดจบ แนวคิดนี้มีแนวโน้มจะเสนอว่า ผู้ถูกกระทำเองคือต้นเหตุ ของสถานการณ์นองเลือด ซึ่งหมายความว่าผู้ที่ปลุกระดม องค์กรนอกระบบ และใช้กำลังอาวุธสงครามฆ่านักศึกษาไม่ใช่ผู้กระทำความผิดหลัก ความคิดแบบนี้ เป็นแนวคิดปฏิกิริยาที่ไร้ความเป็นธรรมอย่างยิ่ง

ป่วย อึ้งภากรณ์ เคยตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับทฤษฎีที่เสนอว่าพวกฝ่ายซ้าย ทำ “เกินเหตุ” ว่า “การปรับสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมให้ดีขึ้น (เช่น การปฏิรูป ที่ดิน ฯลฯ) เกิดขึ้นท่ามกลางความวุ่นวาย แต่การกดดันให้นายจ้างหัวแข็งลงมา เจรจากับลูกจ้างทำได้อย่างไร ถ้าไม่นัดหยุดงาน? การกดดันให้รัฐบาลออกมา แก้ไขปัญหาชาวบ้านที่มีกับบริษัทเหมืองแร่ ทำได้อย่างไร ถ้าไม่ประท้วง? ... ถ้ามองย้อนกลับไป รู้สึกว่าพวกเราทุกคนในยุคนั้นสายตาสั้นเวลาบ่นเรื่องความ วุ่นวายเหล่านี้” (คำพูดของ ป่วย อึ้งภากรณ์ ที่มหาวิทยาลัย Georgetown, Washington 15/2/1977, แปลเป็นไทยใน ป่วย ๒๕๒๓: 131-132)

สุธรรม แสงประทุม อดีตผู้นำนักศึกษาในยุคนั้นอธิบายว่า เมื่อชาวบ้าน มีปัญหาเขาจะพยายามเข้าไปหาราชการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ราชการ ไม่ให้ความสนใจแต่อย่างใด ดังนั้น ชาวบ้านจึงหันมาขอความช่วยเหลือจาก ขบวนการนักศึกษา และขบวนการนักศึกษากลายเป็น “ปล่องควั่นร้อน” สำหรับการระบายความเดือดร้อนทั้งปวงของประชาชน (I.T.V. ๒๕๔๒) ในลักษณะ แบบนี้นักศึกษาควรจะหันหลังให้กับประชาชนหรือ?

ข้อเสนอว่า เหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลา เป็นผลจากการกระทำของ นักศึกษาเอง หรือการโทษผู้ถูกกระทำเอง มีตัวอย่างจากมุมมองของคนบางส่วน ในเหตุการณ์คล้าย ๆ กันในประเทศอื่น เช่น ในกรณีการยึดอำนาจท่ามกลาง

การนองเลือดที่อินโดนีเซียในปี 1965 และที่ชิลีในปี 1973 แนวคิดนี้มีข้อสรุปว่า เราไม่ควรเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมเลย เราควรนิ่งเฉยและยอมรับว่า ผู้มีอำนาจในสังคมย่อมจะกำหนดทุกอย่างได้เสมอ เพราะถ้าเราบังอาจออกมา เคลื่อนไหวจะมีเหตุนองเลือดเกิดขึ้น

ข้อเสนอที่โทษขบวนการนักศึกษาที่มีแนวคิดข้อย่อยตามมามากอีกหนึ่งข้อ คือ มีการกล่าวหาผู้นำนักศึกษาในยุคนั้นว่า ผิดพลาดเพราะไม่ยอมสลายม็อบ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้ง ๆ ที่สถานการณ์ถึงขั้นอันตรายอย่างยิ่งที่สุด (ศิริธรม ๒๕๔๓) ข้อกล่าวหาประเภทนี้ นอกจากจะเป็นการ “ฉลาดหลังเหตุการณ์” แล้ว ยังไม่คำนึงถึงปัญหาในการสลายม็อบในเวลากลางคืน และปัญหาของการ สลายม็อบในขณะที่สมาชิกในม็อบเองไม่ต้องการให้สลาย (สุธรรม ๒๕๒๒: 29, สมศักดิ์ ๒๕๔๓ก) และสิ่งสำคัญที่ถูกมองข้ามคือผู้นำนักศึกษาอย่าง ธงชัย วินิจจะกูล หรือสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ไม่ได้วิ่งหนีไปหาความปลอดภัยส่วนตัว แต่เสี่ยงอันตรายอยู่กับม็อบถึงจุดสุดท้าย สรุปแล้วแนวที่ตั้งคำถามเกี่ยวกับการ สลายม็อบเป็นแนวที่โทษผู้ถูกกระทำในขณะที่ไม่กล้าตั้งคำถามใหญ่ว่า “ใคร ในหมู่ชนชั้นปกครองสั่ง การฆ่าประชาชนบริสุทธิ์ในวันนั้น”

(๒) การมองว่าสังคมนิยมหมดยุคหมดสมัย

การโทษตัวเองของฝ่ายซ้ายเรื่อง ๖ ตุลา และการสรุปบทเรียนจาก ประสบการณ์ในป่ากับพรรคคอมมิวนิสต์ไทย เมื่อมารวมกับเหตุการณ์ในต่างประเทศ โดยเฉพาะการล่มสลายของรัฐบาล “คอมมิวนิสต์” ในยุโรปตะวันออกแล้ว มีผล ให้อดีตนักศึกษาหลายคนมองว่า สังคมนิยมหมดยุคหมดสมัย การปราบปราม นักศึกษาอย่างโหดร้ายทารุณในวันที่ ๖ ตุลา ก็มีผลช่วยสนับสนุนความเห็นอันนี้ จากแง่มุมของความหวาดกลัว ดังนั้นอดีตนักศึกษาหลายคนจะพยายาม “ลืม” หรือปฏิเสธว่าตนเคยเป็น สังคมนิยม

ในหนังสือ “มหาวิทยาลัยของฉัน” มีการกล่าวถึงผลกระทบต่อดีตนักศึกษาที่ผ่านประสบการณ์ ๖ ตุลา การเข้าป่าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ (พ.ค.ท.)

และการออกมาจากป่าภายหลัง (ชัชวรินทร์ ๒๕๓๙: 11, เกษียร ๒๕๓๙ก: 52) เกษียร ตั้งข้อสังเกตว่า อุปสรรคในการสร้าง “สังคมนิยม” ในยุคนั้นมาจาก ทั้งชนชั้นผู้มีอำนาจ และ พ.ค.ท. ซึ่งในกรณี พ.ค.ท. ผลของการทำงานทำให้เกิด ปัญญาชนที่เข้าป่าหมดสภาพของความเป็นปัญญาชนและมนุษย์ไป ถึงกระนั้น เกษียร ยังมองว่าการ “ลืม” ความเป็นสังคมนิยมในยุคอดีตไม่ช่วยอะไรในการ กู้ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์แต่อย่างใด (เกษียร ๒๕๕๓)

ฤดี เรืองชัย (๒๕๓๙) ซึ่งเป็นนักเคลื่อนไหวรุ่นเดือนตุลาที่ผ่านเหตุการณ์ ทั้ง ๑๔ ตุลา และ ๖ ตุลา แล้วไปเป็นเจ้าหน้าที่สถานีวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทยของ พ.ค.ท. ที่ประเทศจีน พบว่า พ.ค.ท. มีความคิดคับแคบและ กลไกภายในพรรคไม่มีประชาธิปไตย ไม่มีบรรยากาศถกเถียงแบบวิชาการ และการวิเคราะห์สถานการณ์ในสังคมไทยของพรรคไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ประสบการณ์นี้ทำให้ ฤดี เปลี่ยนความคิดจากสังคมนิยมไปเป็นอนาธิปไตย แบบสันติ (ฤดี ๒๕๓๙: 171 และ 262)

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ยังเป็นนักมาร์กซิสต์ในยุคปัจจุบันซึ่งปฏิเสธแนว สตาลิน-เหมาของ พ.ค.ท. มองว่าปัญหาแท้จริงในประสบการณ์ของนักศึกษา ไม่ได้เกิดจากความล้มเหลวของแนวคิดสังคมนิยมหรือลัทธิมาร์กซ์แต่อย่างใด แต่เกิดจากความล้มเหลวและความเป็นเผด็จการของแนวลัทธิสตาลิน-เหมา ใน พ.ค.ท. มากกว่า (ใจ และคณะ ๒๕๕๓: 71 & 108) ในมุมกลับกัน ก็มีฝ่าย ที่ยังยึดมั่นในความดีความชอบของการต่อสู้ของ พ.ค.ท. เช่น ในหนังสืองาน ฉลองอนุสาวรีย์วีรชน พ.ค.ท. ที่บ้านช่องช้าง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่กล่าวว่า “การต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการแสวงหาสังคมใหม่ที่ดีงาม เป็นเรื่องที่ถูกต้อง” (หนังสือ “ไพลามทุ่ง” ๒๕๕๒: บทนำ)

ในทำนองเดียวกัน ชลธิรา สัตยาวัฒนา เสนอในจดหมายจากที่มั่นในป่า ว่า ชีวิตต่อสู้ร่วมกับ พ.ค.ท. เป็นสิ่งงดงาม “ดิฉันไม่เคยนึกเสียใจว่าตัดสินใจ ผิดพลาดเลย มีแต่คิดเสียด่าว่า เราน่าจะเข้าป่าให้เร็วกว่านี้” “ไม่เคยเห็น ที่ไหนมีบรรยากาศประชาธิปไตยเท่าที่นี่ ทุกความเห็นเมื่อเสนอแล้วได้รับการ

ต้อนรับอย่างอบอุ่น และได้ถูกนำไปกลั่นกรองพิจารณา ในลักษณะรวมหมู่แล้ว
แปรเป็นการปฏิบัติอย่างรวดเร็วรอบคอบเท่าที่เงื่อนไขจะอำนวย เมื่อมีพรรค
ไม่ตรงกัน ต่างฝ่ายก็แลกเปลี่ยนความเห็นกันอย่างถ่อมรักยึดมั่นในหลักการ
ที่ถูกต้อง เสียส่วนน้อยขึ้นต่อเสียงส่วนมาก” (ชลธิรา ๒๕๒๑: 14-15)

(๓) สภาพผูกขาดทางการเมืองของชนชั้นนายทุน

ในข้อเขียนของ ธงชัย (๒๕๓๙ค: 289) ๖ ตุลา คือการสังหารชีวิตที่มีความ
ไฝ่ฝันเพื่อคนยากไร้และผู้เสียเปรียบ การปฏิเสธแนวสังคมนิยมจากอดีตของคน
ส่วนใหญ่มีผลทำให้หลายคนที่เคยยอมรับความคิดนี้ เลิก ไฝ่ฝันที่จะสร้างสังคม
ที่ดีกว่านี้ และแนว “โทษผู้ถูกกระทำ” ก็ล้วนแต่พาพลเมืองไปยอมรับสภาพการ
ผูกขาดทางการเมืองและเศรษฐกิจของชนชั้นปกครองไทย (Ungpakorn 2000)

สภาพการผูกขาดทางการเมืองและเศรษฐกิจของชนชั้นปกครองในสมัยนี้
ปรากฏออกมาอย่างชัดเจนในลักษณะของพรรคการเมืองทุกพรรคที่ล้วนแต่
เป็นพรรคนายทุน ก่อน ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ การเมืองไทยมีพรรคฝ่ายซ้ายที่
ลงมาเล่นบนเวทีการเมืองเปิดอย่างน้อย ๓ พรรค คือ พรรคสังคมนิยม พรรค
แนวร่วมสังคมนิยม และพรรคพลังใหม่ (Morell & Chai-anan 1981: 113,
สมพร ๒๕๔๔) แต่หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา พรรคแบบนี้ถูกปราบปรามจน
หมดสภาพไป การเมืองไทยปัจจุบันจึงเหลือแต่สภาพการแข่งขันระหว่างพรรค
เศรษฐกิจที่ไม่มีข้อแตกต่างหลักทางนโยบาย และการแข่งขันระหว่างพรรคเศรษฐกิจ
แบบนี้ยอมใช้เงินในการซื้อเสียงสนับสนุนเป็นหลัก เราจึงสรุปได้ว่า “ธุรกิจ
การเมือง” ที่เห็นอยู่ทุกวันนี้มีส่วนมาจากมรดกเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

บทเรียนที่สังคมไทยควรรับรู้

ในปาฐกถาเนื่องในพิธีเปิดประติมานุสรณ์ ๖ ตุลา ที่มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๔๓ ธงชัย วินิจจะกูล เสนอว่าบทเรียนที่สำคัญ
สำหรับสังคมไทยที่จะได้จากการทำความเข้าใจกับ ๖ ตุลา คือ วิธีการอะไร

เหมาะสมสำหรับการจัดการกับความขัดแย้ง โดยเฉพาะความขัดแย้งกับรัฐ เพราะในอดีตมีการสร้าง “ความสามัคคี” ของชาติ แบบคับแคบในกรอบของผลประโยชน์ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ โดยที่ปฏิเสธพื้นที่ให้ผู้ที่มีความคิดอื่น การสร้าง “ความสามัคคี” แบบนี้ทำให้สังคมไทยเกิดเหตุการณ์รุนแรงเป็นระยะ ๆ ซึ่งบัดนี้ถึงเวลาแล้วที่จะมองว่า ความคิดที่แตกต่างกันเป็นคลังภูมิปัญญาของสังคมแทนที่จะมองว่าเป็น “ภัย” ต่อสังคมอย่างในอดีต (ธงชัย ๒๕๔๔ :11)

ส. ศิวรักษ์ เสนอว่า ถ้ามนุษยชาติความกล้าหาญทางจริยธรรมยอมไม่อาจเจริญสติให้ควบคู่กับปัญญาได้ เราต้องกล้าที่จะประกาศความเลวของผู้นำที่เข่นฆ่าประชาชนและกล้ายกย่องคนดี และความกล้าดังกล่าว คือความหวังสำหรับอนาคต (พระไพศาล และ ส.ศิวรักษ์ ๒๕๓๙: 166,174,225)

• • • • •

หนังสือและบทความอ้างอิง

กนกศักดิ์ แก้วเทพ และคณะ, **เส้นทางชาวนาไทย**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๒.

กลุ่มนักศึกษากฎหมาย. **เราคือผู้บริสุทธิ์ เสี่ยงจากอดีตจำเลยคดี ๖ ตุลา**. กรุงเทพฯ : กลุ่มนักศึกษากฎหมาย, ๒๕๒๑. พิมพ์ใหม่เป็นครั้งที่ ๔ โดย คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา ในปี ๒๕๓๙

เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒนวนิช. “ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองไทย ๑๔ ต.ค. ๑๖ ถึง ๖ ต.ค. ๑๙” ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, บรรณาธิการ. **จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา**, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๑.

เกษียร เตชะพีระ “รู้สึกแห่งยุคสมัย” ใน สมศักดิ์ และคณะ, **มหาวิทยาลัยของฉัน**. กรุงเทพฯ : องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๓๙ (ก)

เกษียร เตชะพีระ “ทำไม ๖ ตุลา จึงจำยาก” ใน พนม เี่ยมประยูร, บรรณาธิการ. **๒๐ ปี ๖ ตุลา**, กรุงเทพฯ : คณะกรรมการดำเนินการจัดงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙. (ข)

เกษียร เตชะพีระ “เหลียวมาข้างหลัง: บางทศนะเกี่ยวกับ ๖ ตุลา” น.ส.พ. **มติชน** รายวัน (๗ ตุลาคม ๒๕๔๓) หน้า 5.

คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, **เราไม่ลืม ๖ ตุลา**, กรุงเทพฯ : คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, ๒๕๓๙. (ก)

คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, **ตุลากล**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, ๒๕๓๙. (ข)

คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา. **เราคือผู้บริสุทธิ์** เสี่ยงจากอดีต
จำเลยคดี ๖ ตุลา. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา,
๒๕๓๙. (ค)

ใจ อึ้งภากรณ์ และคณะ, **การเมืองไทยในทัศนะลัทธิมาร์กซ์**, กรุงเทพฯ :
ชมรมหนังสือประชาธิปไตยแรงงาน, ๒๕๔๓ (ก)

ใจ อึ้งภากรณ์, “ขบวนการลูกเสือชาวบ้าน ไม่กระบองที่ใช้ตีชนชั้นล่าง”
น.ส.พ. **กรุงเทพธุรกิจ** (๕ กรกฎาคม ๒๕๕๓) เช็กชั้นจุดประกาย. (ข)

ใจ อึ้งภากรณ์ “ความจริงเกี่ยวกับบทบาทของบางกอกโพสท์ในเหตุการณ์
๖ ตุลา ๒๕๑๙” น.ส.พ. **มติชน** รายวัน (๑๑ มกราคม ๒๕๕๔) หน้า ๖.

ชลธิรา สัตยารัตนา “จดหมายจากชลธิรา ทำไมดิฉันจึงเข้าป่า”. **ข่าวไทยนิกร**
(ปีที่ ๒ ฉบับที่ (๓๐)+๓๑, ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๒๑) หน้า ๘-๑๕.

ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์, “เกริ่น” ใน สมศักดิ์ และคณะ, **มหาวิทยาลัยของฉัน**.
กรุงเทพฯ : องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ “๖ ตุลา กับสถานะทางประวัติศาสตร์การเมือง” ใน
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บรรณาธิการ. **จาก ๑๔ ถึง**
๖ ตุลา, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๑.
(เดิมพิมพ์ใน พนม เยี่ยมประยูร, บรรณาธิการ. ๒๐ ปี ๖ ตุลา, กรุงเทพฯ : คณะ
กรรมการดำเนินการจัดงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.)

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บรรณาธิการ. **จาก**
๑๔ ถึง ๖ ตุลา, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,
๒๕๔๑.

ดาวสยาม (๔ ตุลาคม ๒๕๑๙) หน้า ๔.

ธงชัย วินิจจะกูล. “ความทรงจำกับประวัติศาสตร์บาดแผล กรณีการปราบปรามนองเลือด ๖ ตุลา ๑๙”. **รัฐศาสตร์สาร** (ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓, ๒๕๓๙), บทความจากงานสัมมนาวิชาการ “ความรุนแรงในสังคมไทย รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา” สนับสนุนโดยมูลนิธิโกลบอลคิมทอง. (พิมพ์ครั้งแรกใน สารคดี, ๒๕๓๙)(ก)

ธงชัย วินิจจะกูล. ใน คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี 5 ตุลา, **เราไม่ลืม ๖ ตุลา**, กรุงเทพฯ : คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา.๒๕๓๙(ข)

ธงชัย วินิจจะกูล, “ความอิทธิพลที่หล่อหลอมชาติเนื่องจาก ๖ ตุลา ๒๕๑๙ ไม่เป็นประวัติศาสตร์ ไม่มีอนุสาวรีย์ ไม่มีวีรชน ไม่สนใจชีวิต” ใน คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, **ตุลากาล**, กรุงเทพฯ : คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา.๒๕๓๙(ค)

ธงชัย วินิจจะกูล “บทเรียนจากเหตุการณ์ ๖ ตุลา ซึ่งสังคมไทยไม่ยอมรับรู้” ปาฐกถาในพิธีเปิดประติมานุสรณ์ ๖ ตุลา ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๖ ตุลาคม ๒๕๔๓. **วารสารสืบสาน**. (ฉบับที่ ๒๐, มกราคม ๒๕๔๔).

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. ใน คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, **เราไม่ลืม ๖ ตุลา**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, ๒๕๓๙.

ธวัชชัย สุจริตวรกุล, **คติประวัติศาสตร์ คติ ๖ ตุลา เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๑.

ธวัชชัย สุจริตวรกุล. **คติประวัติศาสตร์ คติ ๖ ตุลา เล่ม ๒**. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๒.

นิธิ เอียวศรีวงศ์, “๖ ตุลา กับภูมิปัญญาสังคมไทย” ใน คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, **ตุลากาล**, กรุงเทพฯ : คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, ๒๕๓๙.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. “ย้อนรอย ๖ ตุลา” น.ส.พ. **มติชน** รายวัน (๑๓ ตุลาคม ๒๕๔๓) หน้า ๖.

เบนดิก แอนเดอร์สัน. “บ้านเมืองของเราลงแดง: แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร ๖ ตุลาคม” ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, บรรณาธิการ, **จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา**, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๑.

ป่วย อึ้งภากรณ์, “**ความรุนแรงและรัฐประหาร ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙**” พิมพ์แจกในต่างประเทศตั้งแต่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๑๙ และนำมาตีพิมพ์ในประเทศไทยภายหลังโดยสำนักพิมพ์ต่าง ๆ

ป่วย อึ้งภากรณ์, **เทพการสัมมนาเรื่อง ๖ ตุลา** ที่มหาวิทยาลัย New South Wales ประเทศออสเตรเลีย เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๒๐.

ป่วย อึ้งภากรณ์, “**แนวโน้มของการเมืองไทย**” ใน **อันเนื่องมาแต่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลคิมทอง, ๒๕๒๓.

พนม เอี่ยมประยูร, บรรณาธิการ. **๒๐ ปี ๖ ตุลา**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการดำเนินการจัดงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

พระไพศาล และ ส.ศิริรักษ์, **๖ ตุลาจารึก ความทรงจำ ความหวังและบทเรียน**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลคิมทอง, ๒๕๓๙.

พิทยา ว่องกุล, “ทิศทางขบวนการประชาชนมิติใหม่: แนวสันติธรรมและสร้างความมั่นคงแห่งชีวิต” ใน **ประชาภิวัฒน์: บทเรียน ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา** (วิสิทธิ์รศน์ ชุตโลกาภิวัฒน์ ๗) กรุงเทพฯ : วิสิทธิ์รศน์, ๒๕๔๑.

ไฟลามทุ่ง, หนังสือในโอกาสฉลองอนุสาวรีย์วีรชนบ้านช่องช้าง จังหวัดสุราษฎร์ธานี, เมษายน ๒๕๔๒.

มนัส สัตยารักษ์ “รำลึก ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ วันวังเวง” **มติชน สุดสัปดาห์** (๗-๑๓ ตุลาคม ๒๕๓๗) ตีพิมพ์อีกครั้งใน **ตุลาชนตุลาชัย**. (ฉบับที่ ๒ ปี ที่ ๑, ตุลาคม ๒๕๔๓).

ยศ สันตสมบัติ, “ผู้พิพากษา กฎหมาย และการเมือง: ธาณินทร์ กรัยวิเชียร”.
อำนาจ บุคลิกภาพ และผู้นำการเมืองไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๔ ตอนที่ ๑๘ และ ตอนที่ ๔๗. เชียงใหม่ :
 โรงพิมพ์ส่งเสริมธุรกิจ, ๒๕๒๑. (คำสั่งออกมาในวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๒๐ และ
 ๖ ตุลาคม ๒๕๒๐ ตามลำดับ)

เริงรวิ อรุณรุ่ง, เรียบเรียง. **เล่าความจริง ขบวนการนักศึกษารามคำแหง**
ยุคต้น ๒๕๑๔-๒๕๑๙. กรุงเทพฯ : กลุ่มพิราบขาว มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
 ๒๕๓๑.

ฤดี เริงชัย, **หยดหนึ่งในกระแสน้ำ.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มิ่งมิตร,
 ๒๕๓๙.

ศรพรหม วาสสุรงค์, “ใครก่อเหตุการณ์ ๖ ตุลา”. **ตุลาชนตุลาชัย** (ปีที่ ๑
 ฉบับที่ ๑, กรกฎาคม ๒๕๕๓) เดิมตีพิมพ์ใน ปริทัศน์สาร (ตุลาคม-พฤศจิกายน,
 ๒๕๒๔)

ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์, “ประวัติศาสตร์ ๖ ตุลาคม ระหว่างความนิ่งและ
 ตะกอน” น.ส.พ. **มติชน** รายวัน (๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๓), หน้า ๖.

สถานีโทรทัศน์ I.T.V., **รายการย้อนรอย ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙.** ถ่ายทอด
 ออกอากาศในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๒.

สมพร จันทรชัย, **ย้อนตำนานนักวิชาการสังคมนิยม ประชาชนต้องเป็นใหญ่**
ในแผ่นดิน, รำลึก ๒๕ ปี ดร.บุญสนอง บุญโยทยาน. กรุงเทพฯ : สถาบัน
 พัฒนาการการเมือง, ๒๕๕๔.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. “จดหมายจากสมศักดิ์ เจียมธีรสกุล” ใน **เราคือ**
ผู้บริสุทธิ์ เสี่ยงจากอดีตจำเลยคดี ๖ ตุลา. กรุงเทพฯ : กลุ่มนักศึกษากฎหมาย,
 ๒๕๒๑.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล เกษียร เตชะพีระ รุ่งนภา อำไพ และ ช่อชงโค (นามแฝง), **มหาวิทยาลัยของฉัน**. กรุงเทพฯ : องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “คืนที่ยาวนาน การไม่ตัดสินใจสลายการชุมนุมในธรรมศาสตร์คืนวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๙” น.ส.พ. **มติชน** รายวัน. (๖ ตุลาคม ๒๕๔๓) หน้า ๖.(ก).

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. “ชนวน: ภาพละครแขวนคอที่นำไปสู่กรณี ๖ ตุลา” น.ส.พ. **มติชน** รายวัน. (๓๑ ตุลาคม ๒๕๔๓) หน้า 5.(ข).

สมยศ เชื้อไทย, บรรณาธิการ. **คดีประวัติศาสตร์ คดี ๖ ตุลา ใครคือฆาตกร?**. กรุงเทพฯ : สามัคคีสาส์น, ๒๕๓๑.

สยามรัฐ รายวัน. (๒๔ กันยายน ๒๕๑๙) หน้า 1.

สยามรัฐ รายวัน. “อุโมงค์ในธรรมศาสตร์...” (๙ ตุลาคม ๒๕๑๙).

สร้างสานตำนานศิลป์ ๒๐ ปี แนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย ๒๕๑๗-๒๕๓๗. (ม.ป.ท. : ม.ป.ป.)

สารคดี, กองบรรณาธิการ. รวมเลือดเนื้อชาติไทย รวมสามเหตุการณ์ สำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย (๑๔ ตุลา 5 ตุลา และพฤษภา ๓๕). กรุงเทพฯ : **สารคดี**, ๒๕๔๑.

สินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย, บันทึกของฉัน สีสันไปสู่ดวงดาว. **เชียงใหม่ : รักและเมตตาวรรณกรรม**, ๒๕๓๙.

สุธรรม แสงประทุม. “จดหมายจากสุธรรม แสงประทุม” ใน **เราคือผู้บริสุทธิ์** เสี่ยงจากอดีตจำเลยคดี ๖ ตุลา. กรุงเทพฯ : กลุ่มนักศึกษากฎหมาย, ๒๕๒๑.

สุธรรม แสงประทุม, **ผมผ่านเหตุการณ์ ๖ ตุลา มาได้อย่างไร?** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดาวหาง, ๒๕๒๒.

สุธาสัย ยิ้มประเสริฐ. “ควรจัดงาน ๖ ตุลา และ ๑๔ ตุลา ร่วมกันหรือไม่?” น.ส.พ. **มติชน** รายวัน (๑๐ เมษายน ๒๕๕๔) หน้า 6.

เสถียร วิชัยลักษณ์ (ร.ต.ท.) และสีบวงศ์ วิชัยลักษณ์ (พ.ต.อ.), **พระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ พร้อมด้วย กฎ และประกาศกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ กับประกาศของคณะปฏิวัติและคำสั่ง คณะปฏิรูปการปกครองที่เกี่ยวข้อง**, กรุงเทพฯ : นิติเวช การพิมพ์, ๒๕๒๗.

เสนห์ จามริก. “การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม” ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, บรรณาธิการ. **จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๑.

อรุณ เวชสุวรรณ, บรรณาธิการ, **บันทึกภาพและเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลา ๑๖ ถึง ๖ ตุลา ๑๙**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๔๑.

เอกรงค์ รัศประทีป, **เหตุการณ์ ๖ ตุลา ในทัศนะนักวิชาการอเมริกัน** แปลจากงานของ วิลเลียม แบร์ดลีย์ เดวิด มอแรลล์ เดวิด แซนตัน และ สตีเฟน ยัง และงานของ แอนเดอร์สัน, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ลานนา, ๒๕๒๒.

Anderson, B. (1977), Withdrawal symptoms: social and cultural aspects of the October 6 coup. **Bulletin of Concerned Asian Scholars**, July-September, vol. 9, 13.

Bell, Peter F. (1978), Cycles of class struggle in Thailand. In: Turton, A., Fast, J. & Caldwell, M. (eds) **Thailand roots of conflict**. Spokesman, U.K.

Bowie, K. A. (1997), **Rituals of national loyalty**. Columbia University Press, U.S.A.

Bradley, W., Morell, D., Szanton, D. & Young, S. (1978), Thailand: Domino by default? The 1976 coup and implications for U.S. policy. **Papers in International Studies, S.E. Asia Series No. 46.** Ohio University Center for International Studies.

Girling, J. L. S. (1981), **Thailand. Society & Politics.** Cornell University Press.

Lamtham, Pornpirom (1987), The student-led democratic movement after 14th October 1973 incident and its relations with the C.P.T. **Asian Review (Chulalongkorn University)**, 1, 7.

Los Angeles Times 12th October 1976. “**Thai military regime has cracks in its armor**”. George McArthur, p.12.

Mallet, Marian (1978), Causes and consequences of the October’76 coup. In: Turton, A., Fast, J. & Caldwell, M. (eds) **Thailand roots of conflict.** Spokesman, U.K.

Morell, D. & Chai-anan Samudavanija (1981), Political conflict in Thailand. Oelgeschlager, Gunn & Hain, Cambridge, Massachusetts. Morell, D. & Morell, S. (1976) “Thai repression to bring more conflict” **Los Angeles Times** 14/11/76.

Morell, D. & Morell, S. (1977), Thailand: The costs of political conflict. **Pacific Community**, 8(2) January 1977.

Shawcross, William (1976), How tyranny returned to Thailand. **New York Review of Books**, 9 December 1976.

Turton, A., Fast, J. & Caldwell, M. (eds), **Thailand roots of conflict.** Spokesman, U.K.

Ungpakorn, Ji Giles (2001), Slamming the door to beat the cat. Crushing the Thai left on the 6th October 1976. **Paper presented at the 18th Annual Conference on Southeast Asian Studies**, University of California, Berkeley, 16-17 February 2001.

Winichakul, Thongchai (2000), Remembering/silencing the traumatic past: the ambivalent memories of the October 1976 massacre in Bangkok. In Shigeharu Tanabe & Keyes, C.F. (eds) **Cultural crisis & social memory: politics of the past in the Thai world**. (In Press).

Woollacott, M. (1976) “Thailand’s royal revolution” **The Guardian (U.K.)**, 28/10/76.

บทที่ ๒

เหตุการณ์ ๖ ตุลาฯ เกิดขึ้นได้อย่างไร

ดร.สุรชัย ยิ้มประเสริฐ

วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ นั้นเป็นวันที่ถูกจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ว่า ได้เกิดกรณียกเล็ดครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย เมื่อเจ้าหน้าที่รัฐบาลและกลุ่มฝ่ายขวาหลายกลุ่มร่วมมือกันก่อการสังหารหมู่ นักศึกษาประชาชน ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ใจกลางพระนคร จนทำให้มีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย ๓๙ คน และบาดเจ็บ ๑๔๕ คน¹ การก่อการสังหารครั้งนี้ได้กลายเป็นข่าวแพร่ไปทั่วโลก แต่ที่น่าประหลาดใจที่สุดก็คือ การก่อกรณียกเล็ดครั้งนี้ ไม่มีการจับกุมฆาตกรผู้ก่อการสังหารเลยแม้แต่คนเดียว ในทางตรงข้ามนักศึกษาประชาชนที่หนีรอดจากการถูกสังหารจำนวน ๓,๐๙๔ คน กลับถูกจับกุมทั้งหมดภายในวันนั้นเอง และถึงแม้ว่าในระยะต่อมาผู้ถูกจับกุมจะได้รับการประกันตัวออกมาเป็นส่วนใหญ่ แต่สุดท้ายก็ยังมีเหลืออีก ๒๗ คน ถูกอายัดตัวเพื่อดำเนินคดี เป็นชาย ๒๓ คน และหญิง ๔ คน จนท้ายที่สุด จะเหลือ ๑๙ คน ซึ่งตกเป็นจำเลย ถูกคุมขังและดำเนินคดีอยู่เกือบ ๒ ปีจึงจะได้รับการปล่อยตัว ส่วนผู้ก่อการสังหารซึ่งควร

¹ สถิตินี้ เป็นไปตามบันทึกของ สยามจดหมายเหตุ, ปีที่ ๑ แต่กระนั้นตัวเลขที่ชัดเจนไม่มีใครทราบ และยังเป็นความลับที่ไม่อาจตรวจสอบได้จนถึงปัจจุบัน

จะเป็นจำเลยตัวจริงนั้นไม่มีรัฐบาลหรือผู้กุมอำนาจครั้งไหนกล่าวถึงอีกเลย แม้กระทั่ง พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีสมัยที่ปล่อยผู้ต้องหา ๖ ตุลาฯ ทั้ง ๑๙ คนนี้ก็ได้อ้างว่า “แล้วก็ให้แล้วกันไป สิ่มมันเสียเถิดนะ”² เหมือนกับว่าจะให้ลี้ภัยตามธรรมชาติดั่งกล่าวเสีย มีให้กล่าวถึงคนร้ายในกรณีนี้อีก

จริงอยู่ประเทศด้อยพัฒนาเช่นประเทศไทย มีคดีอิทธิพลจำนวนมาก ที่ทางการไม่กล้าแตะต้อง และจับคนร้ายไม่ได้ แต่คดีอิทธิพลเหล่านั้นแตกต่างจากคดี ๖ ตุลาฯ เพราะการก่ออาชญากรรมในวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นเหตุการณ์กลางเมืองที่เปิดเผยจนได้รับรู้กันทั่วโลก รวมทั้งผู้ต้องหาที่เปิดเผยโจ่งแจ้งก็มีอยู่มาก แต่คนเหล่านี้ นอกจากจะไม่ถูกจับกุมตามกฎหมายแล้ว ยังได้ความดีความชอบในฐานะที่เป็นผู้พิทักษ์ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” อีกด้วย ปัญหาในกรณีนี้ก็คือ อิทธิพลอะไรที่อยู่เบื้องหลังกลุ่มฆาตกรซึ่งผลักดันให้ผู้ก่ออาชญากรรมลอยนวลอยู่ได้เช่นนี้? และนักศึกษาผู้ตกเป็นเหยื่อของการฆาตกรรมได้ก่อความผิดร้ายแรงเพียงใดหรือ จึงต้องถูกลงโทษอย่างรุนแรงเช่นนี้?

เงื่อนไขของการสังหารโหดนี้ได้รับการคลี่คลายในตัวเองขั้นหนึ่งในเย็นวันนั้นเอง เมื่อคณะทหารกลุ่มหนึ่งในนามของ “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน”³ ได้กระทำการรัฐประหารยึดอำนาจล้มเลิกการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ล้มรัฐบาลที่ได้มาจากการเลือกตั้งตามวิถีทางรัฐสภาและฟื้นฟูระบอบเผด็จการ ขว้างจัดขึ้นมาปกครองประเทศแทน ถ้าหากว่าการสังหารหมู่เมื่อเช้าววันที่ ๖ ตุลาคมคือการก่ออาชญากรรมต่อนักศึกษาผู้รักความเป็นธรรมแล้ว การรัฐประหารเมื่อเย็นวันที่ ๖ ตุลาคม ก็คือการก่ออาชญากรรมต่อประเทศชาติ เพราะเป็นการทำลายสิทธิประชาธิปไตยของประชาชนทั้งชาติ ที่ได้มาจากการเสียสละ

² ศรพรหม วาสสุรงค์, “ใครก่อกรณี ๖ ตุลา” ปริทัศน์สาร. (ตุลาคม-พฤศจิกายน ๒๕๒๔) : ๑๐.

³ คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในที่นี้ขอให้เข้าใจว่า เป็นเพียงชื่อของกลุ่มนายทหารที่ยึดอำนาจล้มล้างประชาธิปไตย แต่มิได้มีพฤติกรรมใด ๆ ที่จะทำการ “ปฏิรูป” แผ่นดิน ตามที่อ้างในทางตรงข้าม กลับมีการสถาปนาระบอบปกครองที่ปฏิกริยาขูดรีดเป็นอย่งยิ่งในระยะหลังกรณี ๖ ตุลาฯ

เลือดเนื้อและชีวิตของวีรชน ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เมื่อโยงการรัฐประหารของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินครั้งนี้เข้ากับการสังหารโหดที่เกิดขึ้นในวันเดียวกัน จะทำให้มองเห็นภาพการเคลื่อนไหวของพลังปฏิวัติที่ร่วมมือกันก่ออาชญากรรมได้ชัดเจนขึ้น

ดังนั้น เพื่อนำมาสู่ความเข้าใจของที่มาแห่งกรณี ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ในบทความนี้ จึงจะขอเสนอสาระสำคัญ ดังหัวข้อต่อไปนี้

๑. สภาพการณ์ทางการเมืองไทย หลังกรณี ๑๔ ตุลาฯ

กรณี ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ เกิดขึ้นได้อย่างไรนั้น ก่อนอื่นคงต้องเริ่มต้นจากกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เหตุการณ์ครั้งนั้น นับเป็นครั้งแรกที่นักศึกษาและประชาชนที่ปราศจากอาวุธ และไม่เคยมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้ลุกฮือขึ้นต่อสู้ จนกระทั่งสามารถโค่นรัฐบาลเผด็จการ ที่นำโดยสถาบันทหารและระบบราชการลงได้ หลังจากทีระบอบนี้ครอบงำการเมืองไทยอยู่นานถึง ๑๖ ปี นับตั้งแต่การยึดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ การเปลี่ยนแปลงเริ่มตั้งแต่เมื่อเกิดความรุนแรงในเช้าวันที่ ๑๔ ตุลาคม จากการเกิดเหตุปะทะของนักศึกษาประชาชนและเจ้าหน้าที่ตำรวจทหาร จากนั้นการต่อสู้ของฝ่ายประชาชนลุกลาม จนทำให้รัฐบาลไม่อาจควบคุมสถานการณ์ไว้ได้ ในที่สุด จอมพลถนอม กิตติขจร ต้องประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาเย็นวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ นั้นเอง จากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ประกาศตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นนายกรัฐมนตรี เหตุการณ์จึงได้กลับคืนสู่สภาพปกติ ในวันที่ ๑๕ ตุลาคม หลังจากที่มีผู้ผู้นำ ๓ คน คือ จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และ พ.อ. ณรงค์ กิตติขจร ได้เดินทางหนีออกจากประเทศ

แม้ว่าจะประกาศเป็นรัฐบาลรักษาราชการ แต่ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้เปลี่ยนภาพลักษณ์ของการบริหารประเทศไปไม่น้อย จากการตั้งคณะรัฐบาลที่มีพลเรือนเป็นส่วนข้างมาก คือ ๑๙ คน โดยมีตำรวจและทหาร เพียง ๕ คน ซึ่งส่วนมาก

ดำรงตำแหน่งในส่วนกลาโหมและมหาดไทย ซึ่งเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่การรัฐประหารเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นต้นมา ที่คณะบริหารมีสัดส่วนของพลเรือนมากเช่นนี้ จากนั้น คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามผลการปฏิบัติราชการ (กตป.) ซึ่งแต่เดิม มี พ.อ. ณรงค์ กิตติขจร เป็นเลขาธิการ ถูกยกเลิก นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ประกาศว่าจะปกครองประเทศด้วยระบอบประชาธิปไตย จะให้เสรีภาพแก่ประชาชนอย่างเต็มที่ พยายามที่จะแสดงความใกล้ชิดกับประชาชน โดยการออกรายการโทรทัศน์ที่ชื่อว่า “พบประชาชน” เป็นระยะ ๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลมิได้บริหารประเทศโดยผลการดั่งที่ผ่านมา นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรีก็ยังให้สัญญาที่จะแก้ปัญหาของประเทศในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาเงินเฟ้อ ปัญหาความเดือดร้อนของชาวนา ปัญหาความยากจนของประชาชน เป็นต้น และสัญญาว่าจะดำเนินการให้ประเทศเป็นประชาธิปไตยโดยเร็ว และให้มีการสอบสวนคดีสังหารหมู่ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ส่วน พล.อ. อภิสิทธิ์ สิวะรา ผู้บัญชาการทหารบก ก็ได้เสนอเรื่องให้มีการยกเลิกการพระราชทานยศจอมพลแก่นายทหาร ทำให้ยศจอมพลสิ้นสุดลง

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลก็ประสบวิกฤตอย่างหนัก เพราะปัญหาหลายด้าน รุมเร้า ส่วนหนึ่งมาจากวิกฤตเศรษฐกิจที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น อันเนื่องจากวิกฤตการณ์น้ำมันในตลาดโลก ซึ่งเกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๑๗ ทำให้รัฐบาลต้องขึ้นราคาน้ำมันภายในประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อราคาสินค้าอุปโภคบริโภค ทำให้ประชาชนเดือดร้อนมากขึ้น นอกจากนี้ ก็คือการเผชิญกับกระแสการตื่นตัวของประชาชน ทำให้เกิดการประท้วงจากประชาชนส่วนต่าง ๆ ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม จนรัฐบาลไม่อาจจะแก้ปัญหาได้ การควบคุมเสถียรภาพทางการเมืองก็ทำได้ยาก ดังนั้น ในวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ นายกรัฐมนตรี สัญญา ธรรมศักดิ์ จึงลาออกจากตำแหน่ง แต่ก็ได้รับการแต่งตั้งกลับมาใหม่ และบริหารประเทศต่อมาอีก ๙ เดือน หลังจากที่ได้มีการพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ในวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ และให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์ได้คะแนนเสียงมากที่สุด ดังนั้น ม.ร.ว.เสนีย์

ปราโมช หัวหน้าพรรคจึงได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ และได้มีการตั้งรัฐบาล ๒ พรรค ระหว่างพรรคประชาธิปัตย์และ เกษตรสังคม แต่ปรากฏว่าในวันแถลงนโยบาย สภาลงมติไม่รับรองนโยบาย รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จึงต้องลาออกจากตำแหน่ง และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ได้รวบรวมเสียงพรรคต่าง ๆ ๑๒ พรรคมา สนับสนุนจนมากเพียงพอ จึงได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้แถลงนโยบายหลักคือ การผันเงินสู่ชนบท สงเคราะห์ผู้มีรายได้น้อยใน กรุงเทพฯ ให้ขึ้นรถเมล์ฟรี รักษาพยาบาลฟรี และวางนโยบายต่างประเทศให้ สหรัถยอนทหารจากประเทศไทย รัฐบาลชุดนี้ได้รับการรับรองจากสภาผู้แทน ราษฎรเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

รัฐบาลของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช บริหารประเทศต่อนั้นมาได้นาน ๑๐ เดือน ก็เกิดวิกฤตการณ์อย่างหนักในคณะรัฐบาล หลังจากที่นายกรัฐมนตรี พยายามจะดึงพรรคเกษตรสังคมมาเข้าร่วมรัฐบาล แต่กลับก่อให้เกิดความ แตกแยกอย่างมากในหมู่พรรคร่วมรัฐบาลพรรคอื่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ จึงได้ประกาศ ยุบสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๙ และประกาศให้มีการ เลือกตั้งใหม่ในวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๙ ซึ่งในการเลือกตั้งครั้งนี้ พรรค ประชาธิปัตย์ได้รับชัยชนะด้วยเสียงมากที่สุด แม้กระทั่ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ก็พ่ายแพ้ในการเลือกตั้งที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ดังนั้น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ จึงกลับมารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และตั้งรัฐบาลผสม ๔ พรรค คือ พรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำร่วมกับ พรรคชาติไทยที่นำโดย พล.ต. ประมาณ อติเรกสาร พรรคธรรมสังคมนำโดย พล.อ.อ. ทวี จุลละทรัพย์ และ พรรคสังคมชาตินิยม นำโดย นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ รัฐบาลชุดนี้บริหารประเทศมาจนถึงเมื่อเกิดเหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ จึงสิ้นสภาพอย่างเป็นทางการด้วยการรัฐประหารของฝ่ายทหาร

๒. ปัจจัยที่นำมาสู่กรณี ๖ ตุลาฯ

จากเงื่อนไขทางการเมืองที่กล่าวมา เป็นบริบทพื้นฐานที่จะทำความเข้าใจ การเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ซึ่งปัจจัยที่นำมาสู่กรณี ๖ ตุลาฯ สามารถพิจารณาตามหัวข้อได้ดังนี้คือ

๒.๑ การเฟื่องฟูของอุดมการณ์สังคมนิยม

เนื่องจากชัยชนะของกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ทำให้การผูกขาดทางความคิดโดยรัฐพังทลายลง จึงเป็นครั้งแรกที่สังคมไทยมีเสรีภาพทางความคิดอย่างเต็มที่ หลังจากที่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจเผด็จการมาช้านาน ดังนั้น เสรีภาพในการแสวงหาความรู้ใหม่กลายเป็นที่ชอบธรรม ความรู้และความคิดแบบสังคมนิยมที่เคยเป็นความคิดต้องห้ามในสมัยก่อนกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ จึงได้รับความสนใจอย่างยิ่ง ส่วนหนึ่งเริ่มต้นจากความสนใจในเรื่องราวเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีนหรือที่เรียกกันว่า“จีนคอมมิวนิสต์” เพราะก่อนหน้านี้ รัฐบาลไทยถือว่า จีนคอมมิวนิสต์นั้นเป็นศัตรูสำคัญ และจะโฆษณาให้เห็นว่า จีนเป็นผู้ก่อให้เกิดความไม่สงบในเอเชีย และเป็นรัฐที่มุ่งจะรุกรานประเทศไทย ความรู้เรื่องจีนคอมมิวนิสต์ในด้านต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งห้ามเผยแพร่ ต่อมาในระยะก่อน พ.ศ. ๒๕๑๖ ไม่นานนัก ได้เริ่มเกิดกระแสพิจารณาจีนในอีกลักษณะหนึ่ง กล่าวคือ จีนไม่ใช่ศัตรูผู้รุกรานมากเท่าที่เคยเข้าใจ กระแสความคิดนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ระหว่างประเทศ นั่นคือ การที่จีนได้รับการรับรองเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ และการที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน แห่งสหรัฐฯ เดินทางไปเยือนจีนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ อันเป็นการเปิดความสัมพันธ์ระหว่าง ๒ มหาอำนาจ สถานการณ์นี้ส่งผลทำให้รัฐบาลไทยต้องเริ่มปรับท่าที และจะเริ่มมีหนังสือที่อธิบายถึงเรื่องจีนออกเผยแพร่บ้าง เช่น นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีน ของ ฉันทิมา อ่องสุริักษ์ และ โจวเินไห่ล ของ อ.อิทธิพล ซึ่งเผยแพร่ใน พ.ศ. ๒๕๑๖ แต่กระนั้นกระแสแห่งความตื่นตัวของประชาชนที่สนใจในเรื่องความรู้

เกี่ยวกับเงินอย่างจริงจัง เริ่มเห็นได้ชัดหลังกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เช่น การที่ฝ่ายวิชาการ สจม. (สโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ได้ตีพิมพ์ เรื่อง *เงิน: แผ่นดินแห่งการปฏิวัติตลอดกาล* ออกเผยแพร่ในเดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือแปลจากบันทึกของสามีภรรยาคนหนึ่ง ที่ได้เดินทางเข้าไปในจีน และได้นำความรู้เกี่ยวกับสังคมจีนหลังปฏิวัติมาเผยแพร่ กับชาวโลก นอกจากนี้ เกษม วงศ์ประดิษฐ์ ก็แปลเรื่อง ๑๔ ปีในสาธารณรัฐ ประชาชนจีน ออกเผยแพร่เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับ นายแพทย์ชาวอังกฤษ ชื่อ เจ.เอส.ฮอว์น ซึ่งได้เข้าไปทำงานในจีนหลังปฏิวัติ และอาศัยอยู่ในจีนนานถึง ๒๕ ปี หนังสือเล่มนี้ได้กลายเป็นหนังสือขายดี และมีส่วนสำคัญที่ทำให้ความรู้เกี่ยวกับจีนแพร่หลายมากขึ้น นอกจากนี้ ผลสะท้อน ในด้านแนวคิดสังคมนิยมก็เริ่มแสดงให้เห็นเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากคำแถลงในการจัดพิมพ์เรื่อง *เงิน: แผ่นดินแห่งการปฏิวัติตลอดกาล* ได้มีข้อความลงท้ายว่า

ในระยะแรกนี้ขอบข่ายการทำงานของเรอาจจะอยู่ในวงแคบ ด้วยความจำกัดของประสบการณ์ โลกทัศน์ และชีวิตทัศน์ อีกทั้งแรงงานของเราก็เป็นแรงงานอาสาสมัคร แต่เราก็จะเข้าร่วมต่อสู้ทางความคิด ในกระแสของประวัติศาสตร์ เพื่อแสวงหาทิศทางของการสร้างสังคมใหม่ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต⁴

จนกระทั่ง หัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญที่ทำให้ความคิดสังคมนิยมเป็นที่สนใจ เพิ่มขึ้นอย่างมาก ก็คือการจัด “นิทรรศการจีนแดง” โดยองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่หอประชุมใหญ่ของมหาวิทยาลัย ระหว่างวันที่ ๒๓ - ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ซึ่งนิทรรศการแสดงถึงประวัติบุคคลสำคัญของลัทธิคอมมิวนิสต์ และให้ความรู้ในเรื่องราวเกี่ยวกับจีนในด้านต่าง ๆ เช่น ในด้านการเมืองการปกครอง การศึกษา การแพทย์ เศรษฐกิจ การกีฬา และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นอกจากนี้ก็ยังมีภาพยนตร์ที่มาจาก

⁴ มโน มั่นในธรรม *เงิน : แผ่นดินแห่งการปฏิวัติตลอดกาล*. กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิชาการ สจม. ๒๕๑๖ : ๑๕.

จินคอมมิวนิสต์ด้วย นับเป็นครั้งแรกที่ความรู้เกี่ยวกับจีนได้รับการเปิดเผยต่อสาธารณชนในหลายแง่มุมเช่นนี้ ปรากฏว่านิทรรศการได้รับความสนใจอย่างล้นหลามจากประชาชนโดยทั่วไป เพราะมีผู้มาเข้าชมแน่นขนัดทุกวัน จนต้องขยายงานไปจนถึงวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ และในงานนี้ได้มีการนำเอาหนังสือต่าง ๆ ที่ให้ความรู้เรื่องจีนมาวางจำหน่าย เป็นเรื่อง “เกี่ยวกับจีนแดง ประวัติของมาเซตุง ประวัติการต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน เป็นต้น⁵ ซึ่งได้รับความสนใจเช่นกัน

การจัดนิทรรศการครั้งนี้เป็นที่สนใจของฝ่ายรัฐบาลด้วยเช่นกัน ดังเห็นได้จากการที่นายพ่วง สุวรรณรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้กล่าวในวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ว่า การแสดงออกต่อประชาชนของนิทรรศการจีนแดงถือว่าผิดกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ และได้ชี้แจงต่อไปว่า “แต่ที่เจ้าหน้าที่มิได้ดำเนินการกับการกระทำความผิดกล่าวให้เป็นไปตามกฎหมายก็เพราะเป็นเรื่องนโยบายปัจจุบัน”⁶ ในที่สุดได้มีการนำเรื่องนี้เข้าพิจารณาในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ปรากฏว่ารัฐมนตรีส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการแสดงนิทรรศการครั้งนี้ไม่มีผลเสียแต่อย่างใด เพราะเป็นการให้การศึกษาในแง่วิชาการ และหนังสือที่วางขายก็ไม่ถือว่าผิดกฎหมายเพราะเป็นหนังสือที่หาซื้อได้ทั่วไป

ผลจากการจัดนิทรรศการนี้ ได้ทำให้หนังสือ วารสาร อ.ม.ธ. ฉบับ นิทรรศการจีนแดง และ ปรัชญานิพนธ์เหมาเจ๋อตง ที่ตีพิมพ์เนื่องจากนิทรรศการนี้ กลายเป็นหนังสือขายดี โดยเฉพาะเล่มหลังมีการพิมพ์ซ้ำ และหลังจากงานนิทรรศการนี้มีหนังสือที่เกี่ยวข้องกับจีนศึกษาออกเผยแพร่อีก เช่น โฉมหน้าจีนใหม่ ของเกษม วงศ์ประดิษฐ์ ซึ่งเป็นภาคสองของเรื่อง ๑๕ ปีในสาธารณรัฐประชาชนจีน จากนั้น ก็คือเรื่อง ว่าด้วยลัทธิประชาธิปไตยแผนใหม่ ของ เหมาเจ๋อตง รุดม่านไม้ไผ่ ตอนจีนปฏิวัติวัฒนธรรม เป็นความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจีน และศิลปะปฏิวัติ เป็นหนังสือแสดงภาพปั้นขาวนาของจีนที่สะท้อนการถูกกดขี่พร้อมกับคำบรรยายหนังสือ เล่มนี้เป็นเล่มแรกที่ถูกสั่งเก็บโดยทางตำรวจสันติบาลเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘

⁵ จรัส รัตนารณ และ คณะ, นิทรรศการจีนแดง. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, ๒๕๑๗ : ๒๖.

⁶ สยามรัฐ, ๒๙ มกราคม ๒๕๑๗ : ๑.

เพราะ “ทางกรมตำรวจได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นหนังสือที่อาจจะก่อให้เกิดอันตรายได้”⁷ ซึ่งทำให้ทางการตำรวจถูกโจมตีอย่างมากในการลิดรอนสิทธิของประชาชนเช่นนั้น จนต้องยกเลิกคำสั่งเก็บหนังสือดังกล่าวในระยะต่อมา

ถึงกระนั้น ก็ยังมีหนังสือในแนวสังคมนิยมออกตีพิมพ์จำหน่ายอีกมากมาย เริ่มจากเรื่อง *คำประกาศแห่งความเสมอภาค* ซึ่งแปลจากเรื่อง Communist Manifesto ของคาร์ล มาร์กซ และเฟรเดอริก เองเงิลส์ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นหนังสือแปลที่อ่านยาก แต่ก็ได้รับความสนใจอย่างมาก หนังสือ แนวลัทธิมาร์กซ์เล่มอื่นที่ตีพิมพ์ใน พ.ศ. ๒๕๑๗ ก็เช่น *หลักลัทธิเลนิน* ของ ไพรซ์ บาร์งวาที *ปรัชญาลัทธิมาร์กซิส* ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ *ปรัชญาชาวบ้าน* ของ ศักดิ์ สุริยะ ซึ่งเป็นการนำเอาลัทธิมาร์กซมาอธิบายให้เข้าใจง่าย และประยุกต์ได้กับชีวิตประจำวัน หนังสือเหล่านี้ เมื่อพิมพ์เผยแพร่แล้วก็กลายเป็นที่สนใจอย่างยิ่งในหมู่ประชาชน แม้กระทั่งหนังสือในเชิงวิชาการลัทธิมาร์กซ ที่ออกเผยแพร่แล้วเสนอหลักการไม่ชัดเจนและยากแก่การทำความเข้าใจ เช่น *วิวัฒนาการของมาร์กซิสม์* ของ น.ช.ญานุตม์ และหนังสือต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่เสนอประวัติของมาร์กซ์ เช่น *ความผิดพลาดของนายหมากรุก* ของ วสิษฐ เดชกุญชร ก็ได้รับความสนใจเช่นกัน

หนังสือที่เริ่มเสนอแนวทางการวิเคราะห์สังคมโดยใช้ทฤษฎีลัทธิมาร์กซ ที่ออกเผยแพร่ใน พ.ศ. ๒๕๑๗ ก็มีแล้ว นั่นคือเรื่อง *วิวัฒนาการของสังคม* ของ สุพจน์ ด้านตระกูล เรื่อง *วิจัยสังคมไทย* ของ อำนาจ ยุทธวิวัฒน์ เรื่อง *การเมืองไทยกับทางไปสู่สังคมนิยม* ของ สุรัฐ รจนาวรรณ หนังสืออีกเล่มที่มีความสำคัญก็คือ *เรื่องภัยร้ายจากเผด็จการฟาสซิสต์* ของ โยธิน มหายุทธนา ซึ่งรวบรวมตีพิมพ์ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๗ แต่กระนั้นหนังสือที่ทำสถิติขายดี ก็คือเรื่อง *โฉมหน้าศักดินาไทย* ของ จิตร ภูมิศักดิ์ โดยใช้นามปากกาว่า สมสมัย ศรีศุทรพชรหนังสือนี้เขียนมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ แล้วนำมาพิมพ์ซ้ำ ในเรื่องนี้ จิตร ภูมิศักดิ์

⁷ “ยึดหนังสือศิลปะปฏิวัติ อะไรคือหลักเกณฑ์” ประชาชาติ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๗๐ (๒๐ มีนาคม ๒๕๑๘) : ๑๔.

ได้ใช้ลัทธิมาร์กขมาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์สังคมไทยในสมัยศักดินา และชี้ให้เห็นโฉมหน้าที่กดขี่ของสังคมศักดินา ซึ่งเป็นการทำลายภาพดั้งเดิมในสังคมไทยที่พยายามเสนอว่า สังคมยุคศักดินาเป็นสังคมที่สงบร่มเย็น ภายใต้การมีของผู้ปกครอง ความจริงแล้วเคยมีงานของจิตร ภูมิศักดิ์ ที่ได้ถูกตีพิมพ์เผยแพร่ก่อนกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เช่น *ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน* พิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ โดย กมล กมลตระกูล ผู้นำกลับมาตีพิมพ์ อธิบายว่า ค้นพบหนังสือนี้ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงเอามาพิมพ์ซ้ำ แต่ขายไม่ได้มากนักเมื่อนำมาตีพิมพ์ใหม่หลังกรณี ๑๔ ตุลาคม กลับกลายเป็นหนังสือขายดีมาก

เรื่องราวสำคัญที่เผยแพร่ในระยะ พ.ศ. ๒๕๑๗ นี้ด้วย ก็คือเรื่องเกี่ยวกับกรณีสวรรคตของพระเจ้าอยู่หัวอนันตมหิตล มีการพิมพ์เรื่อง *ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีสวรรคต* ของ สุพจน์ ด่านตระกูล ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์สวรรคต เพื่อยืนยันว่า นายปรีดี พนมยงค์ ไม่มีความผิด นอกจากนี้ก็คือ เรื่อง *กรณีสวรรคต ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙* ของ สรรใจ แสงวิเชียร และ วัฒนพรหม ปิตธวัชชัย ซึ่งมุ่งจะอธิบาย ถวายพระเกียรติพระราชนุชาว่า ทรงบริสุทธิ์พระทัยและไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สังหารครั้งนี้ แต่หนังสือเรื่องกรณีสวรรคตเล่มสำคัญที่ตีพิมพ์ในระยะนี้คือเรื่อง *กงจักรปีศาจ* ซึ่งเป็นหนังสือที่ ร.อ.ชลิต ชัยสิทธิเวช แปลจากหนังสือเรื่อง *The Devil's Discus* ของ Rayne Kruger และเป็นหนังสือต้องห้ามในประเทศไทยในระยะก่อนหน้านี้ หนังสือเล่มนี้ได้ให้ข้อเท็จจริงและเปิดประเด็นใหม่เกี่ยวกับกรณีสวรรคต โดยชี้ให้เห็นเช่นกันว่า นายปรีดี พนมยงค์ และเจ้าหน้าที่พระราชวัง ๓ คนที่ถูกประหารชีวิตไม่มีความผิดแต่อย่างใด อาจจะเป็นเพราะกรณีสวรรคตยังอยู่ในความสนใจของประชาชนเสมอ หนังสือเหล่านี้จึงได้รับความสนใจอย่างมาก

นอกจากหนังสือเล่มแล้ว ยังมีหนังสือพิมพ์ และวารสารในเชิงก้าวหน้า ที่เสนอแนวคิดใหม่แก่สังคม ทั้งในด้านแนวทางประชาธิปไตย ข้อถกเถียงเกี่ยวกับแนวคิดสังคมนิยม ตลอดจนเสนอบทบาทของขบวนการนักศึกษา ที่เป็นหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย เช่น *ประชาชาติ ประชาธิปไตย* และ *เสียงใหม่* และที่เป็น

หนังสือพิมพ์รายวันภาษาอังกฤษ คือ *The Nation* สำหรับหนังสือพิมพ์ อธิปไตย ของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ออกราย ๓ วัน ส่วนที่เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ก็คือ *มหาสารวัตร* ซึ่งออกพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ก่อนกรณี ๑๔ ตุลาฯ *ประชาชาติรายสัปดาห์* ซึ่งอยู่ในกลุ่มเดียวกับ *ประชาชาติรายวัน* และ *The Nation* นอกจากนี้ ก็คือหนังสือรายสัปดาห์ *จตุรัส* ที่เด่นมากในการเสนอประเด็นทางการเมืองและสังคม และ *เอเชียวิเคราะห์ข่าว* ซึ่งเสนอแนวทางสังคมนิยม และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับจีนศึกษาให้แก่ขบวนการนักศึกษาอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ ก็คือหนังสือ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ของสมาคมสังคมศาสตร์ซึ่งมีอิทธิพลมาหลายปีก่อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาฯ *ปฤษณ* ซึ่งเป็นนิตยสารทางวรรณกรรมและสังคม แม้กระทั่ง วารสารรายเดือน *อักษรศาสตร์พิจารณา* ของกลุ่มนิสิตคณะอักษรศาสตร์ ซึ่งมี ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล เป็นบรรณาธิการ ก็มีบทบาทที่ก้าวหน้ามากขึ้น และช่วยสร้างความคิดใหม่ให้แก่ขบวนการนักศึกษาเช่นกัน

ต่อมา ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ และ พ.ศ. ๒๕๑๙ ก็ยังคงเป็นระยะ ‘ดอกไม้ร้อยดอก เบ่งบาน’ สำหรับแนวคิดสังคมนิยม เพราะหนังสือที่เสนอแนวทางสังคมนิยม ยังคงตีพิมพ์เผยแพร่อย่างต่อเนื่อง และครอบคลุมส่วนข้างมากของตลาดหนังสือ ที่สำคัญคือ กลุ่มนักศึกษาที่ก้าวหน้ากลุ่มหนึ่ง ที่นำโดย นิสิต จิรโสภณ ได้ตั้งสำนักพิมพ์ชื่อ “ชมรมหนังสือแสงตะวัน” เพื่อพิมพ์หนังสือเผยแพร่อุดมการณ์สังคมนิยมโดยตรง สำนักพิมพ์นี้ พิมพ์หนังสือที่เด่นมากก็คือ หนังสือชุด *สรณิพนธ์ เหมาเจอตง* ซึ่งพิมพ์ ออกมาเป็น ๘ เล่ม เล่มอื่น ๆ ก็เช่น *เหมาเจอตง ผู้นำจีนใหม่* ของ เทอด ประชาธรรม *ลัทธิคอมมิวนิสต์จอมปลอมของ ครุสชอฟ* ของ กองบรรณาธิการหุ่ฉี *แถลงการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์* ของ มาร์กซ และ เองเกลส์ ซึ่งฉบับที่ชมรมหนังสือแสงตะวันนำมาตีพิมพ์ ก็คือ ฉบับแปลของสำนักพิมพ์ภาษาต่างประเทศปักกิ่ง *ทิปกร ศิลปินนักรบของประชาชน* เป็นหนังสือรวมบทความด้านวรรณกรรมของ จิตร ภูมิศักดิ์ *ความเรียงว่าด้วยศาสนา* เป็นงานแปลเชิงวิพากษ์ศาสนาของ จิตร ภูมิศักดิ์ เรื่อง *วิทยาศาสตร์สังคม*

ของประชาชน ของ อนันต์ ปั่นเยียม ซึ่งเป็นหนังสืออธิบายลัทธิมาร์กซอย่างง่าย เช่นกัน เรื่อง *วิวัฒนาการแห่งสังคมสยาม* ของ สรรค์ รังสฤษดิ์ เป็นเรื่องของ การนำเอาลัทธิมาร์กซมาอธิบายประวัติศาสตร์สังคมไทย เป็นต้น นอกจากหนังสือ ของชมรมหนังสือแสงตะวัน ยังมีหนังสืออื่น ๆ อีกมากซึ่งเสนอความรู้เกี่ยวกับจีน และแนวทางสังคมนิยม หนังสือเหล่านี้ พิมพ์เผยแพร่ในนามสำนักพิมพ์ต่าง ๆ หลากหลายกัน ที่เป็นหนังสือเชิงทฤษฎี เช่น *วิวัฒนาการความคิดสังคมนิยม* (๒๕๑๔) ของ ชาญ กรัสนัยบุระ *ลัทธิสังคมนิยมแบบเหมาเจ๋อตงและแบบวิทยาศาสตร์* (๒๕๑๘) ของ เพรเดอริก เองเกลส์ แปลโดย อุทิศและโยธิน *มาร์กซซังใจพิสดาร* (๒๕๑๘) ของ สุภา ศิริमानนท์ *เศรษฐศาสตร์เพื่อมวลชน* (๒๕๑๘) ของ วิภาช รักษาวาทิ เป็นต้น เรื่องที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พรรคคอมมิวนิสต์จีน และแนวคิดทฤษฎี ก็เช่น *นักศึกษาจีน: แนวหน้าขบวนการปฏิวัติสังคม* (๒๕๑๘) ซึ่งพิมพ์โดยพรรคพลวัติธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ *คติพจน์เหมาเจ๋อตง ว่าด้วยการสร้างพรรค* (๒๕๑๙) *ว่าด้วยประชาธิปไตยรวมศูนย์* (๒๕๑๙) *โฉมหน้า จีนใหม่* (๒๕๑๙) ที่พิมพ์โดยองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ *บนเส้นทางสังคมนิยมจีน* (๒๕๑๙) ของ ธีรยุทธ บุญมี นอกจากเรื่องจีนแล้ว เรื่องเกี่ยวกับผู้นำเกาหลีเหนือก็ได้รับการตีพิมพ์เป็นภาษาไทยเช่นเดียวกันคือ *กิมอิลซอง* ของ คม ทิวากร ซึ่งพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เข็มทิศ และเผยแพร่เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๙ นอกจากนี้ ก็คือเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้ของประชาชนอินโดจีน เช่น *สงครามอินโดจีน* (๒๕๑๖) ของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล *สงครามอินโดจีน ลาว เขมร เวียดนาม* (๒๕๑๓) ของ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ *สงครามจรยุทธ์ของ โวเหียนเกียบ* แปลโดย ศาสวัต วิสุทธีวิภาช และตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ปักษุชน ใน พ.ศ. ๒๕๑๓ *สรรนิพนธ์โฮจิมินห์* (๒๕๑๔) และเรื่อง *วิเคราะห์การต่อสู้ของ พรรคลาวดอง* (๒๕๑๙) ของ ธีรยุทธ บุญมี เป็นต้น และหนังสือที่แพร่หลาย อย่างมากอีกเรื่องหนึ่งคือ *เขกวารา นายแพทย์นักปฏิวัติผู้ยิ่งใหญ่* ของ ศรีอุบล ซึ่งเป็นเรื่องของ เข กวารา นักปฏิวัติสากลนิยมผู้โด่งดัง ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๖ ต่อมากลายเป็นหนังสือขายดีจนต้องตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง และ

ทำให้ เซ กุวารา เป็นที่รู้จักทั่วไปในสังคมไทย

แม้กระทั่ง เอกสารภายในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หลายฉบับ ที่เสนอเนื้อหาปฏิวัติ ก็ได้รับการนำมาตีพิมพ์อย่างเปิดเผย เช่น ชีวิตคนเยาวชน ซึ่งนำเสนอหลักการในการดำรงชีวิตที่ก้าวหน้าของคน *ลัทธิวัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการทางสังคม* โดย อธิคม กรองเกรตเพชร เป็นเอกสาร ศึกษาเรื่องทฤษฎีภายในพรรค *ใครสร้างใครทำ* เป็นเอกสารของพรรคที่นำเสนอ การวิเคราะห์สังคมไทยอย่างง่าย ๆ *คติพจน์เหมาเจ๋อตง* เป็นการรวบรวมวลี และถ้อยคำต่าง ๆ ของเหมาเจ๋อตง มาไว้ในเล่มเดียวกัน และถือเป็นหนังสือ คู่มือของสมาชิกสันนิบาตเยาวชนพรรคคอมมิวนิสต์ไทย *หนทางการปฏิวัติไทย* เป็นเอกสารชี้นำสถานการณ์ภายในพรรค และเรื่องอื่น ๆ เช่น *หญิงสู้หญิงชนะ ได้ธงปฏิวัติ* ฯลฯ แต่ที่สำคัญก็คือ การตีพิมพ์ *ไทยถึงเมืองขึ้น* ของ อรัญ พรหมขมภู (อุดม ศรีสุวรรณ) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นหนังสือวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ ที่สำคัญอย่างยิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า ไทยนั้นมิใช่ประเทศที่เป็นเอกราชสมบูรณ์ แต่ตกอยู่ในฐานะ ‘กึ่งเมืองขึ้น’ ของจักรวรรดินิยมมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔

การเผยแพร่ของหนังสือเหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นการนำมาซึ่งการปฏิวัติ ทางภูมิปัญญาของสังคมไทย ทำให้นักศึกษาประชาชนจำนวนมากหลุดจาก โครงครอบทางความคิดแบบเก่าสู่โครงสร้างทางความคิดแบบใหม่ที่มีที่ท้าวว่า จะก้าวหน้ากว่าในยุคสมัยนั้น นั่นคือแนวคิดแบบสังคมนิยม การที่แนวคิด สังคมนิยมกลายเป็นที่ยอมรับ ส่วนหนึ่งก็เพราะทฤษฎีลัทธิมาร์กซสามารถวิเคราะห์ สังคมเก่าได้อย่างมีพลัง และยังเสนอทางออกได้ชัดเจน นั่นคือการนำเสนอว่า สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่มีชนชั้น มีการกดขี่ขูดรีด เอารัดเอาเปรียบกัน เพื่อรักษา การกดขี่ขูดรีดนั้น ชนชั้นปกครองจะสร้างรัฐขึ้นมาปกป้องอำนาจของตน และ สร้างศาสนาและวัฒนธรรมขึ้นมาอมเมาประชาชน แต่สาระสำคัญที่ชนชั้น ปกครองต้องการรักษาไว้คือ การขูดรีดทางเศรษฐกิจ ที่ทำให้ชนชั้นปกครอง ที่เป็นชนชั้นศักดินาและนายทุนมีฐานะมั่งคั่งร่ำรวย ขณะที่ประชาชนชั้นล่าง ที่เป็นกรรมกรชาวนาจะตกอยู่ในภาวะยากจนข้นแค้นเสมอ แต่กระนั้นแนวคิด

สังคมนิยมก็ได้สอนให้ประชาชนท้อแท้ เพราะตามหลักปรัชญาสังคมนิยมนั้น มนุษย์เป็นผู้สร้างสังคมของตนเอง ดังนั้น ชนชั้นกรรมกรและชาวนาจึงสามารถที่จะกำหนดอนาคตของตนได้ โดยการรวมพลังกันก่อการปฏิวัติ โคนล้มสังคมที่กดขี่ลง แล้วสร้างสังคมใหม่ของชนชั้นกรรมาชีพขึ้นแทน สังคมใหม่ของกรรมาชีพนี้คือ สังคมแบบสังคมนิยม ที่มนุษย์จะมีความเสมอภาคไม่มีการกดขี่ขูดรีดกันอีกต่อไป จะเป็นสังคมที่ก้าวหน้ารุ่งเรือง

ตัวอย่างที่ดีสำหรับความก้าวหน้าของลัทธิสังคมนิยม ในความรู้ที่พัฒนา หลังกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ก็คือ ชัยชนะและการยับยั้งของการปฏิวัติจีน เพราะตั้งแต่หลังการปฏิวัติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ จีนก็สามารถแก้ปัญหาความยากจน และล้าหลังของตน และพัฒนาจนกลายเป็นประเทศชั้นนำของโลก และเป็นสังคมที่มีความเสมอภาคยิ่งกว่าประเทศทุนนิยมใด ๆ การที่หนังสือพิมพ์เอเชียวิเคราะห์ข่าว ได้นำเอาเรื่องเกี่ยวกับความก้าวหน้า ชัยชนะ และแบบอย่างอันดีของจีนมาเผยแพร่ ก็เป็นการปลุกเร้าให้เห็นอนาคตว่า สังคมไทยจะต้องดีขึ้นอย่างแน่นอน ดังบทความที่สะท้อนว่า “ระบบเศรษฐกิจของเราจำเป็นต้องเปลี่ยนไปเป็นสังคมนิยม จึงจะแก้ไขภาวะยุ่งยากได้ และความจริงแน่วแน่มความเสื่อมศรีพราในระบบทุนนิยมนั้นเป็นไปทั่วโลก”^๘ นอกจากนี้ ชัยชนะในการปฏิวัติของกัมพูชาและเวียดนามในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ และชัยชนะของการปฏิวัติลาวในเดือนธันวาคมปีเดียวกัน ก็เป็นแรงใจปลุกเร้าให้เห็นว่า โอกาสในการขับไล่จักรพรรดินิยมและสร้างชัยชนะที่จะนำมาสู่การสร้างสังคมใหม่นั้นเกิดขึ้นได้ และเป็นการช่วยตอกย้ำให้เกิดความมั่นใจในชัยชนะของประชาชนมากขึ้น

ด้วยเหตุเหล่านี้ จึงทำให้อุดมการณ์สังคมนิยมค่อย ๆ กลายเป็นอุดมการณ์ของขบวนการนักศึกษาไทย และทฤษฎีสังคมนิยมกลายเป็นอาวุธในการวิพากษ์สังคมไทยอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยการวิเคราะห์และวิพากษ์สังคมไทยว่าเป็นสังคมชนชั้นที่มีการกดขี่ขูดรีดกันอย่างรุนแรง ชนชั้นปกครองไทยได้สมคบกับจักรพรรดินิยมอเมริกา ทำการกดขี่ประชาชนอย่างหนักหน่วงในการแก้ไข

^๘ “จำต้องเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจ” อธิปัติย์. (๔-๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๗) : ๗.

จึงต้องปฏิวัติประเทศไปสู่สังคมนิยม โคนั้ลัษณชั้นที่กดขี่ อันได้แก่ กลุ่มทุนนิยม ขุนนาง ขุนศึก และ ศักดินา ขับไล่จักรพรรดินิยมอเมริกา และสร้างสังคมใหม่แห่ง ขนชั้นกรรมกรชาวนาขึ้น อุดมการณ์สังคมนิยมได้เรียกร้องให้นักศึกษาในฐานะ ที่เป็นเยาวชนเข้าแบกรับหน้าที่นี้ ซึ่งสอดคล้องกับจิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อ ส่วนรวมในขบวนการนักศึกษาที่พัฒนามาตั้งแต่ยุคก่อนกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เมื่อมาถึงขณะนี้ คำขวัญเรียกร้องให้ ‘รับใช้ประชาชน’ จึงแพร่หลาย ทั่วไปในขบวนการนักศึกษา

การเผยแพร่ของอุดมการณ์สังคมนิยม ซึ่งเปิดโปงให้เห็นความเหลวแหลก เสื่อมทรามของสังคมไทยอย่างชัดเจน ได้รับการเผยแพร่เป็นที่สนใจของประชาชน อย่างมาก ในที่สุดแม้กระทั่งพรรคประชาธิปไตยซึ่งเป็นพรรคการเมืองใหญ่และ ค่อนข้างมีบทบาท ก็ยังประกาศว่าจะใช้นโยบายบริหารประเทศแบบ ‘สังคมนิยม อ่อนๆ’ นอกจากนี้ ยังมีการก่อตั้งพรรคการเมืองแนวสังคมนิยมขึ้นมาต่อสู้ทาง รัฐสภา ๓ พรรค นั่นคือ พรรคแนวร่วมสังคมนิยม ที่นำโดยนายแคล้ว นรปดี และมี นายเกริก ระวังภัย เป็นรองหัวหน้าพรรค นายพรชัย แสงซังจัจ เป็นเลขาธิการพรรค ต่อมาคือ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ซึ่งมี พ.อ.สมคิด ศรีสังคม เป็นหัวหน้า พรรค นายไขแสง สุกใส เป็นรองหัวหน้าพรรค และนายบุญสนอง บุญโยทยาน เป็นเลขาธิการพรรค ปรากฏว่าพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ได้รับการต้อนรับ และเข้าร่วมจากคนรุ่นใหม่จากขบวนการนักศึกษาจำนวนมาก และได้ชูคำขวัญว่า “ประชาชนต้องเป็นใหญ่ในแผ่นดิน” พรรคที่สามก็คือ พรรคพลังใหม่ ซึ่งตั้งขึ้น โดยกลุ่มนักวิชาการและปัญญาชนที่รักความเป็นธรรมอีกกลุ่มหนึ่ง หัวหน้า พรรคก็คือ นายกระแส ชนะวงศ์ นายแพทย์รางวัลแมกไซไซ เลขาธิการพรรค ก็คือ นายปราโมทย์ นาครทรรพ นอกจากนี้ ยังร่วมด้วยคนอื่นๆ เช่น นายเจริญ ประดับพงษ์ นายประสาน ต่างใจ นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ เป็นต้น

พรรคแนวทางสังคมนิยมทั้งสามพรรค ได้พยายามดำเนินการต่อสู้หนทาง รัฐสภา เพื่อปกป้องพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชนคนยากคนจนอย่างเต็มที่ และได้รับการสนับสนุนจากประชาชนไม่น้อย ดังจะเห็นได้จากการเลือกตั้ง

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ มีสมาชิกทั้ง ๓ พรรค ได้รับเลือกเข้าสู่สภาถึง ๓๗ ที่นั่ง เป็นสมาชิกพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ๑๕ ที่นั่ง พรรคพลังใหม่ ๑๒ ที่นั่ง และพรรคแนวร่วมสังคมนิยม ๑๐ ที่นั่ง และในจำนวนนี้ ปรากฏว่า นายสุธีร์ ภูวน์ ส.ส.พรรคแนวร่วมสังคมนิยมจากจังหวัดสุรินทร์ ได้รับคะแนนเสียงจากประชาชนมากที่สุดของประเทศด้วย อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าพรรคแนวทางสังคมนิยม ได้รับการต้อนรับจากประชาชนเป็นอย่างดี และกลายเป็นพลังต่อรองทางการเมืองในรัฐสภาอันสำคัญยิ่ง

ผลงานชิ้นสำคัญของพรรคแนวทางสังคมนิยมทั้ง ๓ พรรคก็คือ ความพยายามผลักดันให้มีการเลิกกฎหมายคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยเริ่มจากวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ บุญสนอง บุญโยทยาน เลขาธิการพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย แถลงว่าจะเสนอให้มีการเลิกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ เพราะเห็นว่ากฎหมายฉบับนี้เป็นเครื่องมือของฝ่ายทราชย์ในการเข่นฆ่าและทำร้ายประชาชนผู้บริสุทธิ์ จึงควรที่จะยกเลิกเสีย และได้เสนอให้ประชาชนไทย สามารถตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย เช่นในยุโรปตะวันตก ดังนั้น ในวันที่ ๒๓ เมษายน ทั้งสามพรรคได้ชักชวนให้พรรคประชาธิปไตย และ พรรคเกษตรสังคม ซึ่งเป็นพรรคร่วมฝ่ายค้าน เสนอร่างยกเลิกพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์อย่างเป็นทางการ จึงนำมาซึ่งการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง เพราะฝ่ายทหารและข้าราชการยังเห็นว่ากฎหมายฉบับนี้มีความจำเป็นในการใช้ปราบปรามการก่อการร้ายของฝ่ายคอมมิวนิสต์ หรือถ้าเลิกกฎหมายฉบับนี้ ก็ควรจะต้องมีกฎหมายความมั่นคงฉบับใหม่ ในที่สุดสภาความมั่นคงก็ได้เสนอร่างกฎหมายใหม่ เรียกว่า “ร่างกฎหมายความปลอดภัยแห่งชาติ” ซึ่งยังมีมาตรการในการปราบปรามประชาชนที่ครอบจักรวาลยิ่งกว่าพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ และในวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๘ คณะรัฐมนตรีได้รับร่างกฎหมายฉบับใหม่นี้ แต่ต่อมาได้เกิดกระแสการคัดค้านอย่างหนัก โดยขบวนการนักศึกษาและพรรคสังคมนิยม ทั้ง ๓ พรรค รัฐบาลจึงแถลงว่าจะมอบให้คณะกรรมการกฤษฎีกาไปพิจารณาใหม่

ด้วยการเคลื่อนไหวของฝ่ายพรรคสังคมนิยม ทำให้ผู้ปกครอง ศักดินาและพรรคการเมืองชนชั้นนายทุน ก็เกิดความหวาดระแวงว่าพรรคแนวทางสังคมนิยมเหล่านี้ จะไปทำให้ผลประโยชน์และความได้เปรียบของตนลดลง จึงได้ใช้พยายามที่จะใส่ร้ายป้ายสีและทำลาย เช่น การโจมตีว่าพรรคสังคมนิยมเหล่านี้เป็นแนวร่วมของคอมมิวนิสต์ โดยใช้คำขวัญรุนแรงว่า ‘สังคมนิยมทุกชนิด คือคอมมิวนิสต์นั่นเอง’ หรือได้เงินจากองค์การสืบราชการลับของเคจีบี.แห่งสหภาพโซเวียตบ้าง ขยายชาติให้เวียตนามบ้าง เป็นปฏิปักษ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์บ้าง นอกจากนี้ ก็คือการใช้ความรุนแรงทำร้ายและก่อวินาศกรรมผู้สมัครรับเลือกตั้งของทั้ง ๓ พรรค ด้วยเหตุจากการโจมตีใส่ร้ายและสกัดกั้นทุกวิถีทางดังกล่าว ทำให้การเลือกตั้งในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๑๙ มีผู้สมัครทั้ง ๓ พรรคได้ รับเลือกเข้าสภาผู้แทนราษฎรเพียง ๖ คนเท่านั้น คือ พรรคพลังใหม่ ๓ คน พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย ๒ คน และ พรรคแนวร่วมสังคมนิยม ๑ คน

อย่างไรก็ตาม การแพร่หลายของความรู้เกี่ยวกับจีนและการเผยแพร่แนวคิดสังคมนิยม ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนนโยบายเช่นกัน เพราะรัฐบาลพลเรือนหลัง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ มีแนวโน้มที่จะยอมรับการเป็นมิตรกับจีนมากขึ้น วันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๗ รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้เสนอยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๕๓ ที่จะให้มีการเปิดการค้ากับจีนอย่างเสรี แต่ปรากฏว่าสมาชิกสภาที่เรียกว่ากลุ่ม ๙๙ คัดค้าน อย่างไรก็ตาม กระแสต่อต้านจีนไม่อาจจะดำรงอยู่ได้ เมื่อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็เดินทางไปเยือนจีนอย่างเป็นทางการ และได้ออกแถลงการณ์ร่วมเพื่อฟื้นฟูและกระชับไมตรี ระหว่าง ๒ ประเทศ เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

๒.๒ การต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของกรรมกร ชาวนา และประชาชน กลุ่มต่าง ๆ

ผลสะท้อนของกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือการทำให้ประชาชนไทยได้รับสิทธิเสรีภาพ และนำมาซึ่งระบอบประชาธิปไตย

ตามวิถีทางรัฐสภา การโค่นล้มของระบอบเผด็จการนั้น ได้ก่อให้เกิดความตื่นตัวในด้านสิทธิประชาธิปไตยครั้งใหญ่แก่ประชาชนในทุกระดับ แม้ว่าชัยชนะจากกรณี ๑๔ ตุลาฯ ยังจะมีได้ทำให้ประชาชนได้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยโดยสิ้นเชิง แต่ทำให้พลังฝ่ายปฏิภิกิริยาและอนุรักษนิยมต้องถดถอยไปขณะหนึ่งและเปิดโอกาสให้กับ ‘ยุคทองแห่งเสรีภาพ’ กำลังของฝ่ายพลังที่ก้าวหน้า ซึ่งต้องการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้ไปสู่สังคมที่ติงามได้ก่อรูปขึ้นอย่างชัดเจน และได้ก่อการรุกในแทบทุกด้าน กระแสการต่อสู้ในเรื่องการต่อสู้เพื่อ ‘เอกราชประชาธิปไตย ความเป็นธรรม’ ได้แผ่ขยายออกไป ความตื่นตัวของประชาชนขยายตัวออกไปจากห้องเรียน สุริ่งงานและท้องไร่ท้องนา รวมทั้งตามถนนหนทางทั่วไป และก่อให้เกิดรูปแบบของการเคลื่อนไหวของประชาชนขนาดใหญ่อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ไทย ดังจะพิจารณาได้คือ

๒.๒.๑ การต่อสู้ของกรรมกร

ขบวนการเคลื่อนไหวที่สำคัญแรกสุดก็คือ การต่อสู้ของชนชั้นกรรมกร ทั้งนี้เพราะตลอดเวลาที่อยู่ภายใต้การปกครองเผด็จการ กรรมกรได้ถูกกดขี่ขูดรีดอย่างหนัก เนื่องจากนโยบายมุ่งส่งเสริมการลงทุนของรัฐบาลตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มุ่งที่จะสร้างบรรยากาศการลงทุนที่ดีสำหรับนักลงทุนต่างชาติ จึงมุ่งที่จะกดค่าจ้างแรงงานของกรรมกรให้ต่ำ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ยกเลิกกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ ใช้กฎอัยการศึก ห้ามการนัดหยุดงานของกรรมกรอย่างเด็ดขาด หากคนงานขัดขืน มีโอกาสที่จะถูกจับกุมในข้อหาคอมมิวนิสต์โดยทันที กรรมกรไทยจึงยากจนข้นแค้นและต้องทำงานในเงื่อนไขที่ยากลำบาก ค่าจ้างแรงงานต่ำ ไม่มีหลักประกันในด้านสวัสดิการและชีวิตการทำงาน ต้องตกอยู่ในสภาพเสียเปรียบอย่างยิ่งต่อนายทุนเจ้าของโรงงาน ดังนั้น ปัญหาของชนชั้นกรรมกรจึงเป็นปัญหาที่สั่งสมมากขึ้นทุกที กรรมกรจึงได้มีความพยายามในการนัดหยุดงานต่อสู้อยู่บ้าง โดยเฉพาะในระยะปีก่อนหน้ากรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้เริ่มมีการนัดหยุดงานของกรรมกรเพิ่มขึ้นทุกปี ในขณะเดียวกัน

รัฐบาลก็เริ่มใช้นโยบายผ่อนปรนบางประการ เช่น การออกกฎกระทรวงมหาดไทย วันที่ ๑๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ให้มีการตั้งกรรมการพิจารณากำหนดค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ ตามมาตรฐานขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ปรากฏว่าในการประกาศใช้ค่าจ้างขั้นต่ำครั้งแรก เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๖ ให้ค่าจ้างขั้นต่ำเท่ากับ ๑๒ บาทต่อวัน⁹

แต่กระนั้นมาตรการผ่อนปรนเหล่านี้ก็ได้แก้ปัญหาขึ้นพื้นฐานของชนชั้นกรรมกร เพราะแม้ว่าอัตราค่าแรงขั้นต่ำนั้นจะต่ำมากเมื่อเทียบกับระดับการครองชีพ แต่โรงงานจำนวนมากก็ยังจ่ายค่าแรงต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น เมื่อระบบเผด็จการพังทลายจากกรณี ๑๔ ตุลาฯ พ.ศ. ๒๕๑๖ จึงได้เกิดกระแสการนัดหยุดงานเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมขนานใหญ่ ดังจะเห็นได้จากหลังกรณี ๑๔ ตุลาฯ เพียง ๑ เดือนเศษ จนถึงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน กรรมกรนัดหยุดงานถึง ๑๘๐ ครั้ง โดยเฉลี่ยแล้วมีการนัดหยุดงานของกรรมกรถึง ๔ รายต่อวัน และการนัดหยุดงานของกรรมกรนี้แผ่ขยายไปทั่วทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด จากนั้นในเดือนต่อมา กรรมกรได้นัดหยุดงานอีกเป็นจำนวน ๓๐๐ ครั้ง คิดเป็นอัตราถึง ๑๐ รายต่อวัน และในการประท้วงของชนชั้นคนงานมีหลายครั้งที่กระทบกระเทือนอย่างมาก เช่น การนัดหยุดงานของกรรมกรท่าเรือ และกรรมกรได้เข้ายึดท่าเรือปิดการขนส่ง ๑ วัน จนทำให้ทางฝ่ายบริหารการท่าเรือต้องยอมปรับค่าแรงตามข้อเรียกร้อง ต่อมาในวันที่ ๑๒ ธันวาคม กรรมกรรถไฟนัดหยุดงาน ทำให้การขนส่งทางรถไฟต้องชะงัก และท้ายที่สุดทางการรถไฟก็ต้องปรับค่าแรงกรรมกรเช่นกัน

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ กระแสการหยุดงานของกรรมกรก็ยิ่งสูงขึ้น จนถึง ๓๕๗ ครั้ง และมีกรรมกรที่เกี่ยวข้องกับการนัดหยุดงานเพิ่มทวีมากขึ้น จากนั้นใน พ.ศ. ๒๕๑๘ มีการนัดหยุดงานของกรรมกรอีก ๒๔๑ ครั้ง และ ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ จนถึงเดือนตุลาคมที่เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาฯ มีการนัดหยุดงาน ๑๓๓ ครั้ง

⁹ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี และคณะ “การกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำทั่วประเทศและผลทางเศรษฐกิจ” วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มิถุนายน-กันยายน ๒๕๑๘ : ๒-๓.

จนกล่าวได้ว่าขบวนการกรรมกรเกือบทั้งหมดได้ผ่านการนัดหยุดงานในช่วงระยะเวลาก่อน ๖ ตูลาฯ นี้แล้วแทบทั้งสิ้น การขยายตัวแห่งการนัดหยุดงานของชนชั้นกรรมกร อาจแสดงให้เห็นได้ดังตาราง

ตารางสถิติการนัดหยุดงาน ในระยะ พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๙

ปี	การนัดหยุดงาน	วันทำงานที่สูญเสีย	จำนวนลูกจ้างที่เกี่ยวข้อง
๒๕๑๔	๒๗	๕,๑๕๓	๑๒,๖๔๖
๒๕๑๕	๓๔	๗,๘๐๓	๑๙,๙๐๓
๒๕๑๖	๕๐๑	๑๑๗,๘๘๗	๒๙๖,๘๘๗
๒๕๑๗	๓๕๗	๑๐๕,๘๘๓	๕๐๗,๖๐๗
๒๕๑๘	๒๔๑	๙๗,๗๓๔	๗๒๒,๙๔๖
๒๕๑๙	๑๓๓	๖๕,๓๔๒	๔๙๕,๖๑๙

ที่มา: กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย

ปัญหาอยู่ที่ว่าการนัดหยุดงานดังกล่าวเกิดขึ้นจากการยุบของฝ่ายซ้ายตามที่เอกสารคณะปฏิรูปกล่าวอ้างหรือ คำตอบคือ ไม่น่าจะใช่ เพราะในระหว่างปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๖ จนถึง ๒๕๑๗ ที่กรรมกรนัดหยุดงานอย่างมกานั้น ยังไม่มีขบวนการฝ่ายซ้ายที่ไหนแข็งแกร่งพอที่จะไปยุยงกรรมกรโรงงานนับพันโรงงานให้หยุดงานได้ ดังนั้น ปัญหาการนัดหยุดงานเหล่านี้ เกิดจากสภาพความบีบคั้นเร้นแค้นของกรรมกรที่สั่งสมตัวมาแสนนาน จนเกิดแรงระเบิดขึ้นในระยะดังกล่าวข้อเรียกร้องของกรรมกรโดยมากก็มักเป็นเรื่องขอให้นายจ้างเพิ่มค่าแรงงานและสวัสดิการ รวมทั้งหลักประกันในการทำงานต่าง ๆ กระแสแห่งการต่อสู้ของกรรมกรที่เพิ่มขึ้นในระยะนี้เอง ได้นำมาสู่การก่อตั้งองค์กรกรรมกร ในรูปของสหภาพแรงงานขึ้นมากมายในวิสาหกิจต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐวิสาหกิจและโรงงานเอกชน ซึ่งการรวมตัวกันของกรรมกรเข้าเป็นสหภาพแรงงาน จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยภายใต้ระบอบเผด็จการก่อนหน้านี้

การเกิดขององค์กรกรรมกรเหล่านี้ ทำให้การเคลื่อนไหวของชนชั้น

กรรมกรเป็นระบบและเป็นขบวนการมากยิ่งขึ้น โดยเริ่มจากวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ กลุ่มกรรมกรต่าง ๆ ๓๔ สมาคม ได้ร่วมมือกับขบวนการนักศึกษา จัดงานวันกรรมกรขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และที่สวนลุมพินี มีกรรมกรเข้าร่วมนับหมื่นคน ซึ่งนับเป็นครั้งแรกตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ ที่มีการจัดงานวันกรรมกรยิ่งใหญ่เช่นนี้ และนายกรัฐมนตรี สัญญา ธรรมศักดิ์ ก็ได้ออกปราศรัยทางวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อสดุดีชนชั้นกรรมกรด้วย

ต่อมา เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ กรรมกรโรงงานทอผ้าย่าน อ้อมน้อยได้เรียกร้องให้โรงงานอื่น ๆ เข้าประท้วงสมาคมสิ่งทอของกลุ่มนายทุน ทอผ้า ที่ประกาศจะลดการผลิตและลดเวลาการทำงานของกรรมกร โดยอ้างเหตุผลว่ายอดขายในตลาดโลกลดลง สมาคมกรรมกร ๓๔ แห่งได้ร่วมกันยื่นหนังสือถึงรัฐบาลให้ช่วยแก้ไข แต่ไม่ได้รับการตอบสนอง ในวันที่ ๙ มิถุนายน กรรมกรทอผ้า ๖๐๐ โรงงานทั่วประเทศจึงนัดหยุดงาน และนัดชุมนุมที่สนามหลวง ตั้งข้อเรียกร้องให้มีการปรับค่าจ้างแรงงาน ให้มีสวัสดิการ และให้มีกฎหมายคุ้มครองแรงงาน การชุมนุมขยายตัวเป็นการชุมนุมใหญ่ที่ยืดเยื้อถึง ๔ วัน และมีกรรมกรหลายหมื่นคนเข้าร่วม ซึ่งนับเป็นการเคลื่อนไหวชุมนุมใหญ่ที่สุดหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ในที่สุดรัฐบาลก็รับปากที่จะพิจารณาข้อเรียกร้องของกรรมกร โดยเฉพาะเรื่องค่าชดเชยเมื่อออกจากงาน และการปรับค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ ในที่สุดรัฐบาลต้องยอมประกาศยอมประกันค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำให้กรรมกร ซึ่งนำมาสู่การประกาศประกันค่าแรงขั้นต่ำวันละ ๒๐ บาท ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ และต่อมารัฐบาลก็ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘

การต่อสู้นัดหยุดงานของกรรมกรครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนอย่างดี จากกลุ่มอิสระต่าง ๆ ในขบวนการนักศึกษา และองค์กรนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงทำให้ทำให้สมาคมกรรมกรต่าง ๆ ซึ่งเป็นกรรมกรภาคเอกชน ที่ร่วมการต่อสู้ จัดตั้งองค์กรร่วม คือ ‘ศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งชาติ’ เพื่อประสานงานการต่อสู้ของกรรมกร โดยมีผู้นำสำคัญคือ นายเทิดภูมิ ไจ้ ประธาน

กลุ่มสหภาพกรรมกรโรงแรม และ นายประสิทธิ์ ไซโย จากสหภาพแรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าสมุทรสาคร เป้าหมายของศูนย์ประสานงานกรรมกร นอกจากการต่อสู้เพื่อประโยชน์ของชนชั้นกรรมกรแล้ว ยังมุ่งที่จะประสานพลังกับกลุ่มชาวนา และขบวนการนักศึกษาเพื่อสร้างพลังสามประสานขึ้น เป็นพลังทางการเมืองสำคัญ ในการเรียกร้องสิทธิประโยชน์ของประชาชน

นอกเหนือจากกลุ่มสหภาพแรงงานเอกชนที่นำโดยศูนย์ประสานงานกรรมกร ได้มีกลุ่มสหภาพแรงงานอีกกลุ่มหนึ่งจัดตั้งขึ้นด้วย ซึ่งมาจาก สหภาพในกิจการสาธารณูปโภคของรัฐ ได้แก่ สหภาพของพนักงานการไฟฟ้า การประปา องค์การโทรศัพท์ โรงงานยาสูบ คลังสินค้า ท่าเรือ เป็นต้น หลังจากที่ได้มีการใช้ พรบ.แรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ กลุ่มสหภาพแรงงานส่วนนี้ ได้รวมกันเป็น สหภาพแรงงานกลาง เรียกว่า “กลุ่มสหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย” มีผู้นำคือ นายไพศาล รัชชชัยนันท์ ประธานสหภาพแรงงานการไฟฟ้านครหลวง และ นายอารมณ พงศ์พັນ จาก สหภาพแรงงานประปานครหลวง กลุ่มนี้เป็นแกนกลางในการจัดงาน วันกรรมกร ที่สวนลุมพินี ในวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ และต่อมาได้มีบทบาทในการหนุนช่วยการต่อสู้ของกรรมกรเช่นเดียวกัน

ในพ.ศ. ๒๕๑๘ การต่อสู้ของกรรมกรยิ่งแหลมคมมากขึ้น โดยเริ่มจากการเคลื่อนไหวของกรรมกรหญิงโรงงานสแตนดาร์ดการ์เมนต์ ซึ่งเป็นโรงงานตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูปที่ตั้งอยู่ย่านถนนพระรามสี่ ประท้วงนายจ้างที่ไม่ยอมจ่ายค่าจ้างตามกฎหมายแรงงาน ในครั้งนี้ฝ่ายนายจ้างได้ใช้วิธีการแยกสลายกรรมกรเป็นสองส่วน โดยมีส่วนหนึ่งที่ไม่ร่วมการประท้วงและต้องการเข้าทำงาน ในวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ กองกำลังตำรวจภายใต้การนำของ พ.ต.อ.ยุทธนา วรรณโกวิท ผู้บังคับการตำรวจ นครบาลใต้ ได้พยายามนำเอากรรมกรส่วนที่เข้าข้างนายจ้างเข้าทำงาน เกิดการปะทะกับฝ่ายกรรมกรที่ต้องการประท้วง ฝ่ายตำรวจตัดสินใจใช้ไม้กระบองเข้าทุบตีกรรมกรที่นัดหยุดงาน ซึ่งล้วนเป็นกรรมกรหญิงทั้งสิ้น ทำให้กรรมกรบาดเจ็บ ๒๘ คน นับเป็นครั้งแรกที่เริ่มมีการใช้วิธีการแยกสลายโดยให้กรรมกรขัดแย้งกันเองและเป็นครั้งแรกที่

ฝ่ายตำรวจใช้ความรุนแรงกับกรรมกร

หลังจากนั้นก็คือการประท้วงของพนักงานโรงแรมดุสิตธานี ซึ่งเคยนัดหยุดงานครั้งที่ ๑ เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นเวลา ๒๓ วัน เพื่อเรียกร้องค่าจ้างแรงงาน ต่อมา ในวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ คนงาน ๔๐๐ คน ก็นัดหยุดงานครั้งที่สอง หลังจากที่ยื่นข้อเรียกร้องต่อฝ่ายบริหารแล้วไม่ได้รับการตอบสนอง การนัดหยุดงานยืดเยื้อ เพราะฝ่ายเจ้าของโรงแรมไม่ยอมเจรจา และไล่ฝ่ายพนักงานออก ๑๐๕ คน และยังได้ว่าจ้างกลุ่มกระต๊องแดง ซึ่งเป็นกลุ่มอันธพาลการเมืองเข้ามาเพื่อคุ้มครองทรัพย์สิน ปรากฏว่าในวันที่ ๒ มิถุนายน นายเทิดภูมิ ใจดี ผู้นำพนักงานดุสิตธานี ถูกลอบยิงแต่ไม่ได้รับอันตราย เหตุการณ์นี้จึงทำให้ฝ่ายศูนย์ประสานงานกรรมกรจัดการชุมนุมประท้วงใหญ่ที่สวนลุมพินีเป็นเวลา ๓ วัน ในที่สุดฝ่ายรัฐบาลได้เข้ามาจัดการปัญหาข้อเรียกร้องของฝ่ายกรรมกรได้ถูกนำเข้าพิจารณาในคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ซึ่งตัดสินให้ฝ่ายกรรมกรแพ้ เพราะเป็นการเรียกร้องซ้ำภายในเวลาไม่ถึง ๑ ปี ซึ่งขัดกับกฎหมายแรงงาน พ.ศ. ๒๕๑๘¹⁰

ต่อมา ในวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เกิดการนัดหยุดงานของกรรมกรหญิงโรงงานกระเบื้องเคลือบวัฒนาวินิลโคม อำเภอกะทู้แบบ ฝ่ายนายจ้างใช้อันธพาลเข้าคุ้มครองโรงงาน เกิดการปะทะกับฝ่ายกรรมกร เป็นเหตุให้น.ส.สำราญ คำกลั่น กรรมกรหญิงอายุ ๑๕ ปี ถูกยิงเสียชีวิต ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่เกิดความรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตในการนัดหยุดงาน

ตั้งแต่วันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ กรรมกรหญิงโรงงานฮารา ครอบกวัดไผ่เงินเริ่มนัดหยุดงาน เพื่อเรียกร้องขอขึ้นค่าแรงและปรับปรุงสวัสดิการ การนัดหยุดงานครั้งนี้ กลายเป็นการต่อสู้ที่ยืดเยื้อและดุเดือดที่สุด เพราะฝ่ายนายจ้างไม่ยอมเจรจาและยังมีคำสั่งไล่คนงานที่ประท้วงออกจากงาน การประท้วง

¹⁰ นภาพร อติวานิชยพงศ์ “ขบวนการกรรมกรในฐานะที่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ - ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” ประวัติศาสตร์แรงงานไทย กุสสิน-๑๔ ตุลาคม-วีรบุรุษกรรมกร. กรุงเทพฯ : พิพิธภัณฑ์แรงงานไทย, ๒๕๕๒. : ๑๐๗-๑๐๘.

ดำเนินไปจนถึงวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ กรรมการได้ยึดโรงงานและทำการผลิตสินค้าออกมาขาย โดยใช้วัตถุดิบที่เหลืออยู่ และตั้งชื่อโรงงานว่า ‘สามัคคีกรรมกร’ มีการขอระดมทุนช่วยเหลือ โดยการขายหุ้นให้ประชาชนหุ้นละ ๒๐ บาท ต่อมาในวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ฝ่ายตำรวจได้บุกเข้ายึดโรงงานคืน และจับนักศึกษาและกรรมกรหลายคนไปคุมขังไว้ในข้อหาผิดกฎหมายโรงงาน อย่างไรก็ตาม การต่อสู้ของกรรมกรหญิงโรงงานฮารา ได้กลายเป็นตำนานแห่งการต่อสู้ของชนชั้นกรรมกรไทย ที่ชี้ให้เห็นจิตใจที่ต่อสู้ของชนชั้นกรรมกร

ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ตัดสินใจจะเลิกจำหน่ายข้าวสารราคาถูกแก่ประชาชน ดังนั้น ในวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๙ กรรมกรสังกัดสหภาพแรงงานต่าง ๆ ทั่วกรุงเทพฯ ได้นัดหยุดงานพร้อมกันเพื่อคัดค้านการยกเลิกการจำหน่ายข้าวสารครั้งนี้ ต่อมามีการชุมนุมใหญ่ของกรรมกรที่ลานพระบรมรูปทรงม้า และกรรมกรเข้าร่วมชุมนุมหลายหมื่นคน ในที่สุด วันที่ ๖ มกราคม รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ต้องยอมรับข้อเรียกร้อง

วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ กรรมกรโรงงานลัทธิเท็กซ์ (ไทย) จำนวนถึง ๕,๐๐๐ คนนัดหยุดงานเพื่อเรียกร้องให้ปรับค่าจ้างแรงงาน ฝ่ายนายจ้างไม่ยอม และขอให้จับผู้นำการประท้วงในข้อหาผิดกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ ในครั้งนี้กรรมกรถูกแบ่งแยกเป็นสองฝ่ายเช่นกัน โดยกรรมกรฝ่ายที่สนับสนุนนายจ้าง ได้รับการคุ้มกันจากตำรวจติดอาวุธครบมือ ให้เข้าทำงานตามปกติ การประท้วงดำเนินต่อมาจนถึงวันที่ ๓ มิถุนายน จึงสามารถตกลงกันได้ และกรรมกรส่วนใหญ่กลับเข้าทำงาน แต่ต่อมาฝ่ายนายจ้างก็ไม่ได้ปฏิบัติตามสัญญา เพราะไม่ยอมรับผู้นำกรรมกรที่ประท้วงกลับเข้าทำงาน นอกจากนี้ ยังไม่ยอมให้สวัสดิการแก่กรรมกรตามที่ตกลงไว้ โดยที่ฝ่ายกรรมกรไม่อาจจะดำเนินการใด ๆ ได้ เพราะเกิดกรณี ๖ ตุลาฯ ขึ้นเสียก่อน

๒.๒.๒ การเคลื่อนไหวของชาวนา

สำหรับการตื่นตัวของชาวนาในชนบทเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๖ นั้น เป็นผล

สะท้อนมาจากปัญหาความทุกข์ยากที่มีมาช้านาน เนื่องจากโครงสร้างหลักของประเทศยังเป็นภาคชนบท เกษตรกรที่เป็นชาวนาชาวไร่มีมากถึง ๘๐% ของประชากร แต่ปรากฏว่าชาวนาส่วนใหญ่ยังคงมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่ ยากจน ปัญหาหลักคือชาวนาไม่มีที่นาทำกิน เพราะถูกเจ้าที่ดินและนายทุนเงินกู้ชุดรีด และฉ้อโกงไป ข้าวก็ขายไม่ได้ราคา ชาวนาต้องตกอยู่ภายใต้รัฐจักรแห่งความยากจน ดังนั้น เมื่อเกิดการต่อสู้ในกรณี ๑๔ ตุลาฯ แล้ว ฝ่ายนักศึกษาประชาชนได้รับชัยชนะ ก็ได้สร้างผลสะท้อนแก่ชนชั้นชาวนาอย่างมาก การร้องทุกข์ของชาวนาเพิ่มทวีขึ้นเป็นอย่างมาก โดยมีนิสิตนักศึกษาเป็นสื่อกลางในการติดต่อกับรัฐบาล จนในที่สุดเมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ชาวนาจึงได้ตัดสินใจเดินทางเข้ามายังกรุงเทพฯ เพื่อเรียกร้องต่อรัฐบาลให้เร่งแก้ปัญหาชาวนาที่มาชุมนุมมีจำนวนหลายพันคน จากหลายจังหวัดในภาคกลาง เช่น นนทบุรี ปทุมธานี นครสวรรค์ ออยุธยา นครปฐม สระบุรี ชาวนาเหล่านี้มาชุมนุมที่สนามหลวงแล้วเดินขบวนไปที่ทำเนียบรัฐบาล ยื่นข้อเสนอแก่รัฐบาล มีสาระสำคัญให้รัฐบาลจัดการให้ชาวนาขายข้าวได้ในตลาดโลก ให้ประกันราคาข้าวแก่ชาวนา ควบคุมการส่งออก ลดค่าปุ๋ยเคมี ข้าว และควบคุมราคาน้ำมันเชื้อเพลิงและปุ๋ยให้ถูกลง ปรากฏว่า นายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ รับข้อเสนอและสัญญาว่าจะหาทางแก้ไข

ต่อมาในระยะปลายเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ชาวนาจาก ๖ จังหวัดได้มาร้องเรียนต่อรัฐบาลเป็นครั้งที่สอง เพื่อให้รัฐบาลช่วยเหลือในเรื่องหนี้สินและที่นาที่ถูกโกงด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังนั้น ในวันที่ ๔ มิถุนายน รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ประกาศใช้มาตรา ๑๗ ช่วยเหลือชาวนา และได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนตามคำร้องขอของราษฎรต่อความเป็นธรรม ในเรื่องหนี้สิน (ก.ส.ส.) โดยมี นายประกอบ หุตะสิงห์ รองนายกรัฐมนตรี เป็นประธานรับเรื่องร้องทุกข์ แต่ก็ยังไม่อาจแก้ปัญหาได้ ในที่สุดวันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ชาวนาจำนวนมากจากจังหวัดต่าง ๆ ก็ได้เดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ อีกครั้ง และได้จัดการชุมนุมครั้งใหญ่ที่ท้องสนามหลวงเช่นเคย โดยร้องเรียนต่อรัฐบาลว่า

การมาครั้งนี้จะเป็นครั้งสุดท้าย ถ้าไม่ได้รับความเป็นธรรมจะคืนบัตรประชาชน และลาออกจากการเป็นคนไทย วันที่ ๒ กันยายน ตัวแทนของชวานาย้าว่า ถ้ารัฐบาลไม่ช่วยเหลือจะคืนบัตรประชาชน และจะประกาศตั้งเขตปลดปล่อยตนเอง ห้ามราชการเข้าเกี่ยวข้อง รัฐบาลได้ชี้ว่า ถ้าชวานาทำเช่นนั้นจะโดนข้อหาทกบฏ แต่กระนั้นตัวแทนชวานาจาก ๘ จังหวัดก็รวบรวมบัตรประชาชนมากกว่า ๒,๐๐๐ ใบเพื่อคืนให้แก่รัฐบาล

ต่อมาในวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ชวานาก็ได้จัดการชุมนุมขึ้นอีกครั้งที่ท้องสนามหลวง และยื่นข้อเรียกร้อง ๘ ข้อ ชวานาได้วางยุทธศาสตร์ว่าจะยื่นหนังสือต่อนายกรัฐมนตรีเป็นอันดับแรก และถ้าไม่ได้ผลจะถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัฐบาลได้รับข้อเสนอ ๖ ข้อ แต่ก็ยังไม่มีมาตรการที่จะช่วยเหลือชวานาอย่างจริงจัง จึงทำให้เกิดการเดินขบวนใหญ่ของชวานา ในวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน จากนั้น ชวานาก็ได้ข้อสรุปว่า การตั้งตัวแทนแต่ละจังหวัดนั้น มิได้มีอำนาจต่อรองกับรัฐบาลอย่างแท้จริง จึงได้นำมาสู่การก่อตั้งองค์กรของชวานาขึ้นอย่างเป็นทางการในวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยใช้ชื่อว่า ‘สหพันธ์ชวานาชาวไร่แห่งประเทศไทย’ โดยมีนายไข่ วังตะกู เป็นประธาน

วันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ชวานาภาคเหนือและอีสาน ๒๓ จังหวัดเป็นจำนวนนับพันคน ได้เดินทางมาชุมนุมที่ท้องสนามหลวงอีกครั้ง โดยการนำของสหพันธ์ชวานาชาวไร่แห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นครั้งแรกในสมัย รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ชวานายังคงเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ปัญหาที่ดินทำกิน และให้ช่วยในปัญหาที่ถูกโกงที่ดิน รัฐบาลปฏิเสธไม่ยอมรับข้อเสนอ โดยอ้างว่า ไม่อาจจะบรรจุเรื่องเข้าสภาผู้แทนราษฎรได้ ชวานาจึงวางหริตประทุ้งที่บ้านนายกรัฐมนตรี ขอยสวนพลู และในที่สุดก็ต้องสลายตัวกลับภูมิลำเนาโดยไม่ได้ผลตามข้อเรียกร้อง

การเคลื่อนไหวของชวานานั้น มีผลให้รัฐบาลต้องยอมปรับปรุงนโยบายหลายประการ เช่น การตราพระราชบัญญัติการเช่านา พ.ศ. ๒๕๑๗ การจัดตั้งองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร และการตั้งสำนักงานปฏิรูปที่ดิน ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ เพื่อหาทางตั้งโครงการปฏิรูปที่ดินแก้ปัญหาชวานา หรือนโยบายของรัฐบาล

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในพ.ศ. ๒๕๑๘ ที่ผันเงินไปสู่ชนบทเพื่อสร้างการจ้างงาน เป็นต้น แต่ปรากฏว่าในระยะต่อมา มาตรการเหล่านี้ก็กลายเป็นเพียงมาตรการในการผ่อนปัญหา ไม่มีมาตรการใดที่จะสามารถแก้ปัญหาให้กับชาวนาได้อย่างแท้จริง อีกประการหนึ่ง จากการเคลื่อนไหวของชาวนาเช่นนี้ ได้สร้างความวิตกอย่างมากต่อชนชั้นนายทุน นักนิยม และผู้นำระดับท้องถิ่น การตอบโต้กลับกลายเป็นการจับกุม และการตั้งขบวนการลอบสังหารผู้นำชาวนา ทำให้สถานการณ์ยิ่งร้ายแรงมากขึ้น

๒.๒.๓ การเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชนอื่น ๆ

นอกจากกรรมกรและชาวนาแล้ว ประชาชนในวงการอื่น ๆ ที่ทุกข์ยากเดือดร้อนไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่แผงลอย ประชาชนในสลัม กระเป่ารถเมล์ และพนักงานขับรถ พนักงานรถบริษัทขนส่ง (บขส.) พ่อค้าลอตเตอรี่รายย่อย และคนพิการ พนักงานไทยการ์ด กลุ่มชาวประมง และ ประชาชนผู้เดือดร้อนกลุ่มอื่น ๆ ก็เกิดความตื่นตัวที่จะรู้จักสิทธิของตนเอง ในการร้องเรียนและต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างที่มีการเคลื่อนไหวเป็นขบวนการใหญ่ เช่น

องค์กรครู เริ่มเคลื่อนไหวเมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยเรียกร้องให้ครูทั้งหลายรวมพลังกันด้านการทุจริตของโรงเรียน และคัดค้านการที่โรงเรียนราษฎร์ไล่ครูจำนวนมากออกอย่างไม่เป็นธรรม และได้นำมาซึ่งการตั้งองค์กรครู เช่น สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์ สมาคมครูนครหลวง สมาคมครูคาทอลิก และ ศูนย์พิทักษ์สิทธิครูแห่งประเทศไทย ได้มีการชุมนุมที่คุรุสภา โดยมีครูเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ผู้ชุมนุมได้ยื่นข้อเรียกร้อง ๖ ข้อต่อ นพ.บุญสม มาร์ติน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เรียกร้องให้แก้ปัญหาช่วยให้ครูมีงานทำ วันที่ ๑๘ พฤษภาคม ครูที่ชุมนุมได้เดินขบวนไปยังลานพระรูปทรงม้า และมีครูกริดเลียดประท้วงกระทรวงศึกษาธิการ ในที่สุด นพ.บุญสม มาร์ติน รับปากว่าจะช่วยเหลือครูที่ถูกกลอยแพ มิฉะนั้นจะพิจารณาตนเอง ปรากฏว่าเมื่อมาถึงวันที่ ๑๐ เดือนพฤษภาคม นพ.บุญสม ยังไม่สามารถแก้ปัญหาของครูได้

จึงได้ยื่นใบลาออกจากตำแหน่ง การลาออกของ นพ.บุญสม เป็นชนวนเหตุหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ลาออกทั้งคณะในวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ สำหรับปัญหาของครูที่ตกงาน กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศว่าจะแก้โดยจ้างเป็นครูพิเศษ เพื่อสอนในโรงเรียนรัฐบาล ตามแต่ที่จะเห็นสมควร

การเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมของกลุ่มพระสงฆ์ เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยพระภิกษุสามเณรจากวัดมหาธาตุ และวัดต่าง ๆ หลายร้อยรูปทั่วประเทศ มาชุมนุมกันที่ลานอโศก วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ มีพระสงฆ์เข้าร่วมการชุมนุม บางรูปก็ต่อสู้ด้วยวิธีหิงสา คืออดอาหาร ขอร้องก็คือ ขอให้ทบทวนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๔ ที่สร้างระบอบเผด็จการในหมู่สงฆ์ ด้วยการสร้างองค์กรมหาเถรสมาคมมาเป็นเครื่องมือ นอกจากนี้ ก็คือการขอความเป็นธรรมแก่อดีตพระพิมลธรรม และอดีตพระศาสนโสภณ ซึ่งถูกจับสึกและถอดสมณศักดิ์ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และถูกคุมขังด้วยข้อหาคอมมิวนิสต์¹¹ ในการชุมนุมได้มีการโจมตีการทำงานของมหาเถรสมาคมอย่างหนัก จนถึงขนาดที่พระสงฆ์หนุ่มรูปหนึ่งนำประท้วงต่อที่ชุมนุมสงฆ์ ด้วยคำกล่าวว่า “มหาเถรสมาคมจงพินาศ” ในที่สุดสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ซึ่งดำรงตำแหน่งพระสังฆราช ต้องยอมต่อข้อเรียกร้องเดินทางมาเยือนลานอโศกเมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม และสัญญาว่านิมนต์พระทั้งสองรูปกลับคืนสมณศักดิ์ พระสงฆ์ที่ชุมนุมต่างก็ขอมาต่อการลวงเกินที่เกิดขึ้นและสลายตัว¹² ต่อมากลุ่มพระสงฆ์ที่ก้าวหน้าเหล่านี้ ได้จัดตั้งขึ้นเป็นองค์กร เรียกว่า ‘ยุวสงฆ์’

การเคลื่อนไหวเพื่อความเป็นธรรมของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างหนึ่งในประวัติศาสตร์ของประชาชนไทย เพราะเป็นครั้งแรกที่เกิดกระแสการตื่นตัวในการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของ

¹¹ พระพิมลธรรม เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ ถูกกล่าวหาว่า มีพฤติกรรมเป็นกามฉันทาร และเป็นคนคอมมิวนิสต์ จึงถูกถอดสมณศักดิ์ จับสึกและจำคุกตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๕

¹² เรา “สหธรรมิกที่ลานอโศก” ประชาธิปไตย. (๑๙ มกราคม ๒๕๑๘): ๕.

ชนชั้นล่างในระดับที่มากเช่นนี้ ผลกระทบอย่างหนึ่งของการต่อสู้ของฝ่ายประชาชน ก็ได้ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลบางกลุ่ม นำรูปแบบการต่อสู้ไปใช้เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตน เช่น การประท้วงของกลุ่มตำรวจ ซึ่งเกิดขึ้นในวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยตำรวจภูธรระดับผู้กองทั่วประเทศ จำนวนหลายร้อยคนมาชุมนุมกันที่โรงแรมนารายณ์ เพื่อคัดค้านพระราชบัญญัติโอนอำนาจสอบสวนจากเจ้าหน้าที่ตำรวจไปยังพนักงานฝ่ายปกครอง จากนั้นวันที่ ๑๙ สิงหาคม กลุ่มตำรวจในนามของศูนย์กลางตำรวจแห่งประเทศไทย นัดชุมนุมที่ท้องสนามหลวง และเดินขบวนไปที่บ้านนายกรัฐมนตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ตำรวจจำนวนหนึ่งได้บุกเข้าพังบ้านทำให้ทรัพย์สินเสียหายจำนวนมาก ก่อนจะสลายตัวไป จึงทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นผู้ใหญ่ต้องขอขมาต่อนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นครั้งแรกที่เกิดเหตุการณ์ลักษณะนี้เช่นกัน

๒.๓ การเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษา

ขบวนการต่อสู้ที่เป็นแกนกลางและเคลื่อนไหวอย่างแหลมคมที่สุดก็คือขบวนการนักเรียนนักศึกษา อันเป็นผลสืบเนื่องจากการตื่นตัวของนักศึกษาตามมหาวิทยาลัย และนักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ ได้มีการขยายตัวอย่างมากขององค์กรเคลื่อนไหวของนักศึกษา ซึ่งส่วนมากก็มักจะขึ้นต้นด้วยคำว่า ‘ศูนย์’ หรือ ‘แนวร่วม’ เช่น ศูนย์พิทักษ์สิทธิครูแห่งประเทศไทย ศูนย์กลางนักเรียนแห่งประเทศไทย แนวร่วมกลุ่มอิสระธรรมศาสตร์ แนวร่วมพิทักษ์ทรัพยากรแนวร่วมนักเรียนอาชีวแห่งประเทศไทย และยังมีการจัดตั้งองค์กรลักษณะเช่นนี้ในเขตภูมิภาค เช่น แนวร่วมนักศึกษาเชียงใหม่ ศูนย์นิสิตนักศึกษาภาคใต้ ศูนย์นักเรียนนักศึกษาโคราช เป็นต้น แต่การเคลื่อนไหวทั้งหมดของกลุ่มนักเรียนศึกษานี้ ถือกันว่าศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ต่อไปจะขอเรียกย่อว่า ‘ศูนย์นิสิต’) เป็นแกนกลางของขบวนการ ในฐานะที่เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญมาตั้งแต่ก่อนกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ และยังเป็นองค์กรประสานงานขององค์กรนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อีกด้วย

ต่อมา หลังจากกรณี ๑๔ ตุลาคม การเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษา ยังดำเนินต่อไป โดยทิศทางเปลี่ยนจากการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยไปสู่เป้าหมายอื่นมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการมุ่งไปที่ปัญหาเอกราช นอกจากนี้ก็คือ การเชื่อมประสานการต่อสู้ของกรรมกรและชาวนาเข้าด้วยกัน สร้างพลัง “สามประสาน” ขึ้น รวมทั้งเป็นผู้สนับสนุนการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมทั่วไป จึงจะขอกล่าวถึงบทบาทของขบวนการนักศึกษาในหัวข้อต่อไปนี้

๒.๓.๑ การต่อสู้เพื่อเอกราช

ทิศทางสำคัญอย่างหนึ่งของขบวนการนักศึกษาหลังกรณี ๑๔ ตุลา ก็คือการเคลื่อนไหวเรื่องปัญหาเอกราช โดยการเริ่มต้นด้านอิทธิพลต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกาที่มีอยู่ในประเทศไทย ปัญหาสืบเนื่องมาจากสมัยรัฐบาลเผด็จการทหารได้ตกลงทำสัญญาร่วมมือเป็นพันธมิตรกับสหรัฐ ในการก่อการรุกรานเวียดนาม ยอมให้สหรัฐใช้ดินแดนประเทศไทยเป็นฐานทัพในการโจมตีเวียดนาม เพื่อแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์และเงินช่วยเหลือที่ฝ่ายสหรัฐสนองให้ ดังนั้น เมื่อถึง พ.ศ. ๒๕๑๖ จึงมีฐานทัพอเมริกาในไทยถึง ๑๒ แห่ง คือ ที่อุตะเภาดาศลี อุบลราชธานี อุดรธานี นครพนม น้ำพอง สัตหีบ ลพบุรี เขื่อนน้ำพุง โคราซ และ กาญจนบุรี โดยมีศูนย์บัญชาการใหญ่และหน่วยจัสแม็กตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ มีเครื่องบินสหรัฐ ประจำในไทยถึง ๕๕๐ ลำ เพื่อใช้ในการทิ้งระเบิดในลาว เขมร และ เวียดนาม และมีทหารอเมริกันที่ประจำอยู่ในไทยนับแสนคน สำหรับหน่วยจัสแม็กในไทยก็มีหน้าที่โดยตรงในการส่งกำลังบำรุงให้ทหารอเมริกันในเวียดนาม

การผูกพันเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกา ยังส่งผลต่อนโยบายต่างประเทศของไทย จากการที่รัฐบาลไทยดำเนินรอยตามนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเสมอ และในทางเศรษฐกิจ บริษัทข้ามชาติของอเมริกาก็เข้ามามีส่วนครอบงำเศรษฐกิจไทยอย่างมาก ตั้งแต่สินค้าประจำวัน เช่น น้ำอัดลม ไปจนถึง ยางรถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า และการขายอาวุธแก่กองทัพไทย นอกจากนี้ ก็คือ

การครอบครองตลาดทรัพยากร คือ น้ำมัน ดิบก และแร่ธาตุต่าง ๆ ซึ่งเป็นสินค้านำเข้าและสินค้าส่งออกที่สำคัญของไทย แต่ที่สำคัญไม่น้อยก็คือ การที่ฐานทัพอเมริกาได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเหนือดินแดนไทย เช่น ในวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ กองทัพอเมริกาในประเทศไทยก็ใช้กฎอัยการศึกประหารชีวิตนายเทพ แก่นกล้า ซึ่งมีความผิดในข้อหาใช้ปืนยิงนายทหารอเมริกันเสียชีวิต โดยคดีนี้ไม่ได้ผ่านการพิจารณาของศาลไทยแต่อย่างใด

จากกรณีเช่นนี้ แนวคิดของขบวนการนักศึกษาไทยในสมัย ๑๔ ตุลาคม จึงเห็นว่า ประเทศไทยไม่ได้มีเอกราชสมบูรณ์ หากแต่ต้องตกอยู่ในสถานะกึ่งเมืองขึ้น และถูกรอบงำโดยจักรพรรดินิยมอเมริกา ดังนั้น ทิศทางอันสำคัญยิ่งของขบวนการนักศึกษา นั่นก็คือการต่อสู้เพื่อเอกราชสมบูรณ์ ซึ่งก็คือการต่อต้านจักรพรรดินิยมอเมริกา ซึ่งถือเป็นศัตรูสำคัญของประชาชนไทย ความจริงกระแสต่อต้านสหรัฐอเมริกา เริ่มต้นตั้งแต่ก่อนหน้านี้นี้ ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มนักศึกษาก้าวหน้าได้ออกหนังสือ ชื่อ *ภัยขาว* เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ วิพากษ์วิจารณ์บทบาทของสหรัฐอเมริกาในเอเชีย และโดยเฉพาะในสงครามเวียดนาม แต่ในขณะนั้น กระแสการเรียกร้องเอกราชยังมิได้เป็นกระแสหลัก เมื่อเทียบกับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เพื่อคัดค้านรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ที่ยังคงใช้อำนาจเผด็จการ

เมื่อได้รับชัยชนะในกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ขบวนการนักศึกษาจึงมุ่งเน้นเป้าหมายไปยังการรณรงค์เพื่อเอกราชมากขึ้น โดยมุ่งที่จะคัดค้านและต่อต้านลัทธิจักรพรรดินิยมของสหรัฐอเมริกา เพื่อจะให้มีการถอนทหารและฐานทัพอเมริกาออกจากประเทศไทย นอกจากนี้ ก็คือการเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินนโยบายเป็นอิสระทางด้านการต่างประเทศ แทนที่จะใช้นโยบายตามหลังอเมริกาแต่เพียงอย่างเดียว และรวมทั้งขอให้เลิกสิทธิพิเศษต่าง ๆ แก่ฝ่ายอเมริกา เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง ๑๔ ตุลาคม ดูเหมือนว่าฝ่ายรัฐบาลสหรัฐเองก็จะตระหนักเช่นกันว่าสถานการณ์ในไทยอาจไม่เหมือนเดิมในยุคเผด็จการทหาร ดังนั้นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๖ จึงได้ส่ง นายวิลเลียม อาร์. คินเนอร์

(William R. Kinner) มาเป็นเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทยคนใหม่ กลุ่มนักศึกษา ได้ออกแถลงการณ์ในวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน มีใจความตอนหนึ่งว่า

“ฉะนั้น ในโอกาสที่นายวิลเลียม อาร์ ดินเนอร์ เอกอัครราชทูตอเมริกันคนใหม่ประจำประเทศไทย เดินทางมารับตำแหน่งนี้ เราจึงขอวิงวอนให้พ่อแม่ พี่น้อง ประชาชนชาวไทย ได้ให้ความสนใจต่อการมาของบุคคลผู้นี้ให้จงดี เพราะประวัติของบุคคลผู้นี้ มีข้อน่าสังเกตหลายประการ คือ

๑. เคยรับราชการในกองทัพกองอเมริกันเป็นเวลานาน (จาก พ.ศ. ๒๔๘๓ - ๒๕๐๔)

๒. เคยเป็นผู้อำนวยการสถาบันวิจัยนโยบายต่างประเทศของ PU ซึ่งเป็นหน่วยงานของ CIA โดยตรง

๓. เคยเขียนหนังสือ ร่วมกับกลุ่มที่วางแผนยุทธศาสตร์การปฏิบัติการรบในเอเชียอาคเนย์ ซึ่งทำงานรับใช้กลุ่มนายทุนวอลสตรีท ซึ่งเป็นนักค้าสงคราม”¹³

ปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างชัดเจนจากกรณีจดหมายปลอม ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ขององค์การสืบราชการลับกลางของสหรัฐ (ซี.ไอ.เอ.) ได้ปลอมว่า เป็นจดหมายของสหราชอาณาจักร หรือ นายเปลื้อง วรรณศรี ซึ่งเป็นผู้นำระดับสูงของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ส่งมาถึงรัฐบาลเพื่อขอเจรจาหยุดยิง ทำให้รัฐบาลไทยเตรียมการที่จะเจรจายุติภัยกับฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์เป็นเวลา ๑ เดือน ต่อมาในวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๗ องค์การซี.ไอ.เอ. ยอมรับว่า นั้นเป็นจดหมายปลอมและขอโทษต่อรัฐบาลไทย จากกรณีนี้เอง นายชินวรินทร์ สระคำ อติต ส.ส.ร้อยเอ็ด ได้ร่วมกับกระป๋กดี และยอดธง ทับทิมไม้ เขียนหนังสือเรื่อง เปิดหน้ากากซี.ไอ.เอ. (๒๕๑๗) เพื่อชี้ให้เห็นถึงความชั่วร้ายของซี.ไอ.เอ.ในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งในประเทศไทย ด้วย ชินวรินทร์ย้ำว่า เขาเขียนเรื่องนี้ ด้วยจุดมุ่งหมายในการปกป้อง ‘ผืนแผ่นดิน

¹³ แถลงการณ์ของกลุ่มจุฬาฯ เสรี พฤศจิกายน ๒๕๑๖.

ของคนไทยและชาติไทย’ และกล่าวด้วยว่า การพิมพ์หนังสือนี้เป็นอันตรายต่อชีวิตเขามาก แต่เขาก็ตัดสินใจทำ เพราะ ‘ถ้าจะให้ผมเลือกระหว่างการมีชีวิตอยู่อย่างไร้ความหมายกับการตายเพื่อรักษาสัจจะนั้น ผมเลือกเอาอย่างหลัง’¹⁴ อาจจะเป็นด้วยเหตุนี้เอง ที่ทำให้ ชวินทร์ สระคำ ถึงแก่กรรมอย่างมีเงื่อนไขด้วยอุบัติเหตุทางรถยนต์ ในวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗

ใน พ.ศ. ๒๕๑๗ มีการตีพิมพ์หนังสือเรื่อง *โฉมหน้าจักรพรรดินิยม* ของ มณี ศุทรวรรณ ซึ่งได้เขียนลงในหนังสือ นิติศาสตร์ ฉบับต้อนรับศตวรรษใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ในบทความนี้ ผู้เขียนได้ใช้ทฤษฎีของวลาดิมีร์ เลนิน เรื่อง ‘จักรพรรดินิยม : ขั้นสูงสุดของทุนนิยม’ มาเป็นหลักในการวิเคราะห์ โดยชี้ว่า จักรพรรดินิยม ก็คือ ขั้นผูกขาดของระบบทุนนิยม และได้อธิบายให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกานั้น ได้เข้ามารุกรานไทยทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม จึงได้สรุปว่าภารกิจของประชาชนไทยนั้นจะต้อง “ร่วมมือกันผนึกกำลังให้สนิทแน่นเพื่อทำลายจักรพรรดินิยม และปลดปล่อยพันธะที่ทำให้ไทยอยู่ในสภาพเมืองพึ่งและกึ่งเมืองขึ้นนี้ และร่วมมือกับกองทัพมหาชนคนงานทั่วโลกเพื่อทำลายลัทธิจักรพรรดินิยมระหว่างประเทศนี้เสีย”¹⁵ นอกจากนี้ ยังได้มีการตีพิมพ์หนังสือเรื่อง *อเมริกัน:อันตราย* ของ พิชณน์ ฉัตรวินิชกุล ซึ่งได้มีบทความชี้ชัดถึงการแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย ปรากฏว่ากระแสกดดันเหล่านี้ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายเช่นกัน เพราะเมื่อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ก็ได้แถลงนโยบายว่า จะดำเนินการให้มีการถอนทหารและฐานทัพสหรัฐออกจากประเทศไทย ภายใน ๑ ปี ซึ่งกลายเป็นเงื่อนไขเวลาสำคัญในการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาต่อมา

¹⁴ ชวินทร์ สระคำ และคณะ. เปิดหน้ากาก ซี.ไอ.เอ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาสาร, ๒๕๑๗ : คำนำ

¹⁵ มณี ศุทรวรรณ และ อารักษ์ เอกราช. โฉมหน้าจักรพรรดินิยม จักรพรรดินิยมทางเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : แนวร่วมนักศึกษาเชียงใหม่, ๒๕๑๗ : ๑๔๕.

กรณีสำคัญต่อมา คือการเคลื่อนไหวกรณี ‘มายาเกวซ’ ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่เรือสินค้าชื่อ มายาเกวซ ของสหรัฐอเมริกาถูกรัฐบาลเขมรแดงยึด ในวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ รัฐบาลสหรัฐได้ลอบส่งนาวิกโยธิน ๑,๐๐๐ คน เข้ามาที่ฐานทัพอู่ตะเภา โดยไม่แจ้งให้รัฐบาลไทยทราบ และใช้การปฏิบัติการจากประเทศไทย โจมตีกองเรือของกัมพูชา บีบให้ทางการกัมพูชาคืนเรือมายาเกวซ ให้สหรัฐ ขบวนการนักศึกษาได้นัดชุมนุมครั้งใหญ่ในวันที่ ๑๗ พฤษภาคม เพื่อประท้วงการที่สหรัฐละเมิดอำนาจอธิปไตยไทยเช่นนั้น จากนั้น ก็ได้มีการเดินขบวนประท้วงอเมริกา จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปที่หน้าสถานทูตสหรัฐที่ถนนวิทยุ และชุมนุมกันอยู่ที่นี่ ๓ วัน ในกรณีนี้ รัฐบาลไทยได้แสดงท่าทีแข็งกร้าวกับรัฐบาลสหรัฐเป็นครั้งแรก โดยการออกแถลงการณ์คัดค้านที่สหรัฐละเมิดอธิปไตย ดำเนินการอันไม่เป็นมิตรและเรียกตัวทูตไทยประจำสหรัฐกลับประเทศ จนกระทั่งรัฐบาลสหรัฐยอมแสดงความเสียใจกับรัฐบาลไทยอย่างเป็นทางการในวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ฝ่ายนักศึกษาจึงได้เดินขบวนกลับมายังอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยแล้วสลายตัว แต่ได้มีการประกาศว่า จะมีการต่อสู้ต่อไป จนกว่าสหรัฐจะถอนทหารและฐานทัพออกจากไทยทั้งหมด

จากนั้นในวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ก็ได้มีการชุมนุมใหญ่ของฝ่ายนักศึกษาประชาชน เพื่อแสดงมติต่อต้านอเมริกาอีกครั้ง ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่การเคลื่อนไหวต่อต้านจักรพรรดินิยมอเมริกา ครั้งใหญ่ที่สุดเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นวันกำหนดเส้นตายของรัฐบาลไทย ให้สหรัฐถอนทหารและฐานทัพออกจากประเทศไทย ได้มีการชุมนุมใหญ่ต่อต้านอเมริกาที่สนามหลวงตรงข้ามมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และปรากฏว่ารัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ยึดกำหนดให้ฝ่ายสหรัฐอีก ๔ เดือน เพื่อเก็บข้าวของออกจากประเทศ เมื่อนักศึกษาได้ทราบผลเช่นนั้น ก็ได้มีการประณามรัฐบาลว่าไม่จริงใจ และตกลงให้มีการเดินขบวนไปยังสถานทูตอเมริกาในวันรุ่งขึ้น เพื่อกดดันให้ฝ่ายสหรัฐให้ทำตามหนดเวลาในครั้งนี้ได้ ดังนั้นในวันที่ ๒๑ มีนาคม จึงมีการเดินขบวนใหญ่ของนักศึกษาประชาชนนับแสนคน จากมหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์ไปยังสถานทูตสหรัฐที่ถนนวิฑู กรณีนี้อาจกลายเป็นเหตุรุนแรง เมื่อคนร้ายโยนระเบิดใส่ขบวนแถวของประชาชน เมื่อเคลื่อนไปถึงหน้าบริเวณ โรงภาพยนตร์สยาม ทำให้มีผู้เสียชีวิต ๔ คน แต่ขบวนของนักศึกษาก็ยังเคลื่อนต่อไปจนถึงหน้าสถานทูตสหรัฐ และนำไปสเตอร์ผ้า ประกาศเจตนารมย์ ๒๐ มีนาคม ไปประกาศไว้

ในวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้มีการจัดนิทรรศการที่มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ และฝ่ายเอกสารสิ่งพิมพ์ อมธ. ได้มีการออกหนังสือ ชื่อ *อเมริกัน อันธพาลโลก* นอกจากนี้ ก็ได้มีการชุมนุมต่อต้านอเมริกาที่ประตูธรรมศาสตร์ ด้านถนนพระอาทิตย์เชิงสะพานพระปิ่นเกล้าฯ ซึ่งครั้งนี้เป็นการชุมนุมต่อต้าน จักรพรรดินิยมเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนที่จะเกิดกรณีนองเลือด ๖ ตุลาฯ เพราะ การเคลื่อนไหวในวันที่ ๒๐ กรกฎาคมของขบวนการนักศึกษา ไม่ได้ใช้วิธีการ ชุมนุม แต่ใช้วิธีการส่งนิสิต นักศึกษาราว ๓,๐๐๐ คนจากทุกมหาวิทยาลัย ออกเคาะประตูประชาชน เพื่อพูดคุยและรับฟังข้อเสนอของประชาชนต่อกรณี ขับไล่จักรพรรดินิยมอเมริกา

ในท้ายที่สุดการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาก็ได้ผลพอสมควร เพราะหลังจาก พ.ศ. ๒๕๑๙ สหรัฐก็ถอนทหารและฐานทัพทั้งหมดออกไป จากประเทศไทย หลังจากนั้นอิทธิพลการครอบงำของสหรัฐที่มีต่อไทยก็ลดลง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นการเสื่อมถอยอำนาจของสหรัฐในขอบเขตทั่วโลก อีกด้วย

การต่อต้านจักรพรรดินิยมอเมริกาของขบวนการนักศึกษา ส่วนหนึ่งเป็น อิทธิพลของลัทธิชาตินิยมซึ่งมีการตีความใหม่ เพราะในสายตาของรัฐบาลไทย ในระยะก่อนหน้านี้นี้ ศัตรูผู้ที่จะรุกรานประเทศไทยนั้น คือ คอมมิวนิสต์ที่มุ่งจะ แทรกซึมบ่อนทำลายความสงบสุขของประเทศไทย ความรักชาตินั้น หมายถึง การที่จะต้องรังเกียจชิงชัง และต่อต้านการรุกรานของคอมมิวนิสต์ ซึ่งโดยนัยมัก จะหมายถึงคอมมิวนิสต์จีนและเวียดนามเหนือ ส่วนสหรัฐอเมริกาคือมหามิตร ที่ทุ่มเทความช่วยเหลือ ประเทศไทยให้พ้นจากการรุกรานของคอมมิวนิสต์

ปรากฏว่าขบวนการ นักศึกษาหลัง ๑๔ ตุลาฯ ได้ตีความเสียใหม่ว่า ศัตรูที่รุกรานและครอบงำประเทศไทยอย่างแท้จริงนั้นคือสหรัฐอเมริกา ส่วนคอมมิวนิสต์นั้นเป็น เพียง ‘ผี’ ที่ปลุกขึ้นมาสร้างภาพให้ประชาชนหวาดกลัว เพราะไม่ได้ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนเลยว่า มหาอำนาจคอมมิวนิสต์ คือ สหภาพโซเวียต และจีน จะก่อการรุกรานประเทศไทยในทางใด หากในประเทศไทยนั้นมีแต่ครอบครัวของทหารและฐานทัพอเมริกา รวากับว่าประเทศตกอยู่ภายใต้การยึดครอง นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกาคือผู้ก่อสงครามในอินโดจีน ทำให้ประชาชนผู้บริสุทธิ์เป็นจำนวนมากต้องบาดเจ็บล้มตาย แต่ที่สำคัญก็คือ การครอบงำและรุกรานของสหรัฐอเมริกา ดำรงอยู่ได้ด้วยความร่วมมือของชนชั้นปกครองไทยนั่นเอง ดังที่หนังสือ กุหลาบบาน เมื่อปี ร.ศ. ๑๙๔ ได้สะท้อนว่า

พฤติกรรมของสหรัฐ ไม่มีอะไรน่าสงสัยอีกต่อไป เขาเป็นอสูรสงคราม-นักปราบปรามประชาชน อเมริกาทำให้เกิดสงครามสู้รบกันอย่างนองเลือดและยึดเยื้อ อเมริกาเข่นฆ่าประชาชนผู้เรียกร้องเอกราช ต้องการสละให้หลุดจากแอกการครอบงำของต่างชาติ ไม่รู้จักเท่าไรต่อเท่าไร

ว่าถึงส่วนของประเทศไทยเราเอง อสูรสงครามนักปราบปรามประชาชน ไม่ได้มีแต่เฉพาะหัวโจกใหญ่อย่างจักรพรรดินิยมอเมริกาเท่านั้น ยังมีพวกชนชั้นปกครอง ที่เป็นตัวแทนของชนชั้นนายทุนใหญ่ และเจ้าที่ดินใหญ่ พวกเขาด้านหนึ่งมีอำนาจอยู่ได้ ด้วยการพิทักษ์คำชูของอเมริกา อีกด้านหนึ่งก็ได้ผลตอบแทนจากอเมริกาเป็นเศษดอลลาร์เล็ก ๆ น้อย ๆ ดังนั้น พวกเขายินยอมคบแบบสนิทเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับอเมริกา

อสูรสงคราม - นักปราบปรามประชาชนทั้งหัวโจกและลูกสมุนนี้ เขี้ยวโหดมาก ก่อหนี้เลือดไว้กับประชาชนมหาศาล จึงเป็นหน้าที่ของเยาวชนผู้รักชาติรักประชาธิปไตยทุกคน จะต้องร่วมมือร่วมใจกันกำจัดอสูรสงคราม-นักปราบปรามประชาชนนี้ให้หมดสิ้นไป¹⁶

¹⁶ไพศาล เจิตเจตน “ความเป็นจริงของสงคราม” กุหลาบบานเมื่อปี ร.ศ. ๑๙๔. หนังสือประจำปีของโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ๒๕๑๙ : ๔๖.

๒.๓.๒ การเคลื่อนไหวอื่นๆ ของขบวนการนักศึกษา

นอกเหนือจากการเคลื่อนไหวเพื่อให้ประเทศไทยมีเอกราชสมบูรณ์แล้ว ขบวนการนักศึกษายังได้ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อคัดค้านการปราบปรามของฝ่ายรัฐ เรื่องที่มีความล่อแหลม และเผชิญอำนาจรัฐโดยตรง ได้แก่ กรณีบ้านนาทราย และ กรณีถิบลงเขาเผาลงถึงแดง นอกจากนี้ ยังมีการเคลื่อนไหวครั้งที่สำคัญครั้งอื่น ๆ ดังจะกล่าวได้คือ

กรณีนาทราย เริ่มจากเมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๗ มีการเผาหมู่บ้านนาทราย ที่อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ซึ่งมีประชากรราว ๑,๕๐๐ คน ทางราชการได้อ้างว่า ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์เป็นผู้เผาหมู่บ้าน แต่ในวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๗ เมื่อ นายธีรยุทธ บุญมี ผู้ประสานงานกลุ่มประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (ปช.ปช.) ได้นำ นายลม กาญจนสาร ผู้ใหญ่บ้านนาทรายมาเปิดเผยเรื่องการเผาหมู่บ้านว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐเองเป็นผู้ปลุมน้ำและเผาหมู่บ้าน ทั้งยังสังหารชาวบ้านตายอีก ๓ คน ซึ่งถือว่าเป็นการเหยียบย่ำกฎหมายบ้านเมืองครั้งใหญ่ จากนั้นก็ได้นำชาวบ้านเข้าพบนายกรัฐมนตรีเพื่อชี้แจงความจริง ในที่สุดผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย ต้องยอมรับว่าเจ้าหน้าที่เป็นผู้เผาหมู่บ้าน แต่ก็อ้างว่าชาวบ้านเป็นผู้ก่อการร้ายจึงต้องเผา จนกระทั่งในวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ รัฐบาลต้องตั้งกรรมการขึ้นสอบสวนข้อเท็จจริงกรณีนี้ ในขณะที่ฝ่ายนักศึกษาได้นัดชุมนุมที่สนามหลวง และศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยได้ยื่นข้อเรียกร้องแก่รัฐบาล ๓ ข้อ คือ ให้อำนาจศาลใช้ค่าเสียหายแก่ชาวบ้านนาทราย ให้หาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษตามขบวนการยุติธรรม และให้ยอมรับและเปลี่ยนแปลงนโยบายการปราบปราม

ต่อมา ในวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๗ พล.ท.สายหยุด เกิดผล ผู้อำนวยการ กอ.ปค. (กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์) ยอมรับว่า เหตุการณ์ที่บ้านนาทราย เจ้าหน้าที่ทำเกินกว่าเหตุ และทางราชการจะยอมชดเชยค่าเสียหายและสร้างบ้านให้ใหม่และจะเลิกใช้นโยบาย “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” ในทางการเมือง ผลจากกรณีนี้ ชวินทร์ สระคำ จึงได้เขียนเป็น

หนังสือเรื่อง พิชพิเพลิงร้ายที่บ้านนาทราย พิมพ์ใน พ.ศ. ๒๕๑๗ ก่อนที่จะเสียชีวิตอย่างมีเงื่อนงำ

ต่อมาเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้มีการเปิดเผยข้อมูลถึงปฏิบัติการทางการทหารของฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐที่จังหวัดพัทลุง เรียกว่ากรณีถีบลงเขาเผาธงถึงแดง นั่นคือ ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๖ ฝ่ายเจ้าหน้าที่ปราบคอมมิวนิสต์ภาคใต้ ใช้นโยบายเหวี่ยงแหล่ล้อมจับกุมประชาชนไปสอบสวนแล้วฆ่ามากกว่าสามพันคน ได้มีการเปิดอภิปรายที่ห้องสนามหลวงโดยศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และ แนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ เปิดเผยข้อเท็จจริงกรณีนี้ในวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ และต่อมาในวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ตัวแทนประชาชนพัทลุง ก็เข้าพบและยื่นหนังสือร้องทุกข์ถึง พล.อ.ถนอม สี่ริ้วรา ผู้บัญชาการทหารสูงสุด สำหรับความรุนแรงในกรณีถึงแดง รายละเอียดที่ปรากฏคือ

เจ้าหน้าที่ประกอบด้วย ทหาร ตำรวจ และ อ.ส. เข้าล้อม หมู่บ้าน.... จับบรรดาราชกรรที่ต้องสงสัยไปเป็นจำนวนมาก แล้วทำการสอบสวนโดยวิธีการทารุณต่าง ๆ เช่น สอบสวนแล้วเมื่อไม่รับก็ยิงกรอกหู ใช้เข็ญทุบต้นคอ จับชาวบ้านใส่ถังแดงแล้วเผาทั้งเป็น บางครั้งก็ให้ถ่อมีดกันคนละเล่มฆ่ากันเอง และมีราษฎรอีกจำนวนมากที่ถูกจับไปแล้วหายสาบสูญไม่ได้กลับบ้าน บางคราวเมื่อมีฝนตกหนักก็มักพบกระโหลกคนกลิ้งลงมาจากเขา ทำให้เชื่อกันว่าราษฎรที่หายไปนั้น ถูกจับขึ้นเฮลิคอปเตอร์แล้วถีบลงมาจากกลางอากาศ¹⁷

ในกรณีนี้ ทางฝ่ายกลไกรัฐไม่สามารถให้ความชัดเจนได้ นอกจากที่ พล.อ. สายหยุด เกิดผล ผู้อำนวยการ กอ.รมน. (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน) ชี้แจงในเบื้องต้นว่า “เรื่องนี้ต้องฟังหูไว้หู ผมไม่ขอออกความเห็น”

¹⁷ “คดีถึงแดง บ้านไม่ลายอีกครั้งหรือ?” ประชาชาติ. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๖๖ (๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘): ๑๒.

แต่ พล.อ.ถนอม สี่ระรา ยอมรับว่า เรื่องถึงแกะนั้นเกิดขึ้นจริง และจะลาออกจากตำแหน่งใน กอ.รมน. สำหรับรายงานทั้งหมดเกี่ยวกับกรณีถึงแก่นี้ เรื่องยศ จันทศิริ ได้นำมาเรียบเรียงลงใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ และวิจารณ์ กอ.รมน. อย่างหนัก¹⁸ ซึ่งสอดคล้องกับกระแสสังคมในขณะนั้นที่ต่อต้าน กอ.รมน. อยู่แล้ว จนถึงขนาดเสนอยุบหน่วยงานเสียหรือให้ย้ายไปสังกัดมหาดไทย¹⁹ ท้ายที่สุดในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ พล.อ.สายหยุด เกิดผล เองกลับกลายเป็นเป้าหมาย เพราะ มีคำสั่งย้ายไปดำรงตำแหน่งอื่น และให้ พล.ต.ถนอม วัชรเทศ มารับตำแหน่งผู้อำนวยการ กอ.รมน. แทน

การเคลื่อนไหวสำคัญในระยะปิดภาคฤดูร้อนเดือนมีนาคม-เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ก็คือ การเข้าร่วมโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตย โดยโครงการนี้ได้งบประมาณจากรัฐบาล และศูนย์นิสิตเป็นผู้ผลักดัน ได้มีการรับอาสาสมัคร นิสิตนักศึกษาบัณฑิตไปเผยแพร่นโยบายประชาธิปไตยในชนบท เพื่อรองรับการเลือกตั้งที่จะมีขึ้น ปรากฏว่า นักศึกษาที่ได้ออกไปสู่ชนบทในครั้งนี้ ได้ไปเรียนรู้ถึงความทุกข์ยากเดือดร้อนที่แท้จริงของประชาชนระดับล่าง จึงก่อให้เกิดความสำนึกที่จะต้องรับผิดชอบ และช่วยแก้ปัญหาของประชาชนมากยิ่งขึ้น โครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยครั้งนี้ จึงมีส่วนสำคัญยิ่งในการนำนักศึกษาไปประสานกับชาวบ้าน และจะมีส่วนอย่างยิ่งในการหนุนช่วยการต่อสู้ของชาวบ้านในระยะต่อมา นอกจากนี้แล้วก็คือ กลุ่มนักศึกษาส่วนมากที่ออกชนบท ได้ข้อสรุปว่า การเกิดของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในชนบทเป็นปัญหาภายใน ไม่ใช่ปัญหาการแทรกแซงจากภายนอก เพราะโดยมากเกิดจากเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจข่มเหงราษฎร

จากนั้น เมื่อรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้มีการร่างเสร็จเรียบร้อยและผ่านการพิจารณาวันที่สองจากสภาผู้แทนราษฎร ขบวนการนักศึกษาได้เปิดการประชุม

¹⁸ เรื่องยศ จันทศิริ “ถวิลหาเขาเผ่าถึงแก” สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๑๘) : ๔๑-๗๑.

¹⁹ “กอ.รมน. จะยุบหรือไม่ยุบ” ประชาชาติ. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๖๙ (๑๓ มีนาคม ๒๕๑๘) : ๑๑.

ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๗ เพื่อแสดงความเห็นว่า สภานิติบัญญัติแห่งชาติร่างรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นประชาธิปไตย จึงเรียกร้องให้มีการแก้รัฐธรรมนูญใหม่ใน ๔ ประเด็นคือ ๑. ให้ประชาชนอายุ ๑๘ ปีมีสิทธิในการเลือกตั้ง ๒. ให้ประชาชนตั้งแต่อายุ ๒๓ ปีขึ้นไปสมัครรับเลือกตั้งได้ ๓. คัดค้านการมี ๒ สภา โดยยังคงวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้ง ๔. การยอมให้ทหารต่างชาติเข้ามาตั้งในประเทศไทยได้โดยไม่ต้องผ่านสภาผู้แทนราษฎร การชุมนุมครั้งนี้ดำเนินไป ๓ วันก็สลายตัว หลังจากที่นายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ ให้มีบันทึกปลอบใจว่าจะช่วยเหลือผลักดัน แม้ว่ารัฐบาลจะไม่มีอำนาจ เพราะถือว่าเป็นเรื่องที่สภาผู้แทนราษฎรจะวินิจฉัยเอง

นอกจากนี้ ก็คือการเคลื่อนไหวกรณี ๙ ขาวนา เริ่มต้นจากเมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เมื่อฝ่ายตำรวจภูธรที่ลำพูน ได้จับผู้นำขบวนการจังหวัดลำพูน ๘ คน และนักศึกษา ๑ คน ด้วยข้อหาหมิ่นสุ่มทางการเมืองและทำให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมือง ศูนย์นิสิตได้เรียกประชุมทันที และตกลงเคลื่อนไหวคัดค้านโดยยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาและขอให้รัฐบาลดำเนินจับตัวคนร้ายที่สังหารผู้นำขบวนการในขณะนั้น การชุมนุมประท้วงมีขึ้นในวันที่ ๕ สิงหาคม ทั้งที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ และที่ประตูท่าแพ เชียงใหม่ รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ให้คำตอบกับฝ่ายนักศึกษาว่า การจับกุมนั้นดำเนินไปตามหลักฐาน จึงไม่อาจปล่อยตัวได้ ดังนั้น การชุมนุมจึงยืดเยื้อต่อไป ทั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่างหยุดเรียนประท้วง ตั้งแต่วันที่ ๖ สิงหาคม เป็นต้นไป การชุมนุมยืดเยื้อมาจนถึงวันที่ ๑๔ สิงหาคม จนเมื่อกรมอัยการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา การชุมนุมจึงสลายลง

๒.๔ การเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรม

อิทธิพลของแนวคิดสังคมนิยม ทำให้นักศึกษากลายเป็นแนวหน้า ในการวิพากษ์วัฒนธรรมเก่าด้วยการเสนอคำขวัญ ‘ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน’ มาหักล้างแนวทางศิลปะแบบเก่า โดยการวิพากษ์ว่า แนวทางศิลปวัฒนธรรม

กระแสนวนกรรมเพื่อชีวิตเหล่านี้ ส่วนหนึ่งเป็นการรื้อฟื้นกระแสนวนกรรมเพื่อชีวิตที่เริ่มพัฒนาในทศวรรษที่ ๒๔๙๐ มีการรื้อฟื้นและตีพิมพ์งานเขียนของกลุ่มอักษรสาส์น งานเขียนของจิตร ภูมิศักดิ์ และนักเขียนอื่นในสมัยนั้น เช่น การตีพิมพ์งานเรื่อง *ข้อคิดจากวรรณคดี* ของ อินทรายุธ (อัศนี พลจันทร) เรื่อง *ศิลปวรรณคดีกับชีวิต* ของ บรรจง บรรเจิดศิลป์ (อุดม สีสุวรรณ) รวมทั้งนวนิยายเพื่อชีวิต เช่น *แลไปข้างหน้า* ของ ศรีบูรพา *ปีศาจ* และ *ความรักของวัลยา* ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ *เมืองนิมิตร* ของ ม.ร.ว. นิมิตมงคล นวรัตน์ เป็นต้น

แต่กระนั้น กระแสแห่งวัฒนธรรมของยุคหลังกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ก็มีการลักษณะพิเศษของยุคสมัยตนเอง กรณีหนึ่งก็คือ การเกิดการเฟื่องฟูของนวนิยายและหนังสือเด็กจากจีน โดยมีการพิมพ์เผยแพร่ออกเป็นภาษาไทยจำนวนมาก เช่น *พายุ* ซึ่งลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในนิตยสารเอเชียวิเคราะห้ข่าว ก่อนมีการรวมเล่มเรื่องอื่น ได้แก่ *ตะเกียงแดง* *รถเหินรบบใต้* *เกาอี้เป่า*

ทหารน้อยจางก่า เดินทางทางไกลไปกับประธานเหมา เข้าโรงเรียนหยางกิ้นซือวีรชนอมตะ และ หลิวหุหลาน เป็นต้น ซึ่งลักษณะของทุกเรื่องจะต้องสะท้อนให้เห็นซึ่งจิตใจที่เสียสละและกล้าหาญของประชาชนจีน ที่อุทิศชีวิตเพื่อชาติและเพื่อการปฏิวัติ เพื่อสร้างสังคมอันดีงาม อันเป็นแบบอย่างแก่ชนรุ่นหลัง

ไม่เพียงแต่การรับอิทธิพลจากช่วงทศวรรษ ๒๔๙๐ และการรับอิทธิพลจากจีนกระแสวัฒนธรรมเพื่อชีวิตในสมัย ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ก็ได้ก่อให้เกิดการสร้างวรรณกรรมเพื่อชีวิตแห่งยุคสมัยตนเองเช่นกัน เช่น ได้เกิดการเขียนเรื่องสั้นใหม่ โดยนักเขียนรุ่นใหม่ เช่น สถาพร ศรีสัจจัง วัฒน์ วรรณยางกูร นอกจากนี้ ด้านนวนิยาย เช่น พ่อข้าเพิ่งจะยืม ของ สันติ ชูธรรม พิราบแดง ของ สุวัฒน์ วรดิลก ไม้ต้น ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ คำบลข่มมะกอก ของ วัฒน์ วรรณยางกูร หรือการเกิดงานแปลใหม่ เช่น คนซีเลื้อ ของ ภวณิ ภักฎาจารย์ ซึ่งเป็นนวนิยายเพื่อชีวิตอินเดีย เบ้าหลอมนักปฏิวัติ ของ นิโคโล ออฟโตรอฟสกี แต่ที่เฟื่องฟูอย่างมากคือ บทกวีใหม่ที่แต่งโดย รวี โคมพระจันทร์ วิสา คัญทัพ ซึ่งได้มีการรวมเล่มตีพิมพ์ออกเป็นเล่ม

ควบคู่กับการเคลื่อนไหวในวงการวรรณกรรม ก็คือ การวิพากษ์ระบบการศึกษาแบบเก่าว่า เป็นการศึกษาแบบล้าหลัง รับใช้สังคมทุนนิยม และ ใช้ระบบ ‘แพ็คตอออก’ ซึ่งทำให้ชนชั้นล่างมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาได้ยาก จึงได้มีการจัดนิทรรศการ ‘โฉมหน้าการศึกษา และข้าแหละหลักสูตร’ เมื่อ ต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งวิพากษ์เนื้อหาการศึกษาแบบเก่าและเสนอให้จัด ‘การศึกษาเพื่อมวลชน’ ขึ้นแทนที่ ในขณะเดียวกัน ก็มีการพิมพ์หนังสือออกมามากมายเพื่อนำเสนอแนวคิดเช่นนี้ เช่น เรื่อง การศึกษาเพื่อมวลชน ซึ่งเป็นหนังสือรวมบทความพิมพ์ตั้งแต่เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ โรงเรียนตายแล้ว ของ ช.เชียว พุ่มพวง พิมพ์ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งกลายเป็นหนังสือขายดี ผลสะท้อนจากการวิพากษ์แนวทางการศึกษา และการเสนอการศึกษาเพื่อมวลชน ทำให้รัฐบาลต้องยอมรับ และตั้งกรรมการพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘

ในด้านบทเพลงและดนตรีก็เช่นเดียวกัน เพลงแบบเก่าจะถูกวิจารณ์ว่า เป็นเพลงไม่มีเนื้อหาสาระ สะท้อนแต่เรื่องความรักส่วนตัว ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม ขบวนการนักศึกษาจึงได้ให้กำเนิดเพลงแบบใหม่ ที่เรียกว่า ‘เพลงเพื่อชีวิต’ ซึ่งเป็นบทเพลงที่สะท้อนชีวิตและความทุกข์ยากของประชาชน ได้เกิดวงดนตรีเพื่อชีวิตขึ้นมาในขบวนการนักศึกษามากมาย วงดนตรีเพื่อชีวิตที่เกิดขึ้นมาเป็นวงแรกก็คือ วงดนตรี ท.เสนและสัญจร ใน พ.ศ. ๒๕๑๖ ซึ่งนำโดย สุรชัย จันทิมาธร และเล่น เพลง ‘คนกับควาย’ ที่แต่งโดย สมคิด สิงสง และเพลง ‘เปิบข้าว’ ที่นำมาจากบทกวีของจิตร ภูมิศักดิ์ วงนี้ต่อมาพัฒนาเป็นวงดนตรีคาราวาน นอกจากนี้ ก็เช่น วงดนตรีกรรมาชน ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งส่วนใหญ่ นำเอาเพลงที่ จิตร ภูมิศักดิ์แต่งไว้มาร้อง วงดนตรีโคมฉาย และ วงดนตรีลูกทุ่งสังคมนิยม ของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง วงดนตรีครูชน ของนักศึกษามหาวิทยาลัยครูสวนสุนันทา นอกจากนี้ วงดนตรีที่มีเอกลักษณ์อันน่าสนใจ คือ วงดนตรีต้นกล้า ซึ่งเป็นวงดนตรีเพื่อชีวิตที่ใช้เครื่องดนตรีไทยบรรเลง

เพลงเพื่อชีวิตเหล่านี้ ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากขบวนการนักศึกษา และได้กลายเป็นอาวุธอันสำคัญในการเผยแพร่อุดมการณ์ ตลอดจนปลุกเร้าจิตใจ นักศึกษาให้มีความรู้สึกกล้าต่อสู้ เพลงหลายเพลงมีบทบาทอย่างมากในการสร้างจิตสำนึกกับใช้ประชาชนและความใฝ่ฝันถึงสังคมใหม่แก่นักศึกษา เช่น เพลง ‘เพื่อมวลชน’ ที่เสนอให้นักศึกษาปลื้มเพื่อรับใช้ประชาชน เพลง ‘ฟ้าใหม่’ ของ จิตร ภูมิศักดิ์ ก็สะท้อนให้เห็นถึงความหวังต่อสังคมใหม่ที่กำลังจะมาถึง เพลง ‘อเมริกันอันตราย’ สะท้อนถึงภาระหน้าที่ในการต่อต้านจักรวรรดินิยมอเมริกา เพลง ‘ความตายอย่างมีค่า’ ปลุกใจให้นักศึกษากล้าเสียสละเพื่ออุดมการณ์ และ เพลง ‘ต้นมะขามสนามหลวง’ ก็สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการเผชิญหน้ากับชนชั้นปกครองที่แหลมคมมากขึ้น ส่วนเพลง ‘อินโดจีน’ ก็แต่งขึ้นเพื่อสดุดีชัยชนะของประชาชนอินโดจีน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม กลุ่มชนชั้นนำได้ควบคุมการเผยแพร่เพลงเพื่อชีวิตอย่างยิ่ง โดยไม่ยอมให้เพลงเหล่านี้ได้ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงหรือโทรทัศน์เลย ดนตรีเพื่อชีวิตจึงกลายเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของขบวนการนักศึกษา จนกระทั่งถึงเมื่อเกิดกรณี ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙

ในวงการละครก็เช่นเดียวกัน ละครเพื่อชีวิต ซึ่งถือกำเนิดตั้งแต่ก่อนกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ก็คือ ละครพระจันทร์เสี้ยว ต่อมาก็เกิด คณะละคร ตะวันเพลิง ของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะ ละครเปลวเพลิง ของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง และคณะละคร แฉกดาว ของนิสิตนักศึกษาหลายมหาวิทยาลัย เช่น จุฬาฯ เชียงใหม่ รามคำแหง ธรรมศาสตร์ โดยมี คำรณ คุณะดิลก จากกลุ่มพระจันทร์เสี้ยวมาช่วยฝึกซ้อม จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๘ ชมรม ศิลปะการละครของทุกมหาวิทยาลัย ก็หันมาจัดแสดงละครเพื่อชีวิตทั้งสิ้น จากนั้น เมื่อมีการจัดนิทรรศการ หรือมีการชุมนุมของนักศึกษาประชาชน ละครเพื่อชีวิต จินตลีลาและจ๊วท์ที่ก้าวหน้า ก็จะกลายเป็นศิลปะวัฒนธรรมที่เป็นหัวใจของการแสดงบนเวทีเสมอ

กลุ่มจิตรกรรมและประติมากรรมเพื่อชีวิต ที่พัฒนาขึ้นมาหลังจากกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ก็ก่อให้เกิดการการจัดตั้งกลุ่ม ‘แนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย’ ขึ้น ซึ่งศิลปินฝ่ายก้าวหน้าทั้งหลายได้รวมกัน และได้เลือกให้ พนม สุวรรณภา เป็นประธานแนวร่วมคนแรก จากนั้น ก็ได้จัดนิทรรศการชื่อ ‘ศิลปะวัฒนธรรมทาส’ ขึ้น ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ เพื่อวิเคราะห์และวิพากษ์ศิลปะวัฒนธรรมที่รับใช้ชนชั้นที่กดขี่และเสนอศิลปะวัฒนธรรมใหม่ที่รับใช้ประชาชน ต่อมาจิตรกรกลุ่มนี้เขียนภาพสะท้อนถึงปัญหาสังคมการเมืองอย่างชัดเจน ชุดภาพที่เด่นมากคือ การแสดงภาพเมื่อครบรอบ ๒ ปี ๑๔ ตุลาคม เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ กลุ่มศิลปินได้วาดภาพคัทเอ๊าท์ทางการเมืองเกี่ยวกับการต่อสู้ของประชาชนจำนวน ๔๘ ภาพ ออกแสดงบนเกาะกลางถนนราชดำเนินตลอดสาย ซึ่งเป็นนิทรรศการภาพศิลปะขนาดใหญ่ครั้งแรก และสร้างผลสะท้อนอย่างมากต่อการศิลปะในประเทศไทย

๒.๕ การปรับตัวของขบวนการนักศึกษา

กระแสวิพากษ์วัฒนธรรมของขบวนการนักศึกษา ยังคงให้เกิดการปรับ ขบวนการภายในด้วย เนื่องจากกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้สร้างผลสะท้อนให้ กับมหาวิทยาลัยต่างๆ จึงทำให้เกิดพรรคนักศึกษาที่ก้าวหน้าในทุกมหาวิทยาลัย และได้มีการขยายงานมวลชนในหมู่นักศึกษา จนหลายพรรคได้รับเลือกตั้งให้เป็น พรรคบริหารมหาวิทยาลัย ในกรณีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นฐาน อันมั่นคงของฝ่ายนักศึกษาก้าวหน้าที่มีแนวโน้มสนับสนุนการต่อสู้ของประชาชน กลุ่มนักศึกษาที่ก้าวหน้าในมหาวิทยาลัย ได้ร่วมกันตั้งพรรคนักศึกษาชื่อ พรรค พลัทธิธรรม ตั้งแต่ก่อน กรณี ๑๔ ตุลาฯ และได้ส่ง ไพโรจน์ ตรีเกษม ลงสมัคร เลือกตั้งได้รับชัยชนะมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๖ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้ส่ง วิจิตร ศรีสังข์ ลงสมัครรับเลือกตั้ง และได้เป็นพรรคบริหารองค์การนักศึกษาต่อมา อีกสมัยหนึ่ง

ส่วนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง กลุ่มนักศึกษาก้าวหน้าได้ก่อตั้งเป็น พรรคสังัจจธรรมใน พ.ศ. ๒๕๑๗ แต่พ่ายแพ้การการเลือกตั้งองค์การนักศึกษา แม้ว่าจะคุมเสียงในสภาไว้ได้ โดยพรรคที่ชนะเลือกตั้ง คือ พรรครามธรรม ซึ่งเป็นฝ่ายกลาง จนถึง เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘ พรรคสังัจจธรรมจึงชนะเลือก ตั้งทั้งองค์การบริหารและสภา และ ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ พรรคสังัจจธรรมก็ชนะอีก ครั้งหนึ่ง โดยมี มหิทธิ์ ตันบุญเพิ่ม เป็นนายกองค์การ ที่มหาวิทยาลัยมหิดล นักศึกษาฝ่ายก้าวหน้าได้ตั้งพรรคแนวร่วมมหิดลขึ้นมาสมัครรับเลือกตั้งและ ได้รับชัยชนะ เช่นเดียวกันที่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ได้มีการ ตั้งพรรคพลัง ซึ่ง ชนะการเลือกตั้งในมหาวิทยาลัย สำหรับที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พรรคนักศึกษาที่ก้าวหน้าชื่อ พรรคประชาธิปไตย ชนะการเลือกตั้งเช่นกัน และ ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ จาตุรนต์ ฉายแสง ได้รับเลือกเป็นนายกองค์การ

สำหรับที่จุฬาลงกรณ์กลุ่มนักศึกษาก้าวหน้าได้ตั้งพรรคจุฬาประชาชนขึ้น แต่ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ นั้น พรรคที่ชนะเลือกตั้งคือ พรรคอิสราธิปไตย ซึ่งเป็น

ฝ่ายกลาง จนในการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๑๙ พรรคจุฬาประชาชนได้รณรงค์แข่งกับ พรรคน้องพี่จุฬาซึ่งเป็นพรรคฝ่ายขวา และได้รับชัยชนะเป็นครั้งแรก โดยผลักดัน ให้ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ขึ้นรับตำแหน่งนายกสโมสร นอกจากนี้ก็คือที่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งเป็นที่มั่นของกลุ่มนักศึกษาฝ่ายล้าหลัง พรรค นักศึกษาที่ก้าวหน้าคือพรรครวมพลังสามัคคี ก็ชนะเลือกตั้งเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๙ นอกจากนี้ ยังมีการตั้งพรรคนักศึกษาก้าวหน้าในวิทยาลัยครูหลายแห่ง และชนะเลือกตั้งเช่นกัน จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า พรรคนักศึกษาฝ่ายก้าวหน้าชนะ การเลือกตั้งในทุกมหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ สำหรับในระดับโรงเรียนมัธยม แม้ว่าจะไม่มีการเลือกตั้งในลักษณะเช่นนี้ แต่กลุ่มนักเรียนที่ก้าวหน้าก็ขยาย องค์กรของตนเองได้อย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน

การขยายอิทธิพลที่ก้าวหน้าของฝ่ายนักศึกษานั้น มีผลกระทบอย่างมาก ต่อการเสื่อมสลายของระบบโซดัส ระบบอาวุโส และประเพณีรับน้องอันเหลวไหล ของนิสิตนักศึกษา ซึ่งเป็นกระแสของนักศึกษาในระยะก่อน กรณิ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ มหาวิทยาลัยรามคำแหงซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเปิด เป็นมหาวิทยาลัย แห่งแรกที่ไม่ีระบบรับน้องเช่นนั้น ต่อมามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็เลิกระบบ เช่นนั้นตั้งแต่ก่อน ๑๔ ตุลาฯ โดยจะเรียกนักศึกษาใหม่ที่เข้าสู่มหาวิทยาลัยด้วย คำว่า “เพื่อนใหม่” แทนคำว่า “น้องใหม่” และใน พ.ศ. ๒๕๑๗ องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดการรับเพื่อนใหม่ด้วยการจัดสัมมนาเรื่องปัญหา ของประเทศไทยในด้านต่าง ๆ จากนั้นใน พ.ศ. ๒๕๑๘ ก็จัดงานรับเพื่อนใหม่ โดยการนำนักศึกษาใหม่ไปฝึกการใช้แรงงานเพื่อให้รู้จักชีวิตชาวนาที่อำเภอ แสงวงหา จังหวัดอ่างทอง ต่อมามหาวิทยาลัยวิชาการศึกษาหรือที่เปลี่ยนชื่อมา เป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และเป็นมหาวิทยาลัยที่มีนิสิตที่เป็นผู้ใหญ่ เข้ามาเรียนเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ก็ล้มเลิกการจัดรับน้องใหม่เช่นเดียวกัน ส่วนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงแรก ได้มีการยกเลิกพิธีรับน้องใหม่เป็น บางคณะ คณะอักษรศาสตร์ ครุศาสตร์ และแพทยศาสตร์นั้นเริ่มต้นก่อน จากนั้น คณะอื่น ๆ ก็ค่อยเลิกรับน้องตามลำดับ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๙ คณะวิศวกรรมศาสตร์

ก็เป็นคณะสุดท้ายที่เลิกงานรับน้อง หลังจากทีมนิสิตฝ่ายก้าวหน้าชนะการเลือกตั้งภายในคณะ และในเวลาต่อมามหาวิทยาลัยเชียงใหม่และขอนแก่นก็เลิกการรับน้องเช่นกัน คงเหลือแต่เพียงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่ยังดำรงพิธีรับน้องไว้มากที่สุด แต่กระนั้น ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ คณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ก็เลิกพิธีรับน้องเช่นกัน เหลือแต่เพียงคณะวนศาสตร์ที่ยังคงเป็นคณะสุดท้ายที่คงประเพณีการรับน้องไว้อย่างเคร่งครัด

นอกจากนี้ ประเพณีที่ล้าหลัง ไร้สาระ และฟุ่มเฟือยชนิดต่าง ๆ ถูกลดจำนวนลงอย่างมากและมักจะไม่ได้ได้รับความสนใจจากนักศึกษาส่วนใหญ่ กิจกรรมที่นักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ จัดทำในช่วงนี้ จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่มีสาระ เช่น การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ที่ก้าวหน้า ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน หรือจัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีเป้าหมายในการประสาน และมุ่งรับใช้ประชาชนระดับล่าง การจัดงานอภิปรายถึงปัญหาสำคัญของชาติ การตั้งกรรมการขึ้นให้คำปรึกษา หรือรับร้องทุกข์ของประชาชนในด้านต่าง ๆ งานออกค่ายของนิสิตนักศึกษาก็แปรเปลี่ยนจากงานสร้างถาวรวัตถุเป็นการใช้แรงงาน และดัดแปลงตนเองให้เข้ากับกรรมกรชาวนา การแข่งขันฟุตบอลประเพณีระหว่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งถูกยกเลิกไปตั้งแต่หลังกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้ถูกรื้อฟื้นมาจัดใหม่อีกครั้งในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยที่นิสิตนักศึกษา ๒ มหาวิทยาลัย ล้มเลิกรูปแบบกิจกรรมที่ล้าหลังทั้งหมด และริเริ่มใช้กิจกรรมที่เป็นประโยชน์แทน เช่น การไปทำความสะอาดวัดในตอนเช้า และการสวดแทรกเนื้อหาที่ก้าวหน้าลงไปในการจัดขบวนพาเหรด จึงทำให้ฟุตบอลประเพณี พ.ศ. ๒๕๑๙ มีรูปแบบที่แตกต่างจากงานที่จัดในปีก่อนหน้าเป็นอย่างมาก

ด้านศูนย์นิสิตที่มีสถานะเป็นแกนนำการเคลื่อนไหวนั้น ในช่วงแรกหลังกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เกิดความขัดแย้งภายใน เนื่องจากนักศึกษากลุ่มอิสระจำนวนหนึ่ง ไม่พอใจการทำงานของคณะกรรมการศูนย์นิสิต ที่นำโดยสมบัติ ธำรงธัญวงศ์ ดังนั้น ในการประชุม วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๖

คณะกรรมการศูนย์ได้ถูกชักฟอกอย่างหนัก จากนั้น กลุ่มนักศึกษาส่วนหนึ่ง จึงได้แยกตัวออกมาตั้งเป็น ‘กลุ่มธรรมศาสตร์เสรี’ โดย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เป็นผู้นำ การแยกตัวดังกล่าวก็ด้วยเหตุผลว่าจะให้มีความคล่องตัวในการทำงานมากขึ้น โดยคำแถลง กลุ่มธรรมศาสตร์เสรีอธิบายลักษณะการทำงานของกลุ่มว่า

...ดำเนินงานเหมือนศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาฯ แต่โครงสร้างในการทำงานเป็นอิสระกว่า... มีนโยบายที่จะให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยแก่ประชาชนเป็นสำคัญ รวมทั้งเร่งรื้อนักเรียน นิสิต นักศึกษาให้สนใจต่อปัญหาบ้านเมืองอย่างจริงจังรับผิดชอบต่อสังคมและต่อต้านความฟุ้งเพื่อ²⁰

ผลจากความขัดแย้ง ทำให้กรรมการชุดของสมบัติ อารังธัญญวงศ์ ลาออกเมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๖ แต่ปรากฏว่าในการเลือกตั้งวันที่ ๖ ธันวาคม ชุดของ สมบัติ อารังธัญญวงศ์ ได้รับเลือกตั้งกลับมาอีก จึงทำให้ความขัดแย้งดำรงอยู่ต่อไป กลุ่มธรรมศาสตร์เสรีจึงได้เป็นแกนรวมกลุ่มนักศึกษา ก้าวหน้าอีกกลุ่มหนึ่ง ตั้งเป็น “สหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทย” มีองค์กรนำที่แตกต่างไปจากศูนย์นิสิต นอกจากนี้กลุ่มของ ชีรยุทธ บุญมี ก็แยกตัวไปตั้งกลุ่มชื่อ ประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (ปช.ปช.) เคลื่อนไหวเป็นอิสระเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ก็ยังถือได้ว่า ขบวนการนักศึกษายังเป็นเอกภาพในแง่ของเป้าหมาย ที่มุ่งจะต่อสู้เพื่อให้สังคมไทยเป็นเอกราชอย่างแท้จริง เพียงแต่ว่าผลจากความแตกแยกในองค์กร ทำให้ศูนย์นิสิตสูญเสียบทบาทในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เพราะองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ยังไม่ได้เป็นเอกภาพกัน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ กรณีครบรอบปี ๑๔ ตุลาคม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ กลุ่มอิสระ ๑๓ กลุ่ม นำโดยองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดงานมหกรรมการเมืองที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปรากฏว่าศูนย์นิสิตไม่เข้าร่วมการจัดงานครั้งนี้ จากนั้นต่อมา ในการเคลื่อนไหวขับไล่จอมพลถนอม กิตติขจร ครั้งแรก หลังจากที่ถูกจอมพลถนอม ลอบกลับเข้ามาในประเทศไทยเมื่อวันที่ ๒๗

²⁰ ประชาธิปไตย. (๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๖) : ๑.

ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยอ้างว่าจะมาเยี่ยมพ่อที่ป่วยหนัก นักศึกษาได้จัดการชุมนุมใหญ่เรียกร้องให้มีการจับกุมและดำเนินคดีจอมพลถนอม การเคลื่อนไหวครั้งนี้ศูนย์นิสิตซึ่ง ช่งทอง โอภาสศิริวิทย์ รักษาการเลขาธิการ ตัดสินใจไม่เข้าร่วมการเคลื่อนไหว ดังนั้น องค์ครนัศึกษาย้ายก้าวหน้าต่าง ๆ ๒๓ กลุ่ม จึงได้จัดตั้งกันขึ้นเป็น ‘แนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ’²¹ โดยมี สุธรรม แสงประทุม เป็นเลขาธิการ การเคลื่อนไหวครั้งนี้ ทำให้จอมพลถนอมต้องหนีออกนอกประเทศอีกครั้งในวันที่ ๒๙ ธันวาคม นั้นเอง

ต่อมา คำณูณ สิทธิสมาน จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เข้ามารักษาการตำแหน่งเลขาธิการศูนย์นิสิต ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๘ แต่การนำของศูนย์นิสิตก็ยังไม่เป็นเอกภาพ จนถึงเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๘ เมื่อพรรคนักศึกษาฝ่ายก้าวหน้าชนะการเลือกตั้งในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นส่วนข้างมากและสามารถผลักดันให้ เกรียงกมล เลขาไพโรจน์ นิสิตคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เข้ารับตำแหน่ง เลขาธิการศูนย์นิสิต จึงทำให้การนำในขบวนการเป็นเอกภาพกันมากที่สุด และถือได้ว่า กลุ่มนักศึกษาก้าวหน้ามีบทบาทนำในขบวนการนักศึกษาอย่างชัดเจน

ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้เกิดความขัดแย้งในขบวนการ เนื่องจากกระแสการวิพากษ์ลัทธิทักษิณ บัวอ่อน กรณีนี้เกิดขึ้นจากการที่วิจิตร ศรีสังข์ ได้ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง *แนวทาง ๑๔ ตุลาจกเจริญ* ของ อำนาจ ยุทธวิวัฒน์ เพื่อประกอบบันทึกการชุมนุมการเมืองในโอกาสครบรอบปี ๑๔ ตุลา เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ชื่อ ‘อำนาจ ยุทธวิวัฒน์’ เป็น นามปากกาของนายผิน บัวอ่อน อดีตกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ที่หันมาทำงานให้กับฝ่ายอำนาจรัฐ และพยายามขยายการจัดตั้งของฝ่ายตนเข้ามาในขบวนการนักศึกษา ข้อเสนอในหนังสือเล่มนี้ ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างมาก เพราะในส่วนนำของพรรคพลังธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เห็นว่าข้อเสนอดัง

²¹ “คำประกาศจัดตั้งแนวร่วมต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๗” อธิปัติย์. (๑๔-๒๑ มกราคม ๒๕๑๘) : ๗.

กล่าวไม่ถูกต้อง เพราะเชิดชู ‘แนวทาง’ ๑๔ ตุลาคน อันจะนำมาซึ่งการลุกขึ้นสู้ในเมือง และจะเป็นการร้ายแก่ชนชั้นปกครองในการปราบปราม กลุ่มนักศึกษา ก้าวหน้าใน พรรคพลังธรรมได้นำเสนอว่า สิ่งที่จะต้องเชิดชู คือ เจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา ที่รักประชาธิปไตย และจิตใจ ๑๔ ตุลาที่กล้าเสียสละ ยิ่งกว่าที่จะเชิดชูแนวทาง ๑๔ ตุลา ดังนั้น จึงได้มีการนำเอาหนังสือ แนวทาง ๑๔ ตุลาจกเจริญ มาเผาทิ้ง และได้มีการออกหนังสือชื่อ ศึกษา ๑๔ ตุลา และวิพากษ์ หลิวรั้วฉีไทย ของตรุณใหม่ ออกมาตอบโต้โดยมีการวิพากษ์ผืน บัวอ่อน ว่า เป็น ‘นักปล้น ทฤษฎี’ และเป็นหัวโจก ‘ลัทธิแก้’²² ของไทย

การวิวาทะในขบวนการนักศึกษาครั้งนี้เป็นครั้งสำคัญที่จะก่อให้เกิดผล คือความแตกแยก เพราะนักศึกษาอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับฝ่ายนำนักศึกษา ที่วิพากษ์ผืนบัวอ่อน ได้แยกตัวไปตั้งพรรคนักศึกษาใหม่ ชื่อ พรรคแนวประชา ในการเลือกตั้งภายในของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๑๘ จึงกลายเป็นการแข่งขันระหว่างพรรค แนวประชาฝ่ายหนึ่ง กับพรรคพลังธรรม ซึ่งสามารถสร้างแนวร่วมสามัคคี กับพรรคยูงทอง เป็นอีกฝ่ายหนึ่ง พรรคแนวประชาได้เสนอคำขวัญเพื่อ จูงใจนักศึกษาว่า ‘ไม่ว่าใครก็ตาม เราจะไปพร้อม ๆ กัน’ ซึ่งแสดงนัยถึงการวิจารณ์พรรคพลังธรรมว่า เอาแต่เคลื่อนไหวภายนอกมากเกินไปจนไม่สนใจนักศึกษาส่วนใหญ่ ปรากฏว่าฝ่ายพรรคพลังธรรม - ยูงทอง ได้ใช้ ยุทธวิธี “เคาะประตูนักศึกษา” ด้วยแบ่งกลุ่มย่อยไปพูดคุยกับนักศึกษา จึงทำให้ฝ่ายพรรคพลังธรรมยังคงชนะการเลือกตั้ง แต่กระนั้นในการเลือกตั้งครั้งต่อมาเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๙ พรรคแนวประชาได้สละแนวทางของผืน บัวอ่อน และกลับมาสามัคคีกับพรรคพลังธรรมอีกครั้ง พรรคทั้งสามจึงส่งคนสมัครรับเลือกตั้งร่วมกัน แข่งกับกลุ่มฝ่ายขวา ซึ่งตั้งพรรคโดมขึ้นมา ปรากฏว่าแนวร่วม ๓ พรรคได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้น โดย พิเชียร อำนาจวรประเสริฐ ได้เข้ารับตำแหน่งนายกองค์การนักศึกษา

²² ลัทธิแก้ (Revisionism) เป็นคำที่ฝ่ายสังคมนิยมลัทธิมาร์กซ์ ใช้เรียกแนวทางที่เบี่ยงเบนจากแนวทางหลัก โดยความหมายก็คือ แนวทางที่แก้ลัทธิมาร์กซ์นั่นเอง

กรณีความขัดแย้งและกระแสวิพากษ์แนวทางของผิน บัวอ่อนนี้ น่าจะเป็น ประจักษ์พยานที่ชี้ให้เห็นว่า อิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้แผ่เข้ามาในขบวนการนักศึกษาแล้ว เพราะปรากฏว่า กระแสผลักดันการวิพากษ์ ผิน บัวอ่อน ส่วนหนึ่งมาจากกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ มีการตีพิมพ์หนังสือเรื่อง *ได้ลัทธิแก่ไทยและวิจารณ์แห่งวิจารณ์* ของ อุทิศ ประสานสภา ซึ่งเป็นนามปากกาของ อัศนี พลจันทร หรือ ‘นายผี’ กรรมการกลางพรรค ซึ่งเป็นหนังสือที่ วิพากษ์แนวทางของผิน บัวอ่อน อย่างหนัก ต่อมา ผิน บัวอ่อน ก็เขียน หนังสือตอบโต้ในชื่อว่า *วิพากษ์นายผี วิจารณ์ข้อเสนอของ อุทิศ ประสานสภา* ถึง ๑๑ ข้อ และท้ายที่สุด ก็ได้เสนอหนังสือ เรื่อง *การต่อสู้สองแนวทาง* เพื่อชี้แจงให้เห็นความแตกต่างของแนวทางของเขา และแนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์ ดังนั้น ในทัศนะของผิน บัวอ่อน มิได้ถือว่าเขาต่อสู้อยู่กับ ขบวนการนักศึกษา แต่กำลังสู้กับฝ่ายนำของพรรคคอมมิวนิสต์ ผลแห่งการวิวาทะนี้ ท้ายที่สุดต้องถือว่า ฝ่ายของผิน บัวอ่อน พ่ายแพ้ และกลับกลายเป็นว่า ขบวนการนักศึกษาได้รับรู้ และยอมรับแนวทางของ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมากขึ้น นั่นคือแนวทางการต่อสู้ในชนบทและใช้ชนบทล้อมเมือง ในหนังสือพิมพ์อภิปัตย์ของศูนย์นิสิตในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้ลงบทความอีกหลายครั้ง กล่าวถึงความชัดเจนในแนวทางการต่อสู้เช่นนี้ เช่น บทความของวิจารณ์ฐาน เรื่อง *‘แนวทางปฏิวัติหรือแนวทางปฏิรูป’* ในอภิปัตย์ (๒๘ - ๓๑ มีนาคม ๒๕๑๘) ชี้ว่า การต่อสู้โดยใช้แนวทางปฏิรูป แนวทางอหิงสา และการต่อสู้ทางรัฐสภา ต่างก็ไม่อาจแก้ปัญหาของสังคมได้ มีแต่จะต้องเข้าร่วมการปฏิวัติของประชาชนเท่านั้น จึงจะสร้างประเทศไทยใหม่ได้อย่างแท้จริง²³

อิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เผยแพร่เข้ามาใน ขบวนการนักศึกษาโดยผ่านลูกหลานของผู้ปฏิบัติงานของพรรคที่เข้ามาเป็น

²³ คณินนิตย์ ตั้งใจตรง “ความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของขบวนการนักศึกษาไทย ระหว่าง พ.ศ.๒๕๑๖-๒๕๑๙” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐ : ๑๔๐.

นิสิตนักศึกษา แต่ต่อมาหลังกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เกิดการขยายตัวของแนวคิดสังคมนิยม การขยายตัวขององค์กรพรรคในขบวนการนักศึกษาจึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากขบวนการนักศึกษาเริ่มเห็นชอบกับแนวทางสังคมนิยมมากขึ้นทุกที และเชื่อมั่นว่านี่เป็นแนวทางที่จะแก้ปัญหาของประเทศไทย การยอมรับพรรคคอมมิวนิสต์เป็นผลจากความเชื่อที่ว่า พรรคเป็นองค์กรจัดตั้งของฝ่ายสังคมนิยมอย่างแท้จริง และมีเกียรติประวัติการต่อสู้มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๕ จึงสามารถเป็นองค์กร ที่นำการสร้างสังคมใหม่ให้เป็นจริงได้²⁴ นอกจากนี้ วิหุลเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย (สปท.) ของพรรคคอมมิวนิสต์ ยังเป็นกระบอกเสียงที่เสนอและวิเคราะห์สถานการณ์ด้วยทฤษฎีสังคมนิยมอย่างมั่นคงที่สุด นอกจากนี้ การใช้ความรุนแรงปราบปรามของฝ่ายกลไกรัฐ เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ผลักดันให้ผู้ปฏิบัติงานจำนวนไม่น้อยยอมรับพรรคคอมมิวนิสต์มากยิ่งขึ้น ในฐานะทางเลือกใหม่ที่แตกต่างไปจากรัฐบาลปฎิภิธิยา แต่ในด้านของตัวบุคคลนั้น ปรากฏว่าฝ่ายนำของพรรคคอมมิวนิสต์นั้นอยู่ไกลเกินไปที่จะเข้าใจและชี้นำสถานการณ์แห่งการต่อสู้ของขบวนการนักศึกษาได้ จึงกลายเป็นว่าคนของขบวนการศึกษานั้นเอง ที่เข้าไปมีบทบาทภายในองค์กรของพรรคคอมมิวนิสต์มากขึ้น โดยเฉพาะสาขาของพรรคคอมมิวนิสต์ในเมือง และคนเหล่านี้จะเป็นคนที่มีบทบาทชี้นำในขบวนการนักศึกษา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง องค์กรพรรคคอมมิวนิสต์นั้นเป็นเพียงผู้นำในเชิงแนวคิดทางยุทธศาสตร์ แต่คนของ

²⁴ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยนั้นก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ โดยมีเป้าหมายเฉพาะหน้าในการต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่น และรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ร่วมมือกับญี่ปุ่น ต่อมาเมื่อสงครามเอเชียบูรพาสงบลงแล้ว พรรคคอมมิวนิสต์ก็ได้เคลื่อนไหวในหมู่ปัญญาชนและกรรมกร โดยเป้าหมายที่จะให้มีการปฏิวัติสังคมนิยมในประเทศไทย แต่ปรากฏว่าหลังการออกพระราชบัญญัติคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๔๙๕ ทำให้สถานะของพรรคไม่ได้รับการยอมรับจากทางการพรรคคอมมิวนิสต์จึงต้องกลายเป็นพรรคเคลื่อนไหวใต้ดิน ในสมัยเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีการจับผู้นำสำคัญของพรรค คือ รวม วงษ์พันธ์ุ ไปประหารชีวิต พรรคคอมมิวนิสต์จึงตัดสินใจตั้งกองกำลังอาวุธและก่อการลุกขึ้นสู้ในชนบทตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นต้นมา

ขบวนการนักศึกษาเองที่เป็นฝ่ายกำหนดแนวทางการต่อสู้

เมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๘ กระแสการปฏิวัติวัฒนธรรมในขบวนการนักศึกษาได้ครอบคลุมไปถึงการสร้างประเพณีและวัฒนธรรมใหม่ในกรอบเดิม โดยเริ่มจากการจัดงาน ‘ลอยกระทงรักไทย’ ซึ่งเป็นงานลอยกระทงในรูปแบบใหม่ ไม่มีการประกวดนางนพมาศ แต่เป็นงานที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน นอกจากนี้ เมื่อปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๙ องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ได้จัดงาน ‘ปีใหม่ อรุณแห่งชัย’ โดยสร้างความหวังให้ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นปีแห่งชัยชนะของประชาชน ขณะที่ทางกลุ่มนิสิตที่ก้าวหน้าของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็จัดงาน ‘ปีใหม่ชูไท’ ขึ้นเช่นกัน และในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๙ นี้เอง งานฟุตบอลประเพณีระหว่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็ถูกนำมาจัดใหม่ โดยสอดแทรกเนื้อหาที่ก้าวหน้าลงไป ต่อมาในเทศกาลสงกรานต์ของ พ.ศ. ๒๕๑๙ ขบวนการนักศึกษาก็จัดงาน ‘สงกรานต์เบิกฟ้าประเพณี’ เพื่อสะท้อนประเพณีใหม่ที่รับใช้ชีวิต รับใช้มวลมหาประชาชน ซึ่งการเคลื่อนไหวเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดโฉมหน้าใหม่ทางวัฒนธรรมของไทยด้วย

ในระยะที่การต่อสู้แหลมคมมากขึ้น และแนวความคิดสังคมนิยมเป็นที่ยอมรับมากขึ้นนั้น นอกจากจะมีการเสนอแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมนิยม ทั้งในทางยุทธศาสตร์และยุทธวิธีแล้ว ยังได้มีการเสนอหลักเกณฑ์ในการเป็นนักปฏิวัติ เพื่อปรับปรุงขบวนการนักศึกษาให้มีลักษณะปฏิวัติมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดการจัดตั้งและเคลื่อนไหวเพื่อปรับปรุงชีวิตสังคมครั้งใหญ่ โดยสาระนั้น การจัดตั้งก็คือการสร้างองค์กรให้เข้มแข็ง มีวินัยและมีจิตใจสู้รบมากขึ้น ส่วนการปรับปรุงชีวิตสังคมก็คือ ความพยายามที่จะผลักดันว่า ผู้ปฏิบัติงานในขบวนการนั้น จะมีโลกทัศน์ที่ก้าวหน้าอย่างเดียวนั้นไม่พอ จะต้องมีชีวิตที่ก้าวหน้าด้วย ตัวแบบของบุคคลที่ก้าวหน้า และก่อให้เกิดความประทับใจแก่ขบวนการนักศึกษาคือ จิตร ภูมิศักดิ์ ปัญญาชนปฏิวัติ ซึ่งมีลักษณะการใช้ชีวิตที่น่ายกย่อง และเสียสละท่ามกลางการปฏิวัติเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ หลังจากกรณี

๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ชีวิตของเขาถูกนำมาศึกษา นำมากล่าวสดุดีมาแต่งเป็นเพลง ควบคู่กับการเขียนของเขา ที่ตีพิมพ์ออกมาอย่างมากมาย จนสมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทยถึงกับจัดการสมมนาเกี่ยวกับเรื่องนี้ และตีพิมพ์ออกเป็นหนังสือ ชื่อ *จิตร ภูมิศักดิ์ นักรบของคนรุ่นใหม่* (๒๕๑๓)

นอกจากการสร้างบุคคลตัวแบบขึ้นมาแล้ว การปรับปรุงชีวิตทัศน์ยังได้มาจากการศึกษา โดยหนังสือเล่มสำคัญที่ใช้ในการศึกษาเพื่อปรับปรุงชีวิตทัศน์ก็เช่น *ชีวิตทัศน์เยาวชน* ซึ่งเป็นหนังสือรวบรวมข้อเสนอแนะและการชี้นำต่อการใช้ชีวิตที่ก้าวหน้าของเยาวชน เสริมทฤษฎี ซึ่งเป็นหนังสือรวบรวมมาจากบทความที่เคยลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เสียงใหม่ เป็นเรื่องทฤษฎีเกี่ยวกับวิธีคิด วิธีการทำงานของเยาวชนนักศึกษา *ศีลธรรมสังคมนิยม* ของ อนุช อภาภิรม ซึ่งเป็นการวางรากฐานให้เห็นว่า โลกสังคมนิยมก็จะมีศีลธรรมได้ และศีลธรรมใหม่นั้นไม่ได้วางรากฐานอยู่ที่ศาสนา ซึ่งเป็นจิตนิยม แต่เป็นศีลธรรมที่วางอยู่บนรากฐานแห่งการเสียสละและรับใช้ประชาชน พลังชีวิต เรียกร้องให้เยาวชนกล้าต่อสู้ กล้าเสียสละเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เป็นต้น นอกจากนั้นวรรณกรรมจากจีนจำนวนมาก ก็มีลักษณะเสนอทัศนคติในการดัดแปลงตนเองเช่นกัน เช่นเรื่องของ *นอร์แมน เบรูน* นายแพทย์และสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แคนาดา ที่เข้าไปช่วยเหลือการปฏิวัติจีน ในสงครามต่อต้านญี่ปุ่น เป็นแบบอย่างของจิตใจสากลนิยม และเรื่องของ *จางซือเต๋อ* สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่เสียสละตนเอง ทำงานทุกชนิดเพื่อการปฏิวัติ และแสดงให้เห็นจิตใจที่เสียสละ²⁵

ในกระแสแห่งการนำเสนอให้มีการปรับปรุงชีวิตทัศน์นั้น ส่วนหนึ่งเรื่องทัศนคติใหม่ต่อความรัก ก็เป็นที่สนใจไม่น้อย ซึ่งเป็นเพราะนักศึกษาที่ยังเป็นเยาวชนคนหนุ่มสาว มีความอ่อนไหวต่อเรื่องความรักได้ง่าย จึงมีหนังสือที่นำเสนอเกี่ยวกับเรื่องความรักตีพิมพ์ออกมาหลายเล่ม เช่น เรื่อง *สารแด่นิด* ของ ประสานพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๓ และกลายเป็นหนังสือที่มีการพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง ต่อมา

²⁵ เรื่องของนอร์แมน เบรูน และ จางซือเต๋อ ตีพิมพ์เป็นภาคผนวกของหนังสือ นิพนธ์ ๕ บท ของประธานเหมาเจ๋อตง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปฏิวัติ ๒๕๑๘.

ก็ได้มีการตีพิมพ์เรื่อง *บนเส้นทางรัก* ของ ลือชัย รังสรรค์ ซึ่งเป็นหนังสือที่เคยตีพิมพ์ตั้งแต่ทศวรรษ ๒๔๙๐ *ชีวิตคนหนุ่มสาว* ซึ่งเป็นเอกสารศึกษาทัศนคติความรักภายในพรรคคอมมิวนิสต์ และ เรื่องที่โด่งดังมากเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ก็คือ *ทัศนคติความรักที่ก้าวหน้า* ของ อารยา แสงธรรม และ พิทักษ์ ชัยสูงเนิน พิมพ์โดยพรรคจุฬาประชาชน การนำเสนอในเรื่องปัญหาความรักนี้ เกือบทุกเรื่องจะมีเนื้อหาที่คล้ายกัน คือ เสนอให้มองความรักอย่างเป็นวิทยาศาสตร์และเรียกร้องให้แปรความรักส่วนตัวมาขึ้นกับผลประโยชน์ของประชาชน หรือขึ้นต่องานปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่ดีงามเสียก่อน

๒.๖ ขบวนการทางสังคมอื่น ๆ

ผลจากการเคลื่อนไหวกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ นอกจากจะก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชประชาธิปไตยและความพยายามในการแก้ไข ปัญหาของกรรมกรชาวนาแล้ว ยังก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมอื่นๆ ที่น่าสนใจคือ ขบวนการสิทธิสตรี และ ขบวนการสภาพแวดล้อม

ขบวนการสิทธิสตรีนั้น เริ่มพัฒนาก่อน ๑๔ ตุลาคมเล็กน้อย ซึ่งเป็นผลมาจากการคัดค้านการประกวดนางสาวไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ เหตุผลสำคัญของการคัดค้านคือความไม่เหมาะสมในการจัดงานในภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำอย่างมาก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ในขณะที่ประชาชนในภาคเหนือและภาคอีสานต้องเผชิญภาวะความอดอยากและหนาวตาย แต่คณะกรรมการจัดงานวิชารูทก็ยังคงจัดให้มีการประกวดนุ่งน้อยห่มน้อยต่อไป กลุ่มนักศึกษาหญิงจากหลายสถาบัน จึงได้รวมตัวกันคัดค้านการประกวดดังกล่าว ซึ่งส่งผลให้การประกวดนางงามต้องถูกยกเลิกไปอีกหลายปี

ผลที่ติดตามมาคือการเกิดของกลุ่มผู้หญิงสถาบันต่าง ๆ ซึ่งมุ่งจะสร้างองค์กรเพื่อเรียกร้องสิทธิให้สตรีมีความเสมอภาคเท่าเทียมชาย และให้ชายยุติการพิจารณาสตรีในฐานะวัตถุบำเรอความใคร่ ปรากฏว่าตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ชุมนุมนิสิตหญิงคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำโดย

จิระนันท์ พิตรปรีชา ได้พิมพ์หนังสือชื่อ *ขบวนการดอกไม้บาน* ออกเผยแพร่ ซึ่งเป็นหนังสือรวบรวมทัศนะที่ก้าวหน้าเกี่ยวกับสตรี และปกหลังของหนังสือนี้ได้ตีพิมพ์บทกวี มีใจความว่า

ดอกไม้มีหนามแหลม	มิใช่แย้มคอยคนชม
บานไว้เพื่อสะสม	ความอุดมแห่งดินดาน
ดอกไม้ถูกเหยียบย่ำ	ความเจ็บช้ำย่ำसान
ดอกไม้ใกล้จะบาน	เลือดแดงฉานส่งดอก

นอกจากนี้ ยังตีพิมพ์บทความเรื่อง ‘อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของสตรีไทย’ ของ จิตร ภูมิศักดิ์ เผยแพร่ไปอย่างกว้างขวาง บทความนี้ได้วิจารณ์การกดขี่ทางเพศที่เกิดขึ้นในยุคศักดินาและทุนนิยมอย่างรุนแรง และเรียกร้องให้สตรีทั้งหลาย สามัคคีกันต่อสู้เพื่อปลดปล่อยพันธนาการของการกดขี่ทางเพศ บทความของจิตรก้าวไปไกลกว่าการเรียกร้องสิทธิให้แก่สตรีธรรมดา แต่เรียกร้องให้สนใจสตรีด้วยโอกาสที่ถูกกดขี่อย่างถึงที่สุด นั่นคือกรรมกรหญิง และหญิงบริการโสเภณี ซึ่งเป็นกลุ่มสังคมที่มีฐานะต่ำต้อยที่สุด ต้องขายตัวเป็นสินค้าและสิทธิความเป็นมนุษย์ของตนเองถูกทำลาย บทความของจิตรก่อให้เกิดการตื่นตัวในหมู่สตรีอย่างมาก ในที่สุดกลุ่มสตรีของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้มารวมตัวกันเป็นกลุ่มผู้หญิง ๑๐ สถาบัน และกลายเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวในเรื่องเกี่ยวกับสตรี ซึ่งจะมีประเด็นครอบคลุมตั้งแต่การเรียกร้องให้ปรับปรุงสถานะทางกฎหมายของสตรีให้เสมอภาคกับบุรุษ และการรณรงค์ในเรื่องสิทธิของสตรีระดับล่าง

ผลงานสำคัญอย่างหนึ่งของขบวนการนักศึกษาสตรีของสมัยหลัง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ก็คือ การรณรงค์ให้วันที่ ๘ มีนาคมเป็น วันสตรีสากล ทำให้สังคมไทยได้รู้ความสำคัญของวันนี้เป็นครั้งแรก ด้วยการจัดงาน *สตรีสากล ๘ มีนาคม* เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ ในงานนี้ จิระนันท์ พิตรปรีชา ก็ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับสตรีออกเผยแพร่อีกเล่มหนึ่ง คือ *โลกที่สี* เพื่อสะท้อนถึงฐานะที่ต่ำต้อย

ของสตรีในสังคมและกระตุ้นให้สตรีเกิดความตื่นตัว สำนึกในสถานะของตนเอง ในระยะนี้เองที่คำขวัญ ‘สตรี เสมอภาค สร้างสรรค์’ เป็นที่แพร่หลายกันทั่วไป ต่อมาในวันสตรีสากล พ.ศ. ๒๕๑๙ ก็ได้มีการเผยแพร่หนังสือเรื่อง *ปัญหาและแนวทางการต่อสู้ของผู้หญิง* ของ ฤดี เริงชัย เป็นต้น

ส่วนขบวนการสิ่งแวดล้อม เริ่มต้นพัฒนาเนื่องมาจากในฤดูแล้งของ ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ เกิดเหตุการณ์ครั้งแรกที่แม่น้ำแม่กลองเน่า เพราะผลจากน้ำเสีย ของโรงงานอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดความตระหนักถึงภัยอันเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ถูกทำลาย นักศึกษามหาวิทยาลัยแทบทุกแห่งจึงก่อตั้งชมรมอนุรักษ์ ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมขึ้น กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เหล่านี้ ได้มีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างมากหลังจากกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

ปรากฏว่า ปัญหาธรรมชาติและสภาพแวดล้อม กลายเป็นกรณีหนึ่งที่นำ ขบวนการนักศึกษามาปะทะในเรื่องผลประโยชน์กับอเมริกาโดยตรง เพราะ ปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๖ นี้เอง ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติ ทราบว่า กองทัพอากาศไทย ได้ขอใช้พื้นที่ในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ซึ่งเป็นเขตป่าต้นน้ำลำธาร เพื่อสร้างเรดาร์สำหรับสหรัฐอเมริกาที่จะใช้ในการสอดส่องประเทศจีนและ ประเทศอินโดจีน นักศึกษาชมรมอนุรักษ์ได้ ประมวลว่า การสร้างฐานเรดาร์นี้ เกิดความเสียหายถึง ๕ ประการ คือ “๑. ทำลายแหล่งต้นน้ำลำธาร โดยเฉพาะ แหล่งซับน้ำ ๒. ทำลายพืชพันธุ์และธรรมชาติที่สวยงาม ๓. ทำลายป่าไม้ ๔. ทำลาย พืชพันธุ์ที่หายาก ๕. ทำลายความสำคัญทางโบราณคดี” การประท้วงครั้งนี้ ได้ก่อให้เกิดการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติ ๓๗ สถาบัน มีการชุมนุมคัดค้าน การก่อสร้างที่เชียงใหม่ ในวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๗ ขณะที่กองทัพอากาศ ได้อ้างเหตุผลเรื่องความมั่นคงโจมตีว่า กลุ่มนักศึกษาชมรมอนุรักษ์ที่คัดค้าน เป็นพวกที่มีความสัมพันธ์กับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผ.ก.ค.) ในวันที่ ๒๔ มีนาคม กลุ่มนักศึกษาได้ยื่นหนังสือคัดค้านที่สถานทูตสหรัฐ เพื่อส่งคำคัดค้าน ไปยังประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน แต่การเคลื่อนไหวครั้งนี้ไม่ประสบผล เพราะ

มติคณะรัฐมนตรียังคงอนุมัติให้กองทัพอากาศสร้างฐานเรดาร์ที่ได้ตามต้องการ²⁶ ข้อสังเกตจากการเคลื่อนไหวเรื่องนี้ คือการมองผลประโยชน์ของชาติที่ต่างกัน อย่างตรงข้ามของคนสองกลุ่ม ขณะที่กองทัพอากาศเห็นว่า การสร้างเรดาร์นั้น เป็น “ความมั่นคงของชาติ” แต่กลุ่มนักศึกษาเห็นว่า การทำลายป่าที่ดอยอินทนนท์นั้น เป็นการทำลาย “เอกลักษณ์แห่งชาติ”

ปัญหาเรื่องทรัพยากร กลายเป็นประเด็นสำคัญต่อมา ที่สะท้อนถึงลักษณะชาตินิยม ในสมัยหลัง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ปัญหาขึ้นก็คือการถมโก ซึ่งสืบเนื่องจากตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ กลุ่มนายทหารและข้าราชการระดับสูง ที่นำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตั้งบริษัทธุรกิจชื่อ ‘บริษัท เหมืองแร่บุรพาเศรษฐกิจ’ เพื่อมาขอรับสัมปทานสำรวจและขุดแร่ในอ่าวไทยเป็นเนื้อที่ถึง ๑๐๑,๗๒๔ ไร่ ซึ่งเป็นเรื่องผิดกฎหมาย แต่กรมทรัพยากรธรณีก็อนุมัติประทานบัตรให้ ต่อมา ใน พ.ศ. ๒๕๑๑ บริษัทนี้ไม่มีความสามารถที่จะขุดแร่ได้ จึงได้ร่วมมือกับบริษัทยูนิเวนคาร์เบินของสหรัฐ ตั้งบริษัทชื่อ ไทยแลนด์เอ็กพลอเรชันแอนด์ไมนิ่ง หรือ เหมโก (TEMCO) และรับโอนกรรมสิทธิ์ในการทำเหมืองแร่ในทะเลมาจากบริษัทบุรพาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการตัดสิทธิ์การทำเหมืองแร่ในทะเลของบริษัทรายย่อยทั้งหมด ในระยะต่อมาบริษัทบุรพาเศรษฐกิจก็ยุบตัวลง ผู้ถือหุ้นบริษัทเหมโก กลายเป็นบริษัทต่างประเทศทั้งหมด ดังนั้นขบวนการนักศึกษา จึงได้ต่อสู้เคลื่อนไหวให้รัฐบาลเลิกประทานบัตรของบริษัทเหมโก และให้นำตัวข้าราชการที่คบคิดกับบริษัทกระทำผิดกฎหมายมาลงโทษ โดยการต่อสู้ขึ้นสู่กระแสสูงเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมีการชุมนุมใหญ่ของนักศึกษาประชาชน เพื่อคัดค้านสัมปทานเหมโกที่สนามหลวงในวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ จนในที่สุดรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ต้องยอมถอนประทานบัตรของบริษัท ในวันที่ ๑๗ เมษายน ปีเดียวกันนั้น

²⁶ สุรเทพ โลหิตกุล “บันทึกการต่อสู้ของชมรมอนุรักษ์” ดอยอินทนนท์ เอกลักษณ์ของชาติที่กำลังถูกทำลาย, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรประเสริฐ, ๒๕๑๗ : ๑-๑๐.

โครงการสร้างอ่างเก็บน้ำมาบประชัน จังหวัดชลบุรี เป็นอีกกรณีหนึ่งที่เกิดปัญหา จากการที่กรมชลประทานจะสร้างอ่างเก็บน้ำ ซึ่งจะทำให้น้ำท่วมเนื้อที่นาของชาวบ้านจำนวนหลายหมู่บ้าน ทำให้ราษฎรเดือดร้อนกว่า ๒,๐๐๐ ครอบครัว และน้ำในโครงการนี้ก็ได้นำมาใช้เพื่อการชลประทาน แต่เป็นไปเพื่อหล่อเลี้ยงเมืองพัทยา ซึ่งกำลังจะมีการสร้างโรงแรมขึ้นมาอีกหลายแห่ง ตลอดจนมีโครงการสนามกอล์ฟริมอ่างเก็บน้ำ ดังนั้น ในวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ชาวบ้านมาบประชันเดินทางเข้ามาประท้วงในกรุงเทพฯ และได้ขอเข้าพบนายกรัฐมนตรี เพื่อชี้แจงความจริง กลุ่มนักศึกษาชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติได้มีส่วนสำคัญอย่างมากในการช่วยประสานงานให้แก่ชาวบ้าน และได้ออกบอร์ดชี้แจงถึงปัญหาของการสร้างอ่างเก็บน้ำมาบประชัน หลังจากนั้นชาวบ้านได้เข้ามาชุมนุมอีกหลายครั้ง และผลของการรณรงค์ทำให้กรมชลประทานต้องระงับโครงการไประยะหนึ่ง^{๒๗} แต่ปรากฏว่า ในวันที่ ๑๑ สิงหาคม นายเมตตา อุดมเหล่า ผู้นำชาวนาแห่งมาบประชันกลับถูกคนร้ายสังหารชีวิต โดยไม่สามารถที่จะจับคนร้ายได้

ในด้านปัญหาป่าไม้ ชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติหลายสถาบัน ได้พยายามรณรงค์ให้มีการรักษาป่าไม้ของชาติ ในระยะแรกตั้งชมรมอนุรักษ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ การรณรงค์ของนักศึกษาจะเป็นการร่วมมือกับกรมป่าไม้เพื่อขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่ป่า แต่หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของฝ่ายนักศึกษา ได้มีการเปลี่ยนการมองปัญหา เพราะนักศึกษาชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติเริ่มไม่เห็นด้วยที่ว่าชาวบ้านเป็นตัวการทำลายป่าและการขับไล่ชาวบ้านจากป่าจะเป็นการแก้ปัญห เพราะความจริงแล้วป่าไม้ที่ถูกตัดทำลายจำนวนมากเป็นผลผลิตจากระบบทุนนิยม เพราะชนชั้นนายทุนต้องการไม้ปริมาณมากไปจำหน่าย ในขณะที่ชาวบ้านต้องการเพียงที่ทำกินเล็กน้อย การทำลายป่ามิได้มีปริมาณมากนัก และถ้ามีการให้การศึกษาที่ดีชาวบ้านจะช่วยรักษาป่าด้วยซ้ำ ความ

^{๒๗} ปรากฏว่าหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ทางกรมชลประทานได้รื้อฟื้นโครงการขับไล่ชาวบ้านจากพื้นที่ และสร้างอ่างเก็บน้ำจนสำเร็จ

ขัดแย้งระหว่างนักศึกษา กับฝ่ายกรมป่าไม้จะเห็นได้ชัด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ในกรณีเขาสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ส่วนที่ภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ เป็นความขัดแย้งระหว่างนักศึกษา กับกรไฟฟ้า ที่รับผิดชอบในการสร้างเขื่อนจุฬาภรณ์ เพราะฝ่ายนักศึกษาหันไปให้การสนับสนุนแก่ชาวบ้าน ซึ่งถูกกล่าวหาว่าบุกรุกป่า

นอกเหนือจากนั้น กลุ่มนักศึกษานุรักษ์ธรรมชาติ ยังได้ทำการรณรงค์อีกหลายประเด็น เช่น การคัดค้านการตั้งโรงไฟฟ้าปรมาณูในประเทศไทย ที่มีโครงการจะตั้งขึ้นที่อำเภอ และ การคัดค้านการตั้งโรงงานปิโตรเคมี ซึ่งจะก่อให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติอย่างมาก และได้เริ่มมีการตั้งกลุ่มเพื่อศึกษาผลกระทบของการสร้างเขื่อนที่ทำลายสภาพแวดล้อม การรณรงค์เรื่องอากาศเสีย น้ำในแม่น้ำลำคลองเน่าเสีย และแม้กระทั่งการผลักดันให้มีการปลูกต้นไม้ในกรุงเทพฯ ให้มากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการเผยแพร่หนังสือเรื่อง *การวิจัยเพื่อขยายชาติ* ซึ่งเปิดเผยให้เห็นว่า จักรพรรดินิยมอเมริการ่วมมือกับกลุ่มผู้นำของไทย ในการทำลายป่าไม้แห่งชาติอย่างไรนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นต้นมา และได้เสนอว่า “จักรวรรดินิยมอเมริกาเป็นศัตรูตัวใหญ่และสำคัญที่สุดของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ผู้ที่รักธรรมชาติ รักความเป็นธรรม รักประชาชนทั้งหลาย ต้องต่อสู้ต่อไปจนกว่าประชาชนจะมีเอกราช และประชาธิปไตยอย่างแท้จริง”²⁸ ปรากฏว่าการรณรงค์ของนักศึกษานุรักษ์ธรรมชาติมีก็ไม่ค่อยได้ผล หากแต่เริ่มมีการโต้แย้งแล้วว่า กลุ่มนักศึกษาเหล่านี้ต่อต้านการพัฒนาประเทศมากเกินไป และมีแนวโน้มที่จะเป็นคอมมิวนิสต์

๓. การต่อต้าน กวาดล้าง และปราบปราม

การเคลื่อนไหวสนับสนุนการต่อสู้ของกรรมกรชาวนาและคนยากจน การมุ่งที่จะเรียกร้องเอกราชสมบูรณ์โดยคัดค้านการคงอยู่ของทหารและฐานทัพในประเทศไทย การขยายตัวของอุดมการณ์สังคมนิยมและการเกิดของพรรคการเมืองแนวทางสังคมนิยมที่ต่อสู้ทางรัฐสภา ที่เสนอคำขวัญ *‘ให้ประชาชนเป็นใหญ่ใน*

²⁸ รัก เอกราช. การวิจัยเพื่อขยายชาติ, กรุงเทพฯ : ไพบูลย์การพิมพ์, ๒๕๑๙ : ๓๑.

แผ่นดิน’ ตลอดจนถึงการเกิดกระแสวิพากษ์สังคมและวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยขบวนการนักศึกษาเป็นแกนกลางได้ก่อให้เกิดความวิตกอย่างมาก ในหมู่ผู้มีอำนาจและกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่มีความหวาดกลัวว่าผลประโยชน์ของตน จะต้องถูกกระทบกระเทือน และยังเกิดการปฏิบัติไปสู่สังคมนิยมในประเทศ กัมพูชา และ เวียดนาม เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘ และการปฏิวัติใน ลาวเมื่อเดือนธันวาคมปีเดียวกัน อันนำมาสู่การยกเลิกสถาบันกษัตริย์ในลาว ยิ่งก่อให้เกิดความวิตกอย่างยิ่งว่า จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในทำนองเดียวกันในประเทศไทย แต่แทนที่ชนชั้นนำไทยจะหันมาแก้ปัญหาสังคม เศรษฐกิจและการเมืองให้เป็นธรรมมากขึ้น หรือหันมาสร้างประเทศไทยให้มีเอกราชประชาธิปไตยอย่างแท้จริง กลุ่มอนุรักษ์นิยมและปฏิกิริยากลับเหินว่า การเคลื่อนไหวเหล่านี้ เป็นความวุ่นวาย และใช้ทัศนคติคับแคบ โจมตีการเคลื่อนไหวต่อต้านความ ไม่เป็นธรรมนี้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ รวมทั้งเหมารวมว่า ขบวนการ นักศึกษาจะต้องกลายเป็นปีศาจคอมมิวนิสต์ไปทั้งหมด นอกจากนี้ ยังมีความเห็น ว่า รัฐบาลพลเรือนสมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช โอนเอนไปตามเสียงของขบวนการนักศึกษามากเกินไป

ดังนั้น วิธีการแก้ปัญหา จึงได้ใช้ความรุนแรงเข้าจัดการยุติบทบาทของ ขบวนการนักศึกษา และนำประเทศกลับคืนสู่เสถียรภาพเช่นเดิม โดยสร้างเงื่อนไข ที่จะก่อการรัฐประหาร นำเอารัฐบาลที่เข้มแข็งและปราบปรามคอมมิวนิสต์ มาบริหารประเทศแทน วิธีการที่ใช้ต่อขบวนการนักศึกษาก็คือ การแบ่งแยก ขบวนการและทำลาย ใช้ความรุนแรงเข้าสกัดกั้น การตั้งองค์กรฝ่ายขวาขึ้น ต่อต้านขบวนการนักศึกษา การปิดล้อมทางข่าวสารและใส่ร้ายป้ายสี และ ทำร้ายที่สุดก็คือการกวาดล้าง ปราบปราม และก่อรัฐประหารฟื้นเผด็จการ ซึ่ง กระบวนการทั้งหมดนี้เอง ที่นำมาสู่การเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙

ความพยายามที่จะกวาดล้างปราบปราม เริ่มตั้งแต่กลางปี พ.ศ. ๒๕๑๓ เมื่อกลุ่มปฏิริยาต่าง ๆ เริ่มฟื้นตัวจากการถอยร่นเมื่อ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ จึงเริ่มทำการเคลื่อนไหวต่อต้านพลังฝ่ายก้าวหน้า เหตุการณ์แรกที่เป็นสัญญาณ

แห่งการปราบปรามก็คือ “กรณีพลับพลาไชย” ในเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ขณะที่ฝ่ายขบวนการนักศึกษาจัดเตรียมการเคลื่อนไหวคัดค้านจักรพรรดินิยม ในวันที่ ๔ กรกฎาคม ซึ่งเป็นวันชาติอเมริกัน ได้เกิดเหตุร้ายขึ้นเมื่อคืนวันที่ ๓ กรกฎาคม ซึ่งเริ่มจากตำรวจจราจรสถานีตำรวจพลับพลาไชย ได้จับกุมคนขับแท็กซี่คนหนึ่ง ชื่อ นายพูน ลำลือประเสริฐ ซึ่งจอดรถในที่ห้ามจอด ตำรวจได้นำตัวไปยังสถานีตำรวจ ในระหว่างทางนายพูนได้ตะโกนว่า “ตำรวจทำร้ายประชาชน” ทำให้ประชาชนที่เห็นเหตุการณ์จึงได้รวมตัวกันประท้วง และล้อมโรงพักพลับพลาไชย เหตุการณ์ลุกลามกลายเป็นการปราบปรามประชาชน เมื่อตำรวจได้ยิงใส่ประชาชนที่มาชุมนุม และทางกลุ่มประชาชนก็พยายามตอบโต้ จนลุกลามเป็นการจลาจล เหตุการณ์ยืดเยื้อไปจนถึงวันที่ ๙ กรกฎาคม โดยรัฐบาลได้ประกาศภาวะฉุกเฉินในเขตกรุงเทพฯ มีประชาชนถูกตำรวจยิงเสียชีวิตถึง ๒๗ คน และบาดเจ็บ ๑๒๐ คน เหตุการณ์นี้ทำให้การต่อต้านอเมริกาที่ขบวนการนักศึกษาดำเนินการไว้มองอาจกระทำได้

จากนั้น มาตรการต่าง ๆ ที่ใช้กับขบวนการนักศึกษาอย่างเป็นทางการพอจะสรุปได้คือ

๓.๑ การโฆษณาทำลายภาพลักษณ์

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ ขบวนการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อทำลายภาพลักษณ์ของขบวนการนักศึกษา ก็เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น การกล่าวหาว่านักศึกษาก่อความวุ่นวายในสังคม ขบวนการนักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์ ผู้นำนักศึกษาเป็นญวน รับเงินจากต่างประเทศ ไปฝึกอาวุธที่ฮานอย และ โจมตีการชุมนุมประท้วงและการเคลื่อนไหวของฝ่ายนักศึกษาว่า เป็นการใช้กฎหมายอยู่เหนือกฎหมาย หรือแม้กระทั่งการสร้างข่าวลือทำลายตัวบุคคล เช่น เรื่องเสกสรรค์ประเสริฐกุล และ ธีรยุทธ บุญมี ผู้นำนักศึกษาโกงเงินศูนย์นิสิตไปใช้ส่วนตัว เป็นต้น โดยเรื่องเหล่านี้ปราศจากหลักฐานอย่างสิ้นเชิง^{๒๙} นอกจากนี้ก็คือการ

หากถามนักศึกษาที่แต่งตัวเรียบง่ายว่า เป็นพวก “๕ ย.” คือ ฆมายาว กางเกงยีนส์ เสื้อยับ รองเท้ายาง สะพายย่าม เพื่อจะแสดงให้เห็นว่าพวกนักศึกษาเหล่านี้เป็น ตัวตลกบ้าบอ เพื่อให้ขาดความเชื่อถือในหมู่ประชาชน โดยประยูร จรรย์วงศ์ นักเขียนการ์ตูน ประจำหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เป็นคนที่มีบทบาทสำคัญในการ เผยแพร่ภาพลักษณ์เช่นนี้ สำหรับศูนย์นิสิตฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ ก็ถูกเสียดสีว่าเป็น “ศูนย์เถื่อน” เพราะไม่มีสถานะหรือมีการจดทะเบียนที่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือเป็นศูนย์ สหร. หมายถึง “เลือกทุกเรื่อง” ซึ่งเป็นการโจมตีการเข้าร่วม สนับสนุนการต่อสู้ของประชาชนว่าเป็นการ “เลือก” นั้นเอง การทำลายภาพลักษณ์ ในลักษณะเช่นนี้ ทางราชการได้ใช้กับสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ เช่นเดียวกัน โดยใช้ คำเรียกว่า “สหพันธ์เถื่อน” และเรียกผู้นำสหพันธ์ว่า “เป็นผู้ที่อ้างตัวว่าเป็นผู้นำ ชาวนา”³⁰

ในกระบวนการใส่ร้ายป้ายสีนี้ ส่วนหนึ่งน่าจะประสานกับการที่ทาง ฝ่ายรัฐเอง ได้ส่งคนของรัฐเข้ามาปะปน แล้วสร้างสถานการณ์ให้เกิดจริง เพื่อ ทำลายภาพลักษณ์ เช่น ในระหว่างที่นักศึกษาก่อการประท้วงกรณีเรือมาดาเวช ที่หน้าสถานทูตสหรัฐอเมริกาเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ มีชายไม่ทราบชื่อ คนหนึ่ง บุกลงไปในบริเวณที่ฝ่ายนักศึกษานำเอาธงชาติของสหรัฐมาแขวน ประทัดและปัสสาวะรดธงชาติสหรัฐ จากนั้นชายผู้นี้ก็หลบหายไป การใช้วิธีการ ประทัดเช่นนี้ ไม่ได้ถูกกำหนดอยู่ในแผนการของฝ่ายนักศึกษาเลย และชายผู้ กระทำเช่นนั้น ก็มีผู้ใช้ปฏิบัติงานในองค์กรนักศึกษาองค์กรใด จึงมีความเป็นไปได้ อย่างยิ่งว่าชายผู้นี้ถูกส่งปะปนเข้ามา เพื่อทำให้การประท้วงดูลูกเลม และวิธีการนี้ เป็นการทำลายภาพลักษณ์ของนักศึกษา ทำให้ประชาชนไม่เข้าใจและเห็นว่า

²⁹ เรื่องเงินศูนย์นิสิต ต่อมา เกรียงกมล เลขาไฟโรจน์ เลขาธิการศูนย์นิสิต พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้แถลงว่า เงินศูนย์นิสิต รวม ๒๔ ล้านบาท ใช้จ่ายไปจนถึงเดือนมิถุนายน ๒๕๑๙ เป็นเงิน ๑๐ ล้านบาท จึงเหลือ ๑๔ ล้านบาท ถูกราชการบริพัตร เมธาเวศน์ อดีตเจ้าหน้าที่การเงินยกออกไป ๕.๗ แสนบาท ซึ่งทางศูนย์ได้ฟ้องร้องต่อศาลแล้ว.

³⁰ “ชาวนา : ปากกระบอกปืนจะหันกลับ” จตุรัส. ปีที่ 9 ฉบับที่ ๖ (๑๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘) : ๓๗.

เป็นวิธีการที่เกินเลย ต่อมาชายผู้นี้ได้ปรากฏตัวอีกหลายครั้งเมื่อมีการเคลื่อนไหวของฝ่ายนักศึกษา และเมื่อคืนวันที่บุญสนอง บุญโยทยานถูกสังหาร โดยเป็นผู้มาศุภพิที่โรงพยาบาลเปาโล เมื่อคืนวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๙³¹

การโฆษณาดังกล่าวนี้ได้แผ่ขยายออกไป ร่วมกับการโฆษณาปลุกกระแส “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” และกล่าวหาว่านักศึกษาจะเป็นผู้บ่อนทำลายสถาบันเหล่านี้ ได้มีการแต่งเพลงจำนวนไม่น้อยที่แสดงถึงนัยในการต่อต้านขบวนการนักศึกษา เช่น เพลงรักแผ่นดิน เพลงถามคนไทย ได้มีประโยคสำคัญที่กล่าวในเชิงบริภาษไปถึงเยาวชนนักศึกษาว่า “วิญญาณปู่จะร้องไ้ลูกหลานจัญไร” นอกจากนี้ คือ เพลงเรารู้ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ทำนอง และเนื้อร้องแต่ง โดย สมภพ จันทรประภา ก็มีประโยคเน้นว่า “สู้ที่นี้ สู้ตรงนี้ สู้จนตาย จะเป็นคนสุดท้ายก็ลองดู” เพลงทหารพระนเรศวร มีเนื้อร้องขึ้นต้นว่า “เปรี๊ยะ เปรี๊ยะ เป็นเสียงฟ้าพาด ไครมไครมพินาศ พังสลอน” แต่ที่โด่งดังและโจมตีขบวนการนักศึกษามากที่สุดได้แก่ เพลงหนักแผ่นดิน ซึ่งแต่งใน พ.ศ.๒๕๑๘ โดย พ.ต.บุญส่ง หักฤทธิ์ศึก และร้องโดย สันติ ลุนเผ่ มีเนื้อร้องขึ้นต้นว่า

คนใดใช้ชื่อไทยอยู่	กายก็ดูเหมือนไทยด้วยกัน
ได้อาศัยโพธิ์ทอง แผ่นดินของราชันย์	แต่ใจมันยังเฝ้าคิดทำลาย
คนใดยุบปลุกปั่น	ไทยด้วยกันหมายให้แตกทำลาย
ปลุกกระดมมวลชนให้สับสนวุ่นวาย	เพื่อคนไทยแบ่งฝ่ายรบกันเอง
คนใดหลงชนชาติอื่น	ชาติเดียวกันเขายื่นข่มเหง
ได้สินทรัพย์เจือจางก็ประหารไทยกันเอง	ที่ชาติอื่นเกรงดังชาติของมัน
(สร้อย) หนักแผ่นดิน หนักแผ่นดิน หนักแผ่นดิน	คนเช่นนี้เป็นคนหนักแผ่นดิน

³¹ “คดี ดร.บุญสนอง เจื่อนำจากการสอบสวน” ประชาชาติ, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๒๒ (๑๘ มีนาคม ๒๕๑๙): ๘.

การโฆษณาโจมตีฝ่ายนักศึกษานั้น ส่วนหนึ่งก็อาศัยสื่อมวลชนของรัฐ อันได้แก่ วิทย์ และโทรทัศน์ ซึ่งในขณะนั้น ส่วนมากยังอยู่ในมือของฝ่ายทหาร ดังนั้นการเริ่มโจมตีและโต้กลับฝ่ายนักศึกษา เริ่มเห็นได้ตั้งแต่ต้น พ.ศ.๒๕๑๗ เมื่อเกิดกรณีขัดแย้งเรื่องบ้านนาทราย อีกส่วนหนึ่งก็ได้อาศัยหนังสือพิมพ์ฝ่ายขวา เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน ที่มี นายจรุง รักชาติ เป็นบรรณาธิการ นอกจากนี้ ก็คือ ดาวสยาม ของ นายประสาน มีเฟื่องศาสตร์ บ้านเมือง ของ นายมานะ แพร่พันธุ์ สยามิทร์ ของ นายประหยัด ศ.นาคะนาท และในหลายคอลัมน์ของหนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ โดยเฉพาะ “สีน้ำ” หรือนายมานิตย์ ศรีสาคร นั้น ใช้หน้ากระดาษโจมตี ผู้นำศูนย์นิสิตและใส่ร้ายขบวนการนักศึกษาตลอดเวลา ส่วนดาวสยามนั้น เป็น หนังสือพิมพ์ลงข่าวใส่ร้ายและทำลายภาพลักษณ์ขบวนการนักศึกษาอยู่เสมอ และหลายครั้งถึงกับใช้คำบริภาษอันหยาบคาย จึงถูกฝ่ายนักศึกษาเดินขบวนต่อต้านและวางหรีดตำหนิสำนักงานหลายครั้ง สำหรับรายวันได้ลงรายชื่อบัญชีดำหมายหวัชบุคคลว่า เป็นผู้นำคอมมิวนิสต์จำนวนมาก ซึ่งส่วนมากก็เป็น ชื่อนักศึกษา ผู้รักความเป็นธรรม และนักการเมืองฝ่ายสังคมนิยม และแม้กระทั่งผู้ที่ถึงแก่กรรมไปในระยะก่อนหน้านี้อีก เช่น จิตร ภูมิศักดิ์ ก็ยังติดในบัญชีดำนี้ด้วย

มีบางครั้งที่ชนชั้นนำใช้วิธีการสร้างข่าว เช่น ในวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศบริชา รัฐมนตรีช่วยว่าการมหาดไทยก็ออกมาแถลง ทำลายภาพพจน์ว่า มีนักศึกษาปลอมออกไปปลุกปั่นยุยง ขาวนา และกรรมกร เพื่อก่อให้เกิดความแตกแยกภายในชาติ ต่อมา ในวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๙ หลังจากที่รัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อยู่ในช่วงรัฐบาลรักษาการ พ.ต.ท.บุญเลิศ ก็แถลงว่า ได้รับข่าวว่านักศึกษาจะชุมนุมกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แล้ว เดินขบวนไปถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้รัฐบาลชุดปัจจุบัน ลาออก แล้วให้แต่งตั้ง นายปวย อังภากรณ์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ พ.ต.ท.บุญเลิศ ไม่ได้อธิบายว่า ได้รับข่าวมาจากที่ใด ฝ่ายนักศึกษารธรรมศาสตร์จึงออกแถลงการณ์คัดค้านและประณามว่า พ.ต.ท.บุญเลิศ

ให้ข่าวอย่างไม่รับผิดชอบ และ นายปวย อึ้งภากรณ์ ก็ได้ปฏิเสธว่า ข่าวของ พ.ต.ท.บุญเลิศ ไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด

ขณะเดียวกันก็มีการปิดกั้นการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของฝ่ายนักศึกษา มิให้ได้มีโอกาสแสดงข้อเท็จจริงใด ๆ แก่ประชาชนเลย ด้วยเหตุนี้เองฝ่ายปฏิกิริยา จึงสามารถทำให้ประชาชนเข้าใจสับสนต่อขบวนการนักศึกษาเป็นอย่างมาก ดังนั้น ฝ่ายนักศึกษาโดยองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงได้จัดทำหนังสือพิมพ์บอร์ดขึ้นมาโดยใช้บอร์ด ๒ แผ่น วางที่หน้าประตูท่าพระจันทร์ และหน้าประตูหอประชุมใหญ่แห่งละแผ่น เพื่อจะได้เผยแพร่ข่าวสารของฝ่าย นักศึกษาสู่ประชาชน โดยมีการเปลี่ยนข่าวอยู่เสมอ ปรากฏว่าใน พ.ศ.๒๕๑๙ กลุ่มอันธพาลการเมือง จะเริ่มคุกคามและมีการเผาทำลายบอร์ดข่าวของฝ่าย นักศึกษาหลายครั้ง แต่ฝ่ายนักศึกษาก็พยายามทำขึ้นใหม่ เพื่อทลายการปิดล้อม ทางด้านข่าวสาร

การใส่ร้ายป้ายสีว่า นักศึกษาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ หลังจากการสลายการชุมนุมของพรรคสังคมนิยม ฉบับเดือน กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๖ ได้ตีพิมพ์บทกลอนบทหนึ่งชื่อ “ถึงชาวฟ้า จากข้าชาวดิน” แต่งโดย น.ป.น. มีใจความขึ้นต้นว่า

ชาวเอ๋ยชาวเขา	เจ้าอยู่สูงสง่า
เจ้าอยู่บนฟ้า	แต่ข้าอยู่บนดิน
เจ้าอยู่สูงเสียดฟ้า	เจ้าค้าขายผืน
ชุดพลอยชายกิน	ปลุกผืนปลุกกัญชา
ทั้งแบกอวรุติดบ้าย	คุมลาใส่ผืน
มุ่งหน้าหากิน	ชนผืนชนกัญชา
จึงบ่ค่อยอดอยาก	ปลื้มมากมีปัญหา
เพราะเจ้ามีเทวดา	คอยมาเยี่ยมมาเยือน
เอาวัวมาแจก	แบกแกะมาสู่
หาหมูมาให้เลี้ยง	เซอะ! หาเสียงเทวดา

หลังจากวารสารนี้เผยแพร่ไปแล้วนานกว่าปี จึงได้เริ่มมีการกระพือข่าวว่า บทกลอนนี้หมื่นพระบรมเดชานุภาพ นายประยูร จรรย์วงศ์ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ข้าพเจ้ามีความรู้สึกเสียใจที่ว่า ในการที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปพระราชทาน สัตว์เลี้ยงต่าง ๆ แก่ราษฎรนั้น มีผู้เข้าใจว่าพระองค์ไปหาเสียง”³² จากนั้นในเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๗ หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ จึงได้มีการตีพิมพ์ใหม่ประโคมว่า นักศึกษาหมื่นพระบรมเดชานุภาพ ในที่สุดในวันที่ ๒๖ ตุลาคม ทางการตำรวจ ก็จับกุม นายประเดิม ดำรงเจริญ บรรณาธิการสังจรรย์ เป็นจำเลยในข้อหา หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ แต่ในที่สุด ศาลก็ได้ตัดสินให้ยกฟ้องคดีนี้ ทำให้การใช้ เรื่องหมื่นพระบรมเดชานุภาพเป็นเครื่องมือ ยังไม่บรรลุเป้าหมาย

แต่กระนั้น การโจมตีขบวนการนักศึกษา โดยพยายามโยงเข้ากับการ ล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ก็ยังมีขึ้นเสมอ ตัวอย่างเช่น กรณี หนังสือพิมพ์ สยามนิกรรายวัน โดย นายประหยัด ศ.นาคะนาท ได้พาดหัวข่าวโจมตีการจัด งานฟุตบอลประเพณีของจุฬา-ธรรมศาสตร์ในพ.ศ.๒๕๑๙ ว่า มีการบรรเลง เพลงปลุกเร้าให้คนล้มกษัตริย์ เพลงที่ถูกหยิบมาใส่ร้าย ครั้งนี้คือ เพลงมาร์ช มธก. ซึ่งเอาทำนองเพลงมาซาแยซ ของฝรั่งเศสมาใช้ ฝ่ายนักศึกษาได้ก่อการ ประท้วงโดยการไปวางหรีดหน้าสำนักพิมพ์ และได้ชี้แจงให้ทราบว่า เพลงนี้เป็น เพลงประจำมหาวิทยาลัยมานานแล้ว และได้มีความเกี่ยวข้องแต่อย่างใดกับการล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย

๓.๒ การแยกสลายขบวนการนักเรียนอาชีวะ

เนื่องจากในการต่อสู้วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ นักเรียนอาชีวะได้ แสดงบทบาทสำคัญอย่างมากในการต่อสู้ ทำให้ชนชั้นนำมีความวิตกอย่างมาก ในพลังของนักเรียนอาชีวะ จึงได้พยายามการแยกสลายพลังนักเรียนอาชีวะออกจากขบวนการนักศึกษา โดยเริ่มจากการส่งนักเรียนอาชีวะฝ่ายขวาเข้าควบคุม

³² รายละเอียดคดีประวัติศาสตร์หมื่นพระบรมเดชานุภาพ ถึงชาวฟ้าจากข้าชาวดิน กรุงเทพฯ : แนวร่วมนักกฎหมายเพื่อประชาชน. ๒๕๑๘ : ๔.

ศูนย์กลางนักเรียนอาชีวะแห่งประเทศไทย แล้วใช้องค์กรนักเรียนอาชีวะนี้ในการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านฝ่ายขบวนการนักศึกษา ซึ่งความขัดแย้งระหว่างศูนย์กลางนักเรียนอาชีวะกับฝ่ายขบวนการศึกษานั้น เริ่มเห็นชัดตั้งแต่กรณีพลับพลาไชยเป็นต้นมา ที่ศูนย์กลางนักเรียนอาชีวะออกแถลงการณ์ไม่เห็นด้วยกับฝ่ายนักศึกษา จากนั้นก็มีการเคลื่อนไหวของฝ่ายอาชีวะในทิศทางตรงข้ามอีกหลายครั้ง เช่น ในวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๘ ศูนย์กลางนักเรียนอาชีวะ และสหพันธ์นักศึกษาครู ได้จัดการชุมนุมที่สวนลุมพินี และเดินขบวนไปยังสถานทูตสหรัฐ เพื่อแสดงการขอบคุณที่ให้ความช่วยเหลือประเทศไทย และได้มีการมอบกระเช้าดอกไม้แก่อุปทูตสหรัฐประจำประเทศไทยด้วย

ต่อมา เมื่อแยกนักเรียนอาชีวะออกจากนักศึกษาแล้ว ก็จัดตั้งกลุ่มนักเรียนอาชีวะอันธพาลกลุ่มหนึ่งขึ้นเป็น *กลุ่มกระทิงแดง* เพื่อใช้เป็นแกนกลางในการก่อวินาศกรรมขบวนการนักศึกษาด้วยอาวุธใช้ความเหี้ยมโหดรุนแรง ต่อต้านการต่อสู้ด้วยสันติวิธีของขบวนการนักศึกษา กลุ่มกระทิงแดงก่อตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๗ ในระหว่างที่ขบวนการศึกษากำลังเคลื่อนไหวเรื่องการเรียกร้องให้แก้รัฐธรรมนูญ ให้ประชาชนอายุ ๑๘ ปีมีสิทธิเลือกตั้ง ส่วนมากประกอบด้วยอันธพาลในคราบน้ำมันนักเรียนอาชีวะ ได้รับการสนับสนุนและจัดตั้งจากเจ้าหน้าที่อาวุธในกองทัพ ให้เป็นกองกำลังอาวุธปฏิบัติการหรืออันธพาลการเมืองที่อยู่เหนือกฎหมาย ผู้มีบทบาทสำคัญที่สุด จนได้รับการกล่าวขวัญว่าเป็น “เจ้าพ่อกระทิงแดง” คือ พ.อ.สุตสาย หัสติน ซึ่งยืนยันว่าจะต้องตั้งกองกำลังขึ้นมาเพื่อต่อต้านฝ่ายนักศึกษา เพราะฝ่ายนักศึกษาพยายามเปลี่ยนทิศทางของประเทศ ประเทศจึงตกอยู่ในภาวะคอมมิวนิสต์แทรกแซง รัฐบาลก็อ่อนแอ พ.อ.สุตสาย ได้เปรียบเทียบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยก็เหมือนหัว นักเรียนอาชีวะก็เหมือนแขนขา จะต้องตัดแขนขาออกจาก หัวเสียก่อน ส่วนกำลังที่มีบทบาทสำคัญได้แก่ สุชาติ ประไพหอม เฉลิมชัย มัจฉากล่ำ และสมศักดิ์ ขวัญมงคล เป็นต้น สำหรับที่มาของชื่อกลุ่ม สมศักดิ์ ขวัญมงคล หัวหน้าฝ่ายกำลังพล ได้อธิบายว่า “ไ้การที่เราตั้งชื่อกลุ่มกระทิงแดงขึ้นมาี้ เพราะว่าเราไม่รู้ว่าจะใช้

ชื่ออะไรดี ทุกคนเห็น ว่าชื่อกระทิงแดงนี่ดี เพราะกระทิงแดงเป็นสัตว์ป่า สัตว์อนุรักษ์ สัตว์สงวน”³³

กลุ่มกระทิงแดงนั้น เป็นกองกำลังกบฏที่ขึ้นเพราะสามารถออกมาให้สัมภาษณ์ข่าวว่า จะสังหารใครต่อใคร และยังก่อการปะเบิดกลางเมืองได้โดยไม่ถูกจับกุม เช่น ตั้งแต่วันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๗ เมื่อ จอมพลถนอม กิตติขจร กลับเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรก กระทิงแดงก็ออกแถลงการคัดค้าน โดยอ้างว่าการต่อต้านจอมพลถนอมนั้นเป็นการก่อการไม่สงบ แต่ในที่สุด ฝ่ายกระทิงแดงกลับปะเบิดพลาสติกกันสับลูกที่สนามหลวง เพื่อให้ประชาชนแตกตื่น

ในวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๑๙ นายเผด็จ ดวงดี ซึ่งเป็นที่ปรึกษาของกระทิงแดง ก็เปิดเผยหลักการทำงานของกระทิงแดงว่า “จำเป็นต้องใช้ระเบิดเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อรักษาระบอบประชาธิปไตยให้คงอยู่ในประเทศไทยต่อไป”³⁴ นอกจากนี้ยังมีหลักฐานว่ากระทิงแดงยังได้รับการสนับสนุนจากทางราชการอีกด้วย เช่น กระทิงแดงจะมีวิทยุวอล์กกี-ทอล์กกีของตำรวจไว้เพื่อติดต่อสื่อสารกัน และใช้รถตำรวจ รวมทั้งสเตรชั่นเวกอนวิ่งไปรอบเมือง เมื่อกระทิงแดงขว้างระเบิดพลาสติกเข้าใส่นักศึกษาหลายครั้ง ถึงแม้ว่าจะมีตำรวจอยู่ใกล้ก็มีได้ใจ รวมทั้งในกรณี ๒๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๙ ที่ นายสุชาติ ประไพหอม ผู้นำกระทิงแดงประกาศตั้ง ‘แนวร่วมต่อต้านจักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์’ และประกาศให้ไม่ให้ประชาชนใช้ธนราชาด่าเงิน ถ้าไม่เชื่อจะไม่รับรองความปลอดภัย³⁵ และเมื่อฝ่ายนักศึกษานัดชุมนุมที่หน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็มีสมาชิกกระทิงแดงมาโยนระเบิดก่อวุ่น ต่อมาในวันที่ ๒๑ มีนาคม กระทิงแดงขนอาวุธสงครามประเภทระเบิดกลางกรุง มาตั้งไว้ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยอย่างเปิดเผย เพื่อป้องกันไม่ให้ขบวนนักศึกษา ประชาชนที่กำลังเคลื่อนไปยัง

³³ “สัมภาษณ์สมศักดิ์ ขวัญมงคล” จดรัส ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๕๗ (๑๐ สิงหาคม ๒๕๑๙) : ๒๙.

³⁴ สยามจดหมายเหตุ ปีที่ ๑ (๒๕๑๙) : ๑๕๒.

³⁵ เอเชียวิเคราะห์ข่าว, ฉบับที่ ๑๑๖ (๑๗-๒๓ มีนาคม ๒๕๑๙) : ๔.

สถานทูตอเมริกาผ่าน ฝ่ายนักศึกษาต้องอ้อม ออกไปทางบางลำพู เพื่อหลีกเลี่ยงที่จะผ่านบริเวณราชดำเนิน อันทำให้กระต๊องแดงไม่อาจจะหาเหตุปะทะได้

ปรากฏว่าในระยะสองปีเศษๆ ที่กระต๊องแดงปฏิบัติการกวนเมือง แทบจะไม่เคยถูกตำรวจจับกุม หรือถ้าถูกจับกุมก็จะได้รับการปล่อยตัว อย่างไม่น่าเชื่อ จนถึงกรณี ๖ ตุลาคม กระต๊องแดงก็เป็นด้านหน้าสุดที่ร่วมกับกองกำลังตำรวจตระเวนชายแดนเข้าบุกปราบปรามนักศึกษา

๓.๓ การตั้งกลุ่มพลังฝ่ายขวอื่น ๆ

นอกเหนือจากการจัดตั้งกลุ่มกระต๊องแดง ก็ยังมีการจัดตั้งกลุ่มพลังฝ่ายปฏิกริยาต่าง ๆ เพิ่มเติมอีกมาก โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการทำลายขบวนการนักศึกษา กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีจำนวนมาก และได้รับการสนับสนุนอันดียิ่งจากอำนาจและกลไกของรัฐในขณะนั้น ที่สามารถระบุชื่อ ได้ เช่น กลุ่มนวพล ชมรมอาชีวะเสรี กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มเพชรไทย กลุ่มช้างดำ กลุ่มพิทักษ์ไทย สหพันธ์นักศึกษาครูแห่งประเทศไทย กลุ่มแนวร่วมรักชาติ กลุ่มประชาชนผู้รักชาติ กลุ่มแนวร่วมต่อต้านเผด็จการทุกรูปแบบ ขบวนการปฏิรูปแห่งชาติ สหพันธ์ครูอาชีวะ กลุ่มกรรมกรเสรี กลุ่มค่างควาไทย กลุ่มกล้วยไม้ไทย กลุ่มวิหคสายฟ้า กลุ่มสหภาพแรงงานเอกชน ชมรมแม่บ้าน ฯลฯ ซึ่งจะยกตัวอย่างองค์กรที่สำคัญมากแล้ว ถึงดังนี้

๓.๓.๑ กลุ่มนวพล

กลุ่มนี้ก่อตั้งขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๗ โดยความหมายของชื่อกลุ่มแปลความได้ว่า ‘กำลังใหม่’ ตามรูปแบบการก่อตั้ง “หรืออีกในความหมายหนึ่งคือ พลังเก่า อันหมายถึงพลังของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ อันเป็นราชการปัจจุบัน”^{๓๖} ผู้ก่อตั้งคือกลุ่มทหารในกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน

^{๓๖} “นวพล...เร่อกมาจากขวา” ประชาชาติ. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๙๐ (๗ สิงหาคม ๒๕๑๘) : ๓๐.

(กอ.รมน.) เช่น พล.อ.วัลลภ โรจนวิสุทธิ์ อดีตเจ้ากรมข่าวทหาร พล.อ.สายหยุด เกิดผล เสนาธิการ กอ.รมน. เป็นต้น พล.อ.วัลลภ ได้อธิบายเหตุผลในการตั้งนามพลว่า ชาติ จะอยู่รอดได้ด้วยสถาบันวัดกับวัง จึงต้องระดมประชาชนเพื่อป้องกันสองสถาบันหลักนี้ พล.อ.วัลลภ ได้กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อให้กำลังใจแก่ฝ่ายนवलว่า

ทรงมีพระราชดำริห่วงใยสถานการณ์ทางการเมืองที่เป็นอยู่ และเคยมีกระแสพระราชดำรัสกับบรรดาผู้ที่เข้าเฝ้าใกล้ชิดเป็นการส่วนพระองค์ นับตั้งแต่พมเปญและไซ่ง่อนตกอยู่ในมือของคอมมิวนิสต์ว่า ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น พระองค์จะไม่เสด็จออกจากประเทศไทยเป็นอันขาด³⁷

ผู้นำสำคัญอื่น ๆ ของนवलนั้นได้แก่ พลโทสำราญ แพทยกุล ซึ่งเป็นองคมนตรี เป็นอดีตแม่ทัพภาคที่ ๓ และเป็นผู้ที่ใกล้ชิดเบื้องยุคลบาทอย่างยิ่ง พลโทสำราญได้เป็นนवलอันดับแรก หรือหมายเลข ๐๐๑ นอกจากนี้ ได้แก่ นายวัฒนา เขียววิมล ปัญญาชนจากอเมริกา ซึ่งเป็นวิทยากรประจำ และเป็นผู้ประสานงานองค์การ นายวัฒนาได้อธิบายว่า “นवलคือพลังใหม่ ๓ ประการ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์”³⁸ จากนั้นก็คือ พระภิกษุกิตติวุฒโฑ ผู้ซึ่งประกาศต่อสาธารณชน ในเดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๙ ว่า การฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป โดยให้เหตุผลว่า ใครก็ตามที่ทำลายชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นั้นถือว่าเป็นมาร มิใช่มนุษย์ การฆ่ามารจึงไม่บาป หากแต่เป็นภาระหน้าที่ที่คนไทยจะต้องกระทำ การฆ่า ถ้าเป็นการฆ่าเพื่อประเทศชาติ แม้จะได้บาปจากการฆ่า แต่ก็ได้บุญจากการป้องกันชาติให้พ้นจากศัตรู จากนั้นก็เปรียบเทียบว่า การฆ่าคอมมิวนิสต์ก็เหมือนการฆ่าปลาถวายพระ³⁹

³⁷ เรื่องเดียวกัน.

³⁸ “สัมภาษณ์ วัฒนา เขียววิมล” จตุรัส. ปีที่ ๑ ฉบับ ๑๐ (๑๖ กันยายน ๒๕๑๘) : ๒๙.

³⁹ “สัมภาษณ์ กิตติวุฒโฑภิกขุ” จตุรัส. ปีที่ ๒ ฉบับ ๕๑ (๒๙ มิถุนายน ๒๕๑๙) : ๒๘

นวนพลตั้งเป้าที่จะดำเนินการอยู่ในกลุ่มข้าราชการระดับท้องถิ่น และในหมู่นักธุรกิจเป็นส่วนใหญ่ โดยยืนยันเป้าหมายและนโยบายที่จะปราบปรามฝ่ายซ้ายโดยเฉพาะ จึงโฆษณาตนเองว่าเป็นองค์กรต่อต้านคอมมิวนิสต์เพื่ออ้างไว้ซึ่ง ‘ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์’ และความรู้สึกต่อต้านคอมมิวนิสต์นั้นมีมากจนกระทั่งฝ่ายนวนพลได้ออกแถลงการณ์ในวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๘ โจมตี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เพราะเดินทางไปเปิดความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นที่ทราบกันต่อมาว่า กลุ่มนวนพลได้รับการสนับสนุนทางการเงินและวัสดุ อุปกรณ์จากบางส่วนในกองทัพบก และกรมตำรวจ และอย่างน้อยก็ได้รับการสนับสนุนเป็นส่วนตัว ปรากฏว่านวนพลประสบความสำเร็จอย่างมากในการสร้างองค์กรและขยายสมาชิก ผู้ดำเนินงานของนวนพลก็ใช้วิธีการชุมนุมประชาชนเพื่อรวบรวมเสียงสนับสนุน โดยเรียกร้องให้เกิดความรัก ชาติ และต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างหวือหวา ในการดำเนินการนวนพลใช้โครงสร้างการจัดตั้งแบบกลุ่มย่อยตามแบบคอมมิวนิสต์ ผู้นำที่ส่อแววดีจะถูกคัดเลือกเข้ารับการฝึกอบรมทางการเมืองในระดับจิตวิทยา จนถึง ปลายปี พ.ศ.๒๕๑๘ นวนพลอ้างว่ามีสมาชิกปฏิบัติการกว่าล้านคน แม้ตัวเลขนี้จะเกินจริงอยู่บ้าง แต่ก็เห็นได้ว่านวนพลได้กลายเป็นองค์กรฝ่ายขวาที่ใหญ่โต และมีอิทธิพลมาก

ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ.๒๕๑๙ กลุ่มนวนพลได้จัดตั้งพรรคการเมืองลงสมัครแข่งขันด้วย คือพรรคธรรมาธิปัตย์ โดยมี นายเมธี กำเพ็ชร เป็นหัวหน้าพรรค โดยใช้คำขวัญที่ล้อคำขวัญของพรรคสังคมนิยมว่า “เมื่อท้องนาสีทองผ่องอำไพ ประชาชนไทยจะมีข้าวกิน” แต่ปรากฏว่าพรรคนี้ ไม่ประสบความสำเร็จมากนักในการเลือกตั้งที่มีขึ้น

ต่อมา ในกรณี ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ กลุ่มนวนพลก็มีส่วนเป็นอย่างมากในการเข้าร่วมกรณีสังหารดังกล่าว

๓.๓.๒ ลูกเสือชาวบ้าน

บุคคลที่มีบทบาทในการก่อตั้งคือ พล.ต.ต.สมควร หริกุล ผู้กำกับตำรวจ

ชายแดนเขต ๔ ร่วมมือกับข้าราชการท้องถิ่นอีกหลายคน ได้จัดการอบรมลูกเสือชาวบ้านรุ่นที่ ๑ เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๑๔ ที่อำเภอต่านซ้าย จังหวัดเลย ต่อมา พล.ต.ต.เจริญฤทธิ์ จารัสโรมรัน รองผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ก็ได้เข้าร่วมผลักดัน จุดมุ่งหมายเริ่มแรกของการจัดตั้งลูกเสือชาวบ้านก็คือ การสร้างความสามัคคีในหมู่ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ประชาชนช่วยส่งข่าวและรวบรวมข้อมูลให้กับทางราชการเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ ต่อมา ใน พ.ศ.๒๕๑๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี ก็ได้รับ กิจการลูกเสือชาวบ้านไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ และโปรดเกล้าฯ ให้สมุหราชองครักษ์ ทำหนังสือถึงกระทรวงมหาดไทย ตามหนังสือของกรมราชองครักษ์ ที่ กห. ๐๒๐๔/๒๔๗๗ ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๕ ให้แจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด สนับสนุนกิจการลูกเสือชาวบ้าน โดยให้ความร่วมมือกับตำรวจตระเวนชายแดน และต่อมายังได้พระราชทานผ้าพันคอลูกเสือ วอกเกิล (ปลอกรัดผ้าพันคอ) และ หน้าเสือ แก่ลูกเสือชาวบ้านที่สำเร็จการอบรมทุกคน ทั้งยังเสด็จไปพระราชธงลูกเสือด้วยพระองค์เองเสมอ⁴⁰

ดังนั้นในระยะหลัง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ กิจการลูกเสือชาวบ้าน จึงขยายตัวอย่างมาก และมีนายทหารและนักรการเมืองสำคัญเข้าร่วมหลายคน เช่น พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งเป็นผู้ตรวจการลูกเสือชาวบ้าน นายธรรมนุญ เทียนเงิน เป็นผู้อำนวยการลูกเสือชาวบ้านพระนคร จนถึง พ.ศ.๒๕๑๙ ลูกเสือชาวบ้านทั่วประเทศจึงมีจำนวนหลายล้านคน มีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่จนถึงคนชรา ส่วนมากแล้วจะถูกปลูกให้ยึดมั่นอยู่กับ ‘ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์’ และ ภาระจะกวาดล้างคอมมิวนิสต์หรือผู้ที่คิดว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ด้วยเหตุนี้ ในกรณี ๖ ตุลาคม เมื่อถูกปลุกว่านักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์ และหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ลูกเสือชาวบ้านก็กลายเป็นกำลังสำคัญที่ร่วมชุมนุมต่อต้านนักศึกษาที่พระบรมรูปทรงม้า เมื่อเย็นวันที่ ๕ ตุลาคม จากนั้น เมื่อเช้ามืดวันที่ ๖ ตุลาคม

⁴⁰ พล.ต.ต.เจริญฤทธิ์ จารัสโรมรัน “กำเนิดลูกเสือชาวบ้าน” ใน ลูกเสือ ๔ แผ่นดิน. กรุงเทพฯ : หนังสือพิมพ์รวมข่าว, : ๔๕๗-๔๕๘.

ลูกเสือชาวบ้านนำโดย พล.ต.ต.เจริญฤทธิ์ จรรย์สโมสรัน และ นายธรรมบุญ เทียนเงิน ก็ร่วมกับองค์กรฝ่ายขวากลุ่มอื่น เคลื่อนมายังท้องสนามหลวงในบริเวณตรงข้าม กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ลูกเสือชาวบ้านจึงกลายเป็นกองกำลังหนึ่งที่มี ส่วนร่วมในการปราบปรามขบวนการนักศึกษา และลูกเสือชาวบ้านยังคงชุมนุม อยู่จนถึงเวลาเย็นวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ จึงได้สลาย ก่อนการรัฐประหาร เพียงเล็กน้อย

๓.๓.๓ ชมรมวิทยุเสรี

เป็นกลุ่มสถานีวิทยุของทหารได้ร่วมประสานงานกันโดยมีสถานีวิทยุ ยานเกราะ เป็นแกนกลางตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๙ และมี พันโท อุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา นายอาคม มกรานนท์ และนายอุทิศ นาคสวัสดิ์ เป็นโฆษกสำคัญ ชมรมวิทยุเสรีนี้ มีบทบาทอย่างมากในการเผยแพร่ทัศนะโจมตีขบวนการนักศึกษา โดยออกรายการ ประจำวัน ชื่อ “เพื่อแผ่นดินไทย” โจมตีและประณามขบวนการนักศึกษาว่าเป็น คอมมิวนิสต์แทบทุกวัน และก็มีมักจะ โจมตีมายังรัฐบาลพลเรือนด้วยว่าอ่อนแอ ไม่มีมาตรการเด็ดขาด ทำให้คอมมิวนิสต์เหิมเกริม หรือหลายครั้งก็วิจารณ์โจมตี การเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมนิยมในประเทศเพื่อนบ้าน และปลุกให้คนไทยขึ้นมา ต่อต้านแนวโน้มนั้นๆ นอกจากนั้นก็ยังเป็นแกนกลางในการประสานงานอย่าง เปิดเผยในการปราบปรามนักศึกษา และบางครั้งก็มีลักษณะขึ้นการก่อการ ต่อต้านนักศึกษา ทั้งที่เป็นสื่อมวลชนของรัฐโดยตรง

ตัวอย่างที่ชัดเจนก็คือกรณีกระต๊องแดงบุกเผาธรรมศาสตร์ ในวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๑๘ โดยฝ่ายกระต๊องแดงและกลุ่มศูนย์กลางนักเรียนอาชีวะ อ้างว่า ระหว่างที่มีการชุมนุมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในกรณี จับกุม ๙ ผู้นำ ขาวนาและนักศึกษา เมื่อต้นเดือนสิงหาคม นั้น มีนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ คนหนึ่งซึ่งเป็นฝ่ายอาชีวะถูกนักศึกษาทำร้าย กระต๊องแดงจึงต้องยกพวกมา แก่แค้น เป็นที่น่าแปลกใจที่วิทยุยานเกราะได้ออกข่าวเรื่องนี้ล่วงหน้า โดยอธิบายว่า กระต๊องแดงต้องเผาธรรมศาสตร์เพื่อเป็นการตัดไม้ข่มนาม แต่ไม่มีเจ้าหน้าที่

ตำรวจมาป้องกันรักษาธรรมศาสตร์แต่อย่างใด นอกจากนี้ พ.ท.อุทาร์ สนิทวงศ์ ซึ่งเป็นโฆษกได้ออกอากาศในเชิงชี้นำ และฝ่ายกระต๊องแดงก็ปฏิบัติตาม ดังเช่น การออกข่าวว่า ฝ่ายนักเรียนอาชีวะนั้นควบคุมสถานการณ์ในธรรมศาสตร์ ไว้ได้แล้ว และจะส่งหน่วยจู่โจมไปยังศูนย์นักเรียนที่มหาวิทยาลัยมหิดล จะโจมตีโรงเรียนช่างกลพระรามหก และพรรคสังคมนิยมมหาวิทยาลัยรามคำแหง แต่ต่อมาก็ออกประกาศว่า ได้สืบทราบว่าการจู่โจมดังกล่าวได้ยกเลิกแล้ว ดังนั้น วิทยุยานเกราะจึงมีลักษณะคล้ายศูนย์บัญชาการในการปฏิบัติงานครั้งนี้ ซึ่งทำให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เสียหายอย่างมาก ทฤษฎีสินถูกปล้นสะดม และอาคารสถานที่ถูกทำลายหลายแห่ง แต่ทางมหาวิทยาลัยได้ประกาศให้ฝ่ายนักศึกษาออกจากมหาวิทยาลัยให้หมดเสียก่อนที่กระต๊องแดงจะมาถึง จึงเลี่ยงความเสียหายไปได้อย่างมาก นายเสนห์ จามริก รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้กล่าวในเรื่องนี้ว่า “ความเสียหาย ด้านวัตถุไม่เท่าไร แต่ความเสียหายด้านจิตใจนั้นมากมายกว่า”⁴¹

เหตุการณ์อีกครั้งหนึ่งก็คือ ก่อนหน้าที่ฝ่ายนักศึกษากำลังจะเคลื่อนไหวต่อต้านอเมริกาในวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๙ กระต๊องแดงได้ประกาศล่วงหน้าในวันที่ ๑๙ มีนาคม ว่าในวันที่ ๒๐ มีนาคม ขอให้นักเรียนอาชีวะทุกคนเตรียมพร้อมกันอยู่ในโรงเรียน คอยฟังคำสั่งจากสถานีวิทยุยานเกราะ หากสถานีวิทยุแห่งนี้สั่งให้ไปรวมกันที่ใด ก็ให้ประธานนักเรียนสั่งนักเรียนไปรวมกันที่นั่น ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่วิทยุยานเกราะจะมีบทบาทสำคัญอีกครั้งในการชี้นำฝ่ายกระต๊องแดง และ กลุ่มฝ่ายขวาอื่น ๆ ในการเคลื่อนไหวต่อต้านนักศึกษา ในวันที่ ๕-๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ อันนำมาซึ่งกรณี ๖ ตุลาฯ

๓.๓.๔ ขมรมแม่บ้าน

ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๙ เพื่อโจมตีขบวนการนักศึกษาที่เคลื่อนไหวต่อต้านฐานทัพอเมริกาโดยตรง โดยมีทมิฬยันตี หรือนางวิมล ศิริไพบูลย์ (เจียมเจริญ)

⁴¹ “ปล้นธรรมศาสตร์” จตุรัส. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๘ (๒ กันยายน ๒๕๑๘) : ๑๖-๑๗.

เป็นแกนสำคัญและรวมเอาภรรยาข้าราชการ ภรรยานายพล และแม่บ้านจำนวนมากเข้าเป็นสมาชิก บทบาทที่เด่นชัดของชมรมแม่บ้าน คือการปกป้องและแก้ต่างแทนสหรัฐอเมริกา และโจมตีขบวนการนักศึกษา เป็นผู้บ่อนทำลายมิตรประเทศ ในวันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๙ ชมรมแม่บ้านได้จัดอภิปรายที่โรงพยาบาลสงฆ์ โดยเชิญ นายสมัคร สุนทรเวช ไปกล่าวโจมตีขบวนการนักศึกษา ซึ่งได้นำไปออกอากาศที่สถานีวิทยุยานเกราะ จากนั้นต่อมา ในวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๑๙ ชมรมแม่บ้านก็จัดการชุมนุมคัดค้านนักศึกษาที่สนามไชย ซึ่งการชุมนุมครั้งนี้ได้รับการโหมประโคมอย่างมากทางวิทยุและสื่อมวลชนอื่น ๆ เพื่อชักชวนให้ประชาชนมาร่วมชุมนุม ชมรมแม่บ้านได้ตั้งข้อเสนอเรียกร้องให้คงเรตค่าของอเมริกาไว้ในประเทศไทยต่อไป แทนที่จะเห็นว่าการตั้งเรตค่าของสหรัฐเป็นการละเมิดอธิปไตยของประเทศ และรุกรานเพื่อนบ้าน ชมรมแม่บ้านชี้แจงว่า

เรตค่าเปรียบเหมือนหุติพิภพดาทิพย์ ที่จะคอยสอดส่องหาข่าวความเคลื่อนไหวของศัตรู พวกคอมมิวนิสต์จึงไม่ปรารถนาให้มีเรตค่าอยู่ เพราะเท่ากับจะเป็นอุปสรรคขัดขวางในความพยายามที่พวกมันจะจู่โจมเข้ายึดครองประเทศไทย มันจึงวางกลอุบายและดำเนินการจนกระทั่งรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หลงกลและขับไล่ทหารอเมริกัน และให้เรือถอนเรตค่าไปด้วย⁴²

นอกจากนี้ ยังมีบุคคลหรือกลุ่มการเมืองอื่น ๆ ที่มีบทบาทในการทำลายขบวนการนักศึกษา เช่น นายสมัคร สุนทรเวช นายสมบุญ ศิริธร นายส่งสุข ภัคเกษม ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มปีกขวาของพรรคประชาธิปัตย์ นาย ชานินทร์ กรัยวิเชียร นักกฎหมายประจำ กอ.รมน.และผู้เชี่ยวชาญในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ นายดุสิต ศิริวรรณ โฆษกรายการโทรทัศน์ ‘สนทนาประชาธิปไตย’ ซึ่งมีทัศนคติขจัดคับแคบ

⁴² “แม่บ้านค้านถอนเรตค่า : เค้าบอกให้มาก็มา” จตุรัส. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔๗ (๒๙ พฤษภาคม ๒๕๑๙) : ๒๐-๒๑.

นอกจากนี้คือ พ.ต.อ. วลีษฐ์ เดชบุญชูร และ นายสมชัย รักวิจิตร ผู้เขียนหนังสือต่อต้านคอมมิวนิสต์ให้ กอ.รมน. เป็นต้น บุคคลเหล่านี้หลายคน ต่อมาได้มีบทบาทสำคัญในรัฐบาลคณะปฏิรูป

บุคคลและองค์กรเหล่านี้ก่อรูปขึ้นเป็นพลังฝ่ายขวา และเป็นหัวหอกโดยตรงที่ต่อสู้กับพลังนักศึกษาด้วยวิธีการต่าง ๆ และเป็นพลังเปิดเผยที่ทำลายขบวนการนักศึกษา มีการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านขบวนการนักศึกษา ดังตัวอย่างเช่น ในระยะเดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๙ ซึ่งเป็นกำหนดเส้นตายที่รัฐบาลกำหนดให้ สหรัษฎอนทหารออกจากประเทศไทย และเป็นที่คาดหมายว่า ฝ่ายขบวนการนักศึกษาจะเคลื่อนไหวต่อต้านอเมริกาครั้งใหญ่ ตั้งแต่ต้นเดือนหนังสือพิมพ์ดาวสยาม ได้ประโคมข่าวเรื่อง แผน ๓ ขั้นตอนของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่จะยึดกรุงเทพฯ จากนั้น ชมรมวิทยุเสรีก็รับเอาเรื่องนี้ไปประโคมในหมู่ประชาชน เพื่อให้เกิดความหวาดวิตกว่าคอมมิวนิสต์จะยึดเมือง และถือโอกาสโจมตีฝ่ายนักศึกษาว่าเป็นเครื่องมือของคอมมิวนิสต์ ในสัปดาห์ต่อมา พ.ท.อุทรา สนิทวงศ์ ก้ออกวิทยุยานเกราะ กล่าวหาว่า ศูนย์นิสิตจะส่งกำลังบุกสถานีวิทยของตน และเรียกร้องให้มีการชุมนุมประชาชนเพื่อต่อต้านศูนย์นิสิต และต่อมาเมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม องค์กรฝ่ายขวาหลายกลุ่มก็ร่วมกันจัดงาน ‘มหกรรมต่อต้านคอมมิวนิสต์และศูนย์นิสิต’ ที่บริเวณถนนราชดำเนินจนถึงสนามหลวง ในงานนี้มีการปราศรัยโจมตีศูนย์นิสิตอย่างหยาบคาย และเรียกร้องให้รัฐบาลยึดตึกกตป. คืนจากศูนย์นิสิต และมีการจัดนิทรรศการ ‘บรรพบุรุษของเรา’ ที่หน้าตึกกตป. เพื่อเสนอข้อมูลว่า ฝ่ายนิสิตนักศึกษากระทำในสิ่งที่ขัดกับเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษอย่างไร และในวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ที่วังสราญรมย์ มีหน่วยลูกเสือชาวบ้านจากทุกเขตในกรุงเทพฯ และจากจังหวัดใกล้เคียงมาตั้งค่าย จากนั้นในรุ่งขึ้น ลูกเสือชาวบ้านเหล่านี้ก็เคลื่อนย้ายไปยังพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ในข้ออ้างว่า เพื่อถวายความอารักขาแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะเกรงว่าจะมีพวกหน้าก ‘แผ่นดิน’ มาบุก ทำยที่สุดจึงไปตั้งกำลังร้องรำทำเพลง

อยู่ที่บริเวณสวนสัตว์เขาดิน⁴³ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ขบวนการเหล่านี้พยายามสร้างเรื่องให้เกินเลยเพื่อทำให้เหตุการณ์ดูสับสนวุ่นวาย และบานปลายไปจากประเด็น การเคลื่อนไหวต่อต้านอเมริกาของฝ่ายนักศึกษาอย่างมาก

๓.๓ ความรุนแรงและการลอบสังหาร

นอกเหนือจากการใส่ร้ายป้ายสี ก็คือการใช้มาตรการทำร้ายและสังหารชีวิตโดยตรง โดยตั้งแต่หลังกรณีพลับพลาไชยเป็นต้นมา การใช้ความรุนแรงในการสังหารฝ่ายนักศึกษาและขบวนการประชาชนเริ่มปรากฏชัดเจน ตั้งแต่การสังหาร นายชินทร์ สระคำ และ นายเมตตา เหล่าอุดม ผู้นำขบวนการประชาชนที่ใต้กล่าวถึงไปแล้วนั้น ต่อมา ในวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๑๗ นายแสง รุ่งนิรันดร์กุล ผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ก็ถูกลอบยิงเสียชีวิตที่บริเวณป้ายรถประจำทางที่ริม ถนนพระรามสี่ โดยไม่อาจจะจับคนร้ายได้

ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้เกิดการสังหารผู้นำนักศึกษาและกรรมกร เช่น นายสนอง ปัญญา ผู้นำกรรมกรเหมโก ถูกยิงเสียชีวิตที่พังงาในวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๑๘ ต่อมา นายนิสิต จิโรโสภณ หัวหน้าข่าวหนังสือพิมพ์อัมรินทร์ ถูกสังหารโดยการปลักตรกรไฟเมื่อวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ.๒๕๑๘ ขณะไปทำข่าวการต่อสู้ของประชาชนจังหวัดนครศรีธรรมราช และอีกกรณีหนึ่งก็คือ นายมานะ อินทสุริยะ ผู้นำนักเรียนโรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย ถูกยิงตายขณะออกติดโปสเตอร์ต่อต้านอเมริกาที่จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๘ แต่กระนั้นเป้าหมายในการสังหารอย่างจริงจัง ก็คือผู้นำขบวนการที่ทำงานให้กับสหพันธ์ขบวนการไร่ มีการสังหารผู้นำขบวนการถึง ๒๑ ศพ ที่พอรวบรวมได้คือ

๕ เมษายน พ.ศ.๒๕๑๘ นายเฮียง สิ้นมาก ผู้แทนขบวนการสุรินทร์ ถูกยิงเสียชีวิต

๑๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๑๘ นายอ้าย ธงโต ถูกยิงเสียชีวิต

๑๘ เมษายน พ.ศ.๒๕๑๘ นายประเสริฐ โฉมอมฤต ถูกยิงเสียชีวิต

⁴³ “พลึงฝ่ายขวา จะดันเขาไปไหน” จดรัส ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๕๕ (๒๗ กรกฎาคม ๒๕๑๙) : ๑๐-๑๔.

๒๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๑๘ นายโง่น ลาววงศ์ ผู้นำขานาหมู่บ้านหนองบัวบาน ซึ่งนำชาวบ้านคัดค้านการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยหลวง อุดรธานี ถูกรัดคอและทุบศีรษะเสียชีวิต

๕ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๑๘ นายมงคล สุขหนูน ผู้นำขานานนครสวรรค์ ถูกฆาตกรรม

๒๐ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๑๘ นายเกลี้ยง ใหม่เอี่ยม รองประธานสหพันธ์ขานาชาวไร่อำเภอหางฉัตร ถูกยิงเสียชีวิต

๒๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๘ นายพุ่ม ปงลังกา ผู้นำขานาเชียงราย ถูกสังหาร

๓ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๘ นายจา จักรवाल รองประธานสหพันธ์ขานาชาวไร่บ้านดง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ถูกยิงเสียชีวิต

๑๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๘ นายบุญทา โยธา ถูกยิงเสียชีวิตที่ ลำพูน

๓๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๑๘ นายอินตา ศรีบุญเรือง ประธานสหพันธ์ขานาชาวไร่ภาคเหนือ ถูกยิงเสียชีวิต

๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ นายสวัสดิ์ ตาถาวรณ ผู้นำขานาดอยสะเก็ด ถูกยิงเสียชีวิตขณะกลับจากงานศพ

๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ นายพุ่ม ทรายดำ ขานาดำบลแม่บอน อำเภอฝาง ถูกจ่อยิงเสียชีวิตในห้องคนไข้ ที่สถานื่อนามัยอำเภอฝาง

๒๒ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๘ นายบุญรัตน์ ใจเย็น ผู้นำขานาอำเภอสารภี ถูกคนร้ายลอบยิงเสียชีวิต ขณะเดินอยู่บนถนน

การสังหารผู้นำขานาเหล่านี้ ทางการตำรวจพยายามจะเบี่ยงเบนประเด็นว่า เป็นเรื่องขู่สาวบ้าง เรื่องขัดแย้งผลประโยชน์ส่วนตัวบ้าง ฝ่ายซ้ายฆ่ากันเองบ้าง แต่มิได้พยายามจะจับคนร้ายมาลงโทษ เช่น ในกรณีที่ พ่อหลวงอินตา ศรีบุญเรือง ผู้นำขานาภาคเหนือถูกฆ่า ได้มีการปลอมจดหมายเพื่อป้ายสีว่า พ่อหลวงต้องการที่จะลาออกจากสหพันธ์ขานาชาวไร่ จึงถูกฝ่ายซ้ายจ้างฆ่า แต่กระนั้น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้ออกรายการ

พบประชาชนทางสถานีโทรทัศน์ในวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๑๘ ยืนยันว่ารัฐบาลไม่มีนโยบายที่จะปราบปรามประชาชน แต่ก็ยอมรับว่า การลอบสังหารผู้นำชาวนานี้ คล้ายมีขบวนการลอบสังหาร^{๔๔}

กรณีที่เป็นเหตุการณ์รุนแรงอย่างมากก็คือการชุมนุมประท้วงคำสั่งของกระทรวงมหาดไทย ที่ย้ายนายธวัช มกรพงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา ไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน ทั้งนี้เพราะนายธวัช มกรพงศ์ มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการสนับสนุนการต่อสู้ของฝ่ายนักศึกษา ในกรณีหมอกและกรณีอื่น ๆ ที่มุ่งพิทักษ์ทรัพยากรของประเทศ จึงถูกกล่าวหาเสมอว่า เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่กระนั้นเมื่อมีคำสั่งย้ายดังกล่าว นักศึกษาประชาชนชาวพังงาจึงชุมนุมประท้วงที่หน้าศาลากลางเพื่อคัดค้านคำสั่งในวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๘ การชุมนุมยืดเยื้อไปจนถึงวันที่ ๑ ตุลาคม ก็เกิดเหตุร้ายเมื่อมีการวางระเบิดกลางที่ชุมนุม ทำให้ประชาชนเสียชีวิต ๑๕ คน และบาดเจ็บ ๑๗ คน

จนถึงปี พ.ศ.๒๕๑๙ การสังหารทางการเมืองก็เกิดขึ้นอย่างเปิดเผยต่อไปเท่าที่พอจะลำดับได้ คือ

๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๑๙ นายปริดา จินดานนท์ นักศึกษามหิดล และนักดนตรีวงดนตรีกรรมมาชน ถูกฆาตกรรมด้วยรถชนที่หน้ามหาวิทยาลัย ถนนพระรามหก

๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๑๙ ได้มีคนร้ายปาระเบิดที่ทำการพรรคพลังใหม่ในกรุงเทพฯ ปรากฏว่า การปาระเบิดผิดพลาดเกิดระเบิดขึ้นก่อน ทำให้นายพิพัฒน์ กางกั้น เสียชีวิตในที่เกิดเหตุ และนายประจักษ์ เทพทอง บาดเจ็บสาหัส จนต้องถูกตัดแขน และได้มีการค้นพบบัตรสมาชิกกระติ่งแดงในตัวของคุณทั้งสอง จึงทำให้มีหลักฐานอย่างชัดเจนว่า กระติ่งแดงคือผู้อยู่เบื้องหลังการปฏิบัติการเช่นนี้ แต่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้ดำเนินการอย่างไรเลยต่อกลุ่มกระติ่งแดง ในทางตรงข้าม พล.ต. ประमाण อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี ได้แถลง

^{๔๔} กนก วงษ์ตระหง่าน คู่มือการเมืองไทย ๒๔๗๕-๒๕๒๕ (กทม. : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ๒๕๒๕ : ๗๕.

ให้ร้ายว่า สงสัยว่าการที่พรรคพลังใหม่ถูกขว้างระเบิดเช่นนี้ จะเป็นการจงใจสร้างสถานการณ์เพื่อหาเสียงหรือไม่ เพราะเมื่อเกิดเหตุระเบิด พรรคพลังใหม่จะได้มีข่าวลงหนังสือพิมพ์

๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๑๙ นายอมเรศ ไชยสะอาด นักศึกษามหิดล ฝ่ายการเงินของศูนย์นิสิตฯ ถูกยิงเสียชีวิต ระหว่างไปออกค่ายที่ อำเภอด่านขุนทด นครราชสีมา

๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๙ สังกหรณายบุญสนอง บุญโยทยาน เลขาธิการพรรคสังคมนิยม โดยคนร้ายดักยิงเสียชีวิตที่หน้าประตูบ้านขณะกลับจากงานเลี้ยง

๓ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๙ มีคนร้ายวางระเบิดที่โรงเรียนช่างกลพระรามหก ผู้อำนวยการโรงเรียนคือ นายดิลลชัย สุนาถณิษฐ์กุล นั้น ถูกกล่าวมาตั้งแต่ระยะก่อนหน้านั้นว่า เป็นผู้ให้การสนับสนุนต่อฝ่ายขบวนการนักศึกษา และเคยถูกลอบยิงได้รับบาดเจ็บเมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๘ คนร้ายที่มาวางระเบิดได้กล่าวว่า การวางระเบิดมีขึ้นเพื่อ “สั่งสอนฝ่ายซ้ายให้รู้สำนึก” เหตุการณ์นี้มีผู้เสียชีวิต ๓ คน

๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ มีการขว้างระเบิดใส่ขบวนของนักศึกษาประชาชนที่เดินขบวนต่อต้านฐานทัพอเมริกา ที่บริเวณหน้าโรงพยาบาลนครสยาม มีผู้เสียชีวิต ๔ คน คือ นายกมล แซ่ลิ้ม นายนิพนธ์ เชษฐากุล นายแก้ว เหลืองอุดมเลิศ และ นายธนศรี เขมะอุดม

๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ปาระเบิดอีกครั้งที่จังหวัดชัยนาท ในขณะที่นายสมหวัง ศรีชัย ผู้สมัครพรรคพลังใหม่ กำลังปราศรัยหาเสียงที่ วัดหนองจิก อำเภอดันดิ้ง ในขณะนั้นมีผู้ฟังการปราศรัยอยู่ราว ๒๐๐ คน ปรากฏว่าระเบิดไม่ถูกนายสมหวัง แต่กลับทำให้ประชาชนที่ฟังการหาเสียงเสียชีวิต ๘ คน บาดเจ็บอีก ๑๐ คน

๑๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๙ ขณะที่นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น กำลังตั้งแถวต้อนรับนักศึกษาใหม่ที่มาจากกรุงเทพฯ มีระเบิดดังขึ้น ทำให้นักศึกษา

เสียชีวิต ๑ คน คือ นายไพโรจน์ พงษ์วิริยพงศ์

๑๘ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๑๙ นายชิต กงเพชร ผู้นำขบวนการหนุ่มฟ้าผ่า อำเภอมะนังน้อย ถูกลอบยิงเสียชีวิต

ความจริงแล้ว กรณีลอบยิงและทำร้ายมีมากกว่านี้ เพราะมีอีกหลายรายที่มีการลอบยิงหรือปาระเบิด แต่มีเพียงผู้บาดเจ็บมิได้เกิดการเสียชีวิตส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะการใช้ความรุนแรงของกลุ่มกระหิงแดงในด้านปืน ระเบิด ต่อขบวนการนักศึกษาที่เป็นไปอย่างเปิดเผยมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๗ ยิ่งในระยะหลัง การลอบยิงผู้นำและนักศึกษาก็กลายเป็นเหตุการณ์ปกติ และในการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาแทบทุกครั้ง จะต้องมีการกระหิงแดงมาปาระเบิดหรือคุกคาม โดยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เคยจัดการดำเนินการจับกุมแต่อย่างใด กล่าวโดยสรุปก็คือกลไกของรัฐได้ยินยอมให้ฝ่ายปฏิกิริยาใช้ความรุนแรงนี้ได้ และนอกจากการสังหารชีวิต ยังมีการจับกุมนักศึกษาประชาชน ด้วยข้อหาคอมมิวนิสต์เกิดขึ้น เช่น

๒๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๑๙ ได้มีการจับกุมนักศึกษาและกรรมกร ๙ คน ที่อ้อมน้อยและสามพรานในข้อหาคอมมิวนิสต์ บุคคลที่ถูกจับนำโดย นายสุภาพ พัส่อง ที่ปรึกษาสหภาพแรงงานอุตสาหกรรมทอผ้า นางสาวนิภาพรรณ พัฒนไพบูลย์ และ ผู้นำกรรมกรอื่น ๆ

๙ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๑๙ จับนักเรียน นักศึกษาและชาวนา ๖ คน ที่เชียงใหม่ นำโดย นายพรเลิศ กรองแสง

๔. การก่อกรณี ๖ ตุลา

การคุกคามฝ่ายนักศึกษาเกิดขึ้นอย่างหนักใน พ.ศ.๒๕๑๙ ตั้งแต่ต้นปี การปฏิบัติการดังกล่าวกระทำจนกระทั่งแน่ใจได้ว่า ขบวนการอ่อนกำลังลงมากแล้ว จึงได้มีการนำเอาตัวจอมพลประภาส จารุเสถียร เข้ามาสู่ประเทศเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๑๙ ในข้ออ้างของจอมพลประภาสว่า จะเข้ามารักษาตา ฝ่ายนักศึกษาได้เรียกชุมนุมประชาชนเพื่อเรียกร้องให้นำตัว จอมพล

ประภาสมาลงโทษ ในการประท้วงครั้งนี้ กลุ่มอันธพาลการเมืองก็ก่อความรุนแรง ด้วยการขว้างระเบิดใส่ที่ชุมนุมของฝ่ายนักศึกษา ทำให้มีผู้เสียชีวิต ๒ คนและบาดเจ็บอีก ๓๘ คน แต่ปรากฏว่าเหตุการณ์นี้ กลุ่มชนชั้นนายยังไม่มีความร่วมมือเพียงพอที่จะก่อการรัฐประหารได้ จึงต้องผลักดันให้จอมพลประภาส เดินทางออกนอกประเทศไปก่อน ในที่สุดจอมพลประภาสยินยอมเดินทางออกไปยังกรุงไทเปอีกครั้งในวันที่ ๒๒ สิงหาคม โดยก่อนออกเดินทาง ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอีกด้วย

หลังจากนี้ เริ่มมีข่าวว่า จอมพลถนอม กิตติขจร จะขอกลับเข้าสู่ประเทศไทยอีกครั้ง เนื่องจากบิดาขุนโสภิตบรรณลักษณ์ (อำพัน กิตติขจร) ซึ่งมีอายุถึง ๙๐ ปีแล้ว⁴⁵ ตั้งแต่วันที่ ๓ กันยายน พ.ศ.๒๕๑๙ ศูนย์นิสิตได้เรียกประชุมกลุ่มต่างๆ ๑๖๕ กลุ่ม เพื่อคัดค้านการกลับเข้ามาของ จอมพลถนอม กิตติขจร โดยระบุความผิดของจอมพลถนอม ๑๑ ข้อ จากนั้น ในวันที่ ๗ กันยายน ก็มีการอภิปรายที่หอประชุมใหญ่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในหัวข้อ ‘ทำไมจอมพลถนอมจะกลับมา’ ซึ่งผู้อภิปรายหลายคนได้สรุปว่า การเข้ามาของจอมพลถนอมส่วนหนึ่งเป็นแผนการที่วางไว้เพื่อจะหาทางก่อการรัฐประหารนั่นเอง อย่างไรก็ตาม คณะรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้มีมติให้จอมพลถนอม กิตติขจร กลับเข้าประเทศ

แต่ปรากฏว่า เมื่อถึงวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ.๒๕๑๙ จอมพลถนอม กิตติขจร ก็กลับเข้าประเทศจนได้ โดยบวชเป็นสามเณรมาจากสิงคโปร์ จากนั้นก็ตรงไปยังวัดบวรนิเวศเพื่อบวชเป็นภิกษุ โดยมีพระญาณสังวรเป็นองค์อุปัชฌาย์ และเมื่อบวชเรียบร้อยแล้วขนานนามว่า สุกิตติขจรโรภิกษุ ในกรณีนี้ วิฑูยานเกราะได้นำคำปราศรัยของจอมพลถนอมมาออกอากาศในวันที่ ๑๙ กันยายน ซึ่งมีสาระสำคัญว่า จอมพลถนอมกลับเข้ามาในประเทศครั้งนี้เพื่อเยี่ยมอาการป่วยของบิดา จึงได้บวชเป็นพระภิกษุตามความประสงค์ของบิดา และไม่มีจุดมุ่งหมาย

⁴⁵ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพขุนโสภิตบรรณลักษณ์ (อำพัน กิตติขจร) วันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๒๓.

ทางการเมืองอย่างใดเลย จากนั้น วิฑูยานเกราะได้ตั้งเตือนมิให้นักศึกษา
ก่อความวุ่นวาย มิฉะนั้นแล้วอาจจะต้องมีการประหารสักสามหมื่นคน เพื่อให้
ชาติบ้านเมืองรอดพ้นจากภัย⁴⁶

เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ ขบวนการนักศึกษาที่นำโดยสุนัยนิตี และแนวร่วม
ด้านต่อเผด็จการแห่งชาติ ก็เคลื่อนไหวโดยทันที โดยยื่นข้อเสนอสู่รัฐบาล แสดง
การคัดค้านจอมพลถนอมที่เข้าศาสนาบังหน้า ทำให้พระศาสนาหมองมัว เรียกร้อง
ให้นำเอาจอมพลถนอมมาขึ้นศาล พิจารณาคดี พร้อมทั้งคัดค้านความพยายาม
ที่จะก่อการรัฐประหาร นอกจากนี้ ขณะที่กลุ่มยุวสงฆ์ก็ออกคำแถลงคัดค้าน
สถานะภิกษุของจอมพลถนอม โดยขอให้มหาเถรสมาคมตรวจสอบการบวช
ครั้งนี้ว่า ถูกต้องตามพระวินัยหรือไม่ และถวายหนังสือต่อสังฆราชให้สอบสวน
พระญาณสังวรด้วย ในฐานะที่ทำการบวชให้แก่ผู้ต้องหาคดีอาญา⁴⁷ ปรากฏว่า
สมเด็จพระสังฆราชยอมรับว่าการบวชนั้นถูกต้อง ส่วนเรื่องขับไล่จอมพลถนอม
จากประเทศนั้นเป็นเรื่องทางโลกที่ทางมหาเถรสมาคมไม่อาจเกี่ยวข้องได้

ต่อมา ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๙
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ได้เสนอให้มีการประชุมในเรื่องการกลับมาของจอมพลถนอม
โดยตรง และได้ลงมติคัดค้านการกลับมาของจอมพลถนอม ให้รัฐบาลดำเนินการ
เรื่องนี้โดยทันที ปรากฏว่า นายกรัฐมนตรี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ไม่อาจจะจัดการ
อะไรได้ จึงได้ลาออกจากตำแหน่งกลางสภาผู้แทนราษฎร และในเวลา ๒๑.๓๐ น.
วันเดียวกันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี ก็เสด็จ
ไปที่วัดบวรนิเวศเพื่อสนทนารธรรมกับพระญาณสังวร ซึ่งเคยเป็นพระพี่เลี้ยงเมื่อ
พระองค์ทรงผนวช ในระหว่างการเยือน คุณหญิงเกษรลง สนทวงศ์ นางสนอง
พระโอษฐ์ ได้แถลงว่า สมเด็จพระราชินีให้มาบอกว่า ได้ทราบว่าจะมีคนใจร้าย
จะมาเผาวัดบวรนิเวศ จึงทรงมีความห่วงใยอย่างมาก “ขอให้ประชาชนช่วยกัน

⁴⁶ ประชาชาติ. ๒๐ กันยายน ๒๕๑๙ : ๑.

⁴⁷ ประชาชาติ. ๒๒ กันยายน ๒๕๑๙ : ๑.

⁴⁸ ประชาธิปไตย. ๒๔ กันยายน ๒๕๑๙ : ๑.

ดูแลป้องกัน อย่าให้ผู้ใจร้ายมาทำลายวัด”⁴⁸

วันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ.๒๕๑๙ นายสมัคร สุนทรเวช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้แถลงว่า “การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จวัดบวรฯ กลางดึก แสดงให้เห็นว่า พระองค์ต้องการให้ พระณอมอยู่ในประเทศต่อไป”⁴⁹ อย่างไรก็ตาม ในคืนวันนั้น ขบวนการนักศึกษาได้ออกติดโปสเตอร์ต่อต้านจอมพลถนอมทั่วประเทศ ปรากฏว่า นิสิตจุฬาลงกรณ์ที่ออกติดโปสเตอร์ถูกขายนครรจ์จำนวนหนึ่งดักทำร้ายและนำเอาโปสเตอร์ที่จะติดนั้นไปทำลาย นอกจากนี้ นายชุมพร พุ่มไ้ม้ย และนายวิชัย เกษศรีพงศา พนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค นครปฐม และเป็นสมาชิกแนวร่วมประชาชน ได้ออกติดโปสเตอร์ต่อต้านจอมพลถนอม ถูกคนร้ายฆาตกรรมแล้วนำไปแขวนคอที่ประตูทางเข้าที่ดินจัดสรรบริเวณหมู่บ้าน ๒ ตำบลพระประโทน ปรากฏจากการชันสูตรว่าทั้งสองคนถูกซ้อม และฆ่าอย่างทารุณก่อนที่จะนำศพไปแขวน สันนิษฐานว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจนครปฐมเป็นผู้ลงมือ ซึ่งกรณีนี้ได้สร้างความสะเทือนใจอย่างมาก ศูนย์นิสิตฯ จึงได้ตั้งข้อเรียกร้องเพิ่มต่อรัฐบาล ให้จับคนร้ายมาลงโทษโดยเร็ว ทางฝ่ายรัฐบาลได้ตั้งให้ พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ เป็นผู้ควบคุมคดี

วันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๑๙ กิตติวุฒโทภิกขุ ก็ได้แถลงย้ำว่า “การบวชของพระณอมครั้งนี้ ได้กราบบังคมทูลขออนุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รวมทั้งการขอเข้ามาในเมืองไทยด้วย ดังนั้น พระณอมจึงเป็นผู้บริสุทธิ์”⁵⁰ ต่อมา ในวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ.๒๕๑๙ นายสงสุข ภัคเกษม ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ฝ่ายขวา ได้ออกมาแถลงข่าวใส่ร้ายป้ายสีว่า กลุ่มฝ่ายซ้ายในพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งหมายถึงกลุ่มของ นายดำรงค์ ลัทธพิพัฒน์ และ นายชวน หลีกภัย ได้จ่ายเงินให้แก่ศูนย์นิสิต ๘ แสนบาท โดยผ่านนายสุธรรม แสงประทุม ในกรณีเคลื่อนไหวต่อต้าน จอมพลประภาส จารุเสถียร เมื่อเดือนสิงหาคมที่ผ่านมา

⁴⁹ ประชาชาติ. ๒๔ กันยายน ๒๕๑๙ : ๑.

⁵⁰ “รัฐบาลใหม่กับอำนาจที่แผ่เร้น” จดรัส ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๖๕ (๕ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙) : ๑๘.

การประชุมคัดค้านจอมพลถนอมของขบวนการนักศึกษา ได้เริ่มขึ้น เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้ยื่นคำขาดให้รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช แก้ไขปัญหาเรื่องจอมพลถนอม กิตติขจร และให้จับตัวคนร้ายที่ก่อการฆาตกรรม ๒ ข่างไฟฟ้านครปฐมมาลงโทษ และขอให้รัฐบาลจัดกำลังรักษาความปลอดภัยแก่ผู้ชุมนุม ต่อมาศูนย์นิสิต ได้ใช้มาตรการรุก คือขอให้รัฐบาลตอบภายใน ๓ วัน

วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ ตัวแทนญาติวีรชน ๑๔ ตุลาคม ได้เข้าพบนายกรัฐมนตรี ขอให้ดำเนินการขับจอมพลถนอม กิตติขจร ออกจากประเทศไทย และได้เริ่มอดอาหารประท้วงที่หน้าทำเนียบรัฐบาล ในวันเดียวกัน กลุ่มฝ่ายขวา ๑๓ กลุ่ม ได้ร่วมออกแถลงการณ์ว่า

ได้ปรากฏแน่ชัดแล้วว่า ศูนย์นิสิตนักศึกษา สภาแรงงานแห่งประเทศไทย และนักการเมืองฝ่ายซ้าย ได้ถือเอาพระถนอมมาเป็นเงื่อนไขสร้างความไม่สงบขึ้นภายในประเทศชาติถึงขั้นจะก่อวินาศกรรมทำลายวัดบวรนิเวศวิหาร และล้มล้างรัฐบาล เรื่องนี้กลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าว ได้ประชุมลงมติว่า

๑. จะร่วมกันปกป้องวัดบวรฯ ทุกวิถีทางตามพระราชเสาวนีย์⁵¹

วันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ กำหนดเวลาเส้นตายที่ศูนย์นิสิตยื่นไว้มาถึง ทางฝ่ายกระตือรือร้นได้ตั้งกำลังล้อมวัดบวรนิเวศ โดยอ้างว่า เพื่อป้องกันศาสนสถาน ปรากฏว่าตัวแทนศูนย์นิสิตได้เข้าพบนายกรัฐมนตรี แต่ก็ยังไม่มีอะไรคืบหน้า ดังนั้นจึงได้มีการตกลงให้มีการชุมนุมประชาชน ครั้งใหญ่ที่สนามหลวงในเวลาเย็นวันจันทร์ที่ ๔ ตุลาคม

ในเวลากลางวันของวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ นั้นเอง กลุ่มอิสระ ๒๑ กลุ่มของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รณรงค์ให้นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์งดสอบ เพื่อร่วมการประท้วงขับไล่จอมพลถนอม ในการรณรงค์งดสอบนี้ ชมรมนาฏศิลป์และการละคร ได้จัดการแสดงละครเรียกร้องให้

⁵¹ สยามจดหมายเหตุ ปีที่ ๑ (๒๕๑๙)ง หน้า ๙๕๓.

นักศึกษาที่มีจิตสำนึกในการเข้าร่วมการต่อสู้ โดยมีฉากหนึ่งที่เป็นภาพสะท้อนถึงช่วงไฟฟ้าที่ถูกสังหารที่นครปฐม ปรากฏว่าการณรงค์ประสบผล จนทำให้มหาวิทยาลัยต้องประกาศเลื่อนการสอบออกไปอย่างไม่กำหนด ต่อมาเวลาตั้งแต่ ๑๕.๓๐ น. ได้มีการชุมนุมประชาชนที่สนามหลวง จนกระทั่งเกิดฝนตก และมีแนวโน้มการคุกคามของกลุ่มฝ่ายขวา ในเวลา ๑๙.๓๐ น. ดังนั้นกลุ่มนักศึกษาที่นำการชุมนุม จึงมีมติให้ย้ายเวทีเข้ามาชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อความสะดวกในการรักษาความปลอดภัยและการประท้วงก็ข้ามคืนมาจนถึงวันที่ ๕ ตุลาคม ได้มีการชุมนุมประท้วงจอมพลถนอมเกิดขึ้นในอีกหลายจังหวัด เช่น ที่ เชียงใหม่ ขอนแก่น นครราชสีมา สงขลา เป็นต้น

ขบวนแห่งเหตุร้ายอย่างไม่คาดหมายเกิดขึ้นเมื่อเช้าวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ เมื่อหนังสือพิมพ์ บางกอกโพสต์ ลงภาพการแสดงละครแว่นคอของนักศึกษา เพื่อประกอบข่าวที่ทางการตำรวจแถลงว่า ได้จับกุมคนร้ายในกรณีสังหารช่วงไฟฟ้านครปฐมได้แล้ว ซึ่งเป็นตำรวจชั้นผู้น้อย ๕ คน ปรากฏว่าใบหน้าของผู้แสดงของนักศึกษา คือ อภินันท์ บัวหภักดี เมื่อถ่ายภาพออกมาแล้วมีความคล้ายคลึงกับพระบรมโอรสาธิราชอย่างไม่คาดหมาย เมื่อเกิดการวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นนี้ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ ดาวสยาม จึงได้เลือกเอารูปการแสดงละครของนายอภินันท์ที่มีความคล้ายคลึงกับพระบรมโอรสาธิราชมากที่สุด เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ประกอบข่าวในหนังสือพิมพ์ฉบับบ่ายวันที่ ๕ ตุลาคม โดยมีการพิมพ์ใหม่อย่างรวดเร็ว แล้วออกเผยแพร่โจมตีขบวนการนักศึกษาว่าจงใจหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งเป็นเจตจำนงในการทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์และเป็นส่วนหนึ่งของแผนการของคอมมิวนิสต์

หลังจากนี้สถานีวิทยุทหารทุกแห่งก็ออกข่าวเกี่ยวกับกรณีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพนี้ และระดม ‘ผู้รักชาติ’ จำนวนนับพันไปชุมนุมที่ลานพระบรมรูปทรงม้าเพื่อต่อต้านกรณีดังกล่าว โดยเฉพาะกลุ่มพลังฝ่ายขวา เช่น กระทั่งแดง ลูกเสื้อขาวบ้าน และนวล จากการอ้างเอาเรื่องการหมิ่นสถาบันพระมหากษัตริย์นี้เอง กลุ่มปฏิกริยาจึงสามารถระดมประชาชนที่โกรธแค้นเป็นจำนวนมาก

มาร่วมการประชุมกันได้ โดยประเด็นที่วิทยุยานเกราะเรียกร้อง ก็คือ ให้ทำลายพวก ‘คอมมิวนิสต์’ ที่อยู่ในธรรมศาสตร์ และประท้วงรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ที่ตั้งรัฐบาลใหม่ โดยไม่ให้ นายสมักร สุนทรเวช และนายสมบุญ ศิริธร เข้าร่วมในคณะรัฐมนตรี

เวลาตีกลองวันนั้น การชุมนุมของฝ่ายขวาก็ย้ายสถานที่มายังท้องสนามหลวงตรงบริเวณฝั่งตรงข้ามธรรมศาสตร์ และได้มีการยุยงประชาชนอย่างหนัก ให้เกลียดชังนักศึกษามากยิ่งขึ้น และเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจก็เริ่มยิงอาวุธสงครามใส่ผู้ชุมนุม จากนั้นต่อมาก็ได้ใช้กองกำลังตำรวจกองปราบ และหน่วยตำรวจตระเวนชายแดน นำการกวาดล้างนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วยอาวุธสงครามเต็มอัตรา นี่คือการปราบปรามใหญ่ครั้งที่ ๖ ตุลาคมนั่นเอง

๔. บทบาทของสหรัฐอเมริกา กับ ๖ ตุลาคม

การเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษา ได้สั่นคลอนผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทยเช่นกัน โดยเฉพาะกรณีการคัดค้านการตั้งฐานทัพในประเทศไทย การต่อต้านการครอบงำทางเศรษฐกิจและการขูดรีดทรัพยากรของสหรัฐ รวมทั้งการเปิดโปงโทษกรรมของอเมริกาในส่วนอื่น ๆ ของโลก ด้วยเหตุนี้จึงสร้างความไม่พอใจให้กับสหรัฐอเมริกาอย่างมาก ความจริงแล้วตั้งแต่หลัง พ.ศ. ๒๔๙๓ หลังการรัฐประหารของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประเทศไทยและสหรัฐก็มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมาก สหรัฐได้เริ่มนำเอาระบบอุปถัมภ์เข้ามาใช้ในประเทศไทย โดยการให้ความช่วยเหลือและคำจุนอำนาจของผู้มีอำนาจในประเทศไทย เช่น การที่องค์การสืบราชการลับ ซี.ไอ.เอ. สนับสนุน พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ และกระทรวงกลาโหมอเมริกาสนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้น ในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร สหรัฐก็ได้ใช้ระบบดังกล่าวคำจุนอำนาจเผด็จการของรัฐบาลนั้นไว้เช่นกัน ซึ่งกลายเป็นความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างผู้นำทางการ

ทหารของไทยกับสหรัฐตลอดมา

หลัง ๑๔ ตุลาคม องค์การของอเมริกา เช่น ซี.ไอ.เอ. ยังคงมีบทบาทในประเทศไทยอย่างมาก จากการที่พลเอกสายหยุด เกิดผล ผู้อำนวยการ กอ.รมน. เคยให้สัมภาษณ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๗ ยอมรับว่า ซี.ไอ.เอ. ยังมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับกองกำลังตำรวจตระเวนชายแดน และพลโท วิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ รองอธิบดีกรมตำรวจก็ให้สัมภาษณ์ว่า ซี.ไอ.เอ. กำลังให้ความช่วยเหลือประเทศไทยอย่างจริงจัง และตัวเขาเองยังได้รับรายงานจาก ซี. ไอ.เอ. อย่างสม่ำเสมอ แต่ได้กล่าวแตกต่างว่า ซี.ไอ.เอ. เป็นหน่วยงานประชาธิปไตยและเกลียดเผด็จการ และเป็นที่เปิดเผยรู้กันทั่วไปว่า ซี.ไอ.เอ. เป็นผู้จ่ายเงินสนับสนุนพลโท วิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ เป็นหัวหน้าหน่วยเสือพรานซึ่งไปรบในลาวในระยะก่อนหน้านี้

นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังเป็นผู้สนับสนุนอย่างแข็งขันต่อ กอ.รมน. ของไทย และรวมทั้งเงินทุนในการก่อตั้งนวพลด้วย ในวันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ นายจอห์น รัสกิน ได้เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ สตาร์ ทริบูน ในเมืองมินิอาโพลิส ในสหรัฐว่า ซี.ไอ.เอ. ได้ให้การช่วยเหลือด้านการเงินแก่นวพล และกระทั่งแดงถึง ๑๒.๕ ล้านดอลลาร์สหรัฐ และสำหรับการช่วยเหลืออย่างเป็นทางการ รัฐบาลสหรัฐก็ยังให้เงินให้เปล่ากับรัฐบาล ไทยถึง ๔๖๖ ล้านบาท

ดังนั้น แม้ว่ากรณี ๖ ตุลาคม จะไม่ปรากฏหลักฐานว่า องค์การ หรือหน่วยงานใดของสหรัฐอเมริกาจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสังหารโหด ส่วนการเกี่ยวข้องทางอ้อมหรือทำที่อย่างลับ ๆ ของสหรัฐอเมริกาต่อกรณี ๖ ตุลาคมนั้นยังต้องศึกษาต่อไป

๖. กลุ่มทหารหรือคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน

ก่อนหน้านี้ ตั้งแต่เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดอำนาจการบริหารประเทศเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๑ ได้เรียกคณะของตนที่ยึดอำนาจว่า ‘คณะปฏิวัติ’ ด้วยความมุ่งหมายที่จะสร้างเข้าใจว่า การมีการปฏิวัติประเทศไทยให้มุ่งไปสู่ความก้าวหน้า ต่อมาเมื่อ จอมพลถนอม กิตติขจร ยึดอำนาจตนเอง เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๔

ก็นำคำว่า ‘คณะปฏิวัติ’ มาใช้อีกครั้ง ดังนั้น เมื่อหลัง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ คำว่า ‘ปฏิวัติ’ จึงเสื่อมค่าแห่งการใช้ลง คณะทหารที่คิดการยึดอำนาจจึงต้องคิดหาคำใหม่ คำว่า ‘ปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน’ ก่อนหน้านี้นี้หมายถึง การปรับปรุงการบริหารประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองแผ่นดิน โดยใช้แนวความคิดและวิธีการแบบตะวันตกมาดำเนินการ ดังนั้น แนวโน้มที่จะมีการรัฐประหารครั้งใหม่ ในนามของ ‘คณะปฏิรูป’ เกิดขึ้นก่อนหน้านี้นี้แล้ว

ในวันเสาร์ที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๑๘ ก็มีกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการ ทหาร ตำรวจ นักธุรกิจ และผู้นำกรรมกรฝ่ายขวา ได้นัดประชุมที่สโมสรสลิ้ม และตั้งกลุ่มที่ชื่อว่า ‘ขบวนการปฏิรูปแห่งชาติ’ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกลุ่มนี้ ก็คือ นายประสิทธิ์ ไชยทองพันธ์ ข้าราชการกรมแรงงาน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งกรรมกรฝ่ายขวา กลุ่มขบวนการปฏิรูปได้แถลงเป้าหมายที่จะต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยโจมตีรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ด้วยว่าเป็นรัฐบาลที่อ่อนเกินไป “ปล่อยให้คอมมิวนิสต์เพ่นพ่านเต็มแผ่นดิน” จึงได้เสนอให้มีการเก็บหนังสือฝ่ายสังคมนิยมทั่วประเทศ แต่ปรากฏว่าการสร้างกระแสของขบวนการ ยังไม่ประสบความสำเร็จ แต่กลุ่มขบวนการปฏิรูปยังคงเคลื่อนไหวต่อมา จนกระทั่งถึงวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ ก็มีคำว่า “สภาปฏิรูป” ลงใน นสพ. ไทยรัฐแล้วในคอลัมน์ “ใต้ฝุ่น” จากนั้น การรัฐประหารในวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ กลุ่มทหารที่ยึดอำนาจจึงเรียกคณะของตนว่า “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน”

คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ประกอบด้วย พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ เป็นหัวหน้าคณะ นอกจากนี้ยังมี พล.อ.บุญชัย บำรุงพงศ์ พล.อ.อ.กมล เดชะตุงคะ พล.อ.เสริม ณ นคร และ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นต้น แต่กลุ่มทหารที่จะนำมาสู่การรัฐประหารนี้มิได้รวมตัวกันในลักษณะเช่นนี้มาก่อน หลังกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ นั้น กลุ่มทหารได้แบ่งออกเป็นกำลังต่าง ๆ ๓ กลุ่มใหญ่นั้นคือ กลุ่มพล.อ.เกษม สี่ระรา หรือกลุ่มสี่เสา กลุ่มหนึ่ง กลุ่มทหารอำนาจเดิม

ของจอมพลประภาส จารุเสถียร ซึ่งมี พล.ท.ยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา และพล.อ. ประเสริฐ ธรรมศิริ เป็นแกนอีกกลุ่มหนึ่ง แต่กลุ่มที่สามที่จะมีบทบาทมาก คือ กลุ่มชวยราชครู ซึ่งนำ โดย พล.ต.ประमाण อติเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย ร่วมด้วย พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ เลขาธิการพรรค และ พล.ต.ศิริ ศิริโยธิน รอง หัวหน้าพรรค และมีการเชื่อมประสานเข้ากับข้าราชการทหารตำรวจคนสำคัญ ที่ยังอยู่ในประจำการ เช่น พล.ท.ไพฑูรย์ อิงคตานุวัตร พล.อ.ฉลาด หิรัญศิริ พล.ท.วิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ เป็นต้น กลุ่มนี้แสดงบทบาท เป็นปีกขวาของคณะรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ดังในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๑๘ พล.ต.ประमाण เป็นผู้เสนอคำขวัญ “ขวาพิฆาตซ้าย” เรียกร้อง ให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าที่เห็นว่าเป็น ‘ฝ่ายขวา’ ลูกขึ้นพิฆาต ‘ฝ่ายซ้าย’ คือ ขบวนการนักศึกษา

กลุ่มทหารทั้งสามกลุ่มนี้มีได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนัก แต่กลุ่มที่มี บทบาทสูงที่สุดก็คือ กลุ่มพล.อ.เกษม สิวะรา แต่ พล.อ.เกษม เกษียณอายุ ราชการเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๑๘ พล.ร.อ.สังัด ชลออยู่ ผู้บัญชาการ ทหารเรือ ได้รับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดแทน ขณะที่ พล.อ.บุญชัย บำรุงพงศ์ ได้รับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก สำหรับ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้รับตำแหน่งเสนาธิการทหาร ปรากฏว่า ในเดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๑๙ พลเอก เกษมได้ถึงแก่กรรมอย่างมีเงื่อนไข หลังจากที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรี กลาโหมในรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้เพียงสองสัปดาห์ พล.อ.บุญชัย บำรุงพงศ์ ผู้บัญชาการทหารบก ได้ขึ้นมามีบทบาทในกลุ่มนี้แทน โดยรับช่วง อำนาจต่อมาจนกระทั่งเกษียณอายุราชการในวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๑๙ และ พล.อ.เสริม ณ นคร ได้เข้ารับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกต่อมา

อย่างไรก็ตาม นายทหารส่วนมากจะมีบทบาทที่ไม่เปิดเผยนักในการ ประกาศตัวเป็นศัตรูกับขบวนการนักศึกษา นอกจากจะเป็นผู้สนับสนุนองค์กร ฝ่ายขวาต่าง ๆ และแสดงบทบาทในการทำลายขบวนการนักศึกษา ผ่าน กอ.รมน. ส่วนการสังหารหมู่เมื่อเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่ากลุ่มเหล่านี้

จะมีส่วนเกี่ยวข้องในการนี้แต่อย่างใด และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พล.อ.บุญชัย บำรุงพงศ์ พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ พล.อ.เสริม ณ นคร และพล.อ.อ.กมล เตชะตุงคะ นั้น ไม่น่าที่จะเป็นตัวการใหญ่ที่เป็นต้นเหตุให้เกิดการสังหารหมู่ครั้งนี้ เพราะถ้าหากว่านายทหารเหล่านี้ เป็นแกนกลางจะสามารถใช้กำลังกองทัพ ดำเนินการได้เลย ไม่ต้องใช้กำลังตำรวจกองปราบ และตำรวจตระเวนชายแดน เข้าสังหารนักศึกษา ประชาชนอย่างที่ปรากฏ เพราะอำนาจสั่งการเหนือตำรวจตระเวนชายแดน ไม่น่าจะอยู่ในมือนายทหารเหล่านี้ในระยะนั้น

ในวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ นั้น มีความเป็นไปได้ว่า นายทหาร อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งทราบต่อมาเป็น กลุ่มของพลเอกฉลาด หิรัญศิริ และ พล.ท. วิฑูรย์ ยะสวัสดิ์ น่าจะมีส่วนโดยตรงในการปราบปรามนักศึกษามากกว่า และ เตรียมจะก่อการรัฐประหารในเวลาถัดมา แต่ปรากฏว่ากลุ่มของพล.อ.บุญชัย บำรุงพงศ์ และ พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ ได้ร่วมกันก่อการรัฐประหารยึดอำนาจ การปกครองเสียก่อนในตอนหัวค่ำวันนั้นเอง

หลังจากการรัฐประหาร คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ได้แต่งตั้งให้นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี นายธานินทร์ ขณะนั้น อายุ ๕๐ ปี ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลฎีกา เป็นบุคคลที่ประชาชนทั่วไปไม่เคยได้ยินชื่อในวงการเมืองมาก่อนเลย นอกจากชื่อเสียงในฐานะที่เป็นวิทยากรต่อต้านคอมมิวนิสต์ และมีแนวคิดทางการเมืองชาวตกขอบ^{๕๒} นายชวน หลีกภัย สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ได้เสนอหลักฐานว่า “สถาปนาปฏิรูป” ได้มีการเตรียมการมาล่วงหน้า อย่างน้อยตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๑๙ และรวมทั้งมีการเตรียมตัวบุคคลที่จะมารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วย และมีความเป็นไปได้ว่า บุคคลนั้นก็คือ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร นั่นเอง ดังที่ บุญชนะ อัดถากร ได้อธิบายถึงคำบอกเล่าของ พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ หัวหน้าคณะปฏิรูป ดังมีใจความส่วนหนึ่งว่า

^{๕๒} สุวรรณา เด่นเมธารักษ์ “การประเมินผลงานรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๐. หน้า ๓๒.

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๑๙ มีข่าวลืออยู่ทั่วไปว่า จะมีทหารคิดก่อการปฏิวัติ เหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นฝ่ายซ้ายกำลังฮึกเหิม และรบกวนความสงบสุขอยู่ทั่วไป จึงได้กราบบังคมทูลขึ้นไปยังในหลวง ซึ่งประทับอยู่ที่ภูพิงคราชนิเวศในขณะนั้น คุณสัจด์จึงได้กราบบังคมทูลให้ทรงทราบสถานการณ์บ้านเมืองว่า เป็นที่น่าวิตกถ้าปล่อยไปบ้านเมืองอาจจะต้องตกอยู่ในสถานะอย่างเดียวกับลาวและเขมร จึงควรดำเนินการปฏิวัติ... อยากได้พรจากพระโอษฐ์ให้ทางทหารดำเนินการได้ตามที่คิดไว้ แต่ในหลวงมิได้รับสั่งตรง ๆ คงรับสั่งแต่ว่า ให้คิดเอาเองว่า ควรจะอย่างไรต่อไป

คุณสัจด์เห็นว่า เมื่อไม่รับสั่งตรง ๆ ก็คงจะดำเนินการไม่ได้ จึงกราบบังคมทูลว่า ถ้าทางทหารยึดอำนาจการปกครองได้แล้ว..ใครควรจะ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้กราบบังคมทูลชื่อไปประมาณ ๑๕ ชื่อ... แต่ไม่ทรงรับสั่งสนับสนุนผู้ใด เมื่อไม่ได้ชื่อบุคคล และเวลาก็ล่วงเลยไปมากแล้ว คุณสัจด์ก็เตรียมตัวจะกราบบังคมทูลลากลับ แต่ก่อนจะออกจากที่เฝ้าในหลวงได้รับสั่งว่า จะทำอะไรลงไปก็ควรปรึกษานักกฎหมาย คือ คุณธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้พิพากษาศาลฎีกาเสียด้วย คุณสัจด์บอกว่า ไม่เคยรู้จักคุณธานินทร์มาก่อนเลยพอมายังกรุงเทพฯ ก็ได้บอกพรรคพวกทางกรุงเทพฯ ให้ทราบ และเชิญคุณธานินทร์มาพบ⁵³

บทสรุป ความไม่ฝืนถึงสังคมใหม่ไม่ใช่ความผิด

จากที่กล่าวมา เราจะเห็นได้ว่า เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นผลผลิตอันสืบเนื่องจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เมื่อขบวนการนักศึกษาได้รับชัยชนะในการต่อสู้ และนำมาซึ่งกระแสการตื่นตัวด้านประชาธิปไตยครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ ซึ่งในกระแสดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการตื่นตัวอย่าง

⁵³ บุญชนะ อรรถการ. บันทึกวิเคราะห์วิจารณ์ ๑๖ นายกรัฐมนตรีไทย. (กรุงเทพฯ : มูลนิธิศาสตราจารย์บุญชนะ อรรถการ เพื่อการศึกษาและวิจัย), ๒๕๒๖. หน้า ๑๖๑-๑๖๒.

มากของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ การต่อสู้เพื่อสิทธิของประชาชนชนชั้นล่าง ทั้ง กรรมกร ชาวนา และ กลุ่มสังคมอื่น ๆ เกิดขึ้นเป็นระลอกคลื่น นอกจากนี้ ยังมี กระแสต่อต้านจักรพรรดินิยมอเมริกา รวมทั้งกระแสแห่งการขยายตัวของ แนวคิดสังคมนิยม ซึ่งเป็นแนวคิดที่ วิพากษ์สังคมเก่า เสนอทางออกใหม่แก่สังคม และนำมาซึ่งการเรียกร้องการปฏิวัติวัฒนธรรม สร้างวัฒนธรรมใหม่ที่รับใช้ ประชาชน เป็นต้น ซึ่งเป็นกระแสคลื่นที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างไม่เคย ปรากฏมาก่อน

กระแสต่าง ๆ เหล่านี้ผ่านเข้ามาในสังคมไทย ซึ่งเคยเป็นสังคมที่มีโครงสร้าง แบบอนุรักษนิยม ชนชั้นนำที่กุมอำนาจรัฐนั้นไม่คุ้นเคยกับประชาธิปไตย ที่จะ เปิดให้ประชาชนมีเสรีภาพในการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเอง คำนึงแต่กับการใช้อำนาจเผด็จการ คุมอำนาจเหนือประชาชนที่ภักดีและว่านอนสอนง่าย เชื่อใน สิ่งเดียวกับชนชั้นนำ และปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐ ชนชั้นนำไทยจึงรู้สึกตระหนก และไม่เข้าใจกระแสเช่นนี้ เข้าใจไปว่ากระแสก้าวหน้าเหล่านี้ จะบั่นทอนความ มั่นคงแห่งสถานะของตน ยิ่งกว่านั้น ความรู้สึกไม่มีเสถียรภาพ หวาดวิตก ในกระแสการเปลี่ยนแปลงของประเทศเพื่อนบ้าน เกรงว่าขบวนการนักศึกษา จะเป็นตัวการก่อให้เกิดการปฏิวัติในลักษณะเดียวกันในสังคมไทย นำมาซึ่ง การวางแผนที่จะหยุดยั้งการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ แต่ชนชั้นนำของไทยนั้นก็ไม่มี บทเรียน ไม่รู้จักการแก้ปัญหาทางการเมืองกับฝ่ายประชาชนอย่างสันติวิธี และ ทำอย่างอื่นไม่เป็นนอกจากวางแผนรัฐประหาร ดังนั้น จึงได้ใช้วิธีการที่เคยชิน คือใช้ความรุนแรงในการสกัดกั้นและปราบปราม แล้วสร้างเงื่อนไขในการยึด อำนาจโดยกองทัพ

ดังนั้น แผนการก่อการรัฐประหารและเตรียมการที่จะสังหารนักศึกษานั้น ได้มีการเตรียมการมาตั้งแต่ก่อน อย่างน้อยตั้งแต่กลางปี พ.ศ.๒๕๑๗ เมื่อเกิด กรณีพลับพลาไชย กรณีนี้ก็ให้เห็นถึงความพร้อมของอำนาจรัฐที่จะใช้ความ รุนแรงต่อฝ่ายประชาชน หลังจากนั้นก็เริ่มมีการจัดตั้งกองกำลังฝ่ายขวา และกลุ่ม อันธพาลการเมืองขึ้น แล้วใช้ความรุนแรงสกัดกั้นการเคลื่อนไหวของขบวนการ

นักศึกษา และได้เกิดการสังหารฝ่ายนักศึกษา นักการเมืองฝ่ายสังคมนิยม และผู้นำชาวนาเกือบตลอดเวลา นอกจากนี้ ก็ได้เริ่มมีการสร้างสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อหาทางปราบปรามฝ่ายนักศึกษาประชาชน รวมทั้งการปิดล้อมการประชุมสัมพันธของขบวนการนักศึกษา แล้วทำลายภาพลักษณ์ของฝ่ายนักศึกษา และแม้กระทั่งมีการเชื่อมโยงหลายครั้งว่า ฝ่ายนักศึกษามีเป้าหมายจะทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์ เพื่อให้ประชาชนรังเกียจชิงชังขบวนการนักศึกษาหรืออย่างน้อยก็สับสนไม่เข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อจะได้ไม่ให้การสนับสนุนฝ่ายนักศึกษา การกระทำเช่นนี้มีได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญแต่มีการวางแผนและกำหนดการล่วงหน้าทั้งสิ้น

หลังจากที่ได้มีการเตรียมการเรียบร้อย ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ ก็ได้เริ่มมีการวางแผนโจรรัฐประหาร ในส่วนการปราบปรามก็ได้มีการเตรียมไว้ก่อนเช่นกัน จึงได้มีการนำเอาจอมพลประภาส จารุเสถียร และจอมพลถนอม กิตติขจร เข้ามาในประเทศตามลำดับ เพื่อสร้างสถานการณ์ปราบปรามและก่อรัฐประหาร และเงื่อนไขดังกล่าวสมบูรณ์เมื่อเกิดกรณีใส่ร้ายป้ายสีนักศึกษา ในกรณีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช จึงได้ปลุกระดมประชาชนขึ้นมาต่อต้านนักศึกษาในวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ และใช้ความรุนแรงของอำนาจรัฐเข้าปราบปรามนักศึกษา ประชาชนในเวลาเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม และก่อการรัฐประหารฟื้นฟูเผด็จการในเย็นวันเดียวกันนั่นเอง

เหตุผลหลักในการก่อการสังหารนักศึกษาประชาชนในวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ นั้น ก็คือข้อหาที่ว่า ฝ่ายศึกษานั้นหมิ่นพระบรมเดชานุภาพและนักศึกษานั้นเป็นคอมมิวนิสต์ ตอบโต้เจ้าหน้าที่ด้วยอาวุธร้ายแรง ดังที่แถลงการณ์ของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ชี้แจงไว้ตอนหนึ่งว่า

...ได้มีกลุ่มบุคคลซึ่งประกอบด้วยนิสิตนักศึกษาบางกลุ่มได้ทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ อันเป็นการเหยียบย่ำจิตใจคนไทยทั้งชาติ โดยเจตจำนงทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนการ

คอมมิวนิสต์ที่จะเข้ายึดครองประเทศไทย เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าจับกุม ก็ต่อสู้ด้วยอาวุธอันร้ายแรงที่ใช้ในราชการสงคราม โดยร่วมมือกับผู้ก่อการร้ายชาวเวียดนาม ต่อสู้เจ้าหน้าที่ตำรวจด้วย ประชาชนและเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก⁵⁴

คำกล่าวหาเรื่องนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีอาวุธร้ายแรง และใช้อาวุธดังกล่าวตอบโต้เจ้าหน้าที่ทำให้เจ้าหน้าที่และประชาชนเป็นจำนวนมากเสียชีวิต เป็นเรื่องที่ปราศจากหลักฐานโดยสิ้นเชิง ความจริงนั้นฝ่ายนักศึกษาในธรรมศาสตร์มีเพียงอาวุธป้องกันตัวเพียงเล็กน้อย และแทบมิได้ทำให้เจ้าหน้าที่เสียชีวิตแต่ประการใด ส่วนข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพนั้นเป็นข้อหาใส่ร้ายป้ายสีอย่างแท้จริง เพราะในขณะนั้นขบวนการนักศึกษา กำลังอยู่ในระหว่างรณรงค์ขับไล่จอมพลถนอม กิตติขจร การก่อการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพนั้น ไม่ได้ให้ประโยชน์ใด ๆ เลยต่อการดำเนินการกับจอมพลถนอม หรือต่อการเรียกร้องให้นำตัวฆาตกรที่ฆ่าช่างไฟฟ้านครปฐมมาลงโทษ จึงไม่มีเหตุผลใด ๆ ที่ขบวนการนักศึกษาจะทำเช่นนั้น และยิ่งกว่านั้น ตลอดเวลาแห่งการเคลื่อนไหวในรอบ ๓ ปี ก็ไม่เคยมีแม้แต่ครั้งเดียวที่จะมีการเคลื่อนไหวหรือกระทำใด ๆ ที่จะกระทบต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เพียงแต่พยายามเรียกร้องความเป็นธรรมแก่ประชาชนในวงการต่าง ๆ เท่านั้น ดังนั้น ข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพจึงเป็นเหลวไหลและเกินจริง แต่กระนั้น สมมติว่ามีส่วนใดส่วนหนึ่งของขบวนการนักศึกษา มุ่งจะหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ สิ่งที่ควรทำก็เพียงแต่จับกุมนักศึกษา กลุ่มนั้นมาพิจารณาคดีในศาลเพียงเท่านั้น การล้อมปราบและเข่นฆ่านักศึกษาที่กำลังชุมนุมต่อต้านจอมพลถนอม จึงไม่ใช่วิธีการดำเนินการสะสางคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และเป็นเครื่องชี้ว่า กลุ่มชนชั้นนำที่ปราบปรามนักศึกษา นั้นเอง คือผู้ใช้ “กฎหมาย” กระทำการเหี้ยมโหดอย่างแท้จริง

⁵⁴ แถลงการณ์ของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๑ วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙.

ส่วนข้อหาคอมมิวนิสต์นั้นก็เป็นเรื่องใส่ร้ายป้ายสีเช่นเดียวกัน จริงอยู่ว่า ขบวนการนักศึกษาเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๙ นั้น มีความโน้มเนียงที่ยอมรับแนวคิดแบบสังคมนิยม และมีสายจัดตั้งของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอยู่ในขบวนการ แต่นั่นก็ไม่ใช่ความชอบธรรมที่จะก่อการเข่นฆ่าสังหารนักศึกษาที่กำลังชุมนุมต่อต้านจอมพลถนอม กิตติขจร ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพราะเป็นคนละเรื่องกัน อย่างมากนักศึกษาที่อยู่ในสายจัดตั้งของพรรคก็มีเพียงบางส่วนและเป็นส่วนน้อย ขบวนการนักศึกษาทั้งขบวนการยังมีความแตกต่างจากพรรคคอมมิวนิสต์อย่างมาก ความจริงความคิดแบบสังคมนิยมหรือแม้กระทั่งคอมมิวนิสต์ ก็มีได้มีอะไรมากไปกว่าอุดมการณ์ชุดหนึ่ง ที่มุ่งจะสร้างสังคมใหม่ ซึ่งเป็นความใฝ่ฝันของเยาวชนคนหนุ่มสาว การคิดหรือใฝ่ฝันถึงสังคมอุดมการณ์ จึงไม่ใช่ความผิดที่จะต้องมาเข่นฆ่ากันกลางเมืองเช่นนี้ หรือแม้กระทั่งจะกวาดล้างสายงานของพรรคคอมมิวนิสต์ในขบวนการนักศึกษา ก็ไม่อาจจะทำได้ด้วยการกวาดล้างเช่นนี้ ถ้าหากเห็นว่าการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์เป็นการผิดกฎหมายก็ควรจะต้องใช้วิธีการหาหลักฐานจับกุมคนที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์มาขึ้นศาลพิจารณาคดีตามกฎหมาย การล้อมข่านักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่ใช่วิธีการอันถูกต้อง

กรณี ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ ยังชี้ให้เห็นด้วยว่า แม้เมืองไทยจะเป็นเมืองพุทธศาสนา แต่เป็นเมืองพุทธที่ไม่มีรากฐานของศาสนาธรรม เพราะรัฐและกลไกรัฐในสมัย ๖ ตุลาฯ มีความพร้อมที่จะใช้ความรุนแรงปราบปรามประชาชนตลอดเวลา หากว่าการเคลื่อนไหวที่เอียงไปทางซ้ายของขบวนการนักศึกษาก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง ขนชั้นนำไทยสมัยนั้น ไม่เคยคิดที่จะคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นเครื่องมือ ดังนั้น บทเรียนที่สังคมไทยจะต้องรับจากกรณี ๖ ตุลาฯ ก็คือฝ่ายรัฐและขนชั้นนำจะต้องไม่แก้ปัญหากับฝ่ายประชาชนด้วยการใช้ความรุนแรงอีกในทุกระดับ นอกจากนั้น จะต้องทำให้สังคมไทยเปิดกว้างทางความคิด โดยยอมรับว่า ความคิดความเชื่อการเทิดทูนบูชา การมีความใฝ่ฝัน หรืออุดมการณ์ที่แตกต่างกัน จะต้องไม่เป็นสาเหตุในการ

เช่นฆ่าหรือการยอมรับการเช่นฆ่า เนื่องจากความมโหฬารของกรณี ๖ ตุลาฯ นั้น มีไม่เพียงแต่การเกิดเช่นฆ่า สังหาร แขนงคอ และเผาทั้งเป็น กลางเมืองเท่านั้น แต่ยังอยู่ที่ว่า มีประชาชนจำนวนมากเห็นการเช่นฆ่าเช่นนี้ แล้วยังสามารถปรบมือและร้องเพลง “หนักแผ่นดิน” ต่อหน้าความตายของผู้อื่นได้อย่างหน้าชื่นตาบาน การที่สังคมไทยยอมรับความรุนแรงได้ในระดับนี้ เพียงเพราะเข้าใจไปว่า อีกฝ่ายหนึ่งหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และหากยังไม่มีกรสรุปรบเปลี่ยนใด ๆ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเลย ย่อมเป็นเรื่องที่อันตรายอย่างยิ่ง

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนยังใคร่ขอย้ำอีกครั้งว่า สังคมไทยควรจะต้องยอมรับว่า ความไฝฝืนในสังคมที่ดิงามไม่ใช่ความผิด การที่ผู้ใดผู้หนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีอุดมการณ์แบบสังคมนิยม คอมมิวนิสต์ หรืออุดมการณ์อื่นใดที่แตกต่างจากรัฐ ย่อมเป็นสิทธิเสรีภาพ ซึ่งควรจะให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน ความตายของนักศึกษาประชาชนเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ น่าจะทำให้สังคมไทยตื่นขึ้นมาตระหนักความจริงในข้อนี้ อีกทั้งสังคมไทยควรจะยกย่องผู้เสียสละเหล่านี้ เป็น ‘วีรชน’ ผู้เป็นแบบอย่างของคนทีเสียสละเพื่ออุดมการณ์ ในการสร้างสรรค์สังคมที่ดิงามอย่างแท้จริง

• • • • •

บทที่ ๓

สรุปข้อมูลเกี่ยวกับ เหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ใจ อึ้งภากรณ์

บทความนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลและหลักฐานเกี่ยวกับเหตุการณ์ในวันที่ ๔, ๕ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่นำไปสู่การนองเลือดที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในเช้าของวันที่ ๖ ตุลาคม โดยใช้ข้อมูลปากคำและเอกสารที่ “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” ได้รับจากพยาน ๖๒ คนในเดือนกันยายนและพฤศจิกายน ๒๕๔๓ มาเปรียบเทียบกับข้อมูลในบทความ หนังสือวิชาการ และรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เดียวกัน

การปราบปรามผู้ชุมนุมภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเจ้าหน้าที่ของฝ่ายรัฐไทย

ในเช้ามีดของวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เวลาประมาณห้านาฬิกา มีบุคคลที่ไม่ทราบชื่อยิงลูกระเบิด M79 ลงกลางสนามฟุตบอลของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ขณะที่มีนักศึกษาและประชาชนชุมนุมกันอย่างสงบ ปรากฏว่ามีทั้งผู้เสียชีวิตและผู้บาดเจ็บ การยิงระเบิด M79 จากหน้ามหาวิทยาลัยข้ามตึกหอประชุมใหญ่ในครั้งนั้น คงต้องเป็นการกระทำของ “ผู้ที่รู้จักใช้อาวุธประเภนี้เพราะต้องเข้าใจถึง

โค้งของลูกระเบิด” (พยาน ๖๒) ลูกกระเบิด M79 จะยิงจากปืนยาวที่ถือด้วยมือ การมีอาวุธสงครามประเภทนี้และความรู้ในการใช้อาวุธชนิดนี้ แสดงว่าผู้ที่ยิงต้องเป็นเจ้าของที่ของรัฐหรืออย่างน้อยที่สุดต้องเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับทหารหรือตำรวจ ผู้ที่อยู่ในธรรมศาสตร์ในคืนวันนั้นคาดว่า การยิง M79 ในเขามืดของวันที่ ๖ ตุลาคมเป็น “สัญญาณเข้าตีและเริ่มปราบปรามของเจ้าหน้าที่รัฐไทย” (พยาน ๑๒, ๖๒)

หลังจากนั้นไม่นานกองกำลังตำรวจหลายหน่วยงานภายใต้การบังคับบัญชาของ พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ รองอธิบดีกรมตำรวจ ได้ใช้อาวุธปืนกลยาวชนิดมือถือ (เช่น M16) ปืนกลชนิดหนัก HK33 ปืน M79 และปืนไร้แรงสะท้อน ระดมยิงเข้ามาในมหาวิทยาลัยจากศูนย์บัญชาการตำรวจในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และจากด้านหน้าของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การยิงระดมโดยอาวุธสงครามดังกล่าวกระทำอย่างไม่เลือกหน้า หลังจากทีระดมยิงเสร็จแล้วก็มียกกลุ่มคนไม่แต่งเครื่องแบบ ขับรถเมอร์ซัดส์ประตูด้านหน้าของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อเปิดทางให้กองกำลังต่าง ๆ บุกเข้าไปในมหาวิทยาลัย (พยาน ๒, ๓, ๔, ๒๗, ๓๓) บางคนตั้งข้อสังเกตว่าผู้ที่ขับรถเมอร์ซัดส์ประตูดังกล่าวจะเป็นพลทหารนอกเครื่องแบบที่เป็นสมาชิกกลุ่มนวพล (พยาน ๔๖)

เท่าที่เรามีข้อมูลจากสิ่งตีพิมพ์ (เช่น ธวัชชัย ๒๕๒๒, สมยศ ๒๕๓๑, มนัส ๒๕๓๗ และ สารคดี ต.ค. ๒๕๔๑) หน่วยตำรวจที่มีส่วนในการระดมยิงและบุกเข้าไปในธรรมศาสตร์ในครั้งนี้ อยู่ภายใต้คำสั่งของอธิบดีกรมตำรวจ พล.ต.อ. ศรีสุข มหิทรเทพ และอยู่ภายใต้การบัญชาการโดยตรงของ พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ (รองอธิบดีกรมตำรวจ) พล.ต.ต.เสนห์ สิทธิพันธ์ พล.ต.ต.กระจ่าง ผลเพิ่ม¹ พล.ต.ต.เสริม จารุรัตน์ พล.ต.ต.วิเชียร แสงแก้ว และพล.ต.ต.ยุทธนา วรรณโกวิท และผู้ที่ออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อาวุธปืนได้ตามความจำเป็น คือ อธิบดีกรมตำรวจ พล.ต.อ.ศรีสุข มหิทรเทพ (มนัส ๒๕๓๗)

¹ ยังต้องยืนยันนามสกุล

หน่วยตำรวจที่ออกมาปฏิบัติการปราบปรามนักศึกษาและประชาชนในเช้าวันนั้นมีทั้งหมดสามหน่วย ดังนี้คือ

๑. ตำรวจตระเวนชายแดน พลร่มจากค่ายนเรศวรฯ หัวหิน ภายใต้การบังคับบัญชาของ พล.ต.ต.กระจ่าง ผลเพิ่ม และ พล.ต.ต.เสน่ห์ สิทธิพันธ์

๒. ตำรวจกองปราบ ภายใต้การบังคับบัญชาของ พล.ต.ต.วิเชียร แสงแก้ว

๓. กองปฏิบัติการพิเศษตำรวจนครบาล ภายใต้การบังคับบัญชาของ พล.ต.ต.เสริม จารุรัตน์

(ข้อมูลประกอบมาจาก: พยาน ๑, ๔, ๑๑, ๒๑, ๒๗, ๔๑ ; คำให้การของ พลตำรวจประสาธ ชูสาร, พ.ต.ท.ส้าง บุนนาค, ส.ต.อ.อากาศ ชมภูจักร ในศาล และจดหมายจากพระสุรินทร์ ใน ธวัชชัย คดีประวัติศาสตร์ เล่ม ๒, ๒๕๒๒; พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ ใน รายการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ๙ ต.ค. ๒๕๑๙) พ.ต.ท.ส้าง บุนนาค ใน รายการของสถานีวิทยุยานเกราะ บ่ายวันที่ ๖ ต.ค. ๒๕๑๙ ; มนัส ๒๕๓๗)

พฤติกรรมของกองกำลังตำรวจในเช้าวันนั้นไม่ใช่พฤติกรรมของกองกำลังที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยแต่อย่างใด การปฏิบัติงานในครั้งนั้นเป็นการปราบปรามอย่างชัดเจน ยิ่งกว่านั้นการปราบปรามของหน่วยงานรัฐกระทำด้วยความทารุณโหดร้ายเกินความจำเป็น (พยาน ๔, ๑๑, ๓๔, ๕๐, ๘๖, เอกสารหมายเลข ๑) เช่น มีการทำร้ายฆ่าฟันนักศึกษาที่กำลังวิ่งหนีมือเปล่าหรือว่ายน้ำอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยา (พยาน ๒๙, ๓๐) หรือที่ยกมือยอมจำนนแล้ว (พยาน ๔๔, ๕๔, ๕๓) หรือที่ถูกจับมัดมือไปแล้ว (I.T.V. ๒๕๔๒) หรือที่อยู่ในหอประชุมใหญ่ของมหาวิทยาลัย (เผชิญ ในวิดิโอ งาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา) นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐที่บุกเข้าไปในธรรมศาสตร์ไม่ได้ให้เกียรติแก่หน่วยแพทย์และพยาบาลอาสาสมัครที่ตั้งศูนย์พยาบาลไว้ได้ตักบาตรชีแต่อย่างใด (พยาน ๔๑, ๒, ๕๘, ๕๙,เผชิญ ในวิดิโอ งาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, ฤดี ๒๕๓๙: ๑๖๓) ซึ่งถือว่ามีผลต่อการทำสงครามของกองทหารมืออาชีพโดยสิ้นเชิง นักศึกษาแพทย์และพยาบาลที่เป็นสมาชิกหน่วยอาสาสมัคร “พยาบาลเพื่อมวลชน” ถูก

ฆ่าตายในวันนั้นทั้งหมด ๔ คน รวมถึงนักศึกษาพยาบาลหญิงคนหนึ่งที่ถูกยิงตายในแม่น้ำเจ้าพระยาขณะที่กำลังว่ายน้ำหนี (เพื่อนมทิตล ๒๕๔๐) สรุปแล้ว การฆ่าฟันนักศึกษาโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐในเช้าวันนั้น ทำอย่างเป็นระบบด้วยเจตนาที่จะใช้ความโหดร้ายทารุณ

วิจารณ์ มุทิตานนท์ อดีตช่างภาพจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ที่อยู่ในเหตุการณ์มองว่าเช้าวันนั้น “ไม่ใช่สงคราม แต่คือการเข่นฆ่าคนที่ไร้ทางต่อสู้ ... เป็นการปิดประตูตีแมว” (สารคดี ต.ค. ๒๕๔๑, ๑๔๔-๑๔๕)

นักศึกษาที่ถูกดองลงมาจากตึกคณะบัญชี และตึกคณะวารสารศาสตร์ ทั้งชายและหญิง ถูกสั่งให้ถอดเสื้อนอนคว่ำบนสนามหญ้า คนที่บังเอิญเงยหน้าขึ้นดูสถานการณ์จะถูกยิงทิ้งหรือทำร้าย (พยาน ๒๒) ก่อนหน้านั้นตำรวจและกลุ่มพลเรือนที่มีอาวุธชนิดต่าง ๆ ที่เข้ามาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (เช่น กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กระทั่งแดง และ นวพล) ได้ตบตีและปล้นทรัพย์สินส่วนตัวจากนักศึกษาดูเสมือนกองโจรที่ไร้วินัย (พยาน ๑๑, ๒๓, ๔๐, ๘๔, ๕๔, ๕๕) หลังจากนั้นกองกำลังตำรวจบางส่วนได้ตั้งปืนกลหนักบนพื้นดินและยิงปืนเหล่านั้นข้ามหัวนักศึกษาที่นอนอยู่บนสนามหญ้า เข้าไปในตึกบัญชีเพื่อก่อให้เกิดความหวาดกลัว และปลอกกระสุนอื่นๆ จากปืนกลดังกล่าวได้ตกลงบนหลังนักศึกษาที่ไม่ใส่เสื้อ (พยาน ๑๖, ๔๔, ๕๘) ซึ่งการกระทำดังกล่าวของตำรวจนอกจากจะเป็นการข่มขู่นักศึกษาแล้ว ยังถือว่าเป็นการทำลายทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยด้วย นอกจากนั้นในยามเย็นของวันที่ ๖ ตุลาคมมีนวพลบางคนอวดกับเพื่อนว่าในเช้าวันนั้นได้ “ล้วงผู้หญิงตามสบาย” ขณะ “ปฏิบัติกร” ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พยาน ๓๓)

นักศึกษาและประชาชนที่บาดเจ็บจากการโจมตีของตำรวจต้องรอการรักษาพยาบาลเป็นเวลานาน บางคนบาดเจ็บสาหัสคิดว่าตนโชคดีที่ได้ขึ้นไปนอนบนรถพยาบาลที่มาจากอยู่ที่สนามฟุตบอล แต่แล้วเขาก็ต้องรอเป็นชั่วโมงๆ กว่าตำรวจจะให้รถพยาบาลออก (พระไพศาลและ ส.ศิริรักษ์ ๒๕๓๙) โดยที่ไม่มียาหรือแม้แต่ผ้าปิดแผลเพื่อช่วยเหลือผู้บาดเจ็บเหล่านั้น พยาบาลที่อยู่บนรถต้อง

ใช้น้ำลายของตนเองช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ ที่กระหายน้ำอย่างหนัก (พยาน ๓๒) ส่วนผู้บาดเจ็บที่ถูกจับจะต้องรอการรักษาพยาบาลหลายวัน

นักศึกษาและประชาชนที่ถูกจับในธรรมศาสตร์กว่า ๓,๐๐๐ คน ไม่ได้ถูกจับในลักษณะที่เป็น “ผู้ต้องหา” ในการปฏิบัติการ “ปกติ” ของตำรวจในระบบประชาธิปไตยแต่อย่างใด เกือบทุกคนจะถูกรุมซ้อมโดยนายตำรวจที่มาตั้งแถว “ต้อนรับ” ขณะที่ลงจากรถในสถานที่คุมขัง ไม่ว่าจะเป็นบางเขน นครปฐม หรือชลบุรี นอกจากนี้แล้ว พยาน ๖๒ ให้การว่า ตำรวจ ต.ช.ด. เรียกผู้ถูกจับในธรรมศาสตร์ว่าเป็น “เชลย” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตำรวจมองว่ากำลังทำสงครามกับนักศึกษา

การสั่งให้นักศึกษาถอดเสื้อก็เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการในการทำลายศักดิ์ศรีของนักศึกษาที่ถูกมองว่าเป็น “เชลยศึก” และดูเหมือนจะกลายเป็นประเพณีอันชั่วร้ายของฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐไทยในการปราบปรามประชาชน เนื่องจากการใช้วิธีการนี้ในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ๒๕๓๕ เพราะการถอดเสื้อไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใดในกระบวนการจับกุม “ผู้ต้องหา” ถ้าจะอ้างว่าต้องถอดเสื้อเพื่อพิสูจน์ว่าไม่ได้ซ่อนอาวุธ ก็ต้องถามว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีอาวุธจริงหรือไม่ และในเมื่อสามารถซ่อนอาวุธในกางเกง การถอดเสื้อจะมีประโยชน์อะไรนอกจากการทำลายความรู้สึกของผู้ถูกจับ การทำลายศักดิ์ศรีและความรู้สึกของ “ผู้ต้องหา” ก่อนที่จะมีการนำขึ้นศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดเป็นพฤติกรรมที่ขัดกับมาตรฐานความยุติธรรมของประเทศอารยะสากล

การร่วมมือกันระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ กับ “กลุ่มฝ่ายขวานกระบอบ” เช่น ลูกเสือชาวบ้าน กระต๊อง และนวพล

ก่อนอื่นเราต้องทำความเข้าใจว่า กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มกระต๊อง และกลุ่มนวพล เป็นตัวอย่างของ “กลุ่มฝ่ายขวานกระบอบราชการ” ที่มีแนวทางการเมืองประเภทที่อ้างแนวคิดรัก “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” และที่สำคัญ

คือ เป็นกลุ่มที่พร้อมเสมอที่จะใช้ความรุนแรงนอกขอบเขตของกฎหมาย ดังนั้น เราต้องตั้งคำถามว่าทำไมเจ้าหน้าที่ของรัฐไทยจึงร่วมมือกับกลุ่มเหล่านี้?

ขบวนการลูกเสือชาวบ้าน เป็นขบวนการที่ถูกตั้งขึ้นมาในปี ๒๕๑๔ โดย พล.ต.ท.สมควร หริกุล รองผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

“ถ้าพล.ต.ท.สมควร หริกุล เป็นตัวหลักในการก่อกำเนิดขบวนการ ในหลวงเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการสนับสนุนการขยายขบวนการ... และ ราชนัฏภมร์ช่วยเปิดทางให้มีการสนับสนุนลูกเสือชาวบ้านจากภาครัฐและภาค เอกชน” (Bowie 1997: 81)

“ภายหลังการพังทลายของพวกเผด็จการ (ในปี ๒๕๑๖) ลูกเสือชาวบ้าน ก็จะเปลี่ยนมาเป็นเครื่องมืออย่างเปิดเผยของฝ่ายนิยมเจ้า ... ทางราชวงศ์เป็นผู้ให้การสนับสนุนทางการเมืองถึงลูกถึงคนอย่างต่อเนื่อง ... การได้รับราชนัฏภมร์ ทำให้การปราบปรามการประท้วงของชาวนาและนักศึกษา ทั้งที่เป็นกรกระทำ ส่วนตัวและเป็นเรื่องเฉพาะท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ถูกต้อง คือเป็นเรื่องสำคัญต่อการ รักษาชาติ ศาสน์ กษัตริย์ไป” (เบเนดิก แอนเดอร์สัน ๒๕๔๑: ๑๒๑-๑๒๒)

การตั้งลูกเสือชาวบ้านขึ้นโดย พล.ต.ท. สมควร คงได้รับอิทธิพลมาจากองค์กรปราบปรามคอมมิวนิสต์ของสหรัฐอเมริกาที่เคยทดลองใช้รูปแบบ นี้ในเวียดนาม (Girling 1981 ; 213) แต่ที่สำคัญคือการตั้งลูกเสือชาวบ้านในยุคแรกตั้งขึ้นมาเพื่อปลุกระดมคนในชนบทให้เกลียดชังคอมมิวนิสต์ เพราะ ในช่วงนั้นพรรคคอมมิวนิสต์ไทย (พ.ค.ท.) เริ่มมีการปฏิบัติการในชนบทไทย (Bowie 1997)

ขบวนการลูกเสือชาวบ้านเดิมเป็นขบวนการของชาวชนบท แต่ในต้นปี ๒๕๑๙ เริ่มมีการสร้างขบวนการนี้ในเมือง ซึ่งทำให้ขบวนการลูกเสือชาวบ้านกลายเป็นเครื่องมือของนักการเมืองฝ่ายขวาบางคนโดยตรง ในการเลือกตั้งปี ๒๕๑๘ และ ๒๕๑๙ ลูกเสือชาวบ้านถูกนำมาใช้ในการหาเสียงให้นักการเมืองเหล่านี้ และ น่าสังเกตว่าเวลาที่นายกรัฐมนตรีนาย ปรีชฌะรัฐมนตรีนต้นเดือนตุลาคม ๒๕๑๙ โดยนำเอา นายสมบุญ ศิริธร และ นายสมัคร สุนทรเวช ออกจากคณะ

รัฐมนตรี กลุ่มลูกเสือชาวบ้านได้รวมพลังประท้วงรัฐบาลและล้อมทำเนียบ จนมีคนเตือนรัฐมนตรี สุรินทร์ มาศดิตถ์ (ซึ่งถูกมองว่าเป็น “ฝ่ายซ้าย”) ให้ระงับตัวเมื่อเดินทางออกจากทำเนียบรัฐบาล (สุรินทร์ ๒๕๒๒, Bowie 1997: 110)

การร่วมมือกันระหว่างตำรวจตระเวนชายแดนกับลูกเสือชาวบ้านที่ธรรมศาสตร์ในวันที่ ๖ ตุลาคม คงจะเข้าใจได้ถ้าเราทราบที่มาของขบวนการนี้ว่าถูกจัดตั้งขึ้นโดย ต.ช.ด. และในวันที่ ๕ ตุลาคม พล.ต.ต.เจริญฤทธิ์ จำรัสโรมรัน รองผู้บัญชาการ ต.ช.ด. ได้ออกคำสั่งกับสมาชิกขบวนการลูกเสือชาวบ้านผ่านสื่อมวลชนฝ่ายขวา เช่น สถานีวิทยุยานเกราะ ให้ลูกเสือชาวบ้านมาชุมนุมกันที่ลานพระรูปทรงม้าในกรุงเทพฯ โดยที่ ต.ช.ด. จัดรถเพื่อลำเลียงคน (Bowie 1997: 26, สารคดี ต.ค. ๒๕๔๑; ๑๐๓) ต่อจากนั้นก็มีการนำลูกเสือชาวบ้านบางส่วนมาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อร่วมในเหตุการณ์นองเลือด (พยาน ๓, ๔, ๕, ๒๒, ๒๓, ๔๓, ๕๔, ๕๕, ๕๖, มนัส ๒๕๓๗)

กลุ่มกระทิงแดง เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ตั้งขึ้นมาโดยคนที่ใกล้ชิดกับอำนาจรัฐไทย กระทิงแดงตั้งขึ้นมาโดยพันเอกสุตสาย หัสติน (ยศขณะนั้น) ซึ่งอยู่ในองค์กร กอ.รมน. (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในประเทศ) ของรัฐ และกระทิงแดงได้รับเงินจากงบประมาณลับของ กอ.รมน. เพื่อจูงใจให้กระทำ ความรุนแรงกับขบวนการนักศึกษาด้วย (ปวย ๒๕๑๙ และเบเนดิก แอนเดอร์สัน ๒๕๔๑ หน้า ๑๕๑, พยาน ๕๓) กลุ่มกระทิงแดง นอกจากจะได้งบประมาณจากฝ่ายรัฐแล้ว ยังใช้อุปกรณ์ของตำรวจนครบาลในการปฏิบัติการด้วย (Morel & Chai-anan 1981: 167) แกนนำของกระทิงแดงมีลูกชายของพันเอก สุตสาย ที่ชื่อ สืบสาย หัสติน และ สมศักดิ์ ขวัญมงคล กับ เฉลิมชัย มัจฉากล่ำ (“ผู้พัน ตีง”) และ สมาชิกกระทิงแดงประกอบไปด้วยนักศึกษาอาชีวหรือทหารผ่านศึก นอกจากนี้ นักการเมืองในพรรคชาติไทย เช่น ชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ใกล้ชิดกับกระทิงแดงด้วย (เบเนดิก แอนเดอร์สัน ๒๕๔๑ หน้า ๑๕๑)

ในหนังสือ “เราไม่ลืม ๖ ตุลา” (คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา ๒๕๓๙) วีรवारณ ทศนุตากุล อ้างถึง อรุณ หัสติน (ภรรยาของ

สุดสาย) จากหนังสือพิมพ์ มติชน (วันที่ ๒ ต.ค. ๒๕๒๒) ว่า ในวันที่ ๖ ตุลาคม เจ้าหน้าที่ของรัฐขออัยการตั้งกระทู้ถามเพื่อเข้าไปตีรวนที่ธรรมศาสตร์ เพราะเป็นลูกไม้ที่ทำให้ตำรวจเข้าไปจัดการได้

สุดสาย หัสติน เองก็เล่าถึงบทบาทของตนว่าในยุค ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กระทู้ถามได้เปรียบศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย เพราะถึงแม้ว่าศูนย์นิสิตฯ จะมีมวลชน แต่กระทู้ถามมีระเบิด และเขามีส่วนในการทำระเบิดเอง และเก็บสะสมไว้ที่บ้านด้วย (เนชั่นสุดสัปดาห์ ๔-๑๐ มิ.ย. ๒๕๔๔ หน้า๑๑)

กลุ่มนวพล กลุ่มนอกระบบอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการใช้ความรุนแรงในวันที่ ๖ ตุลาคม คือ กลุ่มนวพล กลุ่มนี้ถูกจัดขึ้นโดย กอ.รมน. เช่นเดียวกัน แต่หัวหน้าคือ วัฒนา เขียววิมล ซึ่งเป็นอาจารย์สอนสงครามจิตวิทยาของ กอ.รมน.

มีรายงานข่าวจากนักเขียนสหรัฐว่า วัฒนา เขียววิมล เคยประกาศในปี ๒๕๑๘ ว่าจะพยายามสร้างความแตกแยกในสังคมไทยเพื่อเป็นเหตุผลในการยึดอำนาจของฝ่ายทหาร (Shawcross 1976: 59) และในเดือนมกราคม ๒๕๑๙ วัฒนา เรียกร้องให้มีการตั้งรัฐบาลใหม่ที่มีทหารหนุนหลังเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง (Shawcross 1976: 59)

กลุ่มนวพลจะพยายามขยายสมาชิกในหมู่นายทุน ทหาร ภิภุ และปัญญาชน และจะเน้นวิธีการแบบจิตวิทยามากกว่ากระทู้ถาม (ปวย ๒๕๑๙) เช่น สมาชิกนวพลมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหนังสือพิมพ์ดาวสยาม ซึ่งเป็นสื่อที่คอยโจมตีขบวนการนักศึกษาและฝ่ายที่เรียกร้องประชาธิปไตยมาตลอด (พยาน ๔๖) อย่างไรก็ตาม มีข้อมูลบางส่วนที่เสนอว่า นวพลก็มีการแจกเงินและสะสมลูกกระเบิดหรืออาวุธอื่น ๆ เพื่อใช้ความรุนแรงในธรรมศาสตร์ด้วย และบางคนเชื่อว่าผู้ที่ขับรถถังประตู่เพื่อเปิดทางให้มีการบุกมหาวิทยาลัยในเช้าของวันที่ ๖ ตุลาคม อาจเป็นสมาชิกนวพลที่เป็นพลทหารนอกเครื่องแบบ (พยาน ๓๙, ๔๔, ๔๖, ๕๑) ยิ่งกว่านั้นก็มีบางคนที่ตั้งข้อสงสัยว่าบุคคลที่ก่อการจลาจล เช่น การแขวนคอ หรือเผาทั้งเป็นในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม คงได้รับการฝึกฝนมาจากรัฐ

หน่วยทหาร เพราะคนธรรมดาไม่น่าจะกระทำทารุณได้ถึงขนาดนี้ (นิธิ ๒๕๔๓)

สมาชิกเด่น ๆ ของกลุ่มนวพล นอกจาก วัฒนา เชี่ยววิมล แล้ว มี ธานินทร์ กรัยวิเชียร (Bowie 1997: 319) ทมยันตี และ กิตติวุฒโทภิกขุ

นอกจากสามกลุ่มหลักที่กล่าวถึงไปแล้ว มีกลุ่มฝ่ายขวานอกระบบ อีกหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มค้ำจวนไทย กลุ่มกุหลาบดำ ชมรมแม่บ้าน และ กลุ่มพิทักษ์ชาติไทย เป็นต้น

ทั้งสามกลุ่ม “นอกระบบ” ที่กล่าวถึงได้รับการประสานงานทางสื่อวิทยุ ในวันที่ ๕ และ ๖ ตุลาคม โดยสื่อของรัฐเองโดยเฉพาะ สถานีวิทยุยานเกราะ ซึ่งมี พ.ท. อุทาร์ สนิทวงศ์ เป็นผู้อำนวยการ (Shawcross 1976: 60, สารคดี ต.ค. ๒๕๔๑: ๑๐๓) จุดยืนของสถานีวิทยุแห่งนี้คือ จะคอยต่อต้านและโจมตี ขบวนการนิสิตนักศึกษา ขบวนการกรรมกร ขบวนการชาวนา ขบวนการคอมมิวนิสต์ และบุคคลที่มีความเห็นทางการเมืองที่ต่างออกไปจากมุมมองของฝ่ายขวาทุกคน ตัวอย่างเช่น สถานีวิทยุแห่งนี้จะมองว่า ผู้ที่ยึดถือแนวความคิดเสรีนิยมหรือสังคมนิยม ประชาธิปไตยอ่อนๆ อย่าง ป่วย อึ้งภากรณ์ หรือ ขุนหลีกภัย “เป็นคอมมิวนิสต์”

สถานีวิทยุยานเกราะ ทำหน้าที่ชี้นำการกระทำของฝ่ายขวาที่ใช้ความรุนแรงมานาน เช่น ดูเหมือนว่าเป็นหน่วยบังคับบัญชาการเผามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยกลุ่มกระหังแดงในปี ๒๕๑๘ และการโยนระเบิดเข้าใส่การเดินขบวนของนักศึกษาที่สยามสแควร์ในต้นปี ๒๕๑๙ (เสนห์ ๒๕๔๓, Morell & Chai-anan 1981 : 167) ในบ่ายวันที่ ๖ ตุลาคม หลังจากที่กลุ่มฝ่ายขวาเสร็จสิ้นการฆ่าฟันนักศึกษาที่ธรรมศาสตร์ สถานีวิทยุยานเกราะก็ได้สั่งการต่อให้กลุ่มลูกเสือชาวบ้านเดินทางไปที่สนามบินดอนเมืองเพื่อทำร้าย ดร. ป่วย อึ้งภากรณ์ แต่โชคดีที่เจ้าหน้าที่สนามบินไม่ให้พวกนี้เข้าไป อย่างไรก็ตาม พ.ต.ท. สล้าง บุนนาค ได้เดินทางไปที่ดอนเมืองตามคำสั่งของสถานีวิทยุยานเกราะ โดยที่ไม่ได้รับคำสั่งอะไรเลยจากกรมตำรวจ (ป่วย ๒๕๒๐) และพ.ต.ท. สล้างได้เข้าไปได้ว่า ดร.ป่วย ขณะที่ถูกโทรศัพท์อยู่และตอบโทรศัพท์ออกจากมือ

ของ ดร.ป๋วย (ป๋วย ๒๕๑๙) หลายปีภายหลัง พ.ต.ท. สล้าง ได้พยายามแก้ตัว โดยพูดเท็จว่า ไปที่ตอนเมืองเพื่อปกป้อง ดร. ป๋วย

อีกคนหนึ่งที่ปัจจุบันพยายามอ้างว่าไป “ปกป้อง ” ดร.ป๋วย ที่ตอนเมือง คือ วัฒนา เขียววิมล หัวหน้ากลุ่มนวพล ซึ่งมาพร้อมลูกน้อง อาจารย์นวพล สองคนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือ อาจารย์ ราตรี กับ อาจารย์ ปันตดา (ป๋วย ๒๕๑๙) ปัจจุบันนี้ วัฒนา เขียววิมล ดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการการบริหารและยุติธรรมของวุฒิสภาไทย

การใช้สื่อมวลชนของฝ่ายรัฐเพื่อโจมตีนักศึกษา กรรมกรชาวนา และ อาจารย์มหาวิทยาลัย เริ่มในสมัยที่ พลตรีประมาณ อดิเรกสาร หัวหน้าพรรคชาติไทย คุมสื่อต่าง ๆ ของรัฐ พรรคพวกที่พลตรีประมาณ เกณฑ์มาเพื่องานประเภที่นี้ได้แก่ ดุสิต ศิริวรรณ ประหยัด ศ.นาคะนาท ธาณินทร์ กรัยวิเชียร อุทิศ นาคสวัสดิ์ ทมยันตี อาคม มกรานนท์ และ พ.ท. อุทาร์ สนิทวงศ์ เป็นต้น (ป๋วย ๒๕๑๙)

เนื่องจากด้านหน้าของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีการชุมนุมกันของกลุ่มฝ่ายขวานกระบือในวันที่ ๕ ตุลาคม ทำให้มีการพยายามก่อกวนผู้ที่อยู่ในมหาวิทยาลัยด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การยิงปืนสั้นและโยนระเบิด เข้าไปบ้าง หรือการพยายามเผาสิ่งของที่อยู่ติดรั้วมหาวิทยาลัยตั้งแต่ยามตึกของวันนั้น (พยาน ๑, ๑๐, ๒๗, ๒๘, ๔๕, ๕๑, ๕๓)

อย่างไรก็ตาม หลังจากทีกองกำลังตำรวจเริ่มระดมยิงและบุกเข้าไปในมหาวิทยาลัย การกระทำของกลุ่มฝ่ายขวาไม่ได้หยุดอยู่แค่การก่อกวนหลายคนบุกเข้าไปในมหาวิทยาลัยพร้อมๆ กับเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อทำร้ายนักศึกษา (พยาน ๓, ๔, ๘, ๒๒, ๒๓, ๔๓, ๕๑, ๕๔, ๕๖) หลายคนมีบทบาทโดยตรงในการก่อทารุณกรรม เช่น มีการแขวนคอ เผาทั้งเป็น ทบ ตีจนตาย ตอกไม้ทิ่มศพ ใช้ไม้กระทำอนาจารกับศพผู้หญิง หรือปัสสาวะบนศพ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นกลางท้องสนามหลวงในยามสว่างหน้าวัดพระแก้ว และวัดมหาธาตุ และส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ของรัฐไทยไม่ได้พยายามห้ามปรามแต่อย่างใด ตรงกันข้าม ใน

วันนั้นมีหลายกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจทำงานร่วมกับกลุ่มฝ่ายขวาเหล่านี้ (พยาน ๔, ๕, ๑๘, ๒๗, ๒๘, ๓๗, ๔๒, ๕๔, ๕๕, มนัส ๒๕๓๗, วิดีโอ ๖ ตุลาคม) นอกจากนี้ก็ติดอาวุธ โท นวพลพิษุทีเคยประกาศว่าการฆ่าคอมมิวนิสต์ “ไม่บาป” ก็มาทำ “หน้าที่” ในเช้าวันนั้น โดยเดินกวาดต้อนนักศึกษาที่ลี้ภัยเข้าไปในวัดมหาธาตุ ออกไปจากเขตวัดเพื่อให้ตำรวจจับ (พยาน ๕๑, สิ้นธุส์สวัสดิ์ ๒๕๓๙)

พฤติกรรมของลูกเสือชาวบ้านหรือกลุ่มนอกระบบอื่นในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ที่ธรรมศาสตร์อาจอธิบายได้จากข้อมูลซึ่ง Bowie (1997) ได้จาก นักวิชาการไทยในออสเตรเลียคือ มีคนเสนอว่า ลูกเสือชาวบ้านที่นครปฐม เคยมีการฝึก “แขวนคอนักศึกษาชั่ว” ก่อนเหตุการณ์ ๖ ตุลา ซึ่งนครปฐมก็คือ สถานที่ที่เกิดเหตุการณ์แขวนคอพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ที่กำลังติดโปสเตอร์ต่อต้านการกลับมาของเผด็จการจอมพลถนอมด้วย

ภาพถ่ายการทารุณกรรมที่เกิดขึ้นในเช้าวันนั้นถูกถ่ายทอดไปทั่วโลก แต่ภายในประเทศไทยมีนักข่าวคนหนึ่งที่มีความกล้าหาญในการแสดงข้อเท็จจริง คือ สรรพสิริ วีรยศิริ ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ ซึ่งไปถ่ายภาพเพื่อบอกความจริงให้กับสังคมไทย เขาเล่าว่านักศึกษาที่กำลังถูกเข่นฆ่าเป็น “ลูกหลานเราทั้งนั้น ทำได้อย่างไร? คนไม่มีสิทธิ์จะผูกคอเขา” “การเกลียดชังที่เห็นวันนั้น มาจากการเพาะเชื้อของบางคน” “ผมไม่มีปืนผมสู้ได้อย่างเดียวโดยเอาความจริงมาเปิดเผยให้คนรับรู้ นี่คือ หน้าที่ของผม” หลังจากนั้นไม่นาน คุณสรรพสิริ ก็ถูกปลดออกจากตำแหน่ง (I.T.V. ๒๕๔๒, สารคดี ต.ค. ๒๕๔๑: ๑๓๙)

คาดว่าเช้าวันนั้นมีผู้เสียชีวิตไม่น้อยกว่า ๔๖ คน ในจำนวนนี้มีผู้ที่เราทราบชื่อไม่กี่คน แต่ชื่อของผู้ที่เรารู้จักได้รับการบันทึกไว้ที่ด้านหลังของ ประติมานุสรณ์ ๖ ตุลา ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

ในเย็นวันที่ ๖ ตุลาคม ขณะที่ พยาน (๕๑) เดินกลับบ้านตามถนน มหรรณพหลังเสาชิงช้า เขาได้เห็นกลุ่มนวพล และลูกเสือชาวบ้านกินเหล้าเลี้ยงฉลอง “ชัยชนะ” ของเขาในธรรมศาสตร์เมื่อเช้าวันนั้น

เหตุผลที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐเสนอเพื่อสร้างความชอบธรรม ในการปราบปรามนักศึกษาและประชาชน ในเช้าของวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ตามหลักการที่ยอมรับกันทั่วไปในระบบประชาธิปไตย เจ้าหน้าที่ตำรวจ มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ถ้ามีผู้ที่ตำรวจสงสัยว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย เจ้าหน้าที่จะพยายามจับกุม “ผู้ต้องหา” มาสอบสวน และหลังจากที่สอบสวนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ถ้ามีข้อมูลเพียงพอว่ามีการกระทำความผิดจริง ตำรวจจะต้องส่งเรื่องให้ศาลพิจารณา ในยามปกติเจ้าหน้าที่ของรัฐในระบบประชาธิปไตยควรจะพยายามหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง และถ้าเกิดการใช้อาวุธ ใช้ความรุนแรง หรือมีการปราบปรามอย่างหนัก เจ้าหน้าที่ของรัฐและนักการเมืองที่มีหน้าที่รับผิดชอบหน่วยงานดังกล่าวจะต้องออกมาชี้แจงอธิบายเหตุผล “พิเศษ” ที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงฆ่าฟันประชาชน ดังนั้น ในกรณี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เราควรพิจารณาเหตุผล “พิเศษ” ที่ฝ่ายรัฐไทยเสนอเพื่อสร้างความชอบธรรมในการปฏิบัติการดังกล่าว

เหตุผลที่ฝ่ายรัฐใช้ในการปราบปรามนักศึกษาและประชาชนในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม มีทั้งหมด ๔ เหตุผล ดังนี้คือ

๑. นักศึกษาเล่นละครหมิ่นเจ้าฟ้าชาย
๒. นักศึกษาชุมนุมและสะสมอาวุธในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อก่อการกบฏ
๓. มีการปะทะกันระหว่างกลุ่ม “ผู้รักชาติ” กับกลุ่มนักศึกษา และตำรวจคุมสถานการณ์ไม่ได้ จึงต้องบุกเข้าไปในธรรมศาสตร์
๔. นักศึกษาอาศัยการมี “ประชาธิปไตยมากเกินไป” หลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เพื่อฉวยโอกาสเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทำลายชาติ

ในการวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ว่ามีความชอบธรรมมากน้อยเพียงไร เราจำเป็นต้องพิจารณาประเด็น ๔ ประเด็นนี้

๑. นักศึกษาเล่นละครหมิ่นเจ้าฟ้าชายหรือไม่?

ในช่วงบ่ายและเย็นของวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๙ สถานีวิทยุยานเกราะได้ประกาศว่านักศึกษาเล่นละครแขวนคอที่ลานโพธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันที่ ๔ ตุลาคม เพื่อดูหมิ่นเจ้าฟ้าชาย สถานีวิทยุแห่งนี้อ้างอิงรูปถ่ายในหนังสือพิมพ์ดาวสยาม และ บางกอกโพสต์ เพื่อเป็นการยืนยันว่าดังกล่าวนักศึกษาเป็นใบปลิวพิเศษแจกประชาชนในช่วงนั้น นอกจากนี้ นายตำรวจหลายนายที่เป็นพยานโจทก์ (ฝ่ายรัฐ) ในคดี ๖ ตุลา ได้ให้ปากคำในศาลว่าตนเองได้ทราบข่าว “การหมิ่นเจ้าฟ้าชายของนักศึกษา” หลังจากที่ได้ดูภาพในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ (รัชชชัย คดีประวัติศาสตร์ ๒๕๒๑ และ ๒๕๒๒)

ในเย็นวันที่ ๕ ตุลาคม สถานีวิทยุยานเกราะและสถานีวิทยุอื่นในเครือข่ายเดียวกันได้ประกาศอย่างต่อเนื่องเรื่องการเล่นละครของนักศึกษา และมีการสั่งการผ่านสถานีวิทยุแห่งนี้ให้ขบวนการลูกเสือชาวบ้านและนวล มาชุมนุมกันที่ลานพระรูปทรงม้าเพื่อจัดการกับนักศึกษา ยิ่งกว่านั้นมีการเรียกร้องให้ผู้รักชาติ “ฆ่ามัน! ฆ่ามัน! (นักศึกษา)” (Bangkok Post 6/10/76)

นักศึกษาเล่นละครดูหมิ่นหรือไม่?

การเล่นละครของนักศึกษาในวันที่ ๔ ตุลาคม ที่ลานโพธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นการเล่นละครที่เล่าเรื่องเหตุการณ์ที่พนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคสองคนถูกฆ่าตายและแขวนคอที่นครปฐม เขากำลังติดป้ายโปสเตอร์คัดค้านการกลับมาของอดีตเผด็จการจอมพล ถนอม เป้าหมายในการเล่นละครครั้งนี้ก็เพื่อที่จะเตือนใจนักศึกษาปี ๑ ที่กำลังจะเข้าสอบ ให้เขามีความคิดเพื่อสังคมมากขึ้นและมาร่วมการประท้วงต่อต้านเผด็จการกับนักศึกษาอื่น ๆ โดยที่ไม่เข้าห้องสอบ

การเล่นละครครั้งนั้นไม่มีเจตนาที่จะดูหมิ่นเจ้าฟ้าชายแต่อย่างใดทั้งสิ้น (พยาน ๗, ๑๐, ๑๓, ๑๘, ๑๙, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๙, ๓๑, ๓๒, ๓๗, ๓๙, ๔๐, ๔๑, ๔๒, ๔๕, ๔๗, ๕๑, ๕๖) และในการเล่นละครครั้งนั้นมิมีผู้ดูละครมากพอสมควร ซึ่งรวมถึงผู้ที่มิใช่นักศึกษาด้วย เช่น อาจารย์ในธรรมศาสตร์ (รวมถึงอาจารย์ที่เป็นสมาชิกกลุ่มนวพล) ตำรวจจราจรและตำรวจสันติบาล (ชุมพล โลหะชาละ ๒๕๑๙) และนักข่าวจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ปรากฏว่าไม่มีใครที่อยู่ในเหตุการณ์ในวันนั้นที่มองว่า เป็นการ เล่นละครดูหมิ่นแต่อย่างใดเลย (พยาน ๒๑, ๔๑, ๔๕, ๕๔, ๕๖ และบทความความป่วย ๒๕๑๙) นอกจากนี้ อดีตนายกรัฐมนตรีนายเสนีย์ ปราโมช ก็ไม่เชื่อว่ามีการเล่นละครทำนองนั้นด้วย (รัชชชัย ๒๕๒๒ คติประวัติศาสตร์ หน้า ๔๒๙) และ พล.ต.ท.คงเดช ชูศรี สรุปว่า มีการสร้างเรื่องแล้วเอามาอ้างเพื่อกระทำการยิดอำนาจ (I.T.V. ๒๕๔๒)

เจ้าหน้าที่ตำรวจของรัฐไทยที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานคณะกรรมการสอบสวนคดีเรื่องนี้โดยตรง มีข้อสรุป “ภายในไม่กี่วัน” ว่าไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะดำเนินคดีกับใคร (พล.ต.ท.จำรัส จันทระจร ๒๕๔๓)

ข้อหาว่า อาจารย์ลาวัณย์ แต่งหน้าผู้เล่นละคร

ในขณะที่มีการประโคมข่าวเท็จว่านักศึกษาเล่นละครดูหมิ่นเจ้าฟ้าชาย มีการเสนอผ่านสถานีวิทยุยานเกราะว่า ผู้ที่เป็นตัวแสดงการแขวนคอได้รับการแต่งหน้าให้เหมือนเจ้าฟ้าชาย (ชุมพล โลหะชาละ ๒๕๑๙, สมัคร สุนทรเวช ๒๕๒๐ หน้า ๑๕๑) และการแต่งหน้ากระทำโดยอาจารย์ลาวัณย์ อุปอินทร์ ซึ่งขณะนั้นเป็นอาจารย์ประจำที่มหาวิทยาลัยศิลปากรและเป็นสมาชิก “แนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย”

ข้อกล่าวหานี้ไม่มีข้อเท็จจริงแต่อย่างใด ในประการแรก อาจารย์ลาวัณย์ไม่ได้มีส่วนในการแต่งหน้าหรือจัดละครในวันนั้น ประการที่สอง อาจารย์ลาวัณย์ไม่เคยพบนักศึกษาผู้ที่แสดงการแขวนคอสองคนก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลา และประการที่สาม การแต่งหน้าผู้ที่เล่นละครแขวนคอในวันนั้นแต่งหน้าเพื่อให้ดูเหมือนคนที่ถูกซ้อมจนตาย แล้วนำมาแขวนคอตาม

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่นครปฐม (พยาน ๕, ๖, ๑๒, ๓๒, เอกสาร หมายเลข ๓, ๔) ความจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ยืนยันได้จากการที่หน่วยงานตำรวจไม่มีการดำเนินคดีในศาลกับอาจารย์ลาวัณย์แต่อย่างใด

ความเชื่อผิดเรื่อง “การแต่งฟิล์ม”

โดยหนังสือพิมพ์ ดาวสยาม และ บางกอกโพสต์

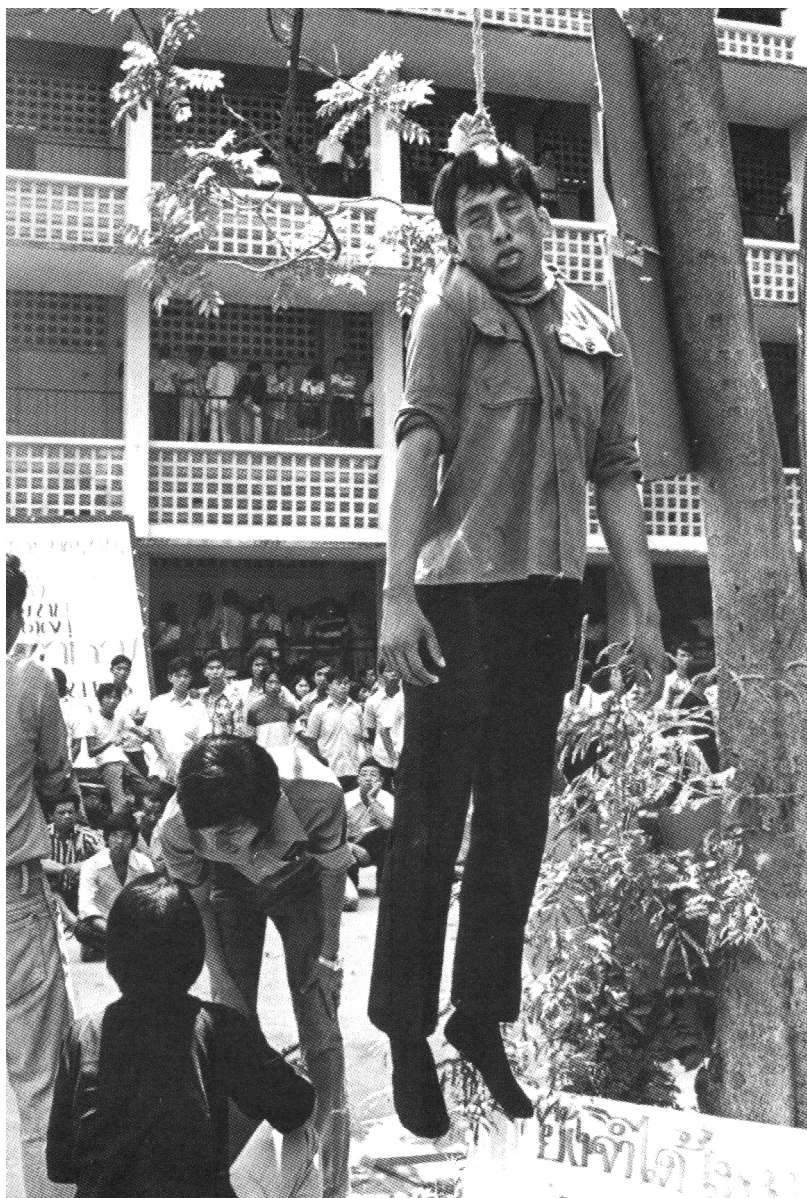
หลายคนที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีความเชื่อว่าหนังสือพิมพ์ดาวสยาม และหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ มีการนำฟิล์มรูปถ่ายจากการเล่นละครไปแต่ง ให้ผู้เล่นละครที่ชื่อ อภินันท์ บัวหภักดี มีหน้าคล้ายเจ้าฟ้าชายเพื่อให้เกิดเรื่อง แต่การสำรวจรูปถ่ายจากสื่อมวลชน ๔ แหล่ง หลาย ๆ รูป ซึ่งรวมถึงภาพถ่ายที่นำมาตีพิมพ์โดย ดาวสยาม และ บางกอกโพสต์ ที่รวบรวมไว้ในแฟ้มของกรมตำรวจ (พล.ต.ท. จำรัส จันทร์ขจร) พิสูจน์ว่าไม่มีการแต่งฟิล์มแต่อย่างใด เพราะใบหน้าของ อภินันท์ มีลักษณะคล้ายกันในทุกรูป และคล้ายภาพถ่ายหน้าตรงของอภินันท์ในยุคนั้นที่ถ่ายไว้ในวันอื่น ๆ ด้วย

ดังนั้นเราจำต้องสรุปว่าไม่มีการแต่งฟิล์มโดยสื่อมวลชนแต่อย่างใด มีแต่การประโคมข่าวเท็จเกี่ยวกับการเล่นละครของนักศึกษาโดยหนังสือพิมพ์ดาวสยาม และโดยสถานีวิทยุยานเกราะ และการประโคมข่าวเท็จทำได้สำเร็จเพราะกลุ่มฝ่ายขวาต่าง ๆ ต้องการเชื่อกาลวาทต่าง ๆ ที่ป้ายร้ายป้ายสีนักศึกษาอยู่แล้ว (สมศักดิ์ ๒๕๔๓) และโดยบังเอิญ ถ้าไม่สำรวจรายละเอียดให้ดี ใบหน้าของ อภินันท์ ก็มีลักษณะบางประการที่อาจคล้ายคลึงกับเจ้าฟ้าชาย

หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ไม่ได้แต่งภาพและไม่ได้ประโคมข่าวเท็จว่านักศึกษาเล่นละครหมิ่นเจ้าฟ้าชายอย่างที่หลาย ๆ คนเคยเข้าใจ ทำให้ในเดือนตุลาไม่น้อยถึงเชื่อและเข้าใจผิดว่าบางกอกโพสต์ มีส่วนในการป้ายร้ายนักศึกษา? อาจมีเหตุผลสามประการคือ (๑) กลุ่มฝ่ายขว้างถึงรูปถ่ายในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ตลอดเพื่อก่อความรุนแรง ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มีภาพกลุ่มฝ่ายขวายื่นหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ที่หน้าธรรมศาสตร์ด้วยอาการโกรธแค้น (๒) บางกอกโพสต์ เป็นหนังสือพิมพ์ฝ่ายขวาที่ไม่เห็นด้วยกับนักศึกษา และเป็น



ภาพจากช่วงภาพหนังสือพิมพ์ “ดาวสยาม”
(จากแฟ้มของพนักงานสอบสวน)



ภาพจากช่างภาพหนังสือพิมพ์ “เสียงปวงชน”
(จากแฟ้มของพนักงานสอบสวน)

หนังสือพิมพ์ที่ไม่ถูกปิดหลังการรัฐประหาร ๖ ตุลาคม (๓) *บางกอกโพสต์* ไม่ได้ใช้ความพยายามในการออกมาแก้ข่าวเท็จเกี่ยวกับการเล่นละครของนักศึกษาทั้ง ๆ ที่มีการอ้างถึงภาพถ่ายใน*บางกอกโพสต์* ที่ “พิสูจน์” ว่านักศึกษาหมิ่นเจ้าฟ้าชาย โดยคนที่ใช้ความรุนแรงกับนักศึกษาในเช้าของวันที่ ๖ และโดยตำรวจที่เป็นพยานโจทก์ในคดี ๖ ตุลาคมภายหลัง

อาจมีบางคนสงสัยว่าเป็นไปได้หรือไม่ที่นักศึกษาจงใจเลือกอภิรักษ์ มาเล่นละครเพราะใบหน้าเขาล้ายเจ้าฟ้าชาย? คำตอบคือเป็นไปได้ เนื่องจาก

๑) ละครแขวนคอที่เล่นวันนั้น มีสาระสำคัญเกี่ยวกับพนักงานการไฟฟ้าที่ถูกแขวนคอเท่านั้น

๒) ในการเล่นละครแขวนคอมีผู้แสดงสองคนที่ต้องสลับกันเล่น เพราะการถูกแขวนทำให้เจ็บหน้าอก ผู้ที่เล่นละครอีกคนหนึ่งคือ วิโรจน์ ตั้งวาณิชย์ ซึ่งมีใบหน้าแตกต่างจากเจ้าฟ้าชายโดยสิ้นเชิง

๓) ผู้ที่เล่นละครแขวนคอสองคนถูกคัดเลือกมาโดยไม่มีการวางแผนล่วงหน้า ด้วยเงื่อนไขที่เขามีน้ำหนักเบาและตัวเล็กที่สุดในหมู่ผู้เล่นละคร ซึ่งเหมาะกับการนำมาถูกแขวน

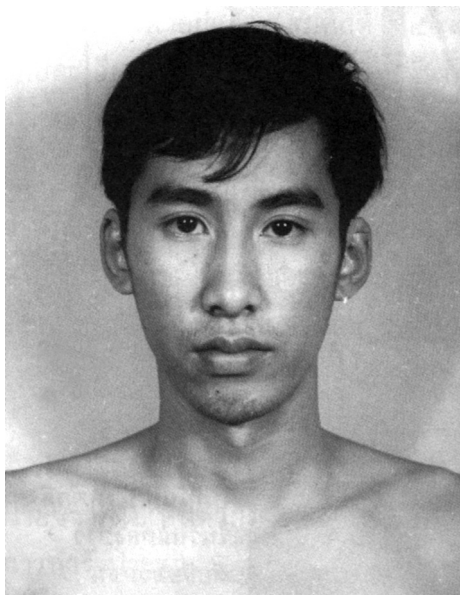
๔) อภิรักษ์เองไม่ได้ตั้งใจจะเล่นละครในวันนั้น เขาไม่ได้เป็นสมาชิกของคณะผู้เล่นละครด้วย วันนั้นเขาเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อนัดพบเพื่อนไปดูภาพยนตร์ แต่เนื่องจากเพื่อนไม่มาตามนัด อภิรักษ์จึงเดินไปหาเพื่อนคนอื่นที่กำลังเตรียมเล่นละครอยู่

พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ รองอธิบดีกรมตำรวจ และผู้บังคับบัญชาหน่วยตำรวจต่าง ๆ ที่ธรรมศาสตร์ในคืนวันที่ ๕ และเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม กล่าวว่าทางตำรวจต้องการเข้าไปเจรจาสันติกับนักศึกษาเพื่อนำผู้แสดงละครออกมาสอบสวน และเมื่อทำไม่ได้จึงจำเป็นต้องบุกเข้าไปในธรรมศาสตร์ (ชุมพล ๒๕๑๙) แต่คำอธิบายนี้มีจุดอ่อนสองประการคือ

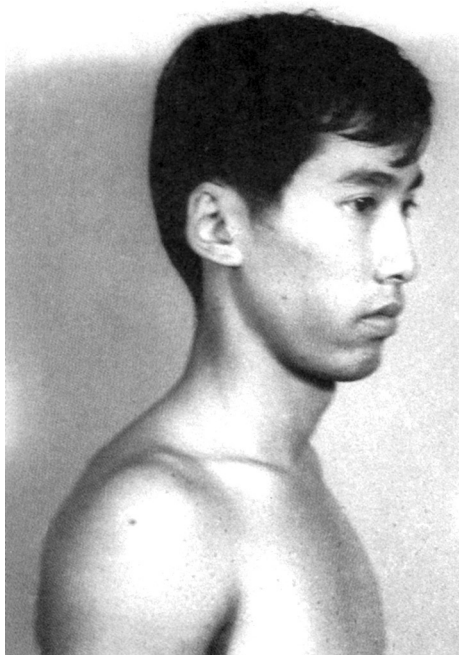
๑) ทางตำรวจสามารถโทรศัพท์เข้าไปที่ตึก อ.ม.ธ. เพื่อคุยกับแกนนำนักศึกษาได้ และในอดีตตำรวจเคยโทรศัพท์คุยกับผู้นำนักศึกษาเป็นประจำ



อกินันท์ บัวหภักดี
ในวันแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน
ในคืนวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๙



อภินันท์ บัวหภักดี
(หน้าตรงและด้านข้าง)
เมื่อเป็นผู้ต้องหาแล้ว



แต่ในคืนวันที่ ๕ และเช้าวันที่ ๖ ตำรวจไม่เลือกที่จะโทรศัพท์เข้าไป ยิ่งกว่านั้น เมื่อสถานการณ์แย่งลงและนักศึกษาพยายามโทรศัพท์ออกไปขอความช่วยเหลือ ปรากฏว่าสายโทรศัพท์ถูกเจ้าหน้าที่ตัดขาด (พยาน ๓๖)

๒) พล.ต.ท. ชุมพล ระบุว่าตนเองได้คุยกับนายกรัฐมนตรีเมื่อเวลาตี ๑ ของวันที่ ๖ ตุลาคม และหลังจากนั้นได้กำหนดนโยบายว่าจะต้องหาทางให้ ผู้นำนักศึกษาออกมาชี้แจงและตอบคำถามให้ได้ และถ้าไม่ออกมาภายในเวลา ๖ โมงเช้าจะต้องส่งตำรวจเข้าไปเจรจาในธรรมศาสตร์ (ชุมพล ๒๕๑๙) แต่ทาง ฝ่ายนักศึกษาระบุว่าตั้งแต่ค่ำวันที่ ๕ ตุลาคม ได้มีการตกลงกันกับนายกรัฐมนตรีว่าจะส่งผู้แทนนักศึกษาและผู้แสดงละครออกไปชี้แจงกับนายกรัฐมนตรีในเช้า วันที่ ๖ อยู่แล้ว (สุธรรม ๒๕๕๓ และพยาน ๕๔) ดังนั้นรองอธิบดีกรมตำรวจ น่าจะมีข้อมูลนี้

สรุปแล้ว นักศึกษาไม่ได้เล่นละครดูหมิ่นเจ้าฟ้าชายแต่อย่างใด และ เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถสืบข้อเท็จจริงเรื่องนี้ได้ง่าย ดังนั้นการปราบปราม นักศึกษาด้วยอาวุธสงครามโดยยกข้อกล่าวหาขึ้นมาใช้ไม่มีความชอบธรรม แต่อย่างใดทั้งสิ้น

๒. นักศึกษาชุมนุมสะสมอาวุธในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อก่อการ กบฏหรือไม่?

หลังจากที่มีการปราบปรามนักศึกษาในวันที่ ๖ ตุลาคม มีการประโคม ข่าวว่าภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีการสะสมอาวุธ มีการขุดอุโมงค์ มีการ สร้างบังเกอร์ และมีทหารเวียดนามเหนือเข้าไปสมทบ

ข้อกล่าวหาว่า “ญวน” ในหมู่นักศึกษา และผู้ที่ถูกเผา คือ “ญวน” ถูก เสนอโดยรองอธิบดีกรมตำรวจ พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ หลังเหตุการณ์เพียง สามวัน (ชุมพล ๒๕๑๙) และโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย สมัคร สุนทรเวช หลังเหตุการณ์แปดเดือน (สมัคร สุนทรเวช ๒๕๒๐ หน้า ๑๕๖) อย่างไรก็ตาม ไม่มีข้อมูลอะไรที่สามารถนำมาสนับสนุนข้อกล่าวหานี้ได้เลย

ก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์นองเลือด สมัคร สุนทรเวช ซึ่งเป็นนักการเมือง

ฝ่ายขวาที่สนับสนุนสถานีวิทยุยานเกราะและกลุ่มฝ่ายขวาเช่น ลูกเสือชาวบ้าน (ประชาชาติ, ประชาธิปไตย และ ชาวไทย ๒๗ สิงหาคม ๒๕๑๙) ได้เคยพูดในฐานะรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ว่ามีพวกฝ่ายซ้ายชนอาวุธมาเพื่อก่อการจลาจลในกรุงเทพฯ (ประชาชาติ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๑๙ และ ประชาธิปไตย ๑๕ กันยายน ๒๕๑๙)

ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจมีความเห็นขัดแย้งกันเองในเรื่องอาวุธของนักศึกษา พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ กล่าวว่า ในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม นักศึกษาใช้ปืนกลยิงออกมาจากมหาวิทยาลัยในขณะที่ตำรวจ “มีแต่ปืนพกและปืนคาร์ไบน์” (ชุมพล ๒๕๑๙) แต่ในขณะเดียวกัน พล.ต.ท.ชุมพล สารภาพว่าเวลาเข้าไปในธรรมศาสตร์พบแค่ปืนพก ๓ กระบอกและ ปืนลูกซองยาว ๑ กระบอก (ชุมพล ๒๕๑๙) ส่วน พล.ต.ต.กระจ่าง ผลเพิ่ม ซึ่ง สุรินทร์ มาศดิตถ์ ระบุว่าเป็นผู้คุมกำลังตำรวจ ต.ช.ด. ที่เข้าไปในธรรมศาสตร์ แจ้งต่อคณะรัฐมนตรีในเวลาสายๆ ของวันที่ ๖ ตุลาคม ว่า นักศึกษาไม่มีอาวุธสงครามเพราะไม่มีปัญญาที่จะหาอาวุธประเภทนั้นมาใช้ และผู้ที่ใช้อาวุธสงครามในวันนั้นมีแต่ฝ่ายตำรวจเองเท่านั้น (สุรินทร์ ใน ธวัชชัย ๒๕๒๒ หน้า ๔๕๓)

พล.ต.ท.ส้าง บุนนาค กล่าวว่าหลังจากการปราบปรามนักศึกษาที่ค้นพบอาวุธ “มากมาย” (ส้าง บุนนาค ๒๕๑๙) พล.ต.ท.ส้าง ดูเหมือนจะสับสนว่าเข้าไปในธรรมศาสตร์เพราะเหตุใด เพราะในส่วนของคำให้การในศาลบอกว่าเข้าไปเพื่อ “เจรจากับนักศึกษา” แต่ในอีกส่วนหนึ่ง พูดว่าเพื่อ “ปราบปรามกบฏ” (ส้าง ใน ธวัชชัย ๒๕๒๒)

พล.ต.อ.ศรีสุข มหินทรเทพ อธิบดีกรมตำรวจ ได้แจ้งต่อที่ประชุม ค.ร.ม. ในยามสายของวันที่ ๖ ตุลาคม ว่าตำรวจที่เข้าปฏิบัติการที่ธรรมศาสตร์ในเช้าวันนั้น “ไม่ตาย แต่บาดเจ็บไม่กี่คน” โดยไม่อธิบายว่า บาดเจ็บจากฝ่ายตรงข้ามยิง หรือจากตำรวจยิงกันเองโดยไม่เจตนา (สุรินทร์ ใน ธวัชชัย ๒๕๒๒) แต่ พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ พยายามเสนอในที่ประชุมเดียวกันก่อนหน้านี้ว่า ไม่นานว่าฝ่ายนักศึกษาใช้อาวุธสงครามยิงตำรวจตายมากมาย ตำรวจจนครบ

สู้ไม่ไหวจึงต้องส่งตำรวจพลร่ม และ ต.ช.ด.เข้าไปปราบปราม และขณะที่ พล.ต.ท.ชุมพลให้การในครั้งนั้นก็ร้องไห้ น้ำตาไหล (สุรินทร์ ใน รัชชชัย ๒๕๒๒) ในบทความของ พ.ต.ต.มนัส สัตยารักษ์ (ยศในปี ๒๕๑๙) มนัส อธิบายว่าตำรวจ บางคนที่อยู่รอบนอกมหาวิทยาลัยใช้ปืนส่วนตัวยิงเข้าไป เพื่อสร้างความพอใจ กับตนเองเท่านั้น และในความซุกมุนของเหตุการณ์ มนัสก็เกือบถูกยิงจากฝ่าย ตำรวจเอง (มนัส ๒๕๓๗)

จากข้อมูลที่เสนอต่อศาลในคดี ๖ ตุลาคม ทางกรมตำรวจรายงานว่า มีตำรวจถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาลตำรวจในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เวลา ๐๘.๐๐ น. ๑ ราย และอีกหนึ่งรายถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาลตำรวจในวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๙ เวลา ๑๐.๑๕ น. ตำรวจสองนายนี้ตายเพราะถูกยิงที่สมอง แต่ไม่มีข้อมูล ว่าถูกยิงขณะที่ปฏิบัติการที่ไหน (รัชชชัย ๒๕๒๑ หน้า ๔๑-๔๓)

เมื่อโฆษกของรัฐบาลนำนักข่าวต่างชาติไปคุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เจ็ดวันหลังเหตุการณ์ เขาต้องยอมรับว่าหาข้อมูลกลับ “ไม่พบ” และ “ไม่รู้ว่าจะ แบกเกอร์หายไปไหน” ต่อจากนั้นเมื่อนักข่าวถามว่า “ใครเริ่มยิงก่อน นักศึกษา หรือตำรวจ?” โฆษกตอบว่า “ใครยิงก่อนไม่ใช่ประเด็น” และเมื่อนักข่าวถาม ต่อไปว่า “นักศึกษามีอาวุธมากนักแค่ไหน? ขอดูได้ไหม? และ ถ้านักศึกษามี อาวุธทำไมนักศึกษาตายมากกว่าตำรวจ?” โฆษกตอบว่า “ไม่ทราบ” (สัมภาษณ์ ภาษาอังกฤษ โฆษกรัฐบาล พันเอกอรุณ ๒๕๑๙)

อาวุธของนักศึกษา

ในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีนักศึกษากลุ่มเดียวเท่านั้นที่มีอาวุธ กลุ่มนั้นคือกลุ่มที่มีหน้าที่รักษาความปลอดภัย อาวุธที่เขามีอยู่ในมือส่วนใหญ่ เป็นอาวุธประเภทปืนสั้นที่ใช้ป้องกันตัว การถืออาวุธในยุคนั้นเพื่อการป้องกันตัว เป็นสิ่งจำเป็นเพราะมีการลอบสังหารผู้นำนักศึกษา ผู้นำกรรมกร และนักการเมือง เช่น ดร.บุญสนอง บุญโยทยาน หรือแม้แต่ผู้นำชาวนา ๔๔ คนในภาคเหนือ ก็ถูกยิงตาย (กนกศักดิ์ ๒๕๔๒: ๑๕๕) ส่วน ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์ อธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในยุคนั้นก็ต้องระวังตัวและมีคนแนะนำให้ถือปืน

แต่ ดร.ป่วยปฐิส (ป่วย ๒๕๒๐) นอกจากนี้เวลามีการชุมนุมของนักศึกษาและฝ่ายประชาชน มักจะมีการก่อวินาศกรรมและขว้างระเบิดโดยกลุ่มกระหังแดงเป็นประจำ เช่น กรณีการเดินทางต่อต้านฐานทัพสหรัฐที่สยามสแควร์เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๑๘ ที่มีการขว้างระเบิดเข้าใส่ขบวนจนผู้เสียชีวิต ๔ ราย บาดเจ็บหลายราย แต่ทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์แบบนี้ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่เคยจับกุมคนร้ายได้เลย (ป่วย ๒๕๑๙) ขณะที่พลตรีประมาณ อดิเรกสาร นักการเมืองที่เป็นรัฐมนตรีและผู้นำพรรคชาติไทยกลับอ้างว่าการสังหารผู้นำขบวนการในภาคเหนือ “ไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับการเมือง” (I.T.V. ๒๕๔๒ข)

ดังนั้น การถืออาวุธของนักศึกษาในธรรมศาสตร์ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นการถืออาวุธประเภทที่ใช้ป้องกันตัวเป็นหลัก ไม่ใช่อาวุธอัตโนมัติหรืออาวุธสงครามแต่อย่างใด อาวุธที่นักศึกษามีในธรรมศาสตร์ เป็นปืนสั้นไม่เกิน ๓๐ กระบอก ปืนลูกซองยาว ๒ กระบอก และระเบิดมือประมาณ ๑๐ ลูก ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นอาวุธที่เหมาะสมกับการรับมือกับอันธพาลข้างถนน แต่ไม่เหมาะกับการก่อกบฏหรือการสู้รบกับหน่วยงานของรัฐแต่อย่างใด ยกตัวอย่างเช่น เวลามีการยิงเพื่อยับยั้งผู้ที่กำลังบุกเข้ามาในธรรมศาสตร์ ผู้ที่ใช้ปืนคนหนึ่งกล่าวว่าลูกกระสุนไปไม่ถึงเป้าเพราะตกลงกลางสนามฟุตบอล เป็นต้น นอกจากนี้ นักศึกษาหน่วยรักษาความปลอดภัยบางคนอาจมีปืน แต่ไม่ค่อยอยากใช้ คนหนึ่ง รายงานว่าตอนรักษาการณ์ในคืนวันที่ ๕ เขาเอาปืนไปซ่อนไว้ในต้นไม้ เพราะไม่กล้าใช้สรุปแล้วนักศึกษาที่ใช้ปืนในเช้านั้นใช้เพื่อห้ามไม่ให้กระหังแดงปืนเข้ามาในธรรมศาสตร์ในประการแรก และเมื่อตำรวจระดมยิงและบุกเข้ามาเขาพยายามยิงปืนเพื่อถ่วงเวลาให้นักศึกษาส่วนใหญ่หนีความตายไปออกทางประตูอีกด้านของมหาวิทยาลัย ซึ่งต้องนับว่าหน่วยรักษาความปลอดภัยนี้ได้สละชีวิตเพื่อปกป้องผู้มาชุมนุม (พยาน ๑๐, ๑๑, ๑๔, ๑๕, ๑๘, ๒๗, ๓๘, ๔๔, ๔๕, ๔๙, ๖๒) นอกจากนี้ ไม่มีข้อมูลอะไรทั้งสิ้นที่บ่งชี้ว่า หน่วยรักษาความปลอดภัยสามารถยิงตำรวจได้ หลายคนเชื่อว่าตำรวจที่บาดเจ็บหรือเสียชีวิตในวันนั้นถูกยิงจากพวกตำรวจกันเองเนื่องจากความสับสนของเหตุการณ์

สรุปแล้ว ถึงแม้ว่านักศึกษาบางคนจะมีอาวุธ แต่ก็ใช่ว่าอาวุธขนาดเล็กที่ไร้ประสิทธิภาพในการสู้รบ ไม่มีข้อมูลอะไรทั้งสิ้นที่สนับสนุนข้อกล่าวหาว่า นักศึกษาสะสมอาวุธเพื่อก่อการกบฏ

๓. “มีการปะทะกันระหว่างกลุ่ม “ผู้รักชาติ” กับกลุ่มนักศึกษา และ ตำรวจคุมสถานการณ์ไม่ได้ จึงต้องบุกเข้าไปในธรรมศาสตร์”

ข้อเสนอนี้จริงหรือไม่ ?

ในระบบประชาธิปไตยคนส่วนใหญ่จะมองว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจควรมีจุดยืนเป็นกลาง ไม่เข้าข้างพลเมืองฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่เลือกเข้าข้างกลุ่มคนที่มีความเชื่อทางการเมืองประเภทหนึ่ง แต่ถ้ามีการกระทำที่ผิด กฎหมายเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องเข้าไปปฏิบัติการกระทำดังกล่าว ในกรณีที่มีการปะทะกันระหว่างพลเมืองสองกลุ่ม คือมีการใช้ความรุนแรงที่ผิดกฎหมายจากทั้งสองฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่เข้าไปแยกคู่กรณีที่ปะทะกันโดยห้ามปรามและปลดอาวุธทั้งสองฝ่าย

ในรายการวิทยุสองวันหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ รองอธิบดีกรมตำรวจ และนายตำรวจซึ่งมียศสูงสุดที่ประจำการในเหตุการณ์ (ชุมพล ๒๕๑๙) ได้แจ้งว่าตำรวจจำเป็นที่จะต้องใช้อาวุธบุกเข้าไปในธรรมศาสตร์เพราะ “ประชาชนบุกเข้าไปแล้ว” และ ตำรวจห้ามไม่ได้ พล.ต.ท.ชุมพลชี้แจงว่า

(๑) ตำรวจคุมสถานการณ์ไม่ได้

(๒) ตำรวจจำเป็นต้องใช้อาวุธบุกเข้าไปในธรรมศาสตร์เพื่อปกป้องประชาชนที่บุกเข้าไปในธรรมศาสตร์ในลักษณะ “มือเปล่า” ไม่ถืออาวุธ ในเมื่อนักศึกษายังปืนออกมาข้างนอก

(๓) ตำรวจจำเป็นต้องบุกเข้าไปเพื่อคุ้มครองมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสถานที่ราชการ

ประเด็นชี้แจงของ พล.ต.ท. ชุมพล มีน้ำหนักมากน้อยแค่ไหน?

พลเมืองสองกลุ่มที่มีการ “ปะทะกัน” ตั้งแต่คืนวันที่ ๕ ตุลาคม ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือ กลุ่มฝ่ายขวาภายนอกรั้วของมหาวิทยาลัย ซึ่งประกอบไปด้วยกระติ่งแดง นวพล และลูกเสือชาวบ้าน และสอง นักศึกษาประชาชนที่ชุมนุมกันภายในรั้วมหาวิทยาลัย

การ “ปะทะกัน” ระหว่างสองฝ่ายนี้มีลักษณะอย่างไร? ตั้งแต่ ประมาณเที่ยงคืนกลุ่มกระติ่งแดงได้กระทำการ “ก่อกวน” การชุมนุมของนักศึกษาในลักษณะที่เคยกระทำในอดีตหลายครั้งคือ ยิงปืนพกเข้ามาเป็นบางครั้งบางคราวโยนระเบิดพลาสติกเพื่อก่อให้เกิดความกลัว และพยายามป็นรั้วมหาวิทยาลัยเข้ามาเผาบอร์ดหรือป้อมยามที่อยู่ใกล้ๆ รั้ว นอกจากนี้ ก็พยายามส่งคนเข้าไปทางประตูในตอนหัวค่ำเพื่อก่อความวุ่นวาย ส่วนฝ่ายหน่วยรักษาความปลอดภัยของนักศึกษาก็พยายามกันไม่ให้การ “ก่อกวน” ดังกล่าวมีผลกระทบกับการชุมนุมภายใน โดยตรวจเช็คคนที่เดินเข้ามาทางประตูในช่วงหัวค่ำ และในช่วงดึกๆ จะยิงปืนพกออกไปข้างนอกถ้ามีคนพยายามป็นรั้ว เพื่อเตือนไม่ให้เข้ามา นี่คือสภาพ การ “ปะทะกัน” ที่เกิดขึ้นในยามดึกของวันที่ ๕ ตุลาคม (พยาน ๑, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๔, ๑๕, ๒๗, ๒๘, ๓๔, ๕๔, ๕๕, ๕๖)

เราทราบจากจำนวนนักศึกษาและประชาชนที่ถูกจับในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคมว่าภายในมหาวิทยาลัยมีผู้คนประมาณ ๓-๔ พันคน กลุ่มฝ่ายขวาภายนอกรั้วมหาวิทยาลัยมีจำนวนเท่าไร? พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ (ชุมพล ๒๕๑๙) ระบุว่าพลเรือนที่บุกเข้าไปในธรรมศาสตร์ในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม มีเป็น “พันๆ” แต่พลตำรวจประสาธ ชูสาร พยานโจทก์ของฝ่ายรัฐในคดี ๖ ตุลาให้การในศาลว่ามีประชาชนที่หน้าธรรมศาสตร์ในตอนเช้าของวันที่ ๖ ตุลาคมประมาณ ๗๐-๘๐ คน และพยานที่มาให้การกับคณะกรรมการฯ ยืนยันว่ามีกลุ่มฝ่ายขวาชุมนุมอยู่นอกรั้วน้อยกว่าจำนวนที่ พล.ต.ท.ชุมพล ระบุ เช่น อดีตนักศึกษา (พยาน ๑๐) ซึ่งอยู่ใน “ห้องข่าว” ดึก อ.ม.ธ. กล่าวว่า เวลา ตี ๑ ถึง ตี ๒ มีแค่ ๕๐-๖๐ คน และพยาน (๑๘) ให้ข้อมูลปากคำว่าผู้ไม่แต่งเครื่องแบบที่บุกเข้ามา

ในมหาวิทยาลัยในช่วงเช้ามีจำนวนเป็น “ร้อย” เท่านั้น นอกจากนี้ภาพถ่ายจากสถานีโทรทัศน์ของนักข่าวไทยและต่างประเทศแสดงให้เห็นว่าจำนวนผู้ชุมนุมภายนอกธรรมศาสตร์มิได้มีมากจนถึงกับหน่วยตำรวจไม่อาจคุมสถานการณ์ได้ (วิดีโอ ๖ ตุลา) และยิ่งกว่านั้นตำรวจที่มาประจำการที่มหาวิทยาลัยมาจากหน่วยงานสามหน่วยที่มีการฝึกฝนในการปราบปรามและการต่อสู้กับ พ.ค.ท. โดยตรง ทุกหน่วยมาพร้อมอาวุธสงคราม ดังนั้นความเห็นของพยาน (๕๖) ซึ่งเป็นนักข่าวชาวไทยที่อยู่ในเหตุการณ์ สรุปว่า “ข้ออ้างว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐคุมสถานการณ์ไม่ได้ เป็นข้ออ้างที่เหลวไหล” (สนับสนุนโดยพยาน ๕๗, ๘๔, ๕๙)

หลักฐานอีกสองชิ้นที่ปฏิเสธข้ออ้างว่าตำรวจอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อมเพียงพอที่จะคุมสถานการณ์ คือการที่มีการสั่งการให้ตำรวจตระเวนชายแดนเดินทางมาจากค่ายนเรศวรมหาราช อำเภอด่านเกวียน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งแต่เวลา ๐๒.๐๐ น. ในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม (สืบตำรวจเอกอากาศ ชมภูจักร ใน รัชชชัย ๒๕๒๒: ๓๔๕) และการที่ พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ รองอธิบดีกรมตำรวจ ตั้งกองบัญชาการตำรวจที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติตั้งแต่ยามดึก (ชุมพล ๒๕๑๙, สล้าง ๒๕๑๙) โดยที่มีการยืนยันว่า พล.ต.ท.ชุมพล อยู่ในพื้นที่สถานการณ์เวลา ๐๓.๐๐ น. (รัชชชัย ๒๕๒๒: ๑๕๒) ข้อมูลดังกล่าวพิสูจน์ว่าตำรวจได้มีการเตรียมการอย่างหนักตั้งแต่ยามดึกของวันที่ ๕ ตุลาคม หรืออย่างน้อยตั้งแต่ตีสองตีสามของเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ไม่ใช่ว่าตำรวจไม่พร้อมที่จะรับมือกับสถานการณ์แต่อย่างใด ยิ่งกว่านั้น ศ. เสน่ห์ จามริก ให้ข้อมูลปากคำกับ “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” ว่าในช่วงปลายเดือนสิงหาคม ๒๕๑๙ ในขณะที่มีการชุมนุมต่อต้านการกลับมาของ จอมพลประภาส ตำรวจได้ระดมกำลังพร้อมอาวุธสงครามอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ข้างๆ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในรูปแบบเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในคืนวันที่ ๕ ตุลาคม ซึ่งถ้ามองย้อนกลับไปอาจจะดูเหมือนเป็นการซ้อมรบก็ได้ และ ศ. เสน่ห์ ให้ความเห็นว่ามီးอะไรหลาย ๆ อย่างที่ชี้ให้เห็นว่ามีการวางแผนเพื่อปราบปรามนักศึกษา เช่น วิธีการให้ข้อมูลออกอากาศของสถานีวิทยุยานเกราะที่มีลักษณะ

คล้ายๆ การสั่งการเป็นต้น

ส่วน พ.ต.ท.สร้าง บุณนาค ชี้แจงว่าตนเองไม่มีความสามารถที่จะเป็นผู้บังคับบัญชาหน่วยกองกำลังตำรวจ เพราะตนเองไม่สามารถคุมลูกน้องในหมู่นายตำรวจได้ (สร้าง ๒๕๑๙) พุดง่าย ๆ คือ ลูกน้องของ พ.ต.ท.สร้างกำลังวิ่งเต้นเพื่อให้มีการปราบปรามนักศึกษา ดังนั้นถ้าพ.ต.ท.สร้าง ไม่ตามใจเขาก็จะคุมสถานการณ์ไม่ได้

ทำไมนายตำรวจหลายระดับ ตั้งแต่รองอธิบดี ที่อ้างว่า “คุมสถานการณ์ไม่ได้” จนเกิดเหตุนองเลือดอย่างป่าเถื่อน ไม่ถูกปลดออกจากตำแหน่งหรือถูกเลื่อนไปทำงานในตำแหน่งที่ไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติการ ในฐานะที่ทำงานล้มเหลวและคุมลูกน้องไม่ได้ ?

พยาน (๑๔, ๑๕, ๒๗, ๔๕) ซึ่งเป็นอดีตหน่วยรักษาความปลอดภัยของนักศึกษาที่ประจำการอยู่ด้านหน้าของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รายงานว่า ผู้บุกเข้าไปครั้งแรกประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ที่แต่งเครื่องแบบเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะหน่วย ต.ช.ด. และผู้ไม่ใส่เครื่องแบบบางคนก็ถืออาวุธด้วย (ยืนยันโดยพยาน ๔, ๓๙)

ประเด็นชี้แจงของ พล.ต.ท.ชุมพล ว่าตำรวจต้องบุกเข้าไปในธรรมศาสตร์เพื่อปกป้องประชาชนมือเปล่าที่กำลังบุกเข้าไปสู้กับนักศึกษา จึงเป็นข้อเสนอเชิงเหตุผลที่แปลก เพราะถ้าตำรวจจะรักษาความสงบเรียบร้อยที่ธรรมศาสตร์ในวันนั้นก็มียุทธวิธีที่ง่ายและมีประสิทธิภาพมากกว่านี้ คือ ตำรวจจะต้องใช้กองกำลังติดอาวุธที่มีอยู่ยืนตามแนวรั้วของมหาวิทยาลัยและแยกสองฝ่ายออกจากกัน คือกันไม่ให้ฝ่ายขวาเข้ามาใกล้ธรรมศาสตร์และกันไม่ให้ฝ่ายผู้อยู่ข้างในยิ่งออกมานั่นเอง และถ้ามีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฝ่าฝืนคำสั่งของตำรวจก็อาจใช้ความรุนแรงได้ระดับหนึ่ง คำถามคือในเมื่อ พล.ต.ท.ชุมพล อ้างว่าประชาชนฝ่ายขวาเป็นฝ่ายที่ฝ่าฝืนคำสั่งของตำรวจและบุกเข้าไปเพื่อสู้กับนักศึกษา ทำไมตำรวจเข้าไปยิงนักศึกษาและไม่ยิงหรือจับกุมพวกฝ่ายขวา

ข้อเสนอของ พล.ต.ท.ชุมพล ว่าตำรวจต้องใช้อาวุธบุกเข้าไปในธรรมศาสตร์

เพื่อปกป้องสถานที่ราชการก็ดูน่าสงสัยและแปลกยิ่งไปกว่านั้น เพราะพอตำรวจเข้าไปในมหาวิทยาลัยได้ก็จัดแจงตั้งปืนกลหนักยิงกราด เข้าไปในตึกบัญชาและยิงระเบิด M79 ใส่ตึกต่าง ๆ ซึ่งเป็นสถานที่ราชการ ก่อให้เกิดความเสียหายกับตึกคณะบัญชาและคณะวารสารไม่น้อย และที่สำคัญคือการใช้ปืนในช่วงนี้เป็นการใช้ปืนในขณะที่นักศึกษาทุกคนยอมจำนนแล้ว

พยานทุกคนรายงานว่าหลังจากที่ตำรวจเริ่มระดมยิงเข้ามา (หรือตั้งแต่มกอนหน้านั้นด้วยซ้ำ) มีหน่วยตำรวจประจำการตามประตูต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยเพื่อห้ามมิให้นักศึกษาหนีออกไป ถ้าเจตนาของตำรวจคือ การเข้าไปเจรจาและสลายการชุมนุมอย่างสันติ หรือการเข้าไปจับกุมแกนนำของขบวนการนักศึกษา หรือนักศึกษาที่แสดงละคร ทำไมต้องห้ามมิให้นักศึกษาคนอื่นออกจากประตูมหาวิทยาลัยทางด้านท่าพระจันทร์กับท่าพระอาทิตย์? และทำไมมีการถอนหน่วยตำรวจจาก สน. ในพื้นที่ (ซึ่งรู้จักผู้นำนักศึกษาอย่างดี) ออกจากการประจำการตามประตูมหาวิทยาลัยทั้งสองด้านนั้นแล้วนำหน่วยตำรวจอื่นจากนอกพื้นที่เข้ามาแทน? (พยาน ๕๖)

หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา ในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๑๙ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ประเสริฐ ญ นคร ได้ออกจดหมายถึงอธิการบดีมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อขอความร่วมมือในการชี้แจง “ข้อเท็จจริง” เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้ผู้ปกครองและนักศึกษาทราบ โดย ประเสริฐ ญ นคร เขียนว่า “การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ... มิได้กระทำเกินกว่าเหตุ เพราะในวันดังกล่าว ประชาชนมีความเคียดแค้นและต้องการเข้าจับตัวนักศึกษาที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ... ถ้า เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่เข้าไปปฏิบัติงานก่อนประชาชนที่เคียดแค้นก็อาจจะเข้าไปประชาทัณฑ์ นักศึกษา และทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยทั้งหมด อาจถูกทำลาย” (สร.ทม. ๐๒๐๓/๑๓๐๖๔ สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย เอกสารหมายเลข ๒) เอกสารฉบับนี้ ซึ่งต้องถือว่าเป็นความเห็นของรัฐบาลในยุคนั้น เป็นการเสนอข้อมูลเท็จทั้งสิ้น เพราะนอกจากจะมีการกระทำเกินเหตุโดยตำรวจแล้ว ยังมีผลให้นักศึกษาหลายคนเสียชีวิตเพราะถูกยิง

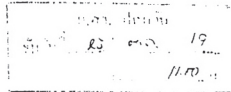
(สำเนา กองกลาง สำนักงานอธิการบดี วันที่ 2817 วันที่ 20 ตุลาคม 2519)

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ

ที่ สร.พม. 0203/13064 วันที่ 19 ตุลาคม 2519

เรื่อง ขอความร่วมมือชี้แจงข้อเท็จจริงให้บุคคลกรทรมาน



เรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ด้วยทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ได้ขอความร่วมมือจากมหาวิทยาลัย/สถาบันในการชี้แจงข้อเท็จจริงให้ผู้ปกครองนิสิตนักศึกษาทราบถึงเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ว่า การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น มีลักษณะที่เกินกว่าเหตุ เพราะในวันดังกล่าว ประชาชนมีความเครียดและต้องการเข้าไปจับตัวนักศึกษาที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่เข้าไปปฏิบัติงานก่อนประชาชนที่เครียดนั้นก็จะเข้าไปลงประชดประชัน อันจะทำให้นักศึกษาได้รับบาดเจ็บมากกว่านี้หลายเท่า และทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทั้งหมดก็อาจจะถูกทำลาย และอาจลุกลามไปถึงพื้นที่วัด - สถานแห่งชาติดัง ในเหตุการณ์นี้ ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจยังมีการป้องกันอย่างเต็มที่ ในการนำนักศึกษาออกไปจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อให้นักศึกษาออกจากถูกประชดประชัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายได้พยายามป้องกันอย่างสุดความสามารถในการรักษาชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งเป็นการปฏิบัติไปตามหน้าที่ หากไม่กระทำเช่นนั้นก็จะสูญเสียชีวิตอีกมาก และทรัพย์สินของทางราชการก็จะเสียหายอีกเป็นอันมาก

ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ จึงขอให้มหาวิทยาลัย/สถาบัน ได้ชี้แจงข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ให้ผู้ปกครองนิสิตนักศึกษาทราบ และขอให้ผู้ปกครองช่วยชี้แจงให้นิสิตนักศึกษาที่อยู่ในความปกครองได้เข้าใจเรื่องนี้ ก่อนที่จะเดินทางมาเข้าเรียนในภาคการศึกษาด้วย

อนึ่ง เมื่อเปิดภาคการศึกษาแล้ว ขอให้มหาวิทยาลัย/สถาบัน ได้ประชุมชี้แจงเพื่อให้นิสิตนักศึกษาทราบโดยทั่วกันด้วย

(ลงชื่อ) ประเสริฐ ๗ นร

(นายประเสริฐ ๗ นร)

ปลัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ

กองแผนงาน
โทร. 2821822

ขอประสานผู้สอบทานอธิการบดี

1. เพื่อโปรดทราบ

2. เห็นควรโปรดให้รองอธิการบดีทุกสาขาและอาจารย์ใหญ่ไต่สวนและดำเนินการ

สำเนาถูกต้อง

31/10/19

แจ้งให้ทุกหน่วยงาน

จุฬ 21 ก.ค. 19

ศูนย์/กศ.ทวน

ที่ สร.พม. 1001(1)/3406

เรียน เสนอ ขอความเห็นชอบ
เพื่อโปรดทราบและดำเนินการ

ขอความเห็นชอบจากอธิการบดี

- (นายประเสริฐ ๗ นร.)

- (นายวิชาญ อ. วิชาญ) 13.10.19

31.10.19 - 24.11.19

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรวิทย์ วสันตพร)
หัวหน้ากองกลาง
21 ตุลาคม 2519

ทบทวน 13.10.19

13.10.19

ทบทวน

และถูกประท้วงอย่างเลวร้ายทารุณ นอกจากนั้นทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ยังถูกทำลายโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเองด้วย

สรุปแล้ว ข้อเสนอว่าตำรวจจำเป็นต้องเข้าบุกเข้าไปปราบปรามนักศึกษา
เพราะคุมสถานการณ์ไม่อยู่ หรือเพื่อปกป้องประชาชนที่ไร้อาวุธ หรือเพื่อปกป้อง
มหาวิทยาลัยอันเป็นสถานที่ราชการ ไม่มีน้ำหนักและความจริงเลย

**๔. ตำรวจจำเป็นต้องปราบปรามนักศึกษา เพราะนักศึกษาอาศัย
การมี “ประชาธิปไตยมากเกินไป” หลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เพื่อฉวยโอกาส
เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะทำลายชาติ**

- ข้อเสนอนี้มีน้ำหนักหรือไม่ ?

ในความเห็นของฝ่ายขวา การบุกเข้าไปฆ่าฟันคนในธรรมศาสตร์ อย่าง
ป่าเถื่อนในวันที่ ๖ ตุลาคม เป็นสิ่งจำเป็นเพราะพวกที่อยู่ในธรรมศาสตร์เป็น
“คอมมิวนิสต์” และหวังล้มล้างสถาบันชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์
พุดง่าย ๆ ในการปกป้องสามสถาบันนี้เรามองว่าจะใช้ความรุนแรงเท่าไรก็ได้
และย่อมมีความชอบธรรมทั้งสิ้น ข้ออ้างนี้นับเป็นข้ออ้างสุดท้ายของคนที่จนตรอก
ในการให้ความชอบธรรมกับสิ่งที่เกิดขึ้นในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

อาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คนหนึ่งที่เป็นสมาชิกกลุ่มนวพล พอ
ได้เห็นภาพการ “เล่นละครดูหมิ่น” ก็ประกาศต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า อยาก
“ขว้างระเบิดใส่นักศึกษาฆ่าให้ตาย” นี่คือนัยยะของความคิดอาจารย์ในกลุ่ม
นวพลต่อนักศึกษาที่เป็นลูกศิษย์ลูกหาของตนเอง (ชุมพล ๒๕๑๙)

ตัวอย่างของผู้ที่มองว่าการใช้ความรุนแรงกับ “ฝ่ายซ้าย” ไม่ผิดอะไร
เลยมีอีกมากมาย เช่น นวพลภิกษุ กิตติวุฒโฑ มองว่า “การฆ่าคอมมิวนิสต์เป็น
เรื่องไม่บาป” หัวหน้ากระหังแดง พล.ต. สุตสาย หัสติน มองว่า เหตุการณ์ในวัน
ที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ “ไม่มีอะไรน่าเสียใจ” (I.T.V. ๖ ตุลาคม ๒๕๔๒) พล.ต.ท.
สมควร หริกุล แก้วตัวแทนผู้ที่กระทำความโหดร้ายในวันนั้นโดยอธิบายว่า
ในหมู่นักศึกษามีการแทรกแซงของลัทธิคอมมิวนิสต์ เพราะมีหนังสือของฝ่ายซ้าย

ทีวีเคราะห์สังคมไทยเต็มไปหมด (I.T.V. ๖ ตุลาคม ๒๕๕๒) สมัคร สุนทรเวช มองในลักษณะเดียวกันว่านักศึกษา กำลังจะพาประเทศไทยไปเป็นคอมมิวนิสต์ เพราะเสนอว่า “ประชาชนจะเป็นใหญ่ในแผ่นดิน” (I.T.V. ๖ ตุลาคม ๒๕๕๒) และ พล.ต.ท.ชุมพล โลหะชาละ ก็มองว่าศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ควรจะถูกปราบปรามเพราะเป็นสิ่งผิดกฎหมายมาตลอด ไม่ได้จดทะเบียนและ เทียวไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหาในสังคมภายนอก (ชุมพล ๒๕๑๙)

ความเห็นของ สมัคร สุนทรเวช ว่าการเรียกร้องให้มีประชาธิปไตย (ประชาชนต้องเป็นใหญ่ในแผ่นดิน) คือสิ่งที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคม โดยเฉพาะในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา เป็นความเชื่อของชนชั้นปกครองไทย โดยทั่วไป ทั้งสมัคร สุนทรเวช และ โฆษกของ “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” ที่ยึดอำนาจในเย็นวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มองว่า หลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ประเทศไทยมี “ประชาธิปไตยและสิทธิเสรีภาพมากเกินไป” ดังนั้น ถ้าจะมีเสถียรภาพในสังคมต้องมีเผด็จการ (สมัคร ๒๕๑๙ และสัมภาษณ์ภาษาอังกฤษโฆษกรัฐบาล พันเอกอรุณ ๒๕๑๙)

แต่ สุธรรม แสงประทุม อดีตผู้นำนักศึกษามีความเห็นต่าง สุธรรม อธิบายว่าในยุคนั้นเมื่อชาวบ้านมีปัญหาแล้วไปร้องเรียนกับทางราชการ มักจะ ไม่มีใครฟัง ชาวบ้านก็ยอมมาหานักศึกษาเป็นเรื่องธรรมดา เพราะประชาชน ผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบมองว่าขบวนการนักศึกษาเป็นเพื่อนของผู้ถูกกดขี่ หรือ เป็นองค์กรที่จะช่วยสร้างความเป็นธรรมในสังคม (I.T.V. ๖ ตุลาคม ๒๕๕๒)

ในลักษณะเดียวกัน ปวย อึ้งภากรณ์ ก็อธิบายว่าสิทธิเสรีภาพในการ ประท้วงตามหลักการประชาธิปไตยเป็นสิ่งจำเป็นถ้าสังคมจะมีความเป็นธรรม “การปรับสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมให้ดีขึ้น เช่น การปฏิรูปที่ดิน ฯลฯ) เกิดขึ้น ท่ามกลางความวุ่นวาย แต่การกดดันให้นายจ้างหัวแข็งลงมาเจรจากับลูกจ้าง ทำได้อย่างไร ถ้าไม่นัดหยุดงาน? การกดดันให้รัฐบาลออกมาแก้ไขปัญห ชาวบ้านที่มีกับบริษัทเหมืองแร่ทำได้อย่างไร ถ้าไม่ประท้วง? ถ้ามองย้อนกลับไป รู้สึกว่าพวกเราทุกคนในยุคนั้นสายตาสั้นเวลาบ่นเรื่องความวุ่นวายเหล่านี้” (ปวย

๒๕๒๐ ข, ป่วย ๒๕๒๓)

อดีตนายกรัฐมนตรี พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ มีความเห็นว่า นักศึกษา เข้าป่าไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์เพราะถูกกดขี่ในเมือง โดยเฉพาะในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ดังนั้นเขาจึงเสนอว่าการสร้างความเป็นธรรมและเสรีภาพในสังคม จะสามารถเอาชนะพรรคคอมมิวนิสต์ได้ (IT.V. ๑๓ ตุลาคม ๒๕๔๒) ข้อสรุปนี้ น่าจะแย้งกับความเห็นว่าการมีประชาธิปไตยมากเกินไปเป็นสิ่งที่ทำลายเสถียรภาพ ของสังคมไทยหรือจะพาไทยไปเป็นคอมมิวนิสต์ ตรงกันข้าม แม้แต่อดีตนายกฯ เปรม ยังมองว่าเสถียรภาพของสังคมไทยมาจากการมีสิทธิเสรีภาพเต็มที่ต่างหาก ในแง่หนึ่งเราอาจมองได้ว่าการทำลายขบวนการนักศึกษาในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นการทำลายขบวนการหลักในสังคมไทยที่มีเจตนาและความสามารถ เพียงพอที่จะนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่เป็นธรรม หรือสังคมนิยมที่มีองค์ ประกอบของประชาธิปไตยแท้ก็ได้ เราไม่ควรลืมว่าองค์กรนักศึกษาเป็นแกนนำ สำคัญที่ล้มเผด็จการทหารและต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยมาตั้งแต่ก่อนยุค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เสียอีก ดังนั้นถ้าขบวนการนักศึกษาไม่ถูกทำลายในวันที่ ๖ ตุลาคม สังคมไทยอาจมีลักษณะที่แตกต่างจากรูปแบบปัจจุบันที่มีความเหลื่อมล้ำสูง ในขณะเดียวกันก็จะแตกต่างจากระบบเผด็จการ “คอมมิวนิสต์” ในอินโดจีนด้วย (Ungpakorn 2001) สิ่งหนึ่งที่สนับสนุนข้อคาดการณ์นี้คือ ขบวนการนักศึกษา มีส่วนในการถกเถียงกับผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ในช่วงท้าย ๆ ก่อนที่จะพากัน ออกจากป่า เพราะไม่พอใจกับสิ่งที่พวกเขาเห็นว่าเป็น ลักษณะเผด็จการของ พรรคและการถกเถียงดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการลดบทบาทและอิทธิพลของ พรรคคอมมิวนิสต์ไทยในที่สุด เกษียร เตชะพีระ (๒๕๓๙) อธิบายว่า “ฝ่ายซ้าย ไทย” ในยุคระหว่าง ๑๔ ตุลา ถึง ๖ ตุลา เป็นการบรรจบรวมของสามกระแส หลักคือ (๑) กระแสปัญญาชนฝ่ายค้านในเมืองซึ่งมีองค์ประกอบหลากหลาย เช่น แนวพุทธของตะวันออก แนวซ้ายใหม่ตะวันตก และแนวมาร์กซิสต์ (๒) กระแสความคิดของพรรคคอมมิวนิสต์ไทย และ (๓) กระแสซ้ายดั้งเดิมของไทย จากปัญญาชนมาร์กซิสต์สมัย ๒๔๙๐ สามกระแสดังกล่าวนอกจากจะนำไปสู่

ความขัดแย้งจนป่าแตกในที่สุดแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าขบวนการนักศึกษาและฝ่ายซ้ายในเมือง ถ้าไม่ถูกปราบ ไม่จำเป็นต้องนำเมืองไทยไปสู่รูปแบบสังคมที่เหมือน จีน เวียดนาม หรือ เขมร ก็ได้

ป๊วย (๒๕๑๙) แสดงความเห็นว่ “ข้อน่าเสียดายสำหรับคนรุ่นหนุ่ม รุ่นสาว ที่ไผ่ในเสรีภาพก็คือเหตุการณ์ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไม่เปิดโอกาสให้เขามีทางเลือกที่ ๓ เสียแล้ว ถ้าไม่ทำตัวสงบเสงี่ยมคล้อยตามอำนาจไม่เป็นธรรมก็ต้องเข้าป่าไปทำงานร่วมกับคอมมิวนิสต์”

สรุปแล้ว ข้อเสนอว่าตำรวจจำเป็นต้องบุกเข้าไปปราบปรามนักศึกษา เพราะเป็นวิธีเดียวที่จะปกป้องชาติจากการมีประชาธิปไตย “มากเกินไป” เป็นข้อเสนอที่เหลวไหล

ใครควรจะเป็นผู้รับผิดชอบกับพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ และเหตุการณ์นองเลือดที่เกิดขึ้นในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ?

“ผู้นำ” ในหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งคนเหล่านั้นได้รับการมอบหมายอำนาจในการตัดสินใจสั่งการ และยศศักดิ์ หรือคำตอบแทนตามบทบาทหน้าที่ดังกล่าว ผู้ที่เป็นผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาย่อมจะต้องรับผิดชอบกับเหตุการณ์หรือผลงานทั้งที่ดีและไม่ดี ที่เกิดขึ้นภายใต้การนำของตน

ความหมายของ “ผู้ที่ต้องรับผิดชอบ” ในที่นี้มีความหมายที่กว้างขวาง เพราะการรับผิดชอบโดยรวม ต้องครอบคลุมถึงการวางนโยบาย และทิศทางการทำงาน การวางแผนเพื่อให้บรรลุผล การตัดสินใจสั่งการโดยรวม การตัดสินใจสั่งการในเหตุการณ์และการลงมือกระทำเอง การกระทำใด ๆ ของเจ้าหน้าที่รัฐ และเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไม่ได้เกิดจากอุบัติเหตุ มีทั้งการปูทางหรือวางนโยบาย (ไม่ว่าจะมีเจตนาให้เกิดเหตุการณ์นองเลือดหรือไม่) มีการวางแผนล่วงหน้า มีการตัดสินใจ สั่งการ และมีการลงมือกระทำท่ามกลางสถานการณ์ด้วย

ความหมายของ “การรับผิดชอบ” กับการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐใน

เหตุการณ์นองเลือดมีหลายระดับ อาจเป็นการออกมาสารภาพผิดต่อสาธารณะ และการแสดงความเสียใจ อาจเป็นการยอมรับผิดซึ่งรวมถึงการยอมชดเชยแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายในเหตุการณ์ หรือยอมแก้ไขสถานการณ์ด้วยวิธีอื่น ๆ หรืออาจมีการนำผู้นำที่ต้องรับผิดชอบมาขึ้นศาล ภายในหรือภายนอกประเทศ เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด กรณีการลงโทษอดีตประธานาธิบดีในเกาหลีใต้ที่มีส่วนในการปราบปรามนักศึกษา หรือ กรณีการพยายามนำนายพลปิโนเช่ อดีตประธานาธิบดีของชิลี ที่มีส่วนในการสังหารฝ่ายซ้ายและนักสหภาพแรงงานมาขึ้นศาล เป็นตัวอย่างที่ดี

หลายคนอาจตั้งข้อสงสัยว่าในเมื่อเหตุการณ์ผ่านไป ๒๕ ปีแล้ว ทำไมต้องมาแสวงหาผู้รับผิดชอบกันในยุคนี้ คำตอบคือตราบใดที่ไม่มีการพิจารณาพฤติกรรมอย่างเป็นทางการของผู้นำระดับสูงของไทยที่สั่งการ หรืออยู่ในตำแหน่งสั่งการในเหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ความรุนแรงกับประชาชน โดยไม่มีเหตุผลอันชอบธรรม คนชั่วที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์นองเลือดจะลอยนวลและได้กำลังใจ ในอนาคตผู้นำแบบนี้ก็จะไม่เกรงกลัวในการใช้ความรุนแรงกับประชาชนเพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนตัวอีก และเป็นที่น่าสังเกตว่าทว่าวันนี้ยังไม่มีผู้นำคนใดที่ถูกสังคมไทยบังคับให้รับผิดชอบต่อเหตุการณ์นองเลือด ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และ พฤษภาคม ๒๕๓๕ เลย ยิ่งกว่านั้นการฆ่าฟันนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เสมือนเป็นการกระทำเพื่อ “พิสูจน์” ต่อสาธารณะว่าพระราชที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์นองเลือด ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จะไม่มีการถูกลงโทษ และใครที่คิดจะประท้วงเรื่องนี้จะต้องถูกปราบปราม

บางคนอาจเสนอว่า ในสังคมพุทธแบบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นเมืองไทย มีวัฒนธรรมที่ปฏิเสธการซัดทอดโดยอ้างถึงสิ่งที่เรียกว่า เมตตาธรรม แต่กิตติศักดิ์ ปกติ (๒๕๓๙) มองว่าคำอธิบายนี้เป็นความเข้าใจผิด เพราะการฆ่าฟันประชาชนโดยรัฐในประเทศเอเชียต่างๆ รวมถึงประเทศไทย กระทำบนพื้นฐานการป้ายสีซัดทอดผู้ถูกกระทำ และเป็นการฆ่าฟันที่ไร้ซึ่งความมีเมตตาธรรม ดังนั้น

การปฏิเสศการซื้อถูกซื้อผิดในกรณี ๖ ตุลา ของสังคมไทย จึงน่าจะเป็น “ลัทธิยอมจำนนที่ไร้หลักการ” มากกว่า ความคิดวิถีไทย ๆ หรือวิถีเอเชีย กิตติศักดิ์ เสนอต่อไปว่า การนำอดีตประธานาธิบดีระดับนายพลสองคนของเกาหลีได้มาขึ้นศาลลงโทษในกรณีฆ่าฟันนักศึกษาที่กวางจูเป็นบทเรียนที่ดีสำหรับไทย

ตามหลักการทางรัฐศาสตร์ ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้นำทางการเมืองสูงสุดของประเทศในระบอบประชาธิปไตยจะต้องรับผิดชอบกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสมัยของตนเองก่อนผู้อื่น ดังนั้นนายกรัฐมนตรี เสนีย์ ปราโมช ควรจะรับผิดชอบก่อนคนอื่น ตามมาด้วยรัฐมนตรีมหาดไทยที่คุมกรมตำรวจ (ป่วย ๒๕๑๙) แต่เมื่อพิจารณาความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์แล้ว มีคำถามว่าในยุคนั้นนายกรัฐมนตรี เสนีย์ และรัฐบาลของเขามีอำนาจจริงหรือ? หลายคนมองว่ารัฐบาลประชาธิปไตยของนายกฯ เสนีย์ เป็นเพียงรัฐบาลในนามเท่านั้น เพราะผู้มีอำนาจจริงคือผู้ถืออาวุธ (สุธรรม ๒๕๒๒, ๑๔) คำถามที่ตามมาคือใครบ้างที่มีอำนาจจริงในยุคนั้น? เราต้องแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม คำตอบคงหาได้ไม่ยาก ถ้าเราศึกษาข้อเขียนของนักวิชาการที่สำรวจไปแล้วในบทที่ ๑ ของหนังสือเล่มนี้

อย่างไรก็ตาม ถ้านายกรัฐมนตรี เสนีย์ ไม่มีอำนาจในยุคนั้น และมีเหตุการณ์นองเลือดเกิดขึ้น หน้าที่แรกสุดที่เขาสมควรทำก็คือการลาออกจากตำแหน่งทันทีและประณามการกระทำของฝ่ายที่มีอำนาจจริง

รองลงมาจากระดับนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีแล้ว ผู้ที่ควรจะต้องรับผิดชอบต่อการตัดสินใจสั่งการในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ คืออธิบดีกรมตำรวจ และผู้บังคับบัญชากองกำลังตำรวจในภาคสนาม เพราะคนเหล่านี้มีส่วนในการตัดสินใจและลงมือใช้อาวุธปราบปรามนักศึกษาโดยตรง ซึ่งเราล้วนทราบชื่อของคนเหล่านี้ ในกรณีของอธิบดีกรมตำรวจ เจ้าหน้าที่ผู้นี้ถูกปลดออกจากตำแหน่งหลังเหตุการณ์ แต่การปลดออกจากตำแหน่งครั้งนั้นไม่ได้เป็นเพราะรัฐบาลใหม่ที่มาจากการรัฐประหารมองว่าเขากระทำความผิดในการปราบปรามนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นายตำรวจระดับล่าง ๆ ที่เพียงแค่ทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา มักจะ

กลายเป็นแพะรับบาปแทนผู้ใหญ่ที่สั่งการ ดังนั้นเราจำเป็นต้องระมัดระวังในการลงโทษนายตำรวจชั้นผู้น้อยที่มีส่วนในการใช้ความรุนแรง อย่างไรก็ตาม มีสองกรณีที่นายตำรวจชั้นผู้น้อยจะต้องรับผิดชอบกับสิ่งที่ตนเองกระทำคือ (๑) ในกรณีที่ตัดสินใจกระทำการนอกกรอบของคำสั่ง หรือในกรณีที่ฟังคำสั่งจากผู้อื่นที่ไม่ใช่ผู้บังคับบัญชา และ (๒) ในกรณีที่จงใจโกหกในศาลหรือสื่อมวลชนเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้น นอกจากนี้แล้ว นายตำรวจชั้นผู้น้อยและพลเมืองธรรมดาทุกคนสมควรจะต้องรับผิดชอบต่อจิตสำนึกของตนเองในสิ่งที่เขากระทำในฐานะที่เป็นมนุษย์ในสังคม แต่เรื่องนี้อาจไม่เป็นเรื่องสาธารณะก็ได้

สิ่งที่เป็นเรื่องสาธารณะอีกเรื่องหนึ่ง คือการกระทำทารุณกรรมของพลเมืองในกลุ่มฝ่ายขวานอกระบบ ผู้นำของกลุ่มเหล่านี้ ผู้ที่ก่อตั้งและผู้ที่ทำให้การสนับสนุนกับกลุ่มต่าง ๆ ผู้ที่ประโคมข่าวเท็จเรื่องการเล่นละครเพื่อปลุกระดมกลุ่มนอกระบบให้มาชุมนุมกัน ผู้ที่มีส่วนในการระดมกองกำลังนอกระบบในเช้าวันนั้น ตลอดจนเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นผู้ใหญ่ที่ไม่ยอมห้ามการกระทำของพวกนี้ จะต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ด้วย แม้แต่สมาชิกระดับล่างของกลุ่มนอกระบบที่มีส่วนในการทำอาชญากรรมก็สมควรต้องรับผิดชอบต่อสังคม เพราะเขาไม่ได้รับคำสั่งการตามหน้าที่เหมือนนายตำรวจชั้นผู้น้อย อย่างไรก็ตาม ความรับผิดชอบต่อการทำของลูกเสือชาวบ้าน กระทั่งแดง และนวล ในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ควรตกอยู่กับผู้นำทางการเมืองในระดับสูงของชาติเป็นหลัก เพื่อไม่ให้ผู้น้อยในระดับล่างรับบาปแทนอย่างที่มีมักเกิดขึ้นบ่อยครั้งทั่วโลก

นักการเมืองที่เข้ามาครองตำแหน่งหลังการทำรัฐประหารในตอนเย็นของวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และตัดสินใจนำนักศึกษาผู้บริสุทธิ์ขึ้นศาล ในขณะที่ไม่ยอมนำฆาตกรจริงที่ก่อทารุณกรรมมาขึ้นศาล ต้องรับผิดชอบต่อสังคมไทยด้วย นักการเมืองและผู้นำทางสังคมอื่น ๆ ที่พยายามให้ข้อมูลเท็จต่อสังคมทั้งภายในและภายนอกประเทศเพื่อปกปิดความจริง เกี่ยวกับ ๖ ตุลา ก็ควรรับผิดชอบเช่นกัน

สุดท้ายนี้ เราต้องกลับมาพิจารณาว่าในยุคนั้นบุคคลกลุ่มไหนบ้างที่มีอำนาจทางการเมืองจริง ถ้าไม่ใช่รัฐบาลของนายกา เสนีย์ เพราะแม้แต่นายตำรวจระดับอธิบดีกรมตำรวจเอง คงไม่กล้าตัดสินใจลงมือใช้อาวุธสงครามปราบปรามนักศึกษาจนแรงถึงขนาดนั้น เราต้องถามว่าใครสั่งการให้ตำรวจทำหรือใครสัญญากับตำรวจว่าถ้าลงมือปราบปรามนักศึกษา จะไม่มีผลร้ายเกิดกับตนเอง คนที่ให้คำมั่นสัญญาแบบนี้ได้ อาจเป็นผู้มีอำนาจอิทธิพลในขณะนั้น หรือเป็นผู้ที่วางแผนจะยึดอำนาจในวันที่ ๖ ตุลาคมด้วยวิธีการรัฐประหาร ดังนั้น เราต้องพิจารณาครอบคลุมไปถึงผู้ที่มีส่วนในการวางแผนทำรัฐประหาร ตลอดจนผู้ที่มีส่วนในการวางแผนและสนับสนุนการนำอดีตเผด็จการกลับมาเข้ามาสู่ประเทศไทยเพื่อก่อเหตุวุ่นวาย รวมถึงผู้ที่ทำรัฐประหารจริงในวันที่ ๖ ด้วย

กรรมการแสวงหาความจริง (Truth Commission)

“คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม ๒๕๑๙” ไม่ใช่ **กรรมการแสวงหาความจริง** ในลักษณะของกรรมการประเภทนี้ที่ถูกตั้งขึ้นมาในประเทศแอฟริกาใต้ และโดยรวมแล้วทั่วโลกมี **กรรมการแสวงหาความจริง** เกิดขึ้นใน ๒๐ ประเทศ (Zurbuchen 2001) กรรมการเหล่านี้มีลักษณะพิเศษที่ต่างจาก *“คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙”* ตรงที่ **กรรมการแสวงหาความจริง** มักจะได้รับมอบหมายให้ทำงานเป็นทางการ ดังนั้นจะมีอำนาจทางกฎหมายในการเรียกพยานและสืบหาเอกสาร

ในการพิจารณาว่าเมืองไทยควรมี **กรรมการแสวงหาความจริง** หรือไม่ เราควรพิจารณาสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศอินโดนีเซียหลังจากที่เผด็จการซูฮาร์โต ถูกล้มไป เพราะในยุคนั้นเกิดกระแสสำคัญในสังคมอินโดนีเซียที่เรียกร้องให้มี **กรรมการแสวงหาความจริง** และรัฐบาลของ ฮาบีบี และ วาฮิด เคยสนับสนุนความคิดอันนี้ โดยมีการส่งเจ้าหน้าที่และนักสิทธิมนุษยชน ไปดูงานที่แอฟริกาใต้และเกาหลีใต้ด้วย นอกจากนี้ ผู้นำทางสังคมบางคนในอินโดนีเซียมีความกล้าหาญเพียงพอที่จะรับผิดชอบและขออภัยต่อสังคมเกี่ยวกับเรื่อง

เกิดขึ้นในอดีต เช่น นายพล วีรานโต ที่ขอภัยในการปราบปรามเกินเหตุใน
แคว้น Ache และประธานาธิบดี วาฮิด ที่ออกมาขอภัยเรื่องบทบาทขององค์กร
อิสลาม Nahdlatul Ulama ซึ่งเคยมีส่วนในเหตุการณ์นองเลือดที่เกาะชวาใน
ปี ค.ศ. 1965-1966 เป็นต้น (Zurbuchen 2001)

Mary Zurbuchen อดีตผู้อำนวยการมูลนิธิฟอร์ด (Ford Foundation)
ในอินโดนีเซีย และนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยยูซีแอลเอ (University of
California, Los Angeles) อธิบายว่าการจัดตั้ง **กรรมการแสวงหาความจริง**
มีประโยชน์ต่อสังคม ๕ ประการดังนี้ (Zurbuchen 2001)

๑) กรรมการฯ จะเปิดโอกาสให้ผู้ถูกระงับเหตุการณ้อย่างเป็น
ทางการต่อสังคม

๒) มีประโยชน์ในการให้การศึกษาต่อพลเมืองเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
ในประวัติศาสตร์ เพราะมีการตีพิมพ์รายงานเป็นทางการ

๓) กรรมการฯ จะเปิดโอกาสให้มีการยอมรับว่ามีการกระทำความผิด
และอาจแนะนำให้มีการจ่ายค่าชดเชยได้

๔) กรรมการฯ อาจช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมได้โดยเสนอการ
ปฏิรูปสถาบันต่าง ๆ ที่เคยมีส่วนในเหตุการณ์นองเลือด

๕) กรรมการฯ สามารถค้นหาผู้ที่ต้องรับผิดชอบ และผู้ที่มีส่วนในการ
ก่อเหตุรุนแรงได้

ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นทั้งห้าประการดังกล่าว อาจนำไปสู่การรักษา
บาดแผลที่เกิดขึ้นกับสังคมได้เป็นอย่างดี

ถ้าสังคมของเราไม่หาทางเรียนรู้หรือสรุปบทเรียนเพื่อยุติการใช้ความ
รุนแรงของรัฐที่กระทำต่อประชาชน เหตุการณ์นองเลือดจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง
เป็นระยะ ๆ เฝิณู สุวรรณทัต คือผู้หนึ่งที่เข้าใจปัญหานี้ดี ในวันที่ ๖ ตุลาคม
๒๕๑๙ เฝิณูกับภรรยาพยายามช่วยเหลือนักศึกษาที่บาดเจ็บ แต่กลับถูก
เจ้าหน้าที่รัฐทำร้าย ต่อมาในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี ๒๕๓๕ ภรรยาและลูกชาย
อายุ ๑๔ ของ เฝิณู ต้องเสียชีวิตไป (วิดีโอ งาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา)

ธงชัย วินิจจะกุล อดีตผู้อำนวยการศึกษาที่อยู่ในเหตุการณ์และปัจจุบันเป็นนักวิชาการเสนอว่า สังคมไทยจะต้องทำความเข้าใจกับเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลา และการสังหารผู้นำชาวนา นักการเมือง และนักศึกษา ก่อนหน้านั้นด้วย เพราะเป็นเรื่องสำคัญที่จะช่วยให้เราหลีกเลี่ยงความรุนแรงในอนาคตได้ ธงชัย มองว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปี ๒๕๑๙ มาจากการที่สังคมไทยไม่สามารถจัดการกับความขัดแย้งทางความคิด ซึ่งทุกวันนี้ก็ยังมีความพยายามในการสร้าง “ความสามัคคีของชาติ” บนพื้นฐานกรอบแคบ ๆ ของลัทธิอำนาจนิยมที่มักปรากฏตัวในนามของความสามัคคีภายใต้ผลประโยชน์ของชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ความคิดที่ไม่เข้ากรอบแบบนี้จะถูกมองว่าเป็นภัย ซึ่งถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยควรจะมองว่าความคิด “แหวกกรอบ” คือคลังภูมิปัญญาของสังคม (ธงชัย ๒๕๔๔)

สรุป

ในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เจ้าหน้าที่ตำรวจของไทยได้ก่ออาชญากรรมทางการเมือง โดยลงมือปราบปรามขบวนการนักศึกษาด้วยอาวุธสงครามในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การปราบปรามครั้งนั้นไม่มีเหตุผลที่มีความชอบธรรมแต่อย่างใดทั้งสิ้น นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ร่วมมือกับอันธพาลฝ่ายขวาที่มาชุมนุมต่อต้านนักศึกษาที่หน้ามหาวิทยาลัย โดยปล่อยให้ผู้บริสุทธิ์ถูกเข่นฆ่าอย่างทารุณที่ท้องสนามหลวงหน้าวัดพระแก้ว และวัดมหาธาตุ

การแสวงหาผู้นำของสังคมไทยที่ต้องออกมารับผิดชอบกับเหตุการณ์นองเลือดครั้งนี้ไม่ใช่เรื่องยากในด้านข้อมูลหลักฐาน ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สังคมไทยมีอยู่ในมือ ไม่ว่าจะเป็นเอกสาร สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ หนังสือวิชาการ หรือคำให้การของพยาน มีหลักฐานเพียงพอที่จะเจาะจงได้ว่าใครมีส่วนร่วมในการก่อเหตุ ดังนั้นในขั้นตอนต่อไปสังคมไทยต้องตัดสินใจว่าควรจะเดินหน้าต่อไปอย่างไรในเรื่องนี้

สำหรับการสรุปบทบาทของบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ในเหตุการณ์ ๖ ตุลา จากข้อมูล “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙”

มีอยู่ เราขอฝากภาระนี้ไว้กับผู้อ่าน โดยที่ผู้อ่านจะต้องพิจารณาข้อมูลทั้งหมด
ในบทต่าง ๆ ของรายงานนี้เพื่อตัดสินใจเอง

อย่างไรก็ตาม สิ่ง “**คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์
๖ ตุลาคม ๒๕๑๙**” อยากจะเน้นคือ การปิดหูปิดตา การฝัง การลืม หรือการ
หลีกเลี่ยงการพิจารณาปัญหาของเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลา อย่างที่เคยทำ
กันมาตลอดในอดีต ไม่ใช่ทางออกสำหรับสังคมไทยถ้าเราต้องการสร้างสังคม
ไทยให้มีความสุข คุณธรรม และความยุติธรรม

• • • • •

หมายเหตุ

พยานหลายคนที่มาให้การได้แสดงความจำนงที่จะพบบุคคลที่ร่วมผ่าน
เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กับเขา แต่ไม่มีโอกาสพบกันอีกหลังจากเหตุการณ์
ครั้งนั้น บางคนเป็นเพื่อนกัน บางคนเป็นผู้ช่วยเหลือ พยานบางคนได้รับความ
ช่วยเหลือจากพยาน อย่างไรก็ตาม จนถึงทุกวันนี้เราไม่สามารถแนะนำทางออก
สำหรับบุคคลเหล่านี้ได้ ดังนั้นเราจึงขอความช่วยเหลือจาก “คนเดือนตุลา” ทุกคน
ช่วยกรุณาหาทางออกให้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

กนกศักดิ์ แก้วเทพ และคณะ, *เส้นทางขบวนการไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ โกมลคีมทอง, ๒๕๔๒.

กิตติศักดิ์ ปรกติ, “กรณี ๖ ตุลา กับบทเรียนการปราบปรามประชาชน จากกวางจูถึงท่าพระจันทร์” ใน พนม เี่ยมประยูร, บรรณาธิการ. ๒๐ ปี ๖ ตุลา. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการดำเนินการจัดงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

เกษียร เตชะพีระ, “ทำไม ๖ ตุลาฯ จึงจำยาก?” ใน พนม เี่ยมประยูร, บรรณาธิการ. ๒๐ ปี ๖ ตุลา, กรุงเทพฯ : คณะกรรมการดำเนินการจัดงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.

คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ปี ๖ ตุลา, *เราไม่ลืม ๖ ตุลา*, กรุงเทพฯ : คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, ๒๕๓๙.

ธงชัย วินิจจะกูล, “บทเรียนจากเหตุการณ์ ๖ ตุลา ซึ่งสังคมไทยไม่ยอมรับรู้” ปาฐกถาในพิธีเปิดประติมานุสรณ์ ๖ ตุลา ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๖ ตุลาคม ๒๕๔๓. วารสารสืบสานเครือข่ายเดือนตุลา (ฉบับที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๔๔).

ธวัชชัย สุจริตรกุล, *คดีประวัติศาสตร์ คดี ๖ ตุลา เล่ม ๑*. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๑.

ธวัชชัย สุจริตรกุล, *คดีประวัติศาสตร์ คดี ๖ ตุลา เล่ม ๒*. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๒.

นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ย้อนรอย ๖ ตุลา” น.ส.พ. มติชน รายวัน (๑๓ ตุลาคม ๒๕๔๓) หน้า ๖.

“ย้อนรอยทางชีวิต ‘ตั้งกระทิงแดง’ ในเงื้อมเงากระทิงเผ่า” เนชั่นสุดสัปดาห์. (ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๔๗๐, ๔-๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๔) หน้า ๑๐-๑๒.

เบนดิก แอนเดอร์สัน, “บ้านเมืองของเราลงแดง: แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร ๖ ตุลาคม” ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงค์กิติ เพชรเลิศอนันต์, บรรณาธิการ. จาก ๑๔ ถึง ๖ ตุลา, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๑.

ป่วย อึ้งภากรณ์, *ความรุนแรงและรัฐประหาร ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙*. (ตีพิมพ์หลายครั้ง) กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลคิมทอง, ๒๕๑๙.

ป่วย อึ้งภากรณ์, “แนวโน้มของการเมืองไทย” ใน อันเนื่องมาแต่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลคิมทอง, ๒๕๒๓.

พระไพศาล และ ส.ศิริรักษ์, *๖ ตุลาจารึก ความทรงจำ ความหวัง บทเรียน*, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลคิมทอง, ๒๕๓๙.

เพื่อนมติดลเดือนตุลา, หนังสืองานรำลึกในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๔๐.

มนัส สัตยารักษ์, “รำลึก ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ วันวิงเวง” มติชนสุดสัปดาห์ (๗-๑๓ ตุลาคม ๒๕๓๗). ตีพิมพ์อีกครั้งใน *ตุลาชนตุลาชัย* (ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒, ตุลาคม ๒๕๔๓).

ฤดี เรืองชัย, *หยุดหนึ่งในกระแสธาร*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มิ่งมิตร, ๒๕๓๙.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “ชวน: ภาพละครแขวนคอที่นำไปสู่กรณี ๖ ตุลา” น.ส.พ. มติชน รายวัน (๓๑ ตุลาคม ๒๕๔๓) หน้า ๖.

สมยศ เชื้อไทย, บรรณาธิการ. *คติประวัติศาสตร์ ๖ ตุลา ใครคือฆาตกร?* (พิมพ์ครั้งที่สอง) กรุงเทพฯ : สามัคคีสาส์น, ๒๕๓๑.

สมักร สุนทรเวช. คำปราศรัยต่อนักศึกษาไทยในฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๒๐. ตีพิมพ์ใน วีระ มุสิกพงศ์, *โหวง หั่ง ปัง*, กรุงเทพฯ : สันติวนาการพิมพ์, ๒๕๒๑.

สารคดี, กองบรรณาธิการ. *รวมเลือดเนื้อชาติไทย รวมสามเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย* (๑๔ ตุลา ๖ ตุลา และพฤษภา ๓๕). กรุงเทพฯ : สารคดี, ๒๕๔๑.

สินธุ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย, *บันทึกของฉัน สิ้นไปสู่วังดาว*, เชียงใหม่ : รัก และ เมตตาวรรณกรรม, ๒๕๓๙.

สุธรรม แสงประทุม, *ผมผ่านเหตุการณ์ 6 ตุลาคมมาได้อย่างไร?*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดาวหาง, ๒๕๒๒.

สุรินทร์ มาศดิตถ์, “จดหมายพระสุรินทร์” (เขียนเมื่อ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๒๐), ใน รัชชัย สุจริตวรกุล, บรรณาธิการ. *คดีประวัติศาสตร์ คดี ๖ ตุลา เล่ม ๒*. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๒.

Bangkok Post. 6/10/1976, page 1.

Bowie, K. (1997) *Rituals of national loyalty*. Columbia University Press, New York.

Girling, L. S. (1981) *Thailand: society & politics*. Cornell University Press.

Morell, D. & Chai-anan Samudavanija (1981) *Political Conflict in Thailand*. Oelgeschlager, Gunn & Hain. Cambridge Massachusetts.

Morell, D. & Morell, S. (1977) *Thailand: The costs of political conflict*. Pacific Community, 8 (2) January.

Shawcross, W. (1976) *How tyranny returned to Thailand*. New York Review of Books. December 9th 1976.

Ungpakorn, Ji Giles (2001) *Slamming the door to beat the cat. Crushing the Thai left on the 6th October 1976*. Paper presented at the 18th Annual Conference on Southeast Asian Studies, University of California, Berkeley, 16-17 February 2001.

Zurbuchen, M. (2001) *Looking back to move forward. A Truth Commission could bring healing for a tragic past*. Inside Indonesia No. 65, Jan-Mar 2001.

ข้อมูลจากวิทยุ โทรทัศน์ และเทปสัมภาษณ์

สร้าง บุนนาค (๒๕๑๙) สถานีวิทยุยานเกราะ บ่ายวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙. (เทป) ชุมพล โลหะชาละ (๒๕๑๙) สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ๙ ตุลาคม ๒๕๑๙ รายการสนทนาประชาธิปไตย. (เทป)

เทปการให้คำสัมภาษณ์ภาษาอังกฤษกับนักข่าวต่างประเทศโดยโฆษกรัฐบาล (พันเอกอรุณ) ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังการยึดอำนาจของ “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๙.

ป่วย อึ้งภากรณ์ (๒๕๒๐ ก) เทปการอภิปรายให้นักศึกษาไทยที่ประเทศออสเตรเลีย.

ป่วย อึ้งภากรณ์ (๒๕๒๐ ข) จากเทปการอภิปรายให้นักศึกษาที่มหาวิทยาลัย Georgetown, Washington สหรัฐอเมริกา ๑๕/๒/๒๕๒๐. แปลเป็นไทยในป่วย อึ้งภากรณ์, “แนวโน้มของการเมืองไทย”. ใน อันเนื่องมาแต่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลดคิมทอง, ๒๕๒๓.

สมักร สุนทรเวช (๒๕๑๙) เทป รายการโทรทัศน์ช่อง ๗ เมื่อ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๙ วิทยุไอ บ้านที่งาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ -การให้การของเผชิญ สุวรรณทัต.

I.T.V. (๒๕๔๒ ก) รายการ “ย้อนรอย” เหตุการณ์ ๖ ตุลา ถ่ายทอดออกอากาศวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๔๒.

I.T.V. (๒๕๔๒ ข) รายการ “ย้อนรอย” ทำให้นักศึกษาและประชาชนถึงเข้าป่า ถ่ายทอดออกอากาศวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๔๒.

ข้อมูลปากคำ

พยานที่มาให้การกับ “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” จะมีหมายเลขกำกับตามลำดับการให้การ หมายเลขดังกล่าวที่ปรากฏในรายงานชิ้นนี้ เป็นการบันทึกไว้สำหรับใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงของคณะกรรมการฯ

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์ต่อไปในอนาคต แต่รายชื่อ
พยานที่ตีพิมพ์ในท้ายหนังสือเล่มนี้จะเรียงลำดับใหม่ตามตัวอักษรแรกของชื่อ

แหล่งข้อมูลเอกสารหรือภาพถ่ายที่มอบให้คณะกรรมการฯ ในปี ๒๕๔๓

จำนง สรพิพัฒน์

พล.ต.ท. จำรัส จันทร์ขจร

ประเสริฐ ฦ นคร

ลาวัณย์ อุปอินทร์

สุขุม เลหาพูนรังษี

บทที่ ๔

อนาคต

ชลธิรา สัตยาวัฒนา และ ใจ อึ้งภากรณ์

การจัดการกับความจริงและความสูญเสีย

ถึงแม้ว่าวันเวลาผ่านไปถึง ๒๕ ปีหลังเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แต่เหตุการณ์นี้ ยังมีผลกระทบต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบัน เพราะความขัดแย้งทางการเมืองที่นำไปสู่เหตุการณ์นองเลือด และสิ่งที่ตามมาได้ก่อให้เกิดความสูญเสียในสังคมไทยหลายๆ ระดับ บทความส่งท้ายชิ้นนี้ จะพิจารณาปัญหาของการจัดการกับความจริง และปัญหาของการจัดการกับความสูญเสียที่เกิดขึ้นเนื่องจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เพื่อให้ประชาชนพลเมืองไทยได้ร่วมกันพิจารณาว่า เราจะจัดการกับความสูญเสียดังกล่าวได้อย่างไร

ในประเด็นปัญหาการจัดการกับความจริงบ่อยครั้งสังคมไทยมักจะหลีกเลี่ยงการยอมรับความจริง ถ้าเป็นความจริงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ยากๆ ที่มีเหตุการณ์นองเลือด ในแง่หนึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวก็ไม่แปลกอะไร สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในหลายๆ ประเทศ แต่ในที่สุดการปิดหูปิดตาดังกล่าวไม่ได้ช่วยรักษาบาดแผลของสังคม

ตรงกันข้ามอาจก่อให้เกิดปัญหาต่อเนื่องอย่างเรื้อรัง ดังนั้น ในขั้นตอนแรก เรามองว่ารัฐไทยและสังคมไทยโดยรวมควรจะหาทางยอมรับความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และเราหวังว่ารายงานของคณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานครั้งนี้ จะมีส่วนในการพัฒนาข้อมูลความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ แต่ที่สำคัญยิ่งกว่านั้น เรามองว่า การยอมรับความจริงต้องนำไปสู่การสรุปบทเรียน เพื่อไม่ให้เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นอีกในอนาคต เราไม่ต้องการเห็นรัฐไทยลงมือฆ่าประชาชนอีกครั้ง เพราะเพียงในช่วงอายุคนคนเดียวมีเหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้นในประเทศไทยถึงสามครั้งแล้ว

๑. ความสูญเสียในแง่ส่วนตัว

การกระทำของฝ่ายรัฐไทยร่วมกับองค์กรอันธพาลนอกระบบในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ทำให้ผู้เสียชีวิตหลายคน (โปรดดูรายชื่อผู้เสียชีวิตในส่วนท้ายของรายงานฉบับนี้)ญาติพี่น้องและเพื่อนของผู้ที่เสียชีวิตได้สูญเสียคนในครอบครัว คนที่เขารักใคร่และคนใกล้ชิด ส่วนผู้ที่บาดเจ็บจากการกระทำขององค์กรรัฐและองค์กรอันธพาลนอกระบบ มีทั้งผู้ที่บาดเจ็บทางกายโดยตรง และผู้ที่บาดเจ็บทางจิตใจเนื่องจากผ่านเหตุการณ์อันโหดร้ายมา

ในส่วนนี้แม้แต่ฝ่ายผู้กระทำเอง เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐชั้นผู้น้อยบางคน หรือผู้ที่ถูกชักชวนมาร่วมในองค์กรนอกระบบบางคน เมื่อสำนึกผิดแล้วก็อาจมีบาดแผลทางจิตใจเหมือนกัน และบาดแผลทางจิตใจดังกล่าวอาจยังดำรงอยู่ในขณะที่บาดแผลทางกายหายหรือดีขึ้นแล้ว

หลังจากที่เกิดเหตุการณ์ นักศึกษาและประชาชนส่วนหนึ่งจำนวนหลายพันคนต่างพากันเข้าป่าไปร่วมต่อสู้ในกองกำลังของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย อีกส่วนหนึ่งต้องหนีออกนอกประเทศ ในกรณีของคนที่เข้าป่าหรือต้องเดินทางออกนอกประเทศ เพราะไม่มีความปลอดภัยในสังคมเมือง คนเหล่านี้จะสูญเสียโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนหรือประกอบอาชีพหลายปี ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อชีวิตในเวลานั้นและในชีวิตภายหลังด้วย นอกจากนี้ แล้วคนเหล่านี้ยังสูญเสียโอกาสที่จะอยู่กับญาติพี่น้องและครอบครัว ผู้บริสุทธิ์ที่ถูกตำรวจจับ

ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ต้องขึ้นศาลทหาร แล้วต้องติดคุกเป็นเวลาถึงสองปี ก่อนจะได้รับมีการปล่อยเป็นอิสระโดยปราศจากความผิดใดๆ ต้องถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม ถูกเกลียดชัง ถูกเข้าใจผิดๆ และถูกตราหน้าว่าเป็นพวกทำลายชาติ พวกเขาต้องสูญเสียเวลาช่วงหนึ่งของชีวิต และโอกาสที่จะเล่าเรียนหรือประกอบอาชีพการงานเช่นกัน

การสู้รบที่ทวีขึ้นอย่างมากมายทั่วทุกภูมิภาค หลังการปราบปราม ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ระหว่างกองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทย ภายใต้การนำของ พ.ค.ท. (พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย) กับทหารหรือตำรวจของฝ่ายรัฐก็นำไปสู่ความสูญเสียชีวิตและการบาดเจ็บทั้งทางกายและใจซ้ำอีกรอบ ดังนั้น สังคมไทยควรจะพิจารณาบทเรียนจากอดีตว่า การใช้ความรุนแรงในการปราบปรามของฝ่ายรัฐ ไม่ว่าจะด้วยเหตุอะไร มีผลกระทบต่อสังคมในระยะยาวอย่างไร และมีผลทำให้ความรุนแรงในสังคมเพิ่มขึ้นหรือลดลง

ความสูญเสียส่วนตัวทั้งหมดที่กล่าวถึงนี้ ยากที่จะชดเชยได้ เงินชดเชยจากฝ่ายรัฐสำหรับคนที่พิการทางกายหรือใจอาจช่วยได้ระดับหนึ่ง เงินชดเชยผู้สูญเสียโอกาสทางชีวิตที่ยังประสบปัญหาอยู่จนทุกวันนี้อาจช่วยให้คนเหล่านี้ประกอบอาชีพได้ง่ายขึ้น และเงินชดเชยสำหรับคนชราที่สูญเสียลูกหลานผู้ที่เขาหวังจะได้พึ่งพิงไปก็เป็นสิ่งสำคัญ และเป็นเรื่องที่เราควรพิจารณา แต่แค่เงินชดเชยไม่สามารถนำลูกหลาน มิตรสหาย เพื่อนรักที่เสียชีวิตไปให้กลับคืนมาได้ เงินชดเชยไม่สามารถกู้ศักดิ์ศรีที่สูญเสียไปให้กลับคืนมาได้ ไม่สามารถแก้ความเจ็บปวดทรมานใจได้ทั้งหมดและไม่สามารถทำให้พวกเขามีที่ยืนในสังคมเช่นคนทั่วไปได้ ดังนั้น เราจำเป็นต้องพิจารณาวิธีแก้ไขบาดแผลเหล่านี้โดยวิธีอื่นด้วย

การยอมรับความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์นองเลือดครั้งนี้ การยอมรับว่าฝ่ายรัฐกระทำอาชญากรรมและกระทำความผิด การยอมรับว่ากลุ่มอันธพาลที่ใช้ความโหดร้ายในวันนั้นเป็นฝ่ายป่าเถื่อนและไม่ใช่ฝ่าย “รักษาดิ” เป็นขั้นตอนแรกในการที่สังคมไทยจะเริ่มเปิดใจกล้าตรวจสอบประวัติศาสตร์ของเราเองเพื่อรักษาบาดแผล ต้องสรุปบทเรียนจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เพื่อไม่ให้สิ่งเหล่านี้

เกิดขึ้นอีกในอนาคต เพราะถ้าสังคมไทยกล้าที่จะศึกษาจากบทเรียนดังกล่าว อย่างน้อยความสูญเสียที่เกิดขึ้นก็จะไม่สูญเปล่าไปเสียทั้งหมด

๒. ในแง่ของสังคมไทยโดยรวม

นอกจากความสูญเสียส่วนตัวแล้ว ความสูญเสียที่เกิดจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ยังเกิดขึ้นในรูปแบบความสูญเสียทางสังคมหรือความสูญเสียในลักษณะส่วนรวมด้วย

ในประการแรก การที่เจ้าหน้าที่รัฐถล่มอาคารเรียนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วยอาวุธสงคราม และการที่กลุ่มอันธพาลนอกกระบวนเข้าไปในมหาวิทยาลัยเพื่อทำร้ายผู้คน และทำลายหรือกระแทงขโมยทรัพย์สินส่วนรวม ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินของประชาชน และต่อมหาวิทยาลัยที่มีบทบาทในการผลิตผู้นำทางสังคมและในการพัฒนาความดีงามของสังคมไทย ในหลายยุคหลายสมัย เท่านั้นไม่พอยัง ได้สร้างความเกลียดชัง หวาดระแวง ต่อสถาบันการศึกษาอันเป็นต้นกำเนิดของสายธารประชาธิปไตยแห่งนี้ ซึ่งมีผลต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้สถาบันการศึกษาอื่นๆ หลอยหวาดกลัวภัยทางการเมือง ทำลายประเพณีการต่อสู้เพื่อสังคมในขบวนการนักศึกษา ปัญญาชนต้องเลิกราจากกิจกรรมเพื่อสังคม และคนยากคนจน การบุกทำลายธรรมศาสตร์จึงเป็นการจงใจทำลายจิตวิญญาณการต่อสู้ในหมู่นักศึกษาปัญญาชน ทั้งยังปลุกฝังความหวาดกลัวแก่บรรดาครูอาจารย์และผู้บริหารมหาวิทยาลัย ในรุ่นต่อๆ มา เกิดเป็นช่องว่างที่ไม่อาจสานต่อ จนแม้ในปัจจุบันนี้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ยังไม่สามารถฟื้นคืนสู่สภาวะปกติได้

ในประการที่สอง การที่คนหนุ่มสาวและผู้นำทางสังคมบางคนต้องเสียชีวิตไปหรือบาดเจ็บทางกายและจิตใจ ทั้งก่อนและหลังเหตุการณ์ บางคนต้องลี้ภัยออกนอกประเทศ ย่อมทำให้สังคมไทยสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่จะมาร่วมกันพัฒนาประเทศให้มีประชาธิปไตยและความเป็นธรรม และเป็นที่น่าสังเกตอย่างยิ่งที่ “คนรุ่นเดือนตุลา” และคนอื่นๆ ที่เป็นฝ่ายถูกกระทำ และถูกป้ายร้ายว่าเป็น “ภัย” ต่อชาติในเหตุการณ์นี้ ปัจจุบันกลับกลายเป็นผู้ที่สังคมไทยให้การ

ยกย่อง หรือผู้ที่มีฐานะเป็นผู้นำของสังคมในหลายๆ รูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น นักวิชาการ นักการเมือง นักธุรกิจ หรือนักกิจกรรมในองค์กรพัฒนาเอกชน แต่ในขณะเดียวกันหลายคนที่เคยประกาศตนว่าเป็นผู้ “รักชาติ” และยืนอยู่กับฝ่ายเผด็จการ คนที่เคยใกล้ชิดกับกลุ่มกระต๊อแดง ลูกเสือชาวบ้านและนวพล กลับกลายเป็นอาชญากร เป็นผู้ที่ประพาดตัวเสื่อมเสีย เป็นผู้ที่ทำผิดกฎหมาย หรือผิดจริยธรรมในสังคมปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ควรจะนำมาประกาศในสังคมไทยอย่างชัดเจนเพื่อเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับอนาคต

ในประการที่สาม เมื่อเรามาพูดถึงจริยธรรมแล้ว เราควรพิจารณา ความสูญเสียทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยเนื่องจากเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และการใช้ความรุนแรงและความเป็นเผด็จการในเหตุการณ์อื่นๆ ด้วย เช่น เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เป็นต้น เพราะการสร้างประเพณีทางการเมืองในสังคมไทยที่ยกย่องหรืออย่างน้อยไม่ประณามและไม่ลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่เอาผิดกับนักการเมือง ที่ใช้ความรุนแรงและกลไกรัฐเข้าประหัตประหารฆ่าฟันประชาชนเพื่อรักษาอำนาจเผด็จการของตน เป็นสิ่งที่ทำลายวัฒนธรรมความเป็นธรรมและวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทย ดังนั้นสิ่งหนึ่งที่เราควรพิจารณา ก็คือ เราจะ “จัดการ” กับบรรดาผู้นำประเทศที่ต้องรับผิดชอบกับการฆ่าฟันประชาชนในอดีตอย่างไร

การ “จัดการ” ดังกล่าวมีสองระดับคือ (๑) การปรับปรุงมาตรฐานวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่ในสังคมไทย โดยการประณามการกระทำความผิดในอดีตอย่างทั่วถึง (๒) การจัดการกับตัวผู้นำที่เคยกระทำความผิด และที่ยังมีชีวิตอยู่ในทางกฎหมาย

ตัวอย่างจากต่างประเทศมีมากพอสมควรและเราควรจะศึกษาบทเรียน ดังกล่าวเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทย ตัวอย่างเช่น กรณีที่อดีตผู้นำเผด็จการทหารในประเทศเกาหลีใต้ถูกจำคุกเนื่องจากก่ออาชญากรรมฆ่าฟันนักศึกษาที่เมืองกวางจู กรณีผู้นำยูโกสลาเวียที่ถูกส่งไปขึ้นศาลนานาชาติในคดีอาชญากรรมทางสงคราม หรือกรณีที่นายพล ปิโนเช่จากประเทศชิลี

ถูกฟ้องศาลคดีฆ่าประชาชนและละเมิดสิทธิมนุษยชน หลังการก่อรัฐประหาร ในปี 1973 เป็นต้น

ประเพณีเก่าในสังคมไทยที่มักจะยกโทษให้ผู้นำเผด็จการ และปล่อยให้คนเหล่านี้มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายในสังคมเปิดโดยไม่มีการประณามจะต้องถูกรื้อทิ้ง !!

ในประการที่สี่ การที่รัฐบาลไทยออกประกาศขึ้นบัญชี “หนังสือต้องห้าม” สองร้อยกว่าเล่มภายหลังการก่อรัฐประหารในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยที่หนังสือดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นหนังสือที่เขียนขึ้นโดยปัญญาชนชั้นนำของไทยและต่างประเทศ เป็นการทำลายความสร้างสรรค์ทางปัญญาเพื่อสร้างความคับแคบ การตั้งบัญชีหนังสือต้องห้ามกระทำไปพร้อมๆ กับ การสั่งห้ามไม่ให้มีการเรียนการสอนในเรื่องปรัชญาการเมืองประเภทที่ทวนกระแสหลัก แนวคิดแบบนี้ของชนชั้นปกครองไทยในยุคนั้นได้ส่งผลกระทบหนึ่งไปสู่ระบบการศึกษาและการพัฒนาสติปัญญาของคนรุ่นหลัง โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวที่ไม่มีโอกาสในการฝึกฝนตนเองให้คิดเป็นเท่าที่ควรในยุคแห่งการปฏิรูปการศึกษาเช่นปัจจุบัน เราเริ่มเห็นปัญหานี้ชัดเจนขึ้น นอกจากนั้น ความคับแคบทางความคิดของปัญญาชนรุ่นใหม่ อาจจะมีผลทำให้ประเทศไทยหาทางออกในวิกฤตเศรษฐกิจได้ยากยิ่งขึ้น เนื่องจากภูมิปัญญากระแสนรองชนิดต่างๆ ที่อาจใช้ในการกู้สถานการณ์ถูกทำลายไป

ในประการสุดท้าย การสร้างความชอบธรรมกับผู้ที่อ้างว่า “การมีประชาธิปไตยมากเกินไปนำไปสู่ความปั่นป่วน” เป็นการเปิดช่องทางให้เผด็จการกลับเข้ามาในสังคมไทยเสมอ การจัดการกับความขัดแย้งและอุดมการณ์ที่แตกต่างกันด้วยความรุนแรงแล้วอ้างเป็นความชอบธรรม หรือการอ้างสถาบันสำคัญของชาติเพื่อโจมตีผู้ที่มีความเห็นต่างจากรัฐ ล้วนปูทางไปสู่อำนาจเผด็จการ จากการศึกษาศาสตร์ของเผด็จการ จะเห็นว่าไม่มีผู้นำเผด็จการคนใดที่แก้ปัญหาของชาติอย่างจริงจัง ตรงกันข้ามส่วนใหญ่จะฉวยโอกาสกอบโกยผลประโยชน์ส่วนตัวในขณะที่ปล่อยให้ปัญหาทางสังคมขยายตัวไปเรื่อยๆ

การให้ความชอบธรรมกับเผด็จการในรูปแบบที่เราทำมาตลอด ส่งผลให้

ผู้ที่พยายามเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อให้สังคมมีความยุติธรรมมากขึ้น หมดกำลังใจ หรือหวาดกลัวภัย จนไม่กล้าทำอะไรเพื่อส่วนรวม เราจำเป็นจะต้องสร้างวัฒนธรรมใหม่ ต้องให้ความสนับสนุน ยกย่อง ชื่นชม และตอบแทนคุณความดีของผู้ที่กล้าต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคม และกล้าท้าทายกลุ่มอำนาจมืดในสังคม

ข้อเสนอในการจัดการกับความจริงและความสูญเสีย ถึงเวลาแล้วที่พลเมืองไทยจะต้องพิจารณาอดีต และ เลือกทางในการแก้ไข ปัญหาบาดแผลจากเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

๑. การจัดการกับบาดแผล ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในสังคมไทยทำโดยการปกปิดไม่ได้อีกแล้ว

ในอดีตภาครัฐและฝ่ายอนุรักษ์นิยมพยายาม “แก้ข่าว” ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยการให้ข้อมูลเท็จและป้ายร้ายฝ่ายถูกกระทำว่าเป็นผู้ผิด แต่ภายในระยะเวลาไม่ถึงสองปีความพยายามในการป้ายร้ายดังกล่าวล้มเหลว ดังนั้นภาครัฐจึงหันมายกเลิกคดีที่เคยดำเนินกับผู้นำนักศึกษาและเสนอว่าควร “ยกโทษ” ให้ทุกฝ่าย และ “ลืม” เหตุการณ์นี้ไป แต่นี้ก็ไม่ใช่ทางออกเช่นกัน ในยุคแห่งประชาธิปไตย ธรรมรัฐ ความโปร่งใส การตรวจสอบ และการมีส่วนร่วมของพลเมืองไทย การปกปิดสิ่งที่เกิดขึ้นในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไม่ใช่วิธีการที่เหมาะสม ดังนั้นในยุคนี้ต้องมีการเผชิญหน้ากับความจริงในประวัติศาสตร์ของสังคมเรา ทั้งๆ ที่ผู้กระทำความผิดอาจเป็นผู้ที่ยังมีอำนาจหรืออิทธิพลในสังคม อยู่ก็ตาม สังคมเราจะกล้าก้าวต่อไปเพื่อสร้างจริยธรรมหรือไม่?

๒. ทางแก้ไขบาดแผลคงจะมากกว่าแค่เรื่องเงินชดเชย

เงินชดเชยแก้ปัญหาบาดแผลไม่ได้ และสร้างสังคมที่มีจริยธรรมไม่ได้ แต่เราไม่ควรมองข้ามเรื่องเงินชดเชยถ้าเป็นประโยชน์จริงๆ กับ ผู้สูญเสียบางคน ในยุคปัจจุบัน

๓. ทางแก้ไขขาดแคลนจะต้องมากกว่าคำ “ขอโทษ” โดยรัฐ

คำ “ขอโทษ” จากรัฐไทยอาจเป็นก้าวหนึ่งในทิศทางการยอมรับว่ามีอาชญากรรมของรัฐเกิดขึ้นโดยที่รัฐเป็นผู้กระทำความผิด แต่คำขอโทษคงจะไม่พอและอาจไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ในที่สุดต้องมีการทำความเข้าใจอย่างทั่วถึงในสังคมเราว่าในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ รัฐไทยกระทำความผิดอย่างไร การยอมรับสิ่งนี้ต้องทำอย่างเปิดเผยผ่าน สื่อต่างๆ รวมถึงตำราเรียนในโรงเรียนด้วย คนรุ่นหลังจะได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของตนเองและพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบ ประชาธิปไตยได้

๔. ควรมีการเปิดเผยข้อมูลเพิ่มขึ้น

ในยุคที่มีการพูดถึงความโปร่งใสและสิทธิเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลเพื่อตรวจสอบองค์กรของรัฐและสังคมโดยทั่วไป เราควรจะผลักดันให้หน่วยงานของรัฐเปิดเผยข้อมูลทุกชนิดเกี่ยวกับเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ (และเหตุการณ์อื่นๆ ที่คล้ายกัน เช่น พฤษภาทมิฬ ๒๕๓๕) เราต้องการทราบว่าใครบ้างในองค์กรของรัฐเป็นผู้สั่งการให้เจ้าหน้าที่ใช้อาวุธฆ่าฟันประชาชน เราต้องการทราบว่าผู้สั่งใช้อำนาจสั่งการในรูปแบบไหน ผ่านสายงานอะไร และคนเหล่านี้ใช้เงินภาษีของประชาชนในการดำเนินการดังกล่าวอย่างไร องค์กรสิทธิมนุษยชน และกลุ่มพลเมืองอื่นๆ ควรจะเรียกร้องสิทธิที่จะรับรู้ข้อมูลดังกล่าวตามหลักการในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ นอกจากนี้ ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการทางการเมือง ที่มีอำนาจตรวจสอบทางกฎหมายเพื่อรวบรวมและศึกษาข้อมูลต่อไป คณะกรรมการดังกล่าวอาจใช้รูปแบบ Truth Commission ที่ใช้ในต่างประเทศ หรือรูปแบบอื่นก็ได้

การพิมพ์รายงานชิ้นนี้เป็นโอกาสสำหรับสังคมไทยที่จะรักษาบาดแผลจากเหตุการณ์นองเลือด ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และสร้างมาตรฐานจริยธรรมทางการเมืองใหม่ ความสำเร็จในเป้าหมายนี้ขึ้นอยู่กับความจริงใจของรัฐบาลสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา พรรคการเมือง สื่อมวลชน องค์กรประชาชน และพลเมืองธรรมดา

วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

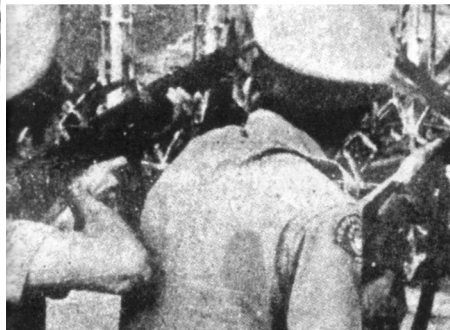


กองกำลังตำรวจตระเวนชายแดนจากค่ายนเรศวรมหาราช หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ มาถึงและรวมพลกันที่ท้องสนามหลวงก่อนบุกเข้ากวาดล้างผู้ชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วยอาวุธสงครามนานาชนิด



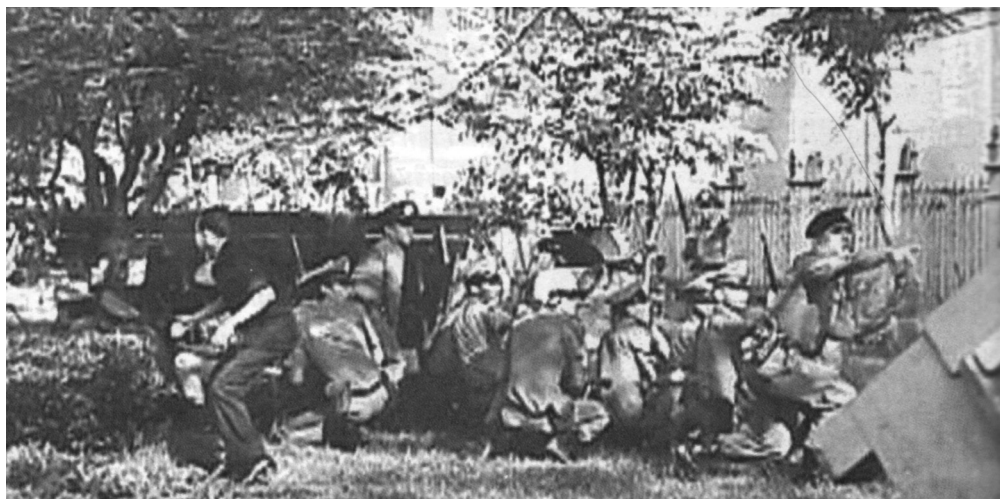


กำลังตำรวจบริเวณรั้วหน้ามหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ด้านสนามหลวง และ
เยื้องไปทางประตูพิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติ กองกำลังบางส่วนมาจาก
กองปราบปราม (โปรดสังเกตป้าย
บอกสังกัดบนไหล่เสื้อด้านขวาในรูป)



ส่วนตำรวจคาบบุหรี่ยี่ห้อปิ่นในภาพได้แก่ ร.ต.ท. วชิรินทร์ เนียมฉนิชกุล ขณะนั้น
รับราชการตำแหน่งรองสารวัตรแผนก 3 กองกำกับการ 5 ตำรวจสันติบาล ส่วนชาย
สวมเสื้อยืดสีขาว สวมหมวกเบเรต์ คือ ร.ต.ท. อารีย์ มนต์รีวัตร ขณะนั้นมียศจ่าสิบ
ตำรวจ ตำแหน่งผู้บังคับหมู่ (ประจำ รถวิฑู) แผนก 3 กองกำกับการ 2 กองปราบปราม

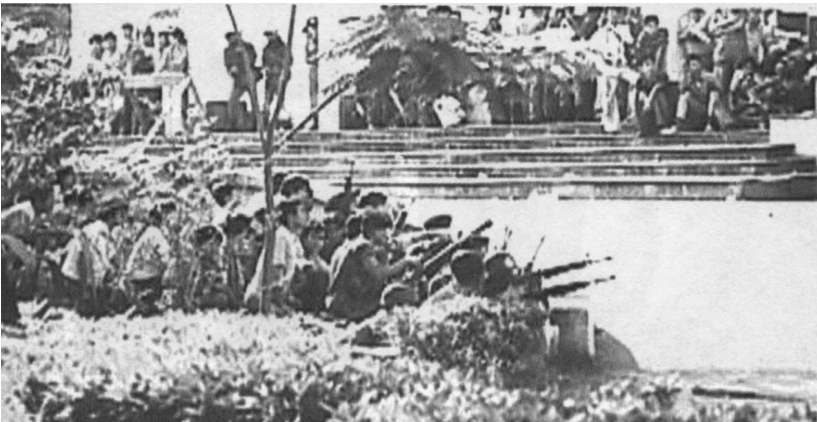




กำลังตำรวจหน้ารั้วประตูพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และ
 อีกรูปคาดว่าจะเป็น ภายในพิพิธภัณฑฯ ซึ่งเป็นจุดที่ตำรวจยิง
 เปิดทางให้กำลังเจ้าหน้าที่รัฐ และกลุ่มการเมืองฝ่ายขวาที่หน้าประตู
 ธรรมศาสตร์ สามารถบุกเข้าสู่สนามฟุตบอลได้ เนื่องจากตำแหน่งนี้
 อยู่ตรงช่องระหว่างตึกคณะนิติศาสตร์กับมุมหอประชุมใหญ่
 ซึ่งเป็นจุดที่ฝ่ายนักศึกษาจัดหน่วยรักษาความปลอดภัยเอาไว้
 จากการประมวลเหตุการณ์ และการให้ปากคำของพยาน
 หลายปากระบุว่า มีการยิงมาจากกำแพงรั้วติดกับฝั่งพิพิธภัณฑฯ
 ทำให้หน่วยรักษาความปลอดภัยของที่ชุมนุมบาดเจ็บและเสียชีวิต
 จำนวนมาก



บริเวณหน้าหอประชุมใหญ่ โปรตสังเกต ผู้ชายชุดขาว (กัมตา ช้ายมือ) ที่วิ่งไล่ไล่ล่าไล่ไล่กระสุน บริเวณคอมมิวนิสต์คอสัญลักษณ์ลูกเสือชาวบ้าน ขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจในเครื่องแบบมาจากหลายหน่วย (สวมหมวกเบเรต์ สวมหมวกขาว ฯลฯ) พร้อมอาวุธหนัก เช่น เอ็ม 16 ปืนไร้แรงสะท้อน ฯลฯ



บริเวณมมสวนหย่อมหน้าตึกคณะนิติศาสตร์ เอื้องกับหอประชุมใหญ่จากมุมนี้ กองกำลังตำรวจสามารถยิงใส่ผู้ชุมนุมในสนามฟุตบอลและผู้ที่หลบเข้าไปในตึกคณะบัญชีได้อย่างง่ายดายชัดเจน



นักศึกษาที่หลบหนีกระสุนของเจ้าหน้าที่รัฐ วิ่งออกมาทางประตูเผชิญหน้ากับ
กลุ่มอันธพาลการเมืองและถูกทำร้ายร่างกาย



อาชญากรรม **รัฐ** ในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง

นักศึกษาที่หลบหนีออกมา
ถูกทำร้ายร่างกายโดยกลุ่มอันธพาล
การเมือง





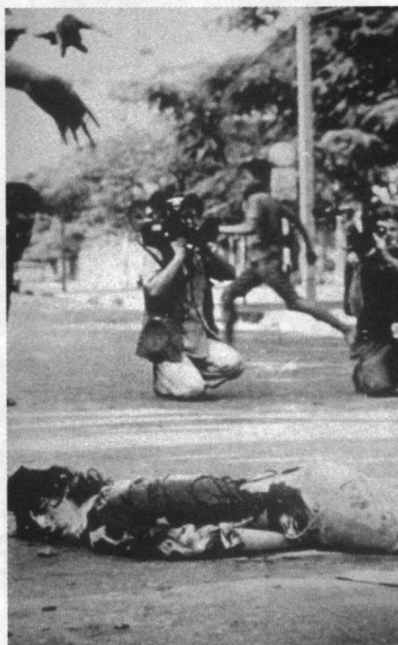
ความโหดเหี้ยมทารุณสารพัดรูปแบบ
ทั้งแขวนคอ ทบตีศพ ที่ต้นมะขาม บริเวณ
ท้องสนามหลวง การลากศพไปราดน้ำมัน
จุดไฟเผา บริเวณใกล้รูปพระแม่ธรณี
บีบมวยผม ตรงข้ามแผงขายหนังสือ (เดิม)





ภายในธรรมศาสตร์ ผู้เสียชีวิตกลุ่มแรกๆ คือหน่วยรักษาความปลอดภัยบริเวณ หอประชุมใหญ่ ในภาพจะเห็นการเหยียดหยามต่อศพด้วยการเอาเท้าเหยียบหน้า
อีกภาพความทารุณโหดร้ายถึงกับเอา ผ้าขาวม้ามารัดคอศพลากไปบนสนามบอล และ
ลักษณะการยืนคร่อมศพ โปรดสังเกตทางเกงและรองเท้าบูทของผู้ยืน.



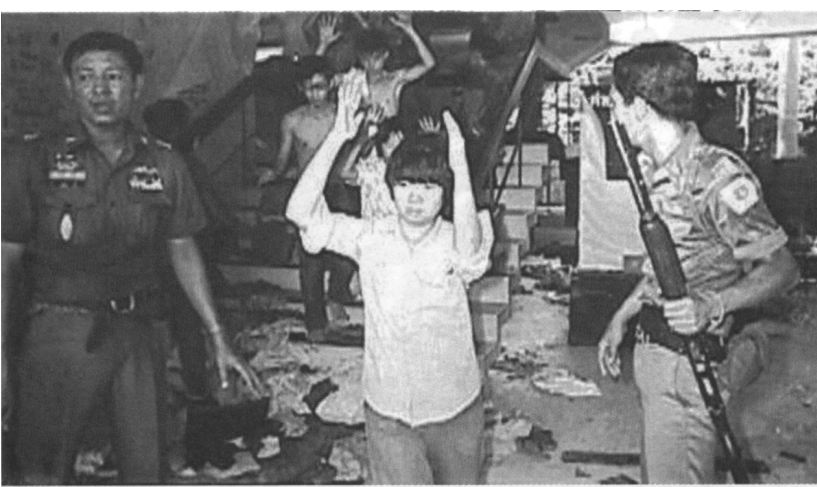




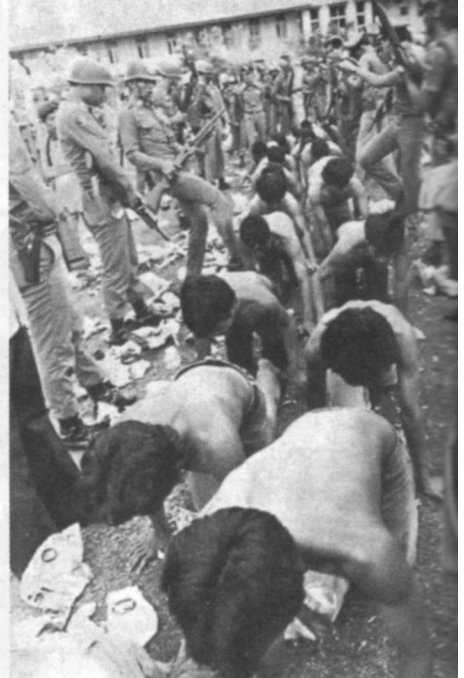
ศพจำนวนหนึ่ง ถูกนำมาวางกองเรียง
ราย กลางสนามฟุตบอลธรรมศาสตร์



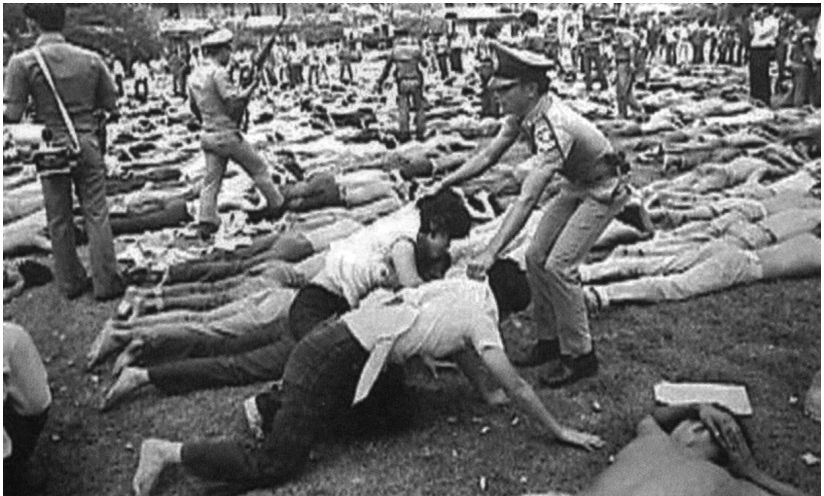
อีกภาพหนึ่งแสดงถึงสุดยอด
ของความโหดเหี้ยม เป็นการทารุณ
ศพที่ชวนสะเทือนใจอย่างที่สุด
คือการฆ่าสองครั้ง “ตอกอกศพ”
เหตุเกิดที่ท้องสนามหลวง เบื้องหลัง
คือวัดพระแก้ว

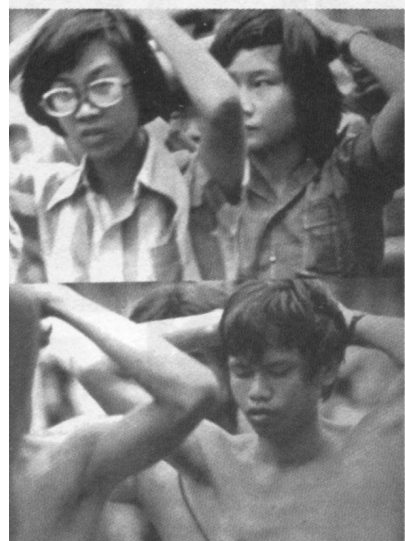


นักศึกษาจำนวนหนึ่งถูกต้อนมาจากตึกคณะบัญชีราวกับเชลยสงคราม อีกภาพ การควบคุมนักศึกษาจากบริเวณต่างๆ มารวมที่สนามฟุตบอล ระหว่างทางต้องระวัง การเตะถีบจากคนในเครื่องแบบ



ความเลวร้ายที่ “เชลยนักศึกษา” ได้รับจากเจ้าหน้าที่รัฐ ถอดเสื้อ...เตะถีบ...
นอนคว่ำ... เดินบนหลัง ผูดกระชากคอเสื้อ







เหตุการณ์ด้านประตู่ท่าพระจันทร์ ถนนมหาราช บริเวณแนวกำแพงวัดมหาธาตุฯ ใครที่หนีออกจากธรรมศาสตร์ลงทางแม่น้ำเจ้าพระยารายเลียบมาขึ้นฝั่งที่ท่าเรือ แล้วเดินออกมาทางถนน ใครตัวเปียก ผมเปียกจะถูกจับหมด ขณะที่บางส่วนก็ถูกปืนจี้จับขึ้นมาจากน้ำ บางส่วนถูกกวาดต้อนออกมาจากบ้านเรือนประชาชนที่นักศึกษาหนีตายขอเข้าไปหลบพักพิง



ภาพกิตติคุณโทรทัศน์ หนึ่งในสมาชิกกลุ่มแนวพล ปรากฏตัวในเหตุการณ์เหตุโหด
กลางเมืองครั้งนี้ด้วย



หลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ
ควบคุมสถานการณ์
ได้เด็ดขาดแล้ว
นักศึกษาประชาชน
จำนวน ๓,๐๙๕ คน
ถูกควบคุมตัวขึ้นรถ
ไปคุมขังยังที่ต่างๆ



ภาคผนวก ๑

รายนามผู้เสียชีวิต ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

จากการติดตามสืบเสาะหาหลักฐานล่าสุด พบแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ซึ่งรวบรวมรายชื่อผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไว้อย่างครบถ้วน พร้อมรูปถ่ายและรายละเอียดสาเหตุการเสียชีวิต โดยมีการแยกกลุ่มผู้เสียชีวิตออกเป็น ๒ ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายนักศึกษาและประชาชนที่เป็นผู้ต้องหา และฝ่ายเจ้าพนักงาน

ฝ่ายนักศึกษาและประชาชน เสียชีวิตจำนวน ๔๑ ราย
ในจำนวนนี้

- เป็นศพถูกเผาหรือนายละเอียดแยกชายหญิงไม่ได้
จำนวน ๔ ราย
- เป็นศพชายไทยไม่ทราบชื่อ จำนวน ๖ ราย
- ผูกคอตายที่สถานีตำรวจนครบาลบางเขน เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๒๐ (ขณะเป็นผู้ต้องหา) จำนวน ๑ ราย
ชื่อ นายวันชาติ ศรีจันทร์สุข

คงเหลือศพที่ระบุชื่อได้และมอบให้ญาติไปจัดการตามประเพณีแล้ว จำนวน ๓๐ ราย (ชาย ๒๖ ราย หญิง ๔ ราย) ได้แก่

ชื่อ-นามสกุล	สาเหตุการเสียชีวิต
๑. นายพงษ์พันธ์ เพรามธูรส	ถูกระเบิด
๒. นายวิจิตชัย อมรกุล	ถูกของแข็งมีคมและถูกรัดคอ
๓. นายอับดุลรอเฮง ซาตา	ถูกระสุนปืน
๔. นายมนู วิทยาภรณ์	ถูกระสุนปืน
๕. นายสุรสิทธิ์ สุภาภา	ถูกระสุนปืน
๖. นายสัมพันธ์ เจริญสุข	ถูกระสุนปืน
๗. นายสุวิทย์ ทองประหลาด	ถูกระสุนปืน
๘. นายบุญนาค สมัครสมาน	ถูกระสุนปืน
๙. นายอภิสิทธิ์ ไทยนิยม	ถูกระสุนปืน
๑๐. นายอนุวัตร อ่างแก้ว	ถูกระสุนปืน
๑๑. นายวีระพล โอภาสวิไล	ถูกระสุนปืน
๑๒. นายสุพจน์ พันธุ์ภาพสินธุ์	ถูกระสุนปืน
๑๓. นางสาวภรณ์ จุลละครินทร์	ถูกระสุนปืน
๑๔. นายยุทธนา บุรศิริรักษ์	ถูกระสุนปืน
๑๕. นายภูมิศักดิ์ ศิระศุภฤกษ์ชัย	ถูกระสุนปืน
๑๖. นางสาววัชรีย์ เพชรสุน	ถูกระสุนปืน
๑๗. นายदनัยศักดิ์ เอี่ยมคง	ถูกระสุนปืน
๑๘. นายไพบูลย์ เลหาจระพันธ์	ถูกระสุนปืน
๑๙. นายชัยพร อมรโรจนาวงศ์	ถูกระสุนปืน
๒๐. นายอัจฉริยะ ศรีสวาท	จมน้ำ
๒๑. นายสงวนพันธุ์ ชุ่นแข็ง	ถูกระสุนปืน
๒๒. นางสาววิมลวรรณ รุ่งทองใบสุรีย์	ถูกระสุนปืน
๒๓. นายสมชาย ปิยะสกุลศักดิ์	ถูกระสุนปืน
๒๔. นายวิสุทธิ์ พงษ์พานิช	ถูกระสุนปืน
๒๕. นายสุพล พาน หรือ บุญทะพาน	ถูกระสุนปืน

ชื่อ-นามสกุล	สาเหตุการเสียชีวิต
๒๖. นายศิริพงษ์ มั่นตะเสถียร	ถูกกระสุนปืน
๒๗. นายวสันต์ บุญรักษ์	ถูกกระสุนปืน
๒๘. นายเนาวรัตน์ ศิริรังษี	ถูกกระสุนปืน
๒๙. นายปรีชา แซ่เซีย	ถูกของแข็ง อาวุธหลายชนิด และถูกรัดคอ
๓๐. นางสาวอรุณี บุญเกิด	ถูกกระสุนปืน

ในจำนวนศพหายไทยไม่ทราบชื่อนั้น ถูกระบุว่าตายในน้ำ ๑ ราย ถูกสะเก็ดระเบิด ๒ ราย และถูกกระสุนปืน ๓ ราย (ใน ๓ รายนี้มีญาติมาขอรับศพไปจัดการตามประเพณีแล้ว ๑ ราย) ข้อที่น่าสังเกตก็คือ เมื่อสอบถามกับรายชื่อที่สืบค้นและรวบรวมไว้ โดย ธนาพล อิวสกุล ฝ่ายข้อมูลของคณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา เมื่อ ๕ ปีที่แล้ว พบว่ามีอยู่ ๓ รายชื่อ ได้แก่ (๑) สุรินทร์ ทองปลอด (๒) จารุพงษ์ ทองสินธุ์ และ (๓) มนัส ศิเยรสิงห์ ไม่ปรากฏอยู่ในแหล่งข้อมูลที่พบใหม่นี้ ซึ่งเป็นไปได้ว่าอาจอยู่ในกลุ่มของศพหายไทยไม่ทราบชื่อที่ไม่มีญาติมาติดต่อ (คงเหลือทั้งสิ้น ๕ ราย ซึ่งทางตำรวจได้ดำเนินการจัดการตามประเพณีไปแล้ว) และยังคงมีรูปที่สามารถชี้ตัวยืนยันศพได้ หรืออาจจะอยู่ในกลุ่มของศพที่ถูกเผา ซึ่งไม่มีรูปและชี้ตัวไม่ได้

การติดตามสืบหาข้อเท็จจริงเรื่องจำนวนผู้เสียชีวิตที่แน่นอน และการชี้ตัวยืนยันชื่อผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์นองเลือดเข้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จึงยังไม่สิ้นสุดและยังคงต้องดำเนินต่อไป

ฝ่ายเจ้าพนักงาน เสียชีวิต ๕ ราย ได้แก่

๑. ส.ต.ท. ปิยะศักดิ์ เฟลินทัด
๒. นายยุทธชัย ปัญญามิตร
๓. พลฯ สมพงษ์ จันทร์เทศ
๔. นายประสาน อนุเลิศ
๕. นายเสนอ อันจรรุญ

ภาคผนวก ๒

รายชื่อพยาน

ผู้มาให้การกับคณะกรรมการฯ

กมล สุสำเภา

กฤษณพล ศิริสัมพันธ์

กุศล ประวิชัยบุญลย์

จรัส ดิษฐาอภิชัย

จรัส จันทรวงจร

ชไมพร (นามสมมุติ)

ฉนิปไทย ศาสนนันท์

ทรงกิจ จันทนู

ธงชัย วินิจจะกุล

นันทวัฒน์ ธรรมเทิดไท

บุญชาติ เสถียรธรรมณี

ประดิษฐ์ ดาวมณี

ปัญญา ปลิเวคินทร์

พลสันธุ์ ฤทธิ์ลิขิต

พิเชียร อำนาจวรประเสริฐ

พีระพงศ์ ถนอมพงษ์พันธ์

กฤษฏางค์ นุตจรัส

การะเกด สรพิพัฒน์

เกษรา นิมากุล

จำนง บำเรอ

จุฬาลักษณ์ ภู่เกิด

ณัฐ พัฒนวัตร

ดารณี เรียนศรีวิล

ทันพงษ์ รัตนนันท์

ธรรมะ (นามสมมุติ)

นิติ กองเพียร

ประคอง ศาสนนันท์

ประยุทธ์ อุดมจรรยา

พรณรงค์ พัฒนบุญบุญลย์

พิชัย จงสุขวัฒนา

พิริยะ สีหะกุล

ไพรัชโชติศักดิ์ จันทรวงจร

มณี รุ่งวิทยาพล
มาลัย (นามสมมติ)
รัชฎา มนุรัชฎา
ลาวัณย์ อุปอินทร์
วันทนีย สาสนรักกิจ
วิสุทธ ตันติสุนทร
วีระ สมความคิด
สวัสดิ์ เพชรพรประภาส
สินธ์สวัสดิ์ ยอดบางเตย
สุชีลา ตันชัยนันท์
สุธรรม แสงประทุม
อนุพงศ์ ทับไพล
อภินันท์ บัวหมักดี
อวยพร พานิช
อานภาพ สัตยประกอบ

มนตรี ศิลปสม
 เปี่ยม ประเสริฐฤทธิ์
 เรืองราชฤทธิ์ มนูญวิชา
 วัชรระพันธ์ จันทระจร
 วิโรจน์ ตั้งวานิชย์
 วีรวงศ์ วรินทร์กิตติกุล
 สมโภชน์ อุปอินทร์
 สัจจา สรมนาพงศ์
 สุชาติ อารยพัฒนกุล
 สุเทพ สุริยะมงคล
 อนุพงศ์ พงศ์สุวรรณ
 อภิญญา บุญญฤทธิ์
 อมรสิริ สันต์สุรติกุล เกียรระสาร
 ออมสิตี เอี่ยมปคุณ
 ไอรสสา ไอราวินวัฒน์

“คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙”

ที่ ๑/๒๕๔๓

๑๘ สิงหาคม ๒๕๔๓

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นพยาน

เอกสารแนบ โครงการการทำงานของคณะกรรมการฯ

เรียน

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเหตุการณ์ที่รุนแรงที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทย เหตุการณ์ครั้งนั้นเกี่ยวพันถึงบุคคลจำนวนมาก และได้จบลงอย่างน่าเศร้าใจยิ่ง นับแต่เกิดเหตุการณ์กระทั่งถึงบัดนี้ เวลาได้ล่วงเลยมากกว่า ๒๐ ปีแล้ว แต่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ยังคงสับสนและขัดแย้งกันมาก โดยที่ยังไม่อาจหาข้อสรุปร่วมกันเพื่อเป็นบทเรียนของชาติได้ แม้ว่าในวาระครบรอบ ๒๐ ปีของเหตุการณ์นี้ จะมีกลุ่มคนผู้สูญเสียโดยตรงออกมาชี้แจงเรื่องราว หาข้อมูล ข้อเท็จจริง แต่จนถึงวันนี้ก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่สามารถอธิบายประวัติศาสตร์ในช่วงนั้นได้อย่างชัดเจนเพียงพอ

“คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” มีความตั้งใจที่จะสานต่อภารกิจทางประวัติศาสตร์นี้ จึงเปิดการรับข้อมูลและสืบพยานขึ้น ในทุกวันศุกร์ของเดือนกันยายน ๒๕๔๓ (๑, ๘, ๑๕, ๒๒ และ ๒๙ ก.ย. ๔๓) เวลา ๙.๐๐-๑๗.๐๐ น. เพื่อรวบรวมข้อมูล หลักฐานชั้นปฐมภูมิ แสวงหาข้อมูลที่มีน้ำหนักและมีความน่าเชื่อถือ สรุปเป็นคำถามต่อรัฐบาล และเสนอบทเรียนให้กับสังคมไทยต่อไป

คณะกรรมการฯ จึงขอเรียนเชิญท่าน ผู้ซึ่งมี “ประสบการณ์ตรง” จากเหตุการณ์นั้น มาให้ข้อมูลปากเปล่า หรือมอบเอกสารหลักฐานต่างๆ ให้กับคณะกรรมการฯ ตามกำหนดวันเวลาดังกล่าวโดยเรียนเชิญท่านนัดหมายที่โทรศัพท์ ๐๑-๔๙๒๙๘๐๓ หรือ โทรสาร ๓๘๔-๖๕๖๐

คณะกรรมการฯ ขอขอบคุณท่านที่กรุณาสละเวลามาให้ข้อมูลและหลักฐานต่างๆ ในครั้งนี้ เราหวังว่าด้วยความร่วมมืออย่างดียิ่งของท่าน จะเป็นก้าวแรกที่สำคัญของการหาข้อสรุปทางประวัติศาสตร์เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ขอแสดงความนับถือ

.....
ศ.(พิเศษ) ดร.ชลธิรา สัตยาวัฒนา
ประธานคณะกรรมการฯ

.....
ผศ.ใจ อึ้งภากรณ์
เลขาธิการ

ภาคผนวก ๓

คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยาน เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

หลักการและเหตุผล

ทุกประเทศชาติมีประวัติศาสตร์ของตนเอง ประวัติศาสตร์ของชาติคือบันทึกที่มาและความเป็นไปของคนในชาติ การจะเข้าใจเหตุการณ์ปัจจุบันของชาติได้อย่างถ่องแท้จึงหนีไม่พ้นการต้องไปศึกษาทำความเข้าใจเรื่องราวจากประวัติศาสตร์ การกำหนดอนาคตยังต้องเรียนรู้จากอดีต เพื่อไม่ให้ก้าวซ้ำช่วงที่ไม่พึงปรารถนา และก่อความเสียหายแก่คนในชาตินั้น

เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นประวัติศาสตร์ช่วงหนึ่งที่ทำให้ความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงแก่ชีวิตและทรัพย์สินของชาติไทย ทำให้เกิดการพลิกผันอย่างสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของชาติในเวลาต่อมา เหตุการณ์นี้ส่งผลกระทบรุนแรงต่อคนจำนวนมาก สร้างบาดแผลถาวรให้กับคนในชาติ และสร้างความสะเทือนใจไปทั่วโลก แต่ดูเหมือนเราคนไทยจะยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนมากพอที่จะอธิบายความเป็นไปในช่วงนั้น หรือแม้กระทั่งมีบางคนต้องการที่จะลืมด้วยซ้ำ

ในช่วง ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมา มีความพยายามหลายครั้งจากฝ่าย ประชาชนผู้ร่วมเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง เพื่อหาข้อสรุปทางประวัติศาสตร์ให้กับ

เหตุการณ์ครั้งนั้น โดยมุ่งหวังที่จะให้คนไทยได้มีความชัดเจนต่อเหตุการณ์ มีบทเรียนและสามารถบอกต่อชนรุ่นหลังในฐานะที่เป็นประวัติศาสตร์ของชาติ อันพึงจดจำ และศึกษาหาทางกำหนดอนาคตไม่ให้ก้าวซ้ำบทเรียนราคาแพงนั้นอีก การก่อตัวของ “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” นับเป็นอีกความพยายามหนึ่งของฝ่ายประชาชน ที่ต้องการสานต่อภารกิจทางประวัติศาสตร์อันสำคัญยิ่งนี้

องค์ประกอบของคณะกรรมการฯ

๑. กรรมการที่ปรึกษา

ศ. เสน่ห์ จามริก

ศ. นิคม จันทรวิทุร

อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์

ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์

ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

รศ.ดร.พนม เอี่ยมประยูร

ผศ.ดร.ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

๒. กรรมการรับข้อมูลและสืบพยานฯ

ประธานฯ ศ.(พิเศษ) ดร.ชลธิรา สัตยาวัฒนา มหาวิทยาลัยรังสิต

เลขานุการ ผศ.ใจ อึ้งภากรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรรมการ นายสมศักดิ์ โกศัยสุข สหภาพแรงงานการรถไฟ

ผศ.สุรัสวดี หุ่นพยนต์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓. เจ้าหน้าที่ประสานงาน

นางวิภา ดามณี

นางสุรีพร วิวิทย์ยา

น.ส.นุมนวล ยัพราช

ขั้นตอนและวิธีการทำงาน

การทำงานของ “คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” เป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งในการชำระประวัติศาสตร์ ๖ ตุลาคม

๒๕๑๙ เพราะการชำระประวัติศาสตร์เรื่องนี้ คงจะใช้เวลานาน และอาศัย การทำงานของหลายกลุ่ม หลายฝ่าย หลายบุคคล ในรูปแบบที่แตกต่างกันไป

คณะกรรมการฯ มีหน้าที่รับข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารและรับฟังคำถามพยาน ที่มาให้ข้อมูลปากเปล่า ในวันและเวลาที่กำหนดไว้ล่วงหน้า คณะกรรมการฯ จะรักษามาตรฐานของข้อมูล เพื่อให้มีน้ำหนักและมีความน่าเชื่อถือ ดังนั้นจึงจะต้องมีการซักถาม แยกประเด็น และพิจารณาน้ำหนักของข้อมูลชนิดต่างๆ

หลังจากที่คณะกรรมการฯ ได้รวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น จากการทำงานในขั้นตอนนี้แล้ว จะมีการเรียบเรียงเป็นรายงาน โดยอาศัยคำแนะนำจากนักวิชาการอาวุโสผู้เป็นที่ปรึกษา

ระยะเวลา	ขั้นตอนการทำงาน
สิงหาคม ๒๕๕๓ ศุกร์ที่ ๑,๘,๑๕,๒๒,๒๙ กันยายน ๒๕๕๔	ประชาสัมพันธ์ และจัดตารางการนัดหมาย คณะกรรมการฯรับข้อมูลและสืบพยานตามนัดหมาย
กันยายน ๒๕๕๓ ถึง ตุลาคม ๒๕๕๓	คณะกรรมการฯ รวบรวมข้อมูลจัดทำรายงาน เพื่อเสนอต่อรัฐบาล และสังคมไทย

แนวทางการทำงานของคณะกรรมการฯ

คณะกรรมการฯ ยอมรับว่ามีข้อจำกัดบางประการในการทำงาน อาทิ ไม่มีอำนาจตามกฎหมายในการเรียกพยาน จึงคงจะไม่มีข้อมูลโดยตรงจากบุคลากรของรัฐ และอาจจะขาดมุมมองของกลุ่มหรือฝ่ายต่างๆ ที่มีได้เห็นชอบ หรือเคลื่อนไหวร่วมกับฝ่ายนักศึกษา ประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการฯ สามารถรักษามาตรฐานข้อมูลได้ เป้าหมายการทำงาน คือ จะพยายามรวบรวมข้อมูล หลักฐานระดับปฐมภูมิ เพื่อสรุปเป็นประเด็น ตั้งคำถามต่อรัฐบาล และสังคมไทย เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

กระบวนการทำงาน

คณะกรรมการฯ จะเปิดรับข้อมูล ทั้งที่เป็นเอกสาร สิ่งพิมพ์ วิดีโอ เทป บันทึกเสียง ภาพถ่าย ฯลฯ และให้ถ้อยคำเป็นพยานเหตุการณ์

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รัดกุมในเวลาจำกัด โดยเฉพาะการสืบพยานบุคคล กรรมการฯ จึงได้กำหนดกรอบการสืบพยานไว้ที่ ๕ ประเด็น ดังนี้คือ

๑. บทบาทนักการเมืองและพรรคการเมือง นักศึกษาและองค์กรนักศึกษา กรรมการ ชาวนา และองค์กรกรรมการ ชาวนา ก่อนเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

๒. บทบาทกระหังแดง ลูกเสือชาวบ้าน นวพลและกลุ่มต่อต้านอื่นๆ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งก่อนเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

๓. บทบาทเจ้าหน้าที่รัฐ (ตำรวจ ทหาร) ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

๔. บทบาทของนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันที่ ๕ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

๕. บทบาทสถานีวิทยุยานเกราะ และหนังสือพิมพ์ จากต้นเดือน กรกฎาคม ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

เพื่อรักษามาตรฐานของข้อมูลที่ได้ในการซักถามพยานคณะกรรมการฯ จะใช้รูปแบบการซักถามแบบทนาย มีการบันทึกเทปขณะสืบพยาน ทำสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนของพยาน และพยานต้องยินยอมเปิดเผยชื่อในรายงานฉบับสมบูรณ์ด้วย

ทั้งนี้ ประเด็นปัญหาชุดแรกของคณะกรรมการฯ คือ เราทราบว่า ในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีเหตุการณ์นองเลือดเกิดขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดังนั้น คณะกรรมการฯ จะรับข้อมูลและสืบพยาน เพื่อสรุปประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ใครทำร้าย ประหัตประหารใคร (พิจารณาทั้งกลุ่มคนและตัวบุคคล)
๒. การทำร้าย ประหัตประหาร ทำในลักษณะใด มีอาวุธประเภทไหน - มีวิธีการอย่างไร
๓. ผู้ที่ทำร้ายประหัตประหาร มีเหตุผลและเป้าหมายที่มี “ความชอบธรรม” หรือไม่ อย่างไร
๔. ใคร (บุคคล กลุ่มคน สื่อมวลชน ฯลฯ) มีบทบาทอย่างไร ในการก่อให้เกิดเหตุการณ์นองเลือดในวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
๕. เจตนารมณ์ของขบวนการนักศึกษา ประชาชน ในขณะนั้น คืออะไร

กำหนดการรับข้อมูลและสืบพยานฯ

คณะกรรมการฯ จะจัดเวลา ทุกวันศุกร์ของเดือนกันยายน ๒๕๔๓ (วันที่ ๑, ๘, ๑๕, ๒๒, ๒๙ กันยายน) ระหว่างเวลา ๙.๐๐-๑๗.๐๐ น. เพื่อรับข้อมูล ปากเปล่าและข้อมูลชนิดอื่นๆ โดยจะใช้ห้องประชุม ๒ ชั้น ๔ สถาบันวิจัยสังคม อาคารวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นสถานที่ทำการ

คณะกรรมการฯ ขอเชิญชวนทุกท่าน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางใดทางหนึ่งกับ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม ฝ่ายใด อาสาเข้ามาเป็นพยาน และให้ข้อมูลต่อคณะกรรมการฯ ด้วย เพื่อบทเรียนบทนี้ของชาติจะได้ปรากฏ ตรงตามความเป็นจริง ควรค่าแก่การศึกษาสืบไป

หมายเหตุ: ในการดำเนินงานจริงนั้น คณะกรรมการฯ ได้จัดวันสืบพยานเพิ่มเติมขึ้นอีก ๒ ครั้ง คือวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๔๓ จัดที่สำนักงานของคุณสุธรรม แสงประทุม ถนนรัชดาภิเษก และวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๔๓ จัดที่อาคารสถาบันปริดิพณมยงค์ ซอยทองหล่อ สุขุมวิท ๕๕

